«ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΠΟΧΗΣ»

Βιβλιοδωμένη
Γεωργίου Θ. Κωνσταντάρου-Καΐκου
διδασκάλου-δημοσιογράφου
εξ αφιερώσεως του πατρός.
Θεσσαλονίκη 27-7-1949

Κωνσταντάρος Καΐκης

ΝΙΚ. ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ

Ο ΘΡΥΛΙΚΟΣ ΜΑΥΡΟΣ ΚΑΒΑΛΛΑΡΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ
"ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ,,
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1934

Τύποις Καστρινάκη καὶ Γεωργαντᾶ, Φιλίππου 39 Θεσσαλονίκη

Ὁ Στρατηγὸς ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ
ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1922.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἀντὶ προλόγου, εἰς τὸ νέον αὐτὸ ἔργον μας, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν τοῦ Στρατηγοῦ Ν. Πλαστήρα, συνταγματάρχου τότε σταλεῖσαν ἀπὸ τὸ Μικρασιατικὸν μέτωπον, δυόμισυ μῆνας πρὸ τῆς καταστροφῆς, πρὸς τὴν «Μάννα τοῦ στρατιώτου» τὴν κ. Παπαδοπούλου δηλαδὴ :

Ταχ. Τομεὺς 922. 29)5)22

Σεβαστή μου Μάννα

«Ἔλαβα χθὲς τῆς τελευταῖες κάρτες Σας, καὶ Σᾶς εὐχαριστῶ θερμότατα.

«Δὲν σᾶς ἔγραψα προτήτερα, γιατὶ πρὸς στιγμὴν ἐνόμιζα, πὼς μποροῦσε νὰ ξανάρθετε στὰ παιδιά σας, τοῦ Μετώπου, ποὺ τόσο τ' ἀγαπᾶτε καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἀφιερώσατε ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα, ὅλη τὴν εὐγενική σας προσπάθεια. Ἐξ ἄλλου ἐνόμιζα καὶ ἐγὼ πὼς θὰ ἐλάμβανα τὴν τύχη τὴ δική Σας καὶ θὰ ἐρχόμουν στὴν Ἀθήνα· μοῦ ρίχτηκαν καὶ μένα οἱ τυραννομάχοι καὶ θέλουν νὰ μὲ διώξουν ὡς... ἐπικίνδυνον! στὸ Μέτωπον, ἀλλὰ φαίνεται πῶς τὸ μετάνοιωσαν.

Ἔχω ὅμως προκλήσεις καθημερινὲς ἀπ' ἔξω, ἀλλ' ἐγὼ δὲν δίνω πεντάρα. Ἀφίνω νὰ γαυγίζουν ὅσο θέλουν τὰ σκυλιά. Ἐμένα μὲ κρατεῖ ἐδῶ ἡ Ἰδέα καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα. Ἔχω πέντε χρόνια συνεχῶς στὸ Μέτωπο καὶ δὲν μοῦ μέλλει ἂν καθίσω ἄλλα τόσα, ἀρκεῖ νὰ σώσωμε τὴν Μ. Ἀσία. Κοντεύει νὰ μοῦ φύγῃ τὸ μυαλὸ ὅταν συλλογίζωμε ἢ ἀκούω ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ φύγωμε ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Ἕνα τέτοιο πρᾶγμα δὲν τὸ πιστεύω, ἀλλ' οὔτε εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ, ὄχι! ὄχι! Ἡ μαρτυρική μας φυλή, δουλεύουσα, ἐπὶ 500 χρόνια σὲ ἀφόρητη σκλαβιά, μιὰ τέτοια στιγμὴ περίμενε νὰ ξεσκλαβωθῇ· καὶ ἐνῷ ἐψαύσαμε τὴν τελικὴ ἀποκατάστασι, νὰ δειλιάσωμε στὸ τέλος δὲν γίνεται. Αὐτὸ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τὸ ἀνεχθοῦμε, γιατὶ θὰ ἔχωμε τὴν κατάρα ὅλης τῆς Φυλῆς. Λοιπὸν ἐπιμονή, ὑπομονὴ καὶ θέλησις: ἰδοὺ ἡ Νίκη— καὶ θὰ τὴν ἐπιτύχωμε ἔστω καὶ μὲ τὰ δόντια.

Εἶδα στὴν «Πατρίδα» τὴν ἀπάντησι τῆς κοινοποιηθείσης ἀπολύσεώς Σας. Σᾶς συγχαίρω θερμότατα καὶ εὔχομαι πολὺ γρήγορα νὰ τὴν ἀκυρώσουμε· καὶ μοῦ φαίνεται πῶς ἡ εὐχή μου αὐτὴ θὰ πραγματοποιηθῇ σύντομα.

Σοῦ στέλνω μὲ τὸ ἴδιο ταχυδρομεῖο τὴ «Φούντα» ἐφημερίδα τῶν Τσολιάδων.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ
Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ
Συνταγματάρχης

Ἀλλὰ ἡ «μαρτυρικὴ φυλὴ γιὰ τὴν ὁποίαν μιλάει, στὴν παραπάνω ἐπιστολή του ὁ Πλαστήρας, ἦταν γραφτὸ της νὰ μὴν ξεσκλαβωθῇ.

Γραφτό της ὄχι ἀπό τὸν Θεό, ἀλλὰ καταδικασμένη, ἀπὸ ἐκείνους πού κυβερνοῦσαν τὴν Ἑλλάδα τότε.

Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀφῆκαν ἐγκαταλελημμένο. πεινασμένο, γυμνὸ τὸν μαχόμενο ἑλληνικὸ στρατό, στὸ ἀπέραντο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέτωπο, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦσαν μὲ κάθε μέσον καὶ μὲ λόγους προφορικοὺς καὶ μὲ ἄρθρα ἐφημερίδων, νὰ καταρρίψουνε τὸ ἠθικό του, ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, φυγάδες καὶ λιποτάκται τότε, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, ἔγραφαν ἄρθρα εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας τοῦ Βυζαντίου, παροτρίναντες τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ πετάξῃ τὰ ὅπλα του καὶ νὰ φύγῃ, γιατὶ ἀδίκως μάχεται καὶ σκοτώνεται, καὶ τὰ ὁποῖα ἄρθρα ἔρριπτεν ὁ Κεμάλ, μὲ ἀεροπλάνα εἰς τὸ ἑλληνικὸν μέτωπον.

Ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, βαλλόμενος ἀπὸ τὴν κυβέρνησί του, ἀπὸ φίλους καὶ ἀπὸ ἐχθρούς, ἀφῆκεν ἕνα πρωῒ τὸ μέτωπο καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν θάλασσαν, σύρων ἀπὸ πίσω του, σᾶν ράκη ἀνθρώπινα, χιλιάδες γυναικοπαίδων ἀδελφῶν, οἱ ὁποῖοι πρόσφυγες, γυμνοὶ καὶ πεινασμένοι, ὅσοι ἐσώθησαν ἀπὸ τὸ φάσγανον τῶν Τούρκων κατέκλυσαν ἐλεεινοὶ καὶ ἀξιοδάκρυτοι, τὰ ἑλληνικὰ παράλια, ζητοῦντες σωτηρίαν, ζητοῦντες ἔλεος, ζητοῦντες προστασίαν ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους ἀδελφούς των πού ἦσαν καθημαγμένοι, κατατσακισμένοι καὶ καταπτωμένοι καὶ αὐτοὶ ὕστερα ἀπὸ δέκα ἐτῶν ἐλευθερωτικοὺς πολέμους καὶ ἀπὸ μιὰ ἀνεκδιήγητον καταστροφήν.

«Ἔξαφνα ὅπως γράφει μιὰ ἐφημερὶς τῶν ἡμερῶν ἐκείνων μέσα ἀπὸ τῶν φρικαλέων ἐκείνων φλογῶν, νεκρῶν, αἰχμαλώτων, ἀτιμώσεων καὶ καταισχύνης, ἐκπρόσωπος τῆς ἐξεγερθείσης ἐθνικῆς συνεδήσεως γιὰ τὴν προδοσία, διερμηνεὺς τοῦ ἐθνικοῦ σπαραγμοῦ γιὰ τὸ σφαγισμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προβάλλει ὁ συνταγματάρχης Πλαστήρας μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς εὐζώνους του, προστάτης τῶν ἀποχωρούντων καὶ ὑπερασπιστὴς μιᾶς προδομένης καὶ ἐγκαταλελειμμένης ἐνδόξου ποτὲ στρατιᾶς. Μὲ μιὰ φοῦχτα ἐκλεκτῶν καὶ φιλοτίμων πολεμιστῶν γύρω του, ὀρθοῦται πελώριος γίγας κατὰ τῆς τρομακτικῆς συμφορᾶς. Κυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ, δεκατισμένος, ἄϋπνος καὶ ἐξηντλημένος, ἀλλὰ καρτερόψυχος πάντοτε, σὲ μιὰ ἀπέλπιδα προσπάθεια συγκρατεῖ πρὸς στιγμὴν τὰ ἀνθρώπινα ράκη ποῦ φεύγουν, ἐμψυχώνει τὰ λείψανα τῆς Στρατιᾶς καὶ ἐπιχειρῶν θυελλώδεις ἀντεπιθέσεις σώζει τὴν τιμὴν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων. Ἐνῷ τὴν ἴδια στιγμή, ἄλλοι συνάδελφοί του, δειλοὶ καὶ ριψάσπιδες, ὁμνηταὶ τῆς φυγῆς καὶ ὀπαδοὶ τῆς ἐγκατλείψεως τῆς Μ. Ἀ-

σίας, θαυμασταὶ τοῦ ἐπιτελικοῦ ὅρου τῆς «ἀποικιακῆς ἐκστρατείας» ἐγκαταλείπουν τὰ συντάγματά τους, τοὺς συναδέλφους τους, τὰς σημαίας τους, φεύγουν, φεύγουν ὁλοταχῶς διὰ νὰ μεταδώσουν τὸν πανικόν, διηγούμενοι ἀφάνταστα πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἀνομολογοῦντες τοὺς ὑπερόχους ἀγῶνας τοῦ ἀποσπάσματος Πλαστήρα καὶ τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν συνεργατῶν του, γιὰ νὰ μεταβληθοῦν ἔπειτα εἰς ψευδεῖς κατηγόρους καὶ μικροψύχους συκοφάντες τοῦ στρατιώτου, ὁ ὁποῖος τελευταῖος ὅλων ὅταν ἡ Σμύρνη μας εἶχε μεταβληθῇ σὲ σωρὸ ἐρειπίων, μὲ βουρκωμένα τὰ μάτια τὴν ἀπεχαιρέτησε μὲ τοὺς εὐζώνους του καὶ τὰ ἡρωϊκὰ τμήματα τοῦ συνταγματάρχου Γονατᾶ, εἰς τὰς 2 Σεπτεμβρίου 1922, διὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος, νὰ τονώσῃ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ νὰ σώσῃ τὸν τόπον ἀπὸ μεγαλείτερες συμφορές...

. . . . . .

Ἀλλὰ ποιὸς ἦτανε ὁ μελαψὸς αὐτὸς συνταγματάρχης, ὁ φοβερὸς «Καραπιπέρης», γιὰ τοὺς Τούρκους, ποὺ εἶχε τὴν τόλμην καὶ τὸν ἡρωϊσμόν, νὰ ὀρθωθῇ ἀπέναντι τοῦ νικητοῦ ἐχθροῦ, καὶ ποὺ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ὑψώσῃ τὴν πίστιν του γιὰ τὰ πεπρωμένα τοῦ Γένους, σὲ μιὰ περίτρομο φυλή, ἀγωνιῶσαν, ἐξαθλιωμένην, καταπεσοῦσαν καὶ ἀναμένουσαν, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, μίαν νέαν ὑποδούλωσιν.

Ποιὸς ἦταν αὐτὸς, ποὺ στήριξε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ πόδια της καὶ τὴν ἔκαμε νὰ ἀτενίσῃ τὸν ἐχθρόν της ἀπειλητική, γιὰ νὰ σώσῃ καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμη ποὺ κινδύνευαν;

Ποιὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ εἰς διάστημα ὀλίγου χρόνου, καὶ μέσα ἀπὸ ἀπέραντον καταστροφὴν καὶ δυστυχίαν, κατώρθωσε νὰ περιθάλψῃ, νὰ σώσῃ, νὰ ἐγκαταστήσῃ καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ ἕνα καὶ μισὸ ἑκατομμύριο δυστυχῶν, πανγύμνων καὶ ἄνευ ζωῆς καὶ ἠθικοῦ, πρόσφυγας καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε σήμερον νὰ ζοῦν καὶ νὰ ἀνθοῦν, μέσα εἰς τὴν ὑπολειφθεῖσαν Ἑλλάδα;

Ποιός;

Ὁ Πλαστήρας.

Ἕνα φτωχὸ παιδὶ τῆς Θεσσαλίας, ἕνας σεμνὸς ἕλληνας, ἕνας ἀγνὸς πατριώτης, ἕνας καλὸς πολεμιστής, ἕνας παλαιὸς ἐθελοντὴς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ποὺ διεκρίθη καὶ θαυματούργησε σὲ ὅλα τὰ πεδία τῶν πολυετῶν πολέμων καὶ ἀναρριθμήτων μαχῶν, ποὺ ἔδωσεν ἡ Ἑλλάς.

Ἕνας ποὺ ἔκαμε νὰ τὸν ἀγαπᾷ ὁ στρατός του, νὰ τὸν λατρεύουν οἱ εὔζωνοί του, ποὺ τοὺς εἶχε κάμει καὶ ἐφίππους, καὶ μὲ τὴν συναρπαγὴν αὐτὴν τῶν ψυχῶν τῶν ὁπλιτῶν καὶ συμπολεμιστῶν του νὰ κα-

ταπλήξῃ τὸ Ἑλληνικὸν μὲ τὴν γενναιότητά του, καὶ νὰ κερδίσῃ μάχας ἐκεῖ ὅπου κανεὶς δὲν ἤλπιζεν.

Ἦτανε αὐτὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἔγραφεν ὁ Βενιζέλος:

— «.....***Ὁ Πλαστήρας, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐφώτισε τὸ στερέωμα τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ, δι' ἁπλέτου φωτὸς καὶ ὅτι ἀπέδωκεν εἰς τὸ ἔθνος τὴν αὐτοπεποίθησιν, ἥτις τόσον ἐπικινδύνως εἶχεν κλονισθῇ, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἔθνος τὸ ὁποῖον εἰς κρισίμους περιστάσεις ἐμφανίζει τοιούτους ἄνδρας, δύναται ν' ἀποβλέπῃ μετ' ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ μέλλον***».

Αὐτὸς εἶνε ὁ Πλαστήρας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔργα, θὰ διηγηθῶμεν εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστας τῆς «Μακεδονίας», διότι νομίζομεν καὶ ἡμεῖς, ὅπως καὶ ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος φιλόσοφος ὅτι:

— Μιὰ φυλή, διὰ νὰ ἀναδειχθῇ καὶ ἐπικρατήσῃ πρέπει νὰ μελετᾷ καὶ νὰ ἔχῃ ὡς παράδειγμά της, τὰ ἔργα, τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν, τῶν Μεγάλων της ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς τῆς ἐχάρισεν».

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Πλαστήρα

Ὁ Πλαστήρας γεννήθηκε στὰ 1884.

Ὁ πατέρας του ἦταν ράφτης. Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, τὴν ὥρα ποὺ γεννήθηκε τὸ μικρὸ καὶ ἡ μαμμὴ τὸ ἐφάσκιωνε, τρεῖς πλανόδιοι τραγουδισταί, σταθήκανε στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, κι' ἀρχίσανε νὰ τραγῳδοῦν, ἀπὸ τὰ ἐγκώμια ἐκεῖνα, ποὺ λένε τὰ παιδιὰ κάθε Χριστούγεννα καὶ Πρωτοχρονιά, σὰν τελειώσουνε τὰ Κάλλανδα.

Κυρὰ ψηλή, Κυρὰ καλὴ
Κυρὰ καμαροφρύδα.....

Κι' ἔπειτα χωρὶς νὰ ξέρουν ὅτι μέσα εἶχε γεννηθεῖ ἀγόρι, γύρισαν τὸ τραγοῦδι,

Κυρά μου τὸν ὑγιόκα σου
πολὺ νὰ τὸν φυλάξῃς,
ἀπὸ φωτιά, κι' ἀπὸ κρημνό,
κι' ἀπὸ κακὸ τουφέκι,
γιατὶ θὰ γίνῃ ξακουστός,
ἀπ' τὸ Θεὸ σταλμένος,
θὰ φκιάξῃ χῶρες καὶ χωριά,
κόσμο πολὺ θὰ σώσῃ,

καὶ στὴ δική σου κεφαλὴ
στέμμα χρυσὸ θὰ βάνῃ.....

Θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τῶν ἀγνώστων ἐκείνων πλανοδίων μουσικῶν, εἶχε κάτι τι τὸ προφητικόν.

Γιατὶ πράγματι ὅταν ὁ Πλαστήρας ἔγινε 8 ἐτῶν, κινδύνεψε ἀπὸ ντουφέκι.

Μιὰ ἡμέρα, ἡ μάννα του, ἡ Στεργιανώ, θὰ πλησίαζε τὸ Πάσχα, καθὼς καθάριζε κάτι τριανταφυλλιές, ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ καὶ φτωχικὸ σπιτάκι της, ἄκουσε μέσα στὸ σπίτι, μιὰ ντουφεκιά.

Ἀμέσως ἡ γυναῖκα ἐκέρωσε!

Μέσα στὸ σπίτι δὲν ἤτανε κανένας ἄλλος παρὰ τὸ ὀκταετὲς παιδάκι της, ὁ Νῖκος της.

Τὶ νὰ συνέβῃ ἄραγε ;

Νὰ τὸ χτύπησε κανένας!

— Παναγίτσα μου, Παρθένα φώναξε, σῶσε μου τὸ παιδί μου! Καὶ σὰν συνῆλθε λίγο, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, ἔτρεξε μέσα στὸ δωμάτιο ποὺ εἶχεν ἀκουστῇ ἡ τουφεκιά.

Μπῆκε στὴν πρώτη κάμαρα δὲν εἶδε τίποτε.

— Νῖκο μου! παιδί μου! ἄρχισε νὰ φωνάζῃ.

Κανένας δὲν ἀπήντησε.

— Ὤχ συμφορά μου, ἡ κακομοῖρα φώναξε καὶ ἔτρεξε στὸ δεύτερο δωμάτιον.

Ἐκεῖ εἶδε ἕνα θέαμα, ποὺ ἔκαμε νὰ λυθοῦν τὰ γόνατά της, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ πέσῃ καταγῆς ξερή.

Τὸ παιδάκι της ὁ Νῖκος, ἦταν ξαπλωμένο, κάτω εἰς τὸ πάτωμα, καὶ δίπλα του, καταματωμένη καὶ αὐτή, ἡ καραμπίνα τοῦ πατέρα του, τοῦ Χρήστου Πλαστήρα.

Ἡ Στεργιανώ, μόλις μπόρεσε νὰ πῇ.

— Νῖκο μου, παιδάκι μου.

Ὁ Νῖκος, ποὺ ἄρχισε φαίνεται γιὰ νὰ συνέρχεται, ἐσάλεψεν ὀλίγον.

Δὲν εἶχε χτυπήσει σοβαρά.

Ἡ μάννα του, ἡ Στεργιανώ, τὸν ἐσήκωσε ἀμέσως ἀπὸ κάτω, πῆγε καὶ τοῦ ἔπλυνε τὴν πληγή, εἶδε πῶς ἦταν ξέπετσα παρμένο τὸ κεφάλι, ἔδεσε τὸ κεφάλι του, καὶ ἅμα τὸν ἔδεσε τοῦ ἔδωκε νὰ πιῇ ἕνα ποτῆρι μὲ νερό, γιὰ νὰ συνέλθῃ καὶ αὐτό ἄρχισε νὰ ρωτάῃ τὶ συνέβη.

Τὶ εἶχε συμβεῖ ;

Ὁ μικρὸς Νῖκος, ἔδειχνε ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια, μιὰ μεγάλη κλίσι εἰς τὰ ὅπλα. Στὴν ἄλλη κάμαρα τοῦ σπιτιοῦ, τὴν ὁποίαν κλεί-

δωνε ἡ μάννα του, κρεμῶταν εἰς τὸν τοῖχο πάντα, ἡ καραμπίνα τοῦ πατέρα του, τὴν ὁποίαν ὁ μικρὸς Πλαστήρας, εἶχε χαλάσει κόσμο νὰ τὴν πάρῃ εἰς τὰ χέρια του.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ποὺ ἡ μητέρα του, τὸν εἶχε ἀφήσει στὸ ἀπέξω δωματιάκι γιὰ νὰ παίζῃ, ὁ Νῖκος εἶδεν ὅτι ἡ «Μάννα του», ζαλισμένη ἀπὸ τὴς προπασχαλινὲς τοῦ σπιτιοῦ δουλειές, εἶχε λησμονήσῃ ξεκλείδωτη τὴν πόρτα τῆς σάλας.

Ὁ Νῖκος μπῆκε κρυφὰ μέσα στὸ δωμάτιο, πῆρε τὴν καραμπίνα, τὴν ἐγέμισε καὶ τὴν ἀκούμπησε στὸ παραθύρι, νὰ τὴν ρίξῃ,..

Καὶ τὴν ἔρριξε, ἀλλὰ δὲν ἤξερε νὰ τὴν κρατάῃ καλὰ καὶ ἡ καραμπίνα τόν «ἐκλώτσισε». Μὲ τὸ τράνταγμα αὐτὸ αὐτὸς ἔπεσε κάτω καὶ μαζὶ μ' αὐτόν, ἔπεσε καὶ ἡ καραμπίνα ἀπὸ πάνω του καὶ τὸν ἐχτύπησε εἰς τὸ κεφάλι, καὶ μάλιστα στὸ φρεῖδι του τὸ δεξιό.

Ἡ Στεριανὼ τὸν μάλλωσε καὶ τὸν κατέστησε προσεκτικόν, νὰ μὴ ξαναπιάσῃ ὅπλα.

Ἀλλὰ ὁ Πλαστήρας, δὲν λογάριασε διόλου, οὔτε τὸ πάθημά του οὔτε τὴς μητέρας του τὴς συμβουλές.

Καὶ τὸ βράδυ ποὺ ἦρθενὸ πατέρας του καὶ τὸν εἶδε κεφαλοδεμένο καὶ τὸν ρώτησε τὶ ἔπαθε, ὁ μικρὸς Νῖκος τοῦ διηγήθηκε, περήφανος, τὸ πάθημά του, περίφανος καὶ γιὰ.. τὸ πάθημά του.

— Καὶ τὶ θέλεις μὲ τὰ ὅπλα σύ, τοῦ εἶπεν ὁ πατέρας του, μαλλώνοντάς τον. Ἄλλοτε νὰ μὴν ξαναπιάσῃς ὅπλο γιατὶ θὰ σοῦ τὰ σπάσω τὰ χέρια, θὰ σοῦ τά σπάσω!...

Μὰ ὁ Νῖκος τοῦ ἀπήντησε ἀτάραχος πὼς αὐτοῦ «τοῦ χρειάζονται τὰ τουφέκια».

—Σένα σοῦ χρειάζονται! Καὶ τὶ σοῦ χρειάζονται;

— Γιὰ νὰ σκοτώνω τούρκους ἀπήντησεν ὁ μικρός.

Πόλεμοι καὶ μάχες

Τὴν παιδική του ἡλικία ὁ Πλαστήρας τὴν πέρασε πολεμικὴ πολύ.

Ἐμάζευε τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς, τοὺς ἔφκιανε τουφέκια μὲ ξύλα καὶ καλάμια, τοὺς ἔβαζε εἰς τὴν γραμμὴ καὶ τσακιζόντουσαν στὸ ξύλο, ἀπὸ τὴς μάχες καὶ τοὺς ψευτοπολέμους ὅπου ἔκανε.

Διαρκῶς αὐτὸς ἦταν «ἀρχηγός» καὶ πάντοτε οἱ ἀντίπαλοί του, ἦσαν τοῦρκοι.

Μιὰ φορὰ ποὺ πῆγε ἕνα παιδί, κάποιου ὑπαλλήλου, στὸ χωριό τους τούς ἔβαλε νὰ παίξουνε τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἄγγλους, καὶ ἔπειτα νὰ πολεμήσουνε.

— Ἐσὺ κι᾽ οἱ στρατιῶται σου, θὰ εἶσθε Γάλλοι, εἶπε στὸν Πλαστήρα.

— Ἐγώ, ἀπήντησεν αὐτός, θέλω νὰ εἴμαστε Ἕλληνες.

— Μὰ δὲν μπορεῖ.

— Πῶς δὲν μπορεῖ! Νὰ θὰ εἴμαστε Ἕλληνες καὶ Γάλλοι.

— Καὶ οἱ ἄλλοι θὰ εἶναι Ἄγγλοι, εἶπε τὸ ξένο τὸ παιδί.

—Δὲν τὸ παραδέχομαι εἶπεν ὁ Πλαστήρας, ἢ θὰ εἶναι Τοῦρκοι ἢ ἐγὼ δὲν πολεμῶ!

Κι᾽ οἱ Ἄγγλοι γείναν.....Τοῦρκοι!

Ἔμπορος

Ὁ Πλαστήρας ἦταν καλὸς στὶς μάχες καὶ στοὺς ψευτοπολέμους μὲ τοὺς συνομηλίκους του, μὰ καὶ πρῶτος εἰς τὰ γράμματα.

Οἱ δάσκαλοί του εἶχαν νὰ κάμουν μὲ τὴν ἐξυπνάδα του. Στὰ μαθηματικὰ ἦταν ἰδιοφυΐα.

Πολλὲς φορὲς ὁ Πλαστήρας, ἔκανε κάτι τέτοιες ἐρωτήσεις στοὺς δασκάλους του, δασκάλους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ποὺ δὲν εἶχαν καί πολλὲς γνώσεις, ποὺ τοὺς ἔφερνε σὲ δυσκολία, τὶ νὰ τοῦ ἀπαντήσουνε!

Καὶ τὴν ἐξυπνάδα του αὐτὴ καὶ τὴν ἰδιοφυΐα του, μάθανε ὅλος ὁ κόσμος στὸ χωριὸ καὶ τὸν ἐθαύμαζε.

— Εἴδατε ἐκεῖ, τὶ παιδὶ ποὺ γίνεται, ὁ Νῖκος τοῦ κὺρ Χρήστου! Λέγανε στὰ παιδάκια τους ἐπιδεικνύοντάς τους, τὸν μικρὸν Πλαστήρα, γιὰ παράδειγμα.

Ὁ πατέρας του ἤτανε ὅλο καὶ καμάρι γιὰ τὴν πρόοδο αὐτὴ τοῦ παιδιοῦ του, καὶ γι᾽ αὐτό, μαζὶ μὲ τοὺς θείους του, εἶχαν ἀποφασίσει νὰ τὸν κάνουνε καθηγητὴ τῶν μαθηματικῶν ἢ ἔμπορον.

Ὅταν τὰ ἄκουγεν ὅμως αὐτὰ ὁ Πλαστήρας θύμωνε.

Σὰν τελείωσε τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο τῆς Καρδίτσας, ποὺ ἤτανε τότε ἕνα χωριὸ σχεδὸν, μεγάλο, ὁ πατέρας του θέλησε νὰ τὸν στείλη νὰ σπουδάσῃ στὴν Ἀθήνα στὸ Γυμνάσιο. Τοῦ ἔφκιασε λοιπὸν μιὰ στολὴ τοῦ Γυμνασίου ὅπως συνειθιζόταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπὸ τσόχα μπλέβαθύ, μὲ χρυσὰ κουμπιὰ καὶ ἕνα πηλίκιο μὲ μιὰ χρυσῆ κουκουβάγια ποὺ καθότανε σὲ δυὸ χρυσοὺς κλάδους δρυός.

Ἅμα τὸν ἔντυσε ὁ πατέρας του, μὲ τὴν στολὴ τοῦ Γυμνασίου, τὸν καμάρωσε, τὸν φίλησε, τοὔδωκε τὴν εὐχή του καὶ τοῦ εἶπε.

— Ἄϊντε παιδί μου στὸ καλό. Καὶ νὰ μᾶς τιμήσῃς καὶ ἐκεῖ πέρα, ὅπως μᾶς τίμησες καὶ ἐδῶ. Καὶ νὰ γίνῃς ἄνθρωπος καλὸς, γιὰ νὰ μᾶς τιμήσῃς καὶ ἡμᾶς. Καὶ ὅταν γυρίσῃς στὸ χωριὸ, ὅλος ὁ κόσμος θὰ ρω-

τάη: «Ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ καλὸ παιδί, μὲ τὴν στολὴ τοῦ Γυμνασίου»; Καὶ θὰ ἀπαντοῦν οἱ ἄλλοι:

— «Τὸ παιδὶ τοῦ μάστρο Χρήστου τοῦ Πλαστήρα ὅπου πρόκοψε».

Κι' ὅταν θὰ γείνης καὶ καθηγητὴς, τὶ χαρὰ τότε γιὰ μᾶς καὶ τὶ δόξα. Ὅλοι θὰ λένε καὶ θὰ μᾶς μακαρίζουνε.

— «Τὸν βλέπεις αὐτὸν τὸν κύριο; Εἶναι ὁ κύριος Νῖκος ὁ Πλαστήρας, ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν. Χαρὰ στὸν πατέρα ὅπου τὸν ἔχει».

— Μὰ ἐγὼ δὲν θέλω νὰ γείνω καθηγητὴς ἀπαντοῦσεν ὁ μικρὸς Νῖκος.

— Μὴν γίνεσαι καθηγητής, τοῦ ἀπαντοῦσεν ὁ πατέρας του, ὅπως εἶναι ἡ δική μου ἡ ἀποθυμιά. Γίνου ἔμπορος, ὅπως θέλει καὶ ὁ μπάρμας σου.

— Οὔτε ἔμπορος θὰ γείνω.

— Γίνου ὅτι σὲ φωτίσει ὁ Θεός. Καλὸς ἄνθρωπος νὰ γείνης μόνο.

Ἡ πρώτη μάχη μὲ τοὺς.....Τούρκους

Ὁ Πλαστήρας χαίρεται καὶ γιὰ τὴν στολή, ἀλλὰ χαίρεται ἀκόμα πειὸ πολύ, γιατὶ θὰ πήγαινε νὰ σπουδάσῃ στὴν Ἀθήνα.

Εἶχε μεγάλη ἀφάνταστη ὄρεξι γιὰ γράμματα.

— Γύριζε λοιπὸν μὲ τὴν στολὴν στοὺς δρόμους τῆς Καρδίτσας καὶ καμάρωνε. Ἦταν δὲν ἦταν τότε, δέκα πέντε χρονῶν. Ἐνῷ ὅμως γύριζε γεμᾶτος χαρά, στοὺς δρόμους τῆς Καρδίτσας, ἕνα τουρκάκι, ὁ γυιὸς ἑνὸς Μπέη τὸν σταμάτησε, τὸν ἔπιασε ἀπὸ ἕνα κουμπὶ τῆς στολῆς καὶ τὸν ἐκούνησε λέγοντάς του.

— Τὶ τὰ φορεῖς αὐτά. Τὸν Ἕλληνα ἀξιωματικὸ μᾶς κάνεις; Δὲν ξέρεις πῶς ἐδῶ ξανάγεινε Τουρκία.

Ἦταν πράγματι τότε ἄνοιξις τοῦ 1897. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ὑποχωρήσει ἀπὸ τὰ Θεσσαλικὰ σύνορα καὶ ἡ Θεσσαλία ἡ ἀνατολικὴ εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ τοὺς τούρκους. Ὁ Ἐτέμ-Πασσᾶς ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἶχε μπῆ μόλις εἰς τὴν Λάρισσα. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμα στὴν Καρδίτσα, ἀλλὰ τὸ τουρκόπουλο, ποὺ ἔμαθε τὴν νίκη τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἶχε πάρει πειὰ ἀέρα καὶ ὁ φανατισμὸς του εἶχεν ἀνάψει.

Σὰν εἶδε λοιπόν, τὸν Πλαστῆρα μὲ τὴν σχολικὴ στολή, τὴν πέρασε γιὰ στολὴ ἀξιωματικοῦ καὶ ρίχτηκε νὰ τὸν ξεσχίση. Τὸν τραβοῦσε λοιπὸν, δυνατά, γιὰ νὰ τὴν κομματιάση.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Πλαστήρας, σοῦ τὸν ἁρπάχνει καὶ τοῦ δίνει ἀπὸ δῶ καὶ τοῦ δίνει ἀπὸ κεῖ.

— Νὰ καὶ σὺ νὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι σου, νὰ καὶ ὁ Πασσᾶς σου!

Ποῦ ἔκαμε τὸ τουρκάκι νὰ βάλλῃ τὴς φωνὲς καὶ νὰ ζητάῃ βοήθεια.

Τρέξανε μερικοὶ καὶ τοὺς χώρισαν.

Τὸ τουρκόπουλο, εἶχε κατωρθώσει νὰ κόψῃ μερικὰ κουμπιά, ἀπὸ τὴ στολὴ τοῦ Πλαστήρα, ἀλλὰ καὶ ὁ Πλαστήρας, τοῦ εἶχε κάμει τὰ μοῦτρα του «παζάρι» ὅπως λὲν καὶ στὴν Καρδίτσα.

Σὰν ἔμαθεν ὁ πατέρας του τὸ ἐπεισόδιον αὐτό, κατάλαβε ὅτι δὲν πρέπει νὰ μείνουν πειὰ ἐκεῖ. Σὲ λίγο θὰ μπαίνανε οἱ τοῦρκοι καὶ θὰ πληρώναν τὸ ξύλο ποὺ ἔφαγε τὸ τουρκάκι, ἀκριβά.

Ἀποφασίσανε ν' ἀφίσουν τὸ μικρὸ σπιτάκι τους, καὶ τὴ δουλειά τους, καὶ νὰ φύγουν καὶ νὰ πᾶνε στὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες.

Καὶ κάμανε καλά. Γιατὶ ὁ μπέης, μόλις ἔμαθε τόν ξυλαδαρμὸ τοῦ γιοῦ του, ἀπὸ «τὸ παιδὶ τοῦ ράφτη», ἔγεινε ἔξω φρενῶν. Ἔστειλε ἀμέσως τοὺς ἀνθρώπους του, νὰ τοὺς πιάσουν καὶ τὸν υἱόν του καὶ τὸν πατέρα του, καὶ νὰ τοὺς πᾶν μπροστά του :

— Ζωντανοὺς ἢ πεθαμένους!

Ἀλλὰ ὁ Πλαστήρας εἶχε φύγει!

Ἡ μοῖρα τὸν προώριζε γιὰ ἄλλη δράσι μεγάλη καὶ ἐθνικὴ καὶ ὄχι νὰ τελειώσῃ ἀπὸ τὸ ξύλο καὶ τὸ βασανιστήριο, ἑνὸς μπέη τῆς Καρδίτσης.

Ἕνας μαθητής, ποὺ ἔγινε ὑπόδειγμα

Τέτοιος ἐπιμελής, τίμιος, ἠθικός, καλὸς καὶ εὐγενὴς ἦταν καὶ στὸ γυμνάσιο ὁ Πλαστήρας.

Οἱ καθηγηταί του καμαρώνανε γι' αὐτὸν καὶ ὁ Γυμνασιάρχης τὸν εἶχε γιὰ «ὑπόδειγμα μαθητοῦ ἐντίμου καὶ ἐπιμελοῦς».

Τόση δὲ ἦταν ἡ πρόοδός του καὶ ἡ μάθησίς του στὸ σχολεῖο, ποὺ οἱ ἄλλοι οἱ συμμαθηταί του, ὅταν δὲν μπορούσανε νὰ καταλάβουνε κανένα μάθημα, ἔτρεχαν στὸ σπίτι τοῦ Πλαστήρα, γιὰ νὰ τοὺς δείξῃ ἐκεῖνος νὰ τὸ μάθουνε.

Καὶ ὁ Πλαστήρας ἔτσι, κατὰ τὴν πατρικὴν εὐχήν, ἔγεινε.....καθηγητὴς στοὺς συμμαθητάς του.

Ἔτσι ἐπεβλήθη εἰς ὅλους τοὺς συμμαθητάς του καὶ ἔγεινε ἕνα εἶδος ἀρχηγὸς των. Καὶ ἐκεῖνοι ὅλοι τὸν ὑπήκουον.

— Ὅτι πῇ ὁ Νῖκος.

Καὶ ὅτι ἔλεγεν ὁ Νῖκος καὶ γινότανε.

Εἶχεν ὅμως ἐκτὸς τῆς ἐπιμελείας καὶ ἄλλα πολλὰ χαρίσματα ὑποστερεώνων τὴν ἐπιβολήν του.

Ἦταν ζωηρός, ἀθλητικὸς καὶ θαρραλέος.

Ἡ φιλομάθειά του δέ, ἦταν μοναδική.

Ὅτι βιβλίο ἔπεφτε στὰ χέρια του, ἔπρεπε νὰ τὸ διαβάση. Μὰ ἱστορικὸ ἦταν, μὰ ἐγκυκλοπαιδικό, μὰ διήγησις, μὰ μελέτη, θὰ ξημερωνότανε διαβάζοντας.

Ὅλη νύχτα ἔκαιγε τὸ φῶς στὴν κάμαρή του, καὶ πολλὲς φορὲς ἀποκοιμιώτανε, κουρασμένος, ζαλισμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι ἀπάνω στὸ βιβλίο.

Ὁ Πλαστήρας τὰ θηρία καὶ ἡ.....γυναῖκες

Ὁ Πλαστήρας ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἦταν σκοπευτὴς καλὸς καὶ εἶχε καὶ μανία γιὰ τὸ κυνῆγι. Εὐγενικὴ ὅμως ψυχὴ ὅπως ἦτανε, δὲν σκότωνε ποτὲ μικρὰ πουλιά.

Ἤθελε κυνῆγι μεγάλο καὶ κυνῆγι μὲ κινδύνους, λύκους καὶ ἀγριογούρουνα.

Ἦταν δὲ ἀτρόμητος πρὸ παντὸς κινδύνου.

Ἐνώπιον ἑνὸς μόνον θήλεως τἄχανε.

Πρὸ.....τῆς γυναῖκας.

Καὶ σήμερα ἀκόμα, ἅμα ἰδῇ γυναῖκα τὰ σαστίζει.

Τὶ συμβαίνει, ὥστε ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἄνδρας, νὰ τὰ χάνῃ πρὸ τῶν γυναικῶν, νὰ κοκκινίζῃ καὶ νὰ μπερδεύεται ὁ φωνή του.

Ἴσως ἡ οἰκογενειακὴ ἀνατροφὴ του, συνετέλεσεν εἰς αὐτό. Μία ἀνατροφὴ τῆς ἠθικῆς οἰκογενείας τοῦ παληοῦ καιροῦ πρὶν ἐπιδράμει ἡ πρόοδος καὶ ὁ πρωτοπαρισμὸς, καὶ ρημάξουν ὅλες τὴς εὐγενικὲς παραδόσεις καὶ τὴς ἠθικὲς ἀρχὲς τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας.

Εἶχε μάθει νὰ σέβεται τοὺς γεροντοτέρους του, νὰ πονάῃ τοὺς ἀδυνάτους, καὶ νὰ σέβεται καὶ τὴς γυναῖκες καὶ τοὺς μεγαλειτέρους ἀπὸ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀνωτέρους του.

Καὶ τόση ἦταν φαίνεται ἡ δύναμις ἐκείνη τῆς διδασκαλίας, ποὺ ὁ Πλαστήρας, καὶ σήμερα ἀκόμη καὶ πάντοτε, ἐπιζητάει μὲν παντὸς εἴδους κινδύνους, ἀποφεύγει ὅμως κάθε εἴδους θηλυκὸ καὶ δὲν πατάει ποτέ του στὰ σαλόνια.

Ὁ Πλαστήρας ἀπὸ μικρὸς ἔδειχνε μιὰ κλῆσι μεγάλη στὸν στρατὸ, καὶ ἡ βαθειά του ἐπιθυμία, ἦταν νὰ καταταχθῇ στρατιώτης καὶ νὰ ἀφοσιωθῇ στὴν στρατιωτικὴ ὑπηρεσία.

Στὸ στρατὸ

Στὰ 1904 κατετάγη ὡς κληρωτός, στὸ 5ον σύνταγμα Τρικκάλων ἔδειξε δὲ τέτοιαν εὐφυΐαν καὶ ἱκανότητα, ἔδειξε τέτοια καὶ τόσα στρατιωτικὰ προσόντα, ποὺ γρήγορα ἔγεινε δεκανεὺς, λοχίας καὶ ἐπιλοχίας.

Ἀλλὰ στὸ στρατὸ ποὺ ὑπηρετοῦσε δὲν χωριζότανε ἀπὸ τὰ βιβλία. Σὰν τελείωνε ἡ ὑπηρεσία του, ἀντὶ νὰ βγῆ ἔξω, ὅπως οἱ ἄλλοι οἱ συνάδελφοί του καὶ νὰ τρέξῃ εἰς τὰ καφενεῖα, τὰ οἰνοπωλεῖα νὰ πιῇ καὶ νὰ τραγουδᾶ, ἢ νὰ γυρίζῃ εἰς τὶς γειτονιὲς καὶ νὰ πειράζῃ τὰ κορίτσια, ἢ ὅπως «***κάποιοι ἄλλοι***» νὰ τρέχῃ εἰς τὰ καταγώγια καὶ τούς οἴκους ἀνοχῆς καὶ νὰ γίνεται «***ἀγαπητικὸς***» ἐκεῖ, αὐτὸς κλεινώτανε μέσα στὸν θάλαμό του, καὶ διάβαζε τὰ ἀγαπητά του τὰ βιβλία. Εἴπαμε ὅτι βιβλία εὕρισκεν, ἀλλὰ προτιμοῦσεν ἰδίως τὰ ἱστορικά.

Ἄλλα ξενύχτια πάλιν, ἐκεῖ διαβάζοντας, καὶ ἄλλα ἀποκοιμίσματα, ζαλισμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι, ἀπάνω στὰ βιβλία.

Στὴ Μακεδονία

Σὰν τελείωσε τὴ θητεία του, ζήτησε νὰ καταταχθῇ στὰ ἀνταρτικὰ τὰ σώματα ποὺ ἑτοιμαζόντουσαν γιὰ τὴν Μακεδονία.

Ὁσάκις ὁ μεγάλος αὐτὸς πατριώτης καὶ ἐκλεκτὸς Ἕλληνας, διάβαζε στὶς ἐφημερίδες τὰ κακουργήματα τῶν βουλγάρων στὴ Μακεδονία μελαγχολοῦσε καὶ ἔμενεν ὧρες σκυμμένος καὶ συλλογισμένος.

— Πρέπει ὅλοι, ἔλεγε, νὰ πᾶμε ἐκεῖ ἀπάνω. Εἶναι τροπή μας νὰ εἴμαστε νέοι καὶ νὰ καθόμαστε ἐδῶ!

Καὶ γιὰ τοῦτο ὅταν εἰδοποιήθηκε ὅτι ἐγένετο δεκτὸς ἀπὸ τὸ Μακεδονικὸν κομιτᾶτον, ἐώρτασεν τὴν πρόσληψίν του στοὺς ἀντάρτας.

Στὴν Μακεδονία, ὡς ἀντάρτης, ἔμεινεν δυὸ χρόνια ὁ Πλαστήρας. Χρόνια σκληρὰ καὶ βασανιστικά.

Ἂν καὶ ὅμως ὅλοι, τὸν παρακινοῦσαν νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα, νὰ ξεκουραστῇ λίγο ἐκεῖ καὶ νὰ ξαναγυρίσῃ πάλιν, ὁ Πλαστήρας δὲν δεχότανε. Ἔμεινε ὁλόκληρα τὰ δυὸ χρόνια, ἀγωνιζόμενος ἐδῶ, καὶ οὔτε ἡ κακουχίες, οὔτε οἱ κίνδυνοι τῆς ζωῆς τοῦ Μακεδονομάχου, δὲν στάθηκαν ἱκανὰ νὰ πτοήσουν τὴν γενναία φιλοπάτριδα ψυχή του. Καὶ δὲν ἄφῆκε τὴν Μακεδονία, παρὰ μόνον στὰ 1909, ὅταν εἰδοποιήθηκε ὅτι πρόκειται νὰ εἰσαχθῇ στὴ Σχολὴ τῶν ὑπαξιωματικῶν.

Καὶ ἔτσι μὲ τὶς ἀνταρτικὲς φουστανέλλες, ὅπως ἦταν, ἐφάνηκε ἕνα πρωῒ στὸ σπιτάκι του εἰς τὴν Καρδίτσα, ἄγριος, πειὸ μαυριδερός, ἀδύνατος, ἀγνώριστος, ἀλλὰ μὲ τὰ μάτια ὅπου λάμπανε ἀπὸ μιὰ περίεργο

ωτιὰ καὶ τὸ σῶμα τεντωμένο, ἀπὸ μιὰ ἀδάμαστο ψυχή, ἀλύγιστο καὶ ρθωμένο.

Ἔτσι μῆκε στὴ σχολή, γιὰ νὰ βγῆ ἀπὸ κεῖ πέρα ἕνας ἀξιωματικός, οὐ ἐπρόκειτο νὰ διαδραματίσῃ ἕναν τόσο μεγάλον κι' ἐθνικὸ, ρόλο, ιὰ τὴν Πατρίδα.....

Ἡ περίοδος τῆς ἀνταρτικῆς ζωῆς του, εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς οῦ Πλαστήρα τὴν ψυχή.

Ἐχαλύβδωσε τὸν μεγάλον πατριωτισμόν του, καὶ ἐκράτυνε τὸ ἐθνι-

Εἰς τὰ Ντάγ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὰ ἡρωϊκὰ Ἑλληνόπουλα τὰ θυσιασθέντα ματαίως χάριν ἑνὸς θρόνου.

κόν του φρόνημα. Ἡ ἔντονος δρᾶσις τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, ἡ καθημερινὲς των πράξεις καὶ προσπάθειαι, ἐναντίον τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας, εἶχαν ἀνάψει μίαν φλόγα περίεργον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ ἐπιλοχίου.

Ὁ ἀρχηγός του ἔλεγεν γιὰ αὐτόν.

— Ὁ Πλαστήρας δὲν βλέπει τὴν ὥρα, ποὺ ἡ Ἑλλάς, σὰν ἕνα σῶμα θὰ ἐπιπέσῃ ἀκάθεκτος κατὰ τῶν προαιωνίων ἐχθρῶν της, γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς σκλαβωμένους εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀδερφοὺς μας.

Καὶ δὲν εἶχε ἄδικον ὁ ἀρχηγός.

Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὁ Πλαστήρας, κατηχοῦσε πάντοτε, τὸ παληκάρια του.

— Βλέπετε, πῶς δουλεύουνε οἱ Βούλγαροι, ἔλεγε στοὺς συντρόφους του. Τὴ μισὴ ἐργασία καὶ προσπάθεια τὴ δική τους νὰ καταβάλλουμε ἡμεῖς θαύματα θὰ κάνουμε. Γιατὶ ὁ ἀγὼν ὁ δικός μας εἶνε ἠθικός, ἐνῶ ὁ δικός των ἔχει γιὰ σημαία του τὸ κακούργημα καὶ τὴν καταστροφή. Δὲν εἶναι ἀγῶνας ἠθικός. Εἶναι ἀγῶνας ἄδικος, ποὺ δὲν τὸν θέλει ὁ Θεός..,

Τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα στὰ Γρεβενὰ

Ὁ Πλαστήρας πήγαινε καὶ πηγαίνει πάντοτε, μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα.

Ἡ πίστις του εἶναι βουνό.

Ὁ σεβασμός του πρὸς τὴν πίστιν εἶναι παράλληλος πρὸς τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν πατρίδα.

Ὅταν θ' ἀρχίση κάτι, θὰ τὸ ἀρχίση μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα κάνοντας τὸν σταυρό του, καὶ μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα καὶ πάλιν θὰ τὸ τελειώση.

Ἡ βαθειά του πίστις πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὴν θεία δύναμι, ποτὲ δὲν τοῦ ἀπέλιπε, καὶ μὲ τὴς ἀρχὲς αὐτές χαλύβδωσε ἀκόμα, τὴν ψυχή του.

Μ' αὐτὲς ἔγεινεν ἀτρόμητος.

Μ' αὐτὲς ἀντιμετώπισε κινδύνους.

Μ' αὐτὲς, πάντοτε ἐνίκησε.

Καὶ φέρνουμε ἕνα παράδειγμα.

Μιὰ ἡμέρα, ὅταν ἦτανε ἀντάρτης, ἐνῶ λημέριαζε μὲ τρία παληκάρια του, ἀπάνω σ' ἕνα βουνὸ, ἔξω ἀπὸ τὰ Γρεβενά, τὸν εἰδοποίησεν ὁ Δεσπότης Γρεβενῶν, πῶς μιὰ μεγάλη συμμορία, ἐπρόκειτο ἐκείνη τὴν νύχτα, νὰ εἰσβάλλη μέσα στὰ Βοδενὰ νὰ ἀποκλείση τὴν Μητρόπολι καὶ νὰ μπῆ μέσα νὰ τὸν κατακρεουργήση.

Ὁ Μητροπολίτης Γρεβενῶν, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, εἶχεν ἀναπτύξει σπουδαῖα πατριωτικὴ δρᾶσι, καὶ οἱ Βούλγαροι πάσχιζαν, πῶς νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Τὸν εἶχαν προγράψει, τὸ λοιπόν, καὶ ἀνέθεσαν σὲ μιὰ μεγάλη συμμορία, νὰ μπῆ μέσα στὰ Γρεβενὰ καὶ νὰ τὸν δολοφονήση.

Ἔστειλαν δὲ ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι τοὺς πειὸ αἱμοβόρους καὶ ἐκλεκτοὺς κομιτατζῆδες των.

Κάθε ἄλλος στὴ θέσι τοῦ Πλαστήρα θὰ δήλωνε ἀδυναμία. Πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν μὲ τρία παληκάρια, ὅπου εἶχε, ν' ἀντιμετωπίση τόσες δεκάδες κομιτατζήδων, παλαιῶν καί πεπειραμένων καὶ ἀποφασισμένων, δηλαδὴ πολεμιστῶν!..

Καὶ ὅμως ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ.

Ὅταν ἀνεκοίνωσε τὴν εἴδησι στὰ παληκάρια του, ἐκεῖνα φανήκανε διστακτικά. Δὲν ἦταν ὁ φόβος ποὺ τοὺς ἔκανε διστακτικούς, ἀλλὰ ἡ λογική.

— Πᾶμε τοῦ εἶπανε ἀλλὰ θὰ πᾶμε ἄδικα χαμένοι. Τέσσεροι ἡμεῖς καὶ ἐκεῖνοι ἕνα πλῆθος!.. Καὶ ἔτσι καὶ ἡμεῖς θὰ χαθοῦμε καὶ τίποτε δὲν θὰ κάνουμε!..

— Παιδιὰ εἶστε! τοὺς εἶπεν ὁ Πλαστήρας· εἴμαστε τέσσεροι, λέτε ἡμεῖς. Μὰ λησμονᾶτε τοῦ Θεοῦ τὴν ὕπαρξι!.. Λησμονᾶτε πῶς ὑπάρχει καὶ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ!... Λησμονᾶτε ὅτι αὐτοὶ εἶναι κακοῦργοι καὶ δολοφονοῦν γιὰ νὰ κατακτήσουνε, ἐνῶ ἡμεῖς ἀμυνόμεθα γιὰ νὰ φυλάξουμε τοὺς ἀδελφούς μας;.. Μὲ ποιὸν θὰ πάῃ ὁ Θεὸς μέ ἡμᾶς ἢ μὲ αὐτούς; Καὶ ὅταν ἔχουμε τὸν Θεὸ μαζί μας, τέσσεροι εἴμαστε μοναχὰ ἢ ἑκατὸν καὶ χίλιοι τέσσεροι!... Ἔπειτα λησμονᾶτε πῶς θέλουν νὰ δολοφονήσουν τὸν Δεσπότη μας, πρᾶμμα ποὺ οὔτε οἱ Τοῦρκοι οἱ ἀλλόπιστοι, δὲν τόλμησαν ποτέ τους, νὰ τὸ κάμουν!.. Ἔχουμε λοιπὸν μαζί μας τὸν Θεόν, ἢ δὲν τὸν ἔχουμε;

— Τὸν ἔχουμε, ἀπήντησαν ἐκεῖνοι.

—Ἄφοῦ λοιπὸν τὸν ἔχουμε, ἐμπρός!

Ἔτσι λοιπόν, τοὺς τόνωσε τὴν καρδιὰ καὶ ὅταν, κατὰ τὰ μεσάνυχτα οἱ κομιτατζῆδες, διαβῆκαν γιὰ νὰ μποῦνε μέσα εἰς τὰ Γρεβενά, ἔπεσαν ἀπάνω στὸ καρτέρι τοῦ Πλαστήρα καὶ δεκατιστήκανε. Ὅσοι ἐγλύτωσαν ἀπὸ αὐτοὺς τὸ βάλανε στὰ πόδια.

Ἔτσι ὁ Μητροπολίτης Γρεβενῶν, ἐγλύτωσεν αὐτὴ τὴ φορά.

Μιὰ ἱστορία παλαιῶν ληστῶν

Ἀλλὰ ὁ Πλαστήρας, δὲν ἦταν μόνον μεγάλος πατριώτης καὶ καλὸς χριστιανός, ἀλλὰ ἦταν πάντοτε ἕνας ἄνθρωπος τοῦ καθήκοντος.

Τὸ καθῆκον.. γιὰ τὸν Πλαστήρα ἦταν μιὰ ἱερὰ ὑποχρέωσις.

Καὶ ἡ θρησκευτικὴ του, αὐτὴ προσήλωσις πρὸς τὸ καθῆκον, ἐξηγοῦν τὶς μεγάλες ἐπιτυχίες του, τὴν θαυμαστή του αὐταπάρνησι καὶ τὴν καταπλήσσουσαν ἀνδρείαν του.

Ἀναφέρουμε ἀκόμα ἕνα παράδειγμα.

Ὅταν ὑπηρετοῦσεν ὡς ἐπιλοχίας, στὸ Σύνταγμα τῶν Τρικκάλων, ἡ ληστεία ἐλυμαίνετο τὴν περιφέρειαν τῆς Καλαμπάκας. Τὰ ἀποσπάσματα τῆς χωροφυλακῆς, ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐπιβάλλουνε τὴν τάξιν. Ἄλλως τε οἱ λησταί τὸ εἶχανε καὶ δύπορτο. Ὅταν τὰ ἀποσπάσματα

τούς στενοχωροῦσαν ἀπὸ δῶ, περνούσανε τὰ σύνορα καὶ πηγαίναν εἰς τὴν περιφέρεια Μετσόβου καὶ ἔτσι ἦσαν πάντοτε ἀσύλληπτοι.

Τὸ Κράτος γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ καταδιώξῃ τὴν ληστείαν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ἐνισχύσῃ τὴν χωροφυλακή, καὶ πῆρε ἀρκετοὺς ἄνδρας, ἀπὸ τὸ Σύνταγμα Τρικκάλων, γιὰ τὴν Καλαμπάκα.

Ἡ ἀρχηγία ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα αὐτὰ ἀνετέθη εἰς τὸν Πλαστήρα.

Τσακίστηκε ὁ Πλαστήρας κυριολεκτικῶς.

Δὲν καθόταν πουθενά! Οὔτε αὐγά, οὔτε ψημίδια, οὔτε κοτόπουλα ἐκύτταζε, ὅπως συνείθιζαν τότε τ' ἀποσπάσματα. Οἱ ἄνδρες του λυώσαν στὰ πόδια τους. Κάθε βράδυ ξενυχτοῦσε, σὲ ἐνέδρες, ἀπάνω στὰ δασωμένα μέρη τοῦ Ζυγοῦ, ἐπιδιώκοντας νὰ συναντήσῃ τοὺς ληστάς.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τότε εἶχε τρομοκρατήσει, τὸν τόπον ἡ συμμορία τῶν Σκουμπραίων. Κρυβόντουσαν, στὰ γύρω ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, χωριὰ καὶ ὅταν καταλαβαίναν πὼς ἦταν εὐκαιρία, εἰσέβαλλον μέσα στὸ ἑλληνικό, ἔκαναν ληστεῖες καὶ ξαναπερνοῦσαν τὴν γραμμή, ἔτσι τίποτε δὲν φοβόντουσαν καὶ ποτέ!

Ἔτσι μιὰ μέρα μπῆκαν πάλι μέσα στὸ ἑλληνικὸ καὶ ἥσυχοι ὅτι δὲν ἔχουν τίποτα νὰ πάθουνε, καθῆσαν καὶ διασκεδάζανε στὸ μῦλο ποὺ εἶνε μέσα σ' ἕνα ρέμμα ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὸ χάνι τοῦ Ζαμάνη.

Ὁ Πλαστήρας τὸ ἔμαθεν αὐτὸ καὶ ἐκινήθη κατὰ τὸ χάνι τοῦ Ζαμάνη. Ἀλλὰ καὶ οἱ Σκουμπραῖοι, ποὺ εἶχαν «κολαούζους» πληροφορηθήκανε ὅτι φανῆκαν ἀποσπάσματα. Στὴν ἀρχὴ δὲν ἀνησυχήσανε καὶ τόσο. Ὅταν ὅμως ἔμαθαν, πὼς ἦταν τοῦ Πλαστήρα τὸ ἀπόσπασμα, καὶ γνωρίζοντες καλὰ τὴν σκοπευτικὴν δεινότητά του, ἀπεφασίσανε ν' ἀποσυρθοῦν στὸ Τουρκικό, περνῶντας τὴ γραμμή.

Εἰσβολὴ εἰς τὸ Τουρκικὸ

Ὁ Πλαστήρας, ποὺ τόσο πάσχιζε, τόσον καιρό, γιὰ νὰ τοὺς συναντήσῃ ἅμα ἔμαθε, πὼς μόλις τοὺς εὗρῆκε, ἔφυγαν, στενοχωρέθηκε πολύ, ἀλλὰ ἔλαβε καὶ ἀπόφασιν ἀμέσως.

Νὰ μπῇ μέσα στὸ Τουρκικό, καὶ νὰ τοὺς χτυπήσῃ ἐκεῖ πέρα!

Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκανε.

Μπῆκε μὲ τὸ ἀπόσπασμά του, μέσα στὸ τουρκικὸ τὸ ἔδαφος, ἀνεζήτησε καὶ ἔμαθε, ποῦ ἦσαν οἱ Σκουμπραῖοι, τοὺς ἐπετέθη ξαφνικά, χωρὶς αὐτοὶ νὰ περιμένουνε ποτέ, ἑλληνικὸ στρατὸ στὸ..... Μέτσοβο, καὶ τοὺς ἐξόντωσε τελείως.

Ἀνεκουφίσθη τότε, ὄχι ἡ Θεσσαλία μοναχά, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρο τὸ Κράτος, γιατὶ ἦταν γιὰ τὴν Ἑλλάδα, μεγάλος ἐξευτελισμός, νὰ τὴν ἐκθέτουν ἔτσι, μερικοὶ λησταί, χωρὶς νὰ δύναττι τίποτα νὰ τοὺς κάνῃ!

Ἀλλὰ ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ ἐξόντωσις τῶν Σκουμπραίων καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἦταν καλὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τότε ὑπῆρχεν ἡ ἑλληνορουμανικὴ διένεξις.

Καὶ οἱ κουραμπιέδες οἱ Ρουμάνοι, ἐκμεταλλευόμενοι τὰ κατορθώματα ἐκεῖνα τῶν Σκουμπραίων, μὴ τολμῶντες δὲ γιατὶ ἦσαν ἄξιοι, νὰ στειλουν καὶ δικούς των ἀντάρτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπως ἔκαναν οἱ Βούλγαροι διότι οὐδεὶς ψυχικὸς δεσμὸς καὶ καμμιὰ παράδοσις δὲν τοὺς ἤνωσε ποτέ, μὲ τοὺς κουτσοβλάχους τῆς Μακεδονίας, ἐκτὸς τῶν χρημάτων καὶ τῆς προπαγάνδας, υἱοθέτησαν τοὺς ..... Σκουμπραίους, οἱ ὁποῖοι ἴσως νὰ ἦσανε κακοῦργοι καὶ λησταί, ἀλλὰ ἦσαν Ἕλληνες, καὶ ἀνέγραφεν κάθε εἰσβολὴν γιὰ ληστείαν, ὡς εἰσβολὴν Ρουμάνων ἀνταρτῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Ὁ Πλαστήρας, κατὰ συνέπειαν δὲν ἀπήλλαξε μόνον τὸ Κράτος ἀπὸ μίαν ἐνόχλησιν καὶ τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ ἕναν κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἔθνος ἀπὸ μίαν προσβολήν.

Καὶ φοιτητὴς τῆς Νομικῆς

Μὲ τὸ παρελθὸν αὐτό, μέσα ἀπὸ τὴν φωτιὰ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, καὶ τὴς στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες του, ἐναντίον τῶν ληστῶν, ὁ Πλαστήρας, ἐβγῆκεν ἀξιωματικός.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν πολλοὺς μορφωμένους ἀξιωματικοὺς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, λίγους καὶ καλούς.

Ἀλλὰ, μεταξύ τῶν ὀλίγων ἐξέχουσαν θέσιν εἶχεν καὶ ὁ Πλαστὴρας. Γιὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἐξετιμᾶτο ἀπὸ τοὺς ὁμοβάθμους του, ἀλλὰ εἶχεν ἐπιβληθῇ, ἀκόμα καὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους του.

Ὁ Πλαστήρας ἦταν τότε εἴπαμε ἕνας ἀπὸ τοὺς πειὸ μοαφωμένους ἀξιωματικοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τόση δὲ ἤτανε ἡ δίψα του γιὰ τὴ μόρφωσί του καὶ τὴ μάθησι, πού ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἐσπούδαζε τὰ νομικά.

Στὸ στρατὸ ὁ Πλαστήρας ἐπεδόθη εἰς τὴν ἱππασίαν καὶ ἔγεινεν ἕνας ἀπὸ τοὺς πειὸ καλοὺς ἱππεῖς, τότε τοῦ στρατοῦ μας.

Οἱ ἀνώτεροί του, τὸν ἐκτιμούσανε ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν προσήλωσίν του στὸ καθῆκον.

Ἦταν βράχος ἠθικῆς, ἁγνός στρατιώτης, ἔνθερμος πατριώτης, σεμνὸς, παρθενικός, μελετημένος, ἀξιαγάπητος.

Ἔτσι, μὲ τὰ ἠθικὰ αὐτὰ ὅπλα καὶ ἐφόδια, ὁ Πλαστήρας στὰ 1908 ἀνεκηρύχθη πρόεδρος τοῦ «Ἐθνικοῦ Συλλόγου Σωτηρίας».

Σκοπὸς τοῦ Συλλόγου αὐτοῦ ἦταν ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ στρατοῦ, ἡ δημιουργία, διὰ παντὸς μέσου, στρατοῦ περιωπῆς, στρατοῦ ἀξιομάχου καὶ καλοῦ, στρατοῦ ἱκανοῦ νὰ ἀποπλύνῃ τὸ αἶσχος τοῦ 1897.

Τὸ 1897 αὐτό, πάντοτε ἔκαμε τὴς καρδιὲς τῶν φιλοτίμων ἑλλήνων καὶ ἀνέβαζε τὸ ἐρύθημα στὰ μάγουλα τῶν καλῶν πατριωτῶν, ὁσάκις τοὺς τὸ ἀναφέρουν.

Καὶ τὴν ἐποχήν αὐτὴν ὁ στρατός, ὡς ἐκ τῆς ἥττης τοῦ 1897, καὶ τῆς σκανδαλώδους ἀναμίξεως τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας εἰς τὰ τοῦ στρατοῦ, εἶχεν ἀποσυντεθῇ σχεδὸν τελείως καὶ δὲν ἦτανε εἰς θέσιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴς φοβέρες τοῦ Σεφκὲτ καὶ τὴς προσβολὲς τοῦ ἀρχιχαμάλη τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ Κερήμ-ἀγᾶ.

Ἡ ντροπὲς αὐτὲς καὶ ἡ κατεσχύνες, ἦσαν ἡ αἰτία τῆς συστάσεως τοῦ «Ἐθνικοῦ Συλλόγου Σωτηρίας», γιὰ τὸν ὁποῖον πρόεδρος προυκρίθηκε ὁ Πλαστήρας, ὁ ὁποῖος ἔτσι, ἦτανε καὶ τρόπον τινά, ὁ πρόδρομος τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1909. Γιατὶ ὁ πρῶτος σπόρος τῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν φαυλοκρατικῶν κομμάτων, ἀπὸ τὸν Σύλλογον αὐτόν ἐρρίφθη εἰς τὸν στρατόν.

Καὶ ὁ Πλαστήρας ὑπῆρξεν ὁ ἐνσαρκωτὴς τῆς ἰδέας αὐτῆς.

Καὶ ὁ Πλαστήρας ἦταν ἡ ζωὴ καὶ ψυχὴ τοῦ Συλλόγου, καὶ ὁ κατευθυντὴς τῶν σκέψεων καὶ ἐνεργειῶν του, καὶ ὅλοι ὑπακούανε εἰς αὐτόν γιατὶ ὁ Πλαστήρας ἦταν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἁγνὴ φιλοπατρία.

Καὶ τὰ κράτη ὅταν ἀποσυντίθενται καὶ κινδυνεύουν, ζητοῦνε νὰ σωθοῦν ἀπὸ ἀνθρώπους φιλοπάτριδας, ἀπὸ ἀνθρώπους δυνατούς, ἀπὸ ἀνθρώπους ἐναρέτους!

Καὶ ἡ σωτηρία τῆς ἐρειπωμένης Ἑλλάδος, ἀπὸ κεῖ μέσα βγῆκε. Γιατὶ ὁ στρατὸς παραμέρισε τοὺς φαύλους καὶ τοὺς τσανακογλύφτες τῆς αὐλῆς, καὶ ἄνοιξε τόν δρόμο, στὸν Βενιζέλο γιὰ νὰ ρθῇ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ἔπειτα μὲ τοὺς ἰδίους συνεργάτας, τὴν Ἑλλάδα, ἕως ἐκεῖ ὅπου οὔτε τὰ ὄνειρα τῶν πλέον φλογερῶν ἑλλήνων, δὲν ἔφθασν ποτέ!

Ὁ βίος τοῦ Πλαστήρα

Ὁ Πλαστήρας καὶ ὡς ἀξιωματικὸς ἔζησεν, ὅπως ὅταν ἦτο μαθητὴς καὶ ὅπως, ὅταν ἦτο ἐπιλοχίας.

Μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν του κλείσιμο καὶ διάβασμα. Διάβασμα τὴς ἡμέρες τῆς ἀργίας ἀπὸ τὰ γυμνάσια καὶ τὴς ἄλλες ὑπηρεσίες τοῦ στρα-

τοῦ, ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βραδυ, διάβασμα, ξενύχτι καὶ τὴς ἡμέρες τὴς δουλιᾶς.

Ὅταν κουραζότανε πολὺ ἀπὸ τὸ διάβασμα, ὥστε νὰ αἰσθανθῇ ὅτι ζαλίζεται, καταγινότανε εἰς τὴν σκοποβολή.

Διάβασμα, καθῆκον καὶ σκοποβολή, νὰ ὁ βίος τοῦ Πλαστήρα, σὲ τρεῖς λέξεις ὅταν ἦταν ἀξιωματικός.

Καὶ ὀνειροπόλημα μιᾶς Ἑλλάδος μεγάλης, δοξασμένης, εὐτυχοῦς, ἁπλωμένης εἰς τὰ παλαιὰ ἐδάφη της, Ἑλλάδος ἰσχυρᾶς, δικαίας καὶ τιμίας.

Ποτὲ δὲν ζήτησε ρουσφέτια ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους του, ποτὲ δὲν ζήτησε νὰ τὸν τοποθετήσουνε χατηρικῶς σὲ καλλιτέρα θέσι, ποτὲ δὲν ζήτησε γιὰ νὰ προβιβασθῇ ἀπὸ τὸ κόμμα, ἢ ἀπὸ τὴν εὐμένεια τοῦ τάδε καὶ τοῦ δεῖνα.

— Κανένα ἐγώ, ἔλεγε, δέν θὰ παρακαλέσω, οὔτε θὰ ἐπιτρέψω εἰς τοὺς δικούς μου, νὰ παρακαλέσουνε κανένα. Ὅταν μὲ κρίνουν ἱκανὸν προαγωγῆς τότε ἂς μὲ προβιβάσουν!

Ἡ ἰδέα τοῦ «Συλλόγου Σωτηρίας» τοῦ ἦλθεν, ὅταν ἀκόμα ἦτανε ἐπιλοχίας. Τότε συνέπτυξεν τὸν Σύλλογον μεταξὺ τῶν ὑπαξιωματικῶν εἰς τὴν ἀρχήν, οἱ ὁποῖοι καὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν προεδρείαν, κατόπιν ἐπεξετάθη ἡ κίνησις αὐτὴ καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Καὶ ὅταν συνέστη ὁ «Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος», ὁ «Ἐθνικὸς Σύλλογος Σωτηρίας» συνεχωνεύθη μὲ τὸν «Σύνδεσμον» ἐνισχύσας αὐτὸν σοβαρῶς, διὰ πρώτης τάξεως συνεργατῶν.

Στὸ Γουδὶ

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος τοῦ 1909, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἀνεκηρύχθη ὁ Συνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ Ν. Ζορμπᾶς, μὲ ὑπασπιστήν του τὸν Στυλ. Γονατᾶν, τὸν σημερινὸν Πρόεδρον τῆς Γερουσίας.

Εἶναι γνωστὸν τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης.

Κατέρριψεν τὸν ἀλλοπρόσαλλον Δημ. Ράλλην, πρωθυπουργὸν τότε τῆς Ἑλλάδος, ἔδιωξε τὸν Διάδοχον ἀπὸ τὸν στρατόν, καὶ τὸ λοιπὸν Πριγκηπολόγιον χτύπησε κατακέφαλα τὰ φαυλοκρατικὰ τὰ κόμματα καὶ ἔφερε τὸν Βενιζέλον.

Οἱ ἐνισχύσαντες τὸ κίνημα, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων τοῦτο ἐστηρίχθη, εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἦταν οἱ τότε ὑπαξιωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οἱ ὁποῖοι προσῆλθον εἰς τὸν «Σύνδεσμον» ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πλαστήρα.

Γιὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποδώσωμεν ἕνα μέρος, τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης τοῦ Γουδιοῦ καὶ εἰς τὸν Στρατηγόν Πλαστήραν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι

Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι βρῆκαν τὸν Πλαστήραν ἀνθυπολοχαγὸν. Ἦταν τοποθετημένος εἰς τὸ 5ον Σύνταγμα τοῦ Πεζικοῦ τῆς 1 Μεραρχίας.

Ἡ θερμουργὸς πνοὴ τοῦ Βενιζέλου εἶχε ζεστάνει ὅλων τῶν ἕως τότε, ἀπηλπισμένων ἑλλήνων τὴς ψυχὲς, ὁ κόσμος εἶχεν ἀναλάβει, ὁ στρατὸς ἄρχισε νὰ γίνεται στρατός, καὶ καθένας εἶχε πεποίθησι πλέον εἰς τὸ Κράτος.

Καὶ ὅταν ἐξερράγη ὁ πόλεμος, ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐτινάχθη ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ ὅλοι οἱ νέοι ἔτρεξαν νὰ λάβουνε τὰ ὅπλα καὶ νὰ πᾶν στὰ σύνορα. Ὅσοι δὲν ἦσαν στρατεύσιμοι κατετάσσοντο ὡς ἐθελονταί.

— Ποτέ δὲν ἐχάρηκα τόσον, ἔλεγεν ὁ Πλαστήρας κάποτε, εἰς ὅλην τὴν ζωήν μου, παρὰ ὅταν ἄκουσα τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ὅλα τὰ ὄνειρά μας ἀρχίσανε νὰ γείνωνται πραγματικότητες. Δὲν ἔβλεπα πότε νὰ μποῦμε μέσα, στὸ σκλαβωμένο ἔδαφος!

Καὶ μπῆκε καὶ προχώρησε καὶ ἔφθασεν ἕως τὴν Κόκκινη Μηλιά, τῶν θρύλων μας τῶν ἐθνικῶν!

Τοῦτο δὲ ἦτανε ἡ ἱκανότης καὶ ἡ δράσις του, κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον, ποὺ ἂν καὶ ἦταν ἀνθυπολοχαγός, τοῦ ἀνετέθησαν καθήκοντα λοχαγοῦ, καθήκοντα δηλαδή, διοικητοῦ λόχου, καὶ τοῦτο ἐν πολέμῳ!

Αὐτὸ κσὶ μόνον θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ καταδείξῃ τὴν ἀξία του.

Σ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ πολέμου τοῦ 12 καὶ 13, ὁ Πλαστήρας, οὔτε μιὰ στιγμὴ δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ πεδίον τῆς τιμῆς, οὔτε ὅταν ἀκόμα ἀρρώστησε καὶ ἀναγκάστηκε νὰ πέσῃ στὸ κρεββάτι.

Μισοπεθαμένος, ἄρρωστος, ἦταν πάντοτε εἰς τὴν γραμμήν.

Στὴ μάχη τοῦ Λαχανᾶ

Στὸν Βουλγαρικὸ πόλεμο ὁ Πλαστήρας, ἦταν ὑπασπιστὴς τοῦ 1ου τάγματος, τοῦ 5ου συντάγματος.

Στὴν μάχη τοῦ Λαχανᾶ καὶ ἰδίως τὸ πρωῒ τῆς 21 Ἰουνίου 1913, ὁ Πλαστήρας, ἔδειξεν ἀπαράμιλλο ἡρωϊσμὸ καὶ στρατηγικὰ προσόντα.

Οἱ Βούλγαροι, ἔπειτα ἀπὸ σφοδρότατα πυρά, βαρέος πυροβολικοῦ, ἔκαμαν ἐπίθεσιν μὲ 9 διαλεχτὰ τάγματα τοῦ στρατοῦ των.

Τὴς θέσεις μας, δὲν τὴς προασπίζανε παρὰ μόνον δύο τάγματα τοῦ 5ου πεζικοῦ, τὸ 1ον καὶ τὸ 2ον, γιατὶ τὸ τρίτον, εἶχε διατεθεῖ πρὸς ἐνίσχυσιν ἄλλου τομέως.

Ἡ ἐπίθεσις τῶν Βουλγάρων εἶναι λυσσώδης, αἱ τάξεις τῶν στρατιωτῶν μας ἀραιώνονται διαρκῶς, ἀπὸ τὰ φονικὰ πυρὰ τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ, καὶ σὲ μιὰ στιγμή, φαίνεται, σὰν νὰ χάνεται τὸ πᾶν. Τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο τάγμα, τοῦ 5ου, ὅπως εἴπαμεν, συντάγματος, ὅπου ὑπηρετοῦσεν ὁ Πλαστήρας, κλιπτότατε καὶ βρισκότανε στὴν ἀνάγκη νὰ ὑποχωρήσουν.

Οἱ ἄνθρωπ ι τῆς καταισχύνης ποὺ εἶχον σχεδιάσει τὴν ἦτταν.
Ὁ μακαρίτης Γούναρης ἐν μέσῳ τῶν γενναίων ἀξιωματικῶν μας.

Ἡ στιγμὴ εἶναι κρίσιμος.

Ἀπὸ τὴ μάχη αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἡ τύχη καὶ ἡ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος,

Στὴν κρίσιμο αὐτὴ στιγμὴ τῆς μάχης, ὁ ὑπαστιστὴς τοῦ τάγματος Πλαστήρας, παρουσιάζεται, ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς. Ἡ λυσσώδης ἐπίθεσις τῶν Βουλγάρων, ἀντὶ νὰ τὸν ἀτονίσῃ τὸν χαλυβδώνει πιὸ πολὺ καὶ «ἡ δύσκολη θέσις τοῦ τάγματός του ἀντὶ νὰ συγχίσῃ τὸ νοῦ του, τὸν ξαστερώνει ἀκόμα περισσότερο» ὅπως γράφει κάποιος ποὺ τὸν παρακολουθοῦσε.

Ἐννοεῖ τότε, ὅτι μία ἀντεπίθεσις, μπορεῖ νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν καὶ καβάλλα εἰς τὸ ἄλογό του μέσα στὴ βροχὴ τοῦ πυρὸς καὶ τὸν

ἀλαλλαγμὸν τοῦ θανάτου, σὰν τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους μυθικοὺς ἥρωας, διατάζει ἔφοδο, μπαίνοντας πρῶτος πρῶτος, στὴ γραμμὴ τοῦ πυρός.

Μιὰ ὀβίδα τοῦ σκοτώνει, τοῦ ξεκοιλιάζει τὸ ἄλογο.

Ζητάει ἄλλο!

Σφαῖρες τοῦ ξεσχίζουν τὸ ἀμπέχωνο.

Οὔτε ταράσσεται διόλου.

— Ἀπάνω τους παιδιά, ἀπὸ μᾶς κρεμιέται ἡ Ἑλλάδα σήμερα!

Οἱ στρατιῶται, βλέποντας τὸ παράδειγμά του τοῦτο, βλέποντας τὸν ἀξιωματικό τους νὰ ρίχνεται καβάλλα εἰς τὸ ἄλογό του πρῶτος εἰς τὴ μάχη, ἠλεκτρίζονται, ἀνάβουν ὅλοι ἀπὸ ἐνθουσιασμό, μιὰ τρομερὴ κραυγὴ ἀκούεται ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ τομέως, σὰν ξέσπασμα θυμωμένου κύματος.

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

Καὶ χύνονται ἀπάνω μὲ τὴ λόγχη, ὀλιγώτεροι αὐτοί, κατὰ τριπλασίου ἐχθροῦ, τρέπουν τοὺς Βουλγάρους εἰς φυγὴν καὶ κερδίζουν τὴ μάχη.

Ἐσώθη ἡ Ἑλλάς.

Ἐσώθη ἡ Μακεδονία!

Ἦταν τόσο φωτεινὴ ἡ συμβολὴ τοῦ Πλαστήρα εἰς τὴ μάχη αὐτή, ποὺ ὁ λοχαγὸς τότε καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Ὁου Συντάγματος καὶ στρατηγὸς σήμερα Ὀθωναῖος, ἀγκαλιάζει τὸν Πλαστήρα καὶ τὸν ἀσπάζεται θερμά.

Ὁ ἀδερφὸς τοῦ Πλαστήρα

Στὴν μάχη ἐκείνη εἶχε δείξει ἀνάλογη ἀνδρεία καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πλαστήρα, Βασίλειος Πλαστήρας.

Παραλείψαμεν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διηγήσεώς μας αὐτῆς, νὰ ἀναγράψουμε. ὅτι ὁ Νικόλαος Πλαστήρας δὲν ἦταν μοναχογυιός: Ἀπεναντίας μάλιστα εἶχε καὶ ἄλλους δύο ἀδελφούς. Ἀλλὰ οἱ δύο ἄλλοι ἀδελφοί του, ἦσαν φύσεις ἥσυχες καὶ πρακτικές. Οὔτε τοὺς δραματισμοὺς τοῦ Νικολάου εἶχαν οὔτε τὴν ζωηρότητά του, οὔτε τὸ φιλοπόλεμον αὐτοῦ. Σὰν νὰ ἤθελεν ὁ Θεός, νὰ εὐχαριστήση καὶ τὸν Μάστρο-Χρῆστο, τὸν πατέρα τους, καί τὸν θεῖον τους, εἶχαν μᾶλλον κλῆσι στὸ ἐμπόριο, καὶ γιὰ τοῦτο αὐτοὶ ἐπεδόθηκαν στὸ ἐμπόριο, καὶ εἶναι σήμερα ἔμποροι καλοὶ καὶ εὐκατάστατοι.

Ὁ ἕνας, λοιπὸν ἀπὸ αὐτούς, ὁ Βασίλειος, δεκανεὺς τότε, στὴ μάχη τοῦ Λαχανᾶ, εἶχεν ἐξαφανισθῆ ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ θεωρήθηκε ὡς φονευθείς.

Τό βράδυ ὅμως, νάτος καὶ ἐφάνηκεν, ἐπὶ κεφαλῆς ὀλίγων ἀνδρῶν, συνοδεύων Βουλγάρους αἰχμαλώτους καὶ 4 ὀχήματα τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Βασίλη ἔλαβε τόνο πανηγυρικὸ καὶ θριαμβευτικό. Σᾶν τὸν εἶδεν ὁ Πλαστήρας, δάκρυσε ἀπὸ χαρά, καὶ τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε.

Ὁ Βασίλης τοῦ εἶπεν ἀφελέστατα.

— Εἶδες ἀδελφέ μου, ἐγὼ ἕνας ἁπλοῦς δεκανέας, ἔφερα τόσους αἰχμαλώτους καὶ ὑλικό. Σὺ κοτζὰμ ἀξιωματικός, τὶ ἔκανες;

Ὁ Πλαστήρας καὶ οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοί, γελάσανε ἀπ' τὴν καρδιά τους.

Ἡ Χολέρα

Ὁ στρατός μας κατεδίωκε πλέον τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀπὸ μάχης σὲ μάχη, ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, τοὺς ἔφθασεν εἰς τὴν Κρέσνα. Τότε καὶ ἕνας ἄλλος ἐχθρὸς, ἐπέπεσεν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ χολέρα.

Ὁ πρασινοκίτρινος αὐτὸς ἐχθρός, ποὺ θέρισε πολλοὺς στρατιώτας μας καὶ ἀξιωματικοὺς καὶ πού, πρὸς στιγμήν, τοὺς κλόνισε τὸ ἠθικό τους.

Ἡ χολέρα μετεδόθη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους εἰς ἡμᾶς καὶ οἱ Βούλγαροι τὴν εἶχαν ἁρπάξει ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Οἱ Βούλγαροι γιὰ νὰ μᾶς μεταδώσουν τὴν χολέραν, καὶ γλυτώσουν τὸ κυνηγητὸ ἔκαμαν πολλὲς ἀτιμίες.

Ἐμόλυναν, ὑποχωροῦντες, τὶς πηγὲς καὶ τὰ πηγάδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξέραν ὅτι θὰ ὑδρευόταν ὁ στρατός μας, μὲ πτώματα χολεριασμένων στρατιωτῶν των, καὶ ἔτσι μετεδόθη ἄγρια ἡ χολέρα στὸν ἑλληνικὸ στρατό. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, ὁ στρατός μας, κατασκήνωνε στὰ μέρη ἐκεῖνα, ποὺ εἶχαν κατασκηνώσει οἱ ὑποχωροῦντες Βούλγαροι, σὲ πολλὰ μέρη, εἶχανε καὶ αὐτοὶ τὰ νοσοκομεῖα τῶν χολεριούντων, οἱ δικοί μας, δὲν ἐγνώριζαν, καὶ γιὰ τοῦτο ἡ χολέρα εἶχε τρομακτικὴ ἐπέκτασιν εἰς τὸν στρατόν μας.

Προσεβλήθη τότε, ἀπὸ αὐτήν, καὶ λίγο ἔλλειψε νὰ πεθάνῃ καὶ ὁ συνταγματάρχης τότε καὶ ἀντιστράτηγος σήμερα Ἀναστ. Παπούλας.

Προσεβλήθη καὶ ὁ Νικόλ. Πλαστήρας, ἀπὸ χολερικήν.

Ὁ γιατρὸς διέταξε νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ νοσοκομεῖο. Ὁ Πλαστήρας δὲν ἐδέχετο. Ὁ γιατρὸς ἠναγκάσθη νὰ τὸν διατάξῃ.

— Γιατρέ μου, τοῦ εἶπεν ὁ Πλαστήρας, σοῦ τὸ ζητάω γιὰ χάρι. Μὴ μέ στέλνης στὸ νοσοκομεῖο. Προτιμῶ νὰ μείνω ἐδῶ, γιὰ νὰ παρα-

κολουθῶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς μου, τὸν ἀγῶνα τῶν στρατιωτῶν μου.

— Μὰ ἐδῶ πέρα θὰ πεθάνης! τοῦ εἶπεν ὁ γιατρός.

— Ὄχι ἀπήντησεν ὁ Πλαστήρας, στὸ νοσοκομεῖο θὰ πεθάνω.

Κι' ὅπως εἶπε ἔγινε.

Ἡ προέλασις τοῦ στρατοῦ μας καὶ ἡ νίκη, ἐνίσχυσαν τό ἠθικό του καὶ ὁ Πλαστήρας ἐγιατρεύθη καὶ ἀνέλαβε καὶ ὅταν ὁ στρατός μας ἔφθασε στὴν Κρέσνα καὶ ἡ μάχη ἄρχισε, ὁ Πλαστήρας ἦταν καὶ πάλιν ἐπὶ κεφαλης τοῦ λόχου του.

Στὴν Κρέσνα

Ὅταν στὰ στενὰ τῆς Κρέσνας ἔκαμνεν ἀναγνώρισιν εἰς τὶς βουλγαρικὲς γραμμές, συνηντήθηκε μὲ μιὰ ἰσχυρὴ Βουλγαρικὴ περιπολία. Τοὺς ρίχνεται ὁ Πλαστήρας ἀπάνω τους σὰν κεραυνός, τοὺς χτυπάει, οἱ Βούλγαροι τὰ χάνουν καὶ ὁ Πλαστήρας τοὺς αἰχμαλωτίζει. Τοὺς ἀφοπλίζει καὶ τοὺς πηγαίνει θριαμβευτικῶς εἰς τὸ τάγμα του.

Τότε τὸν εἶχαν προβιβάση κατ' ἀρχαιότητα καὶ τὸν ἀνέγραψαν στὸν πίνακα Γ.

Οἱ φίλοι του καὶ συμμαχηταί του ἀξιωματικοὶ ποὺ τὸν θαύμαζαν πραγματικῶς, τοῦ εἶπαν πῶς αὐτὸ ἦταν μιὰ ἀδικία ποὺ τοῦ κάμανε καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποβάλη παράπονα γιατὶ δὲν τὸν προβιβάσανε κατ' ἐκλογήν.

Ὁ Πλαστήρας δὲν συνεφώνησε μαζύ τους.

— Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ κρίνω τὸν ἑαυτό μου, εἶπε. Ἐμένα ὅπως καὶ τὸν καθένα μας θὰ κρίνουνε οἱ ἄλλοι. Μόνον τῶν ἄλλων ἡ γνώμη ἔχει ἀξία γιὰ τὸ ἄτομό μας καὶ ὄχι ἡ δική μας.

Λόγια σεμνοῦ παληκαριοῦ, λόγια ἀρχαίου ἥρωος, ποὺ θυμίζουν καὶ τὸν Μάρκο Μπότσαρη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ποὺ ὅταν τοῦ κοινοποίησαν τὸν προβιβασμό του ὡς ἀρχιστρατήγου τῆς Ρούμελης. τὸν φίλησε δείχνοντας σεβασμὸν καὶ ἔπειτα τὸν ξέσχισε λέγοντας:

— Ὅποιος θέλει νὰ προβιβασθῆ, τὸν προβιβασμὸ τὸν πέρνει αὔριο μὲ τὸ σπαθί του.

Καὶ τὴν ἑπομένην ἔγινεν ἡ ἐπίθεσίς του στὸ στρατόπεδον τοῦ Σκόδρα Πασσᾶ, κοντὰ στὸ Καρπενῆσι.

*
* *

Τελείωσαν οἱ πόλεμοι.

Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη.

Οἱ μαχόμενοι στρατοὶ κατέθεσαν τὰ ὅπλα καὶ ὅσοι ἐπέζησαν, γυρίσανε στὰ σπίτια τους.

Ἄτομα καὶ Κράτη, ἐπεδόθησαν πιὰ στὴν ἐσωτερικὴ ἀνόρθωσι. Τῆς Πολιτείας οἱ μὲν καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ σπιτιοῦ των.

Ὁ Βενιζέλος ἐπεκτείνας τὴν Ἑλλάδα, ἐκεῖ ὅπου κανεὶς δὲν ἤλπιζεν, προσπαθοῦσε νὰ τὴν κρατύνῃ καὶ ἐσωτερικῶς, ἀναπτύσσων καὶ ἐκμεταλλευόμενος ὅλας τὰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου.

Ἔθεσε βάσεις ἑνὸς μεγαλείου ἐσωτερικοῦ τὸ ὁποῖον θὰ καθίστα τὴν Ἑλλάδα ἰσχυρὰν οἰκονομικῶς, πρότυπον διοικητικῶς, ἰσχυρὰν στρατιωτικῶς, φίλην πολύτιμον εἰς τοὺς συμμάχους της, ἐχθρὰν ὑπολογίσιμον εἰς τοὺς ἀντιπάλους της.

Ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο πλέον ἡ Ἑλλὰς τοῦ Δημητρίου Ράλλη καὶ τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, τὸ παίγνιον καὶ τὸ κλωτσοπάτημα ἑνὸς ἀρχιχαμάλη τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀναπηδήσας μέσα ἀπὸ τὴν φωτιά, δύο πολέμων νικηφόρων, κατὰ ἐχθρῶν ἰσχυρῶν καὶ τρομερῶν ἕως τὰ χθές, ἠτένιζεν ἤδη τὸν κόσμον μὲ μέτωπον δαφνοστεφανωμένον καὶ ὑπερήφανον καὶ ἐνατενίζετο ἀπὸ τοὺς λαοὺς μὲ θαυμασμό.

Ἤδη, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὴν περιφρονοῦσαν καὶ τὴν βρίζαν, ὡς τὰ χθές, ζητοῦσαν σήμερα τὴν φιλία καὶ τὴν συμμαχία της, καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς της, οἱ ὁποῖοι τὴν προσέβαλλον μὲ ταπείνωσι στεκόντουσαν μπροστά της.

Ἦτο ἡ Ἑλλὰς ἡ ἔχουσα δύναμιν καὶ θέλησιν καὶ κατὰ συνέπειαν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὰ ἴδια, καὶ βουλὴν καὶ ἐπιβολὴν διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα, ποὺ εἶχανε σχέσιν μὲ τὰ συμφέροντά της.

Ὁ στρατός, ὑπηρήφανος καὶ τιμημένος, ἐγύρισεν καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς στρατῶνας του, καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καταγινόντουσαν, ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Βενιζέλου.

— Κατεργασθεῖτε τέλειον στρατόν. Μ' αὐτὸν θὰ κρατήσωμεν τὰ κεκτημένα!

Καὶ ὁ νέος στρατός, ὁ στρατὸς τῆς νίκης, δημιουργεῖτο καθημερινῶς. Ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ μοιραῖον τὸ διέκοψεν.

Στὰ 1914, ἓν ἔτος δηλαδὴ μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμου, ἤναψεν ὁ παγκόσμιος πόλεμος!

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Τὰ πρὸ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης

Εἶναι γνωστὰ τὰ γεγονότα ποὺ ἐπηκολούθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ μεγάλο τοῦτο γεγονός.

Διαφωνία Στέμματος καὶ Βενιζέλου. Παραίτησις Βενιζέλου. Κακοήθειες παντοειδεῖς καὶ ἀπερίγραπτες τῶν ἀντιπάλων του τὰς ὁποίας ἐν ἐκτάσει ἐγράψαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Βενιζέλου.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες λεπτομερῶς, τὰ ἄγνωστα ἐκεῖνα καὶ ἀπίστευτα γεγονότα, ἅς ἀνατρέξουν εἰς τὴν ἔκδοσίν μας, περὶ Βενιζέλου νὰ τὰ δοῦν!

Ἡμεῖς ἐδῶ ἐξακολουθοῦμεν μὲ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἐθνικοῦ Πλαστήρα, καὶ ὅτι αφορᾷ αὐτὸν!

Ὁ Πλαστήρας τότε εἰργάζετο εἰς τὸν στρατῶνα του, ἐκτελῶν τὸ καθῆκον του, ὡς πειθαρχικὸς ἀξιωματικός.

Τὰ γεγονότα καὶ ἰδίως ἡ διαγωγὴ τοῦ Βασιλέως, τῆς Κυβερνήσεώς του, καὶ τῶν περὶ αὐτῶν, τοῦ καῖγαν βεβαίως τὴν καρδιὰ, ἀλλὰ σιωποῦσε.

Ἀλλὰ ἐπικολούθησαν πλέον γεγονότα, ποὺ δὲν ἐπιτρέπουν εἰς κανένα πειὰ νὰ σιωπᾷ, εἰς κανέναν τίμιον Ἕλληνα, νὰ τὰ ὑπομένῃ.

Ἡ μὲ τόσα αἵματα, κινδύνους καὶ θυσίες, ἐλευθερωθεῖσα Μακεδονία, παραδίδεται πλέον εἰς τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὴ Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Καὶ οἱ Βούλγαροι εἰσέρχονται ἀπὸ Καστοριᾶς μέχρι Καβάλλας γαυριῶντες στεφανωμένοι ὡσὰν νὰ ἦσαν νικηταὶ καταργοῦνε τὰς ἑλληνικὰς ἀρχάς, καταξεσχίζουν τὰς ἑλληνικὰς σημαίας, καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ φίλου καὶ προστάτου καὶ συμμάχου των Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξαφανίσουν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν διὰ τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως εἰς τὴν καὶ κατόπιν διὰ τοῦ παντελοῦς ζερριζώματος καὶ τῆς μεταφορᾶς τοῦ πληθυσμοῦ ὁλοκλήρων διαμερισμάτων, ὡς ὁμήρων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔκαμαν οὔτε οἱ Γερμανοὶ εἰς τὰς καταληφθείσας Γαλλικὰς ἐκτάσεις.

Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ σύμμαχοι βλέποντας τὴν ἀπίστευτον διαγωγὴν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μὴ ἔχοντες πλέον καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τίπ οτε τὸ ἑλληνικόν, ἀποφασίζουν νὰ παραδώσουν μὲ τὴν σειράν τους καὶ αὐτοὶ, τὴν ὑπολειφθεῖσαν Μακεδονίαν, εἰς τὰς Σερβικὰς πολιτικὰς ἀρχάς, καταργοῦντες τὰς Ἑλληνικὰς τοιαύτας.

Τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς αὐτὴν ἐξερράγη, τὸ ἐθνοσωτήριον κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον ἐπρόλαβε καὶ ἔσωσε τὴν κατάστασιν. Ὁ Συνταγματάρχης τότε Ν. Τρικούπης, ὁ συλληφθεὶς ὡς ἀρχιστράτηγος αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔπειτα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ Νομάρχης Ἀττικῆς, μετέπειτα, ἐπὶ Κυβερνήσεως Συνασπισμοῦ καὶ κατόπιν Βενιζέλου, μόλις ἔμαθε τὴν κήρυξιν τοῦ κινήματος, τοποθετημένος τότε εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καλεῖ τοὺς ἄνδρας του, τοὺς βγάζει λόγον

ὑπὲρ.....τοῦ Βασιλέως καὶ πίστεως εἰς αὐτὸν καὶ ὄχι εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα καὶ πέρνει τὰ ὑπὸ τοῦτον τμήματα γιὰ νὰ χτυπήσῃ τοὺς κινηματίας.

Δὲν τὸ κατορθώνει ὅμως.

Τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ἠλεκτρίζει ὅλων τῶν πατριωτῶν ἀξιωματικῶν τὰς ψυχάς, ἰδίως δὲ ὅταν ἔφθασαν καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, ὁ Βενιζέλος τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1916 μὲ τὸν ἔνδοξο ναύαρχο Κουντουριώτη καί τὸν τιμημένο στρατηγὸ Λαγκλῆ, καὶ φλέγει τὸν Πλαστήραν.

Ἡ προσχώρησίς του εἰς τὸ κίνημα

Ὅταν ἐξερράγη τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Πλαστήρας βρισκότανε στὴν Λευκάδα.

Ἡ εἴδησις ὅτι τὸ κίνημα τὸ ἐνεκολπώθη πειὰ ὁ Βενιζέλος, δὲν ἄφισε κανένα δισταγμὸ εἰς τὴν ψυχή του, περὶ τῆς ἐθνικῆς ὠφελείας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτὸ καὶ συνεννοηθεὶς μὲ τὸν συνταγματάρχην τότε μακαρίτην Ἰωάννου καὶ τοὺς ὁμοιοβάθμους του λοχαγοὺς τότε, Κ. Διαλέττην καὶ Μπιτσάνην ποὺ ὑπηρετοῦσαν μαζὺ εἰς τὴν Λευκάδα, νὰ προσχωρήσουνε σ᾽ αὐτό.

Οἱ βασιλικοὶ ἀξιωματικοὶ ποὺ ὑποπτεύοντο τὴν προσχώρησι τοῦ Πλαστήρα καὶ τῶν λοιπῶν πατριωτῶν ἀξιωματικῶν ποὺ θεωροῦσαν τὸν ὅρκον των πρὸς τὴν Πατρίδα ἱερώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον πρὸς τὸν Βασιλέα, εἶχαν τοποθετήσει ἰσχυρὲς φρουρὲς σὲ διάφορα μέρη τῆς Λευκάδος διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν.

Παρ᾽ ὅλα ὅμως αὐτά, ὁ Πλαστήρας καὶ ἄλλοι 20 ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, κατώρθωσαν νὰ φύγουν. Ὁ Πλαστήρας καὶ οἱ σύντροφοί του, ἐπωφεληθέντες τῆς διελεύσεως ἀπὸ τὴν Λευκάδα ἑνὸς ἀντιτορπιλλικοῦ τῆς Ἀμύνης, ἐμπῆκαν ξαφνικὰ στὶς βάρκες καὶ διευθυνθήκαν πρὸς αὐτό.

Ἡ στρατιωτικὲς φρουρὲς τῶν βασιλοφρόνων ποὺ ἦσαν εἰς τὴν παραλίαν, ὠχυρωθῆκαν πίσω ἀπὸ τὰ βαρέλια τοῦ κρασιοῦ ποὺ εἶχαν παρατάξει εἰς τὴν παραλίαν οἱ οἰνοπαραγωγοὶ πρὸς φόρτωσιν καὶ ἄρχισαν «πῦρ» κατὰ τοῦ Πλαστήρα καὶ τῶν συντρόφων του.

Ἀλλὰ ἐκεῖνοι, χωρὶς νὰ ἀντιπυροβολήσουν γιὰ νὰ μὴ χύσουν αἷμα ἀδελφικὸ καὶ γιὰ νὰ μὴ σκοτώσουν κανένα πολίτην, ἔφθασαν στὸ ἀντιτορπιλλικὸ καὶ ἐπήδησαν ἐπάνω. Καὶ σὲ λίγο βρισκόντουσαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τεθέντες ἀμέσως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βενιζέλου.

Εἰς τὴν Χῖον

Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν ἡ διοργάνωσις στρατοῦ, ἱκανοῦ νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐπαξίως στὸν πανευρωπαϊκὸν ἀγῶνα καὶ πρὸς αὐτὸν κατηύθυνε τὰς προσπαθείας ὅλων τῶν συνεργατῶν του, ὁ Βενιζέλος.

— Πρέπει πάσῃ θυσίᾳ, ἔλεγε εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ κινήματος ὁ Βενιζέλος, νὰ ὀργανώσωμεν ἀξιόμαχον στρατόν, πρὶν ὁ μέγας πόλεμος σημάνει τὴν λῆξίν του, διὰ νὰ κατορθώσωμεν, ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμὴ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τῆς νίκης, νὰ ἐξασφαλίσωμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα μέγα μέρος αὐτῶν. Πηγαίνετε, λοιπόν, εἰς τὰς ἕδρας σας ὁ καθεὶς καὶ ἔχετε ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ μεγαλειτέρα σας ὑπηρεσία πρὸς τὸ ἔθνος θὰ εἶναι αὐτή.

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Βενιζέλου ἀπήχησαν τόσο στὴν ψυχὴ τοῦ Πλαστήρα, ὥστε ὅταν πῆγε στὴν Χίο, ὅπου ἐτοποθετήθη πρὸς διοργάνωσιν τοῦ Συντάγματός του, ἀφιέρωσε ὅλες τὶς ὧρες του στὴν ἐκπαίδευσι τῶν ἀνδρῶν.

Ἡ ὑπηρεσία, ποὺ προσέφερε στὴν περίπτωσι αὐτὴ ὁ Πλαστήρας εἶνε πραγματικῶς σημαντική, γιατί ἡ Μεραρχία Ἀρχιπελάγους, τμῆμα τῆς ὁποίας ἀπετέλει τὸ Σύνταγμα Πλαστήρα, ἐμεγαλούργησε στὴ Μακεδονία, ὅπως θὰ ἰδοῦμε παρακάτω. Τὴν ἀναδημιουργική του ἐργασία στὴ Χίο, τὴν ἐθαύμασαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι, ὁ δὲ Πιέρσυ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικῆς μοίρας ποὺ ἀγκυροβολοῦσε στὴ Χίο, ἔβλεπε στὰ μάτια τοῦ Πλαστήρα ν' ἀναζῇ ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν Μαραθωνομάχων.

Ἡ ἀκατάβλητη ἐργατικότης του γιὰ τὴν ἐκπαίδευσι τοῦ συντάγματός του, ἡ στοργὴ πρὸς τοὺς ἄνδρας του, ἡ πατριωτική του μέριμνα γι' αὐτούς, τὸν εἶχαν καταστήσει σωστὸ ἴνδαλμα τῶν Χίων καὶ προσφύγων Μικρασιατῶν, ποὺ ἀπετέλουν τὸ σύνταγμά του. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ Πλαστήρας εἶχε γίνει ἡ ἐθνικὴ ἐλπὶς ὅλου τοῦ Χιακοῦ πληθυσμοῦ.

Ἕνας οἰωνὸς περίεργος

Ὅταν ὁ Πλαστήρας ἔφυγε μὲ τὸ σύνταγμά του ἀπὸ τὴ Χίο, γιὰ νὰ πάῃ στὰ πεδία τῶν μαχῶν, στὴ Μακεδονία, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδείξῃ πάλι ἀφάνταστο ἡρωϊσμὸ ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς κατέβηκε νὰ τὸν ξεπροβοδίσῃ. Ἀκόμα καὶ οἱ πελαργοὶ συμμετεῖχον στὸ ξεκίνημα. Πετοῦσαν πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, καὶ τὸν συνώδευαν μὲ τὸ πέ-

ταγμά τους, ὡς ποὺ χάθηκε ἀπὸ τὰ Χιακὰ ἀκρογιάλια, καὶ χαρακτηρίστηκαν ὡς ἕνας οἰωνὸς καλός.

Καὶ πράγματι, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων, τὰ χρήσιμα αὐτὰ πουλιά, ἕναν οἰωνὸ σήμαναν, ξεπροβοδίζοντα, τὸν Πλαστήρα, ποὺ ἔφευγε μὲ τὸν στρατό του, γιὰ ἕναν ἱερὸ πόλεμο, πόλεμο ἐθνικό.

— «Ἀρχηγέ», τοῦ εἶπεν τότε ἕνας ἐπιλοχίας, ἂν ζήσουμε καὶ γυρίσουμε ἀπὸ τὸν πόλεμο, τοὺς πελαργοὺς πρέπει νὰ τοὺς ἔχῃς πειὰ γιὰ σύμβολό σου.

Ἕνας ὅμιλος ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν ἀπὸ τοὺς μετασχόντας τοῦ μικρασιατικοῦ μετώπου.

— Ἐὰν ὑπῆρχαν καὶ σήμερα, ὅπως μιὰ φορὰ οἰκόσημα, ἔλεγεν καὶ ὁ Πλαστήρας κάποτε μετὰ τοὺς ἐθνικοὺς θριάμβους ἀναλογιζόμενος τὸ γεγονός, καὶ ἐὰν ἐγὼ δεχόμουνα, ἢ ὑποχρεωνόμουνα νὰ ἔχω καὶ οἰκόσημο, τὸ οἰκόσημό μου, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ εἶχεν ἀπάνω του παρὰ ἕνα σταυρὸ στὴν κορυφὴ καὶ ἕναν πελαργὸ ἀπὸ κάτω.

Οἱ Χιῶτες εἶναι παλληκάρια...

Πρίν ἀκολουθήσουμε τὸν Πλαστήρα καὶ τοὺς ἄνδρες του ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν Χιῶτες, ἀναχωροῦντες διὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, ἂς ἀναφέρομεν ἐδῶ, τὰς σχέσεις τοῦ Πλαστήρα μὲ τὴν Χῖον, νὰ ἐξηγήσουμε τὸ πῶς κατόρθωσεν νὰ ξεσηκώσῃ τόσον στρατὸν ἀπὸ τὴν ὡραίαν νῆσον.

Εὐθὺς ὡς ἐτελείωσαν οἱ ἐλευθερωτικοὶ πόλεμοι τοῦ 1912 καὶ 1913 ὁ Πλαστήρας ἐτοποθετήθη εἰς τὴν Χῖον, καὶ ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐντοπίων μονάδων.

Γιὰ τοὺς Χιώτες, ὑπῆρχεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἡ πρόληψις ὅτι ἦσαν ἀπόλεμοι καὶ δειλοί.

Πολλὰ ἀστεῖα πειραχτικά, διηγόντουσαν γι' αὐτούς, γιὰ νὰ δείξουν τὴν δειλία τους, ὅπως ἐκεῖνο τὸ περίφημο, ὅτι πηγαίναν καὶ γονατίζαν ἐμπρὸς στὸν Τοῦρκο τὸν κατακτητὴ καὶ σκύβαν τὸ κεφάλι, λέγοντάς του:

— Κόψε με, ἀγᾶ μ' ν' ἁγιάσω!

Ὅταν ὅμως πολὺ σωστὰ παρετήρησε τελευταίως καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἐξαίρων τὸ θάρρος καὶ τὴν γενναιότητα ποὺ ἐπέδειξε ἡ σεβαστὴ σύζυγός του, Χιώτισσα ὡς γνωστόν, κατὰ τὴ βδελυρὴ ἀπόπειρα τῆς λεωφόρου Κηφισιᾶς, ἡ φράσις αὐτὴ τῶν παλαιῶν Χίων δὲν ἐσήμαινε δειλίαν, ἀλλ' ἀπεναντίας γενναιότητα καὶ περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον. Τὰ προσόντα αὐτὰ τῶν Χίων διέγνωσεν ἀμέσως ὁ Πλαστήρας καὶ κατώρθωσε δίδοντας στὴ στρατευθεῖσα νεότητα τῆς Χίου ἀνάλογη στρατιωτικὴ ἀγωγή, νὰ καταρτίσῃ ἀξιόμαχη στρατιωτικὴ δύναμι καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἀθόρυβα ἡρωϊκὲς μονάδες Χίων.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Χῖοι, ἐκτιμοῦσαν καὶ ἀγαποῦσαν τὸν Πλαστήραν. Ἡ φήμη του γιά τὰ κατορθώματά του εἰς τοὺς δύο πολέμους καὶ τὸ παρθενικό του ὕφος καὶ ἡ σεμνὴ γενικῶς συμπεριφορά του, εἶχαν κατακτήσει τὴν καρδιὰ τῶν Χίων.

Στὴ Βόρρειο Ἤπειρο

Τὴ Χῖο τὴν ἄφησε πρὸς στιγμὴν ὁ Πλαστήρας, ὅταν ἐξερράγη ὁ Βορειοηπειρωτικὸς ἀγών.

Ἕνας πατριώτης, σὰν τὸν Πλαστήρα, δὲν μποροῦσε νὰ μένῃ στὴν ὡραία Χῖο, ὅταν ἕνα τμῆμα τοῦ ἑλληνισμοῦ κινδύνευε νὰ πέσῃ εἰς τὴν πιὸ σκληρὴ καὶ βάρβαρη σκλαβιά, γιατὶ ἔτσι τὸ ἤθελαν τὰ συμφέροντα τῆς Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας. Καὶ ζητάει ἄδεια, νὰ πάῃ δῆθεν στὴν πατρίδα του τὴν Καρδίτσα καὶ ἐκεῖ στρατολογεῖ μερικοὺς δικούς του, πείθει καὶ μερικοὺς ἀκόμη ἀξιωματικοὺς τοῦ Συντάγματος Τρικκάλων νὰ πᾶνε καὶ αὐτοὶ στὸν Ἠπειρωτικὸ ἀγῶνα. Τοὺς πέρνει λοιπὸν ὅλους μαζί του καὶ ἀπὸ τὴν Καλαμπάκαν μπαίνει εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ κατευθύνεται ἀμέσως εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρο, ὅπου εἶχε τὴν ἕδρα της ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς ἐπαναστατημένης Βορείου Ἠπείρου μας.

Ἀλλὰ ὁ Πλαστήρας δὲν ἔμεινεν ἐκεῖ πολὺν καιρόν.

Ἡ μισελληνικὴ λύσσα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, καὶ τὰ ἄνομα καὶ καταχθόνια μελλοντικὰ συμφέροντα καὶ βλέψεις, ἠνάγκασαν τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, ποὺ διευθύνουν τὰς τύχας τῶν μικρῶν λαῶν, κατὰ τὰ συμφέροντά των, νὰ ὑποσταλῇ ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ νὰ παραδοθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἐκεῖνα μέρη, εἰς τοὺς Ἀρβανίτες.

Κλαίων καὶ ἀμίλητος καὶ ὠχρὸς σὰν λείψανο ἔφυγε ὁ Πλαστήρας ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ ξαναπῆγε εἰς τὴν Χῖον:

Ἡ ψυχοφθόρος ἐπιστράτευσις τοῦ 1915

Ὅταν ἔγινεν ἡ ψυχοφθόρος ἐκείνη ἐπιστράτευσις τοῦ 1915, ποὺ ἔγεινεν ἐπὶ τούτω, γιὰ νὰ μαράνῃ τὶς ψυχὲς τῆς ἑλληνικῆς νεότητος, ὅπως καὶ ἔγεινε, ὁ Πλαστήρας, ἂν καὶ ἐπεβλέπετο ἀπὸ τοὺς βασιλοδούλους συναδέλφους του, διεμαρτύρετο φανερὰ καὶ ξάστερα.

Τὶ τὴν θέλουν τὴν ἐπιστράτευσι αὐτή, ἔλεγε ἐφ' ὅσον δὲν γίνεται γιὰ νὰ πολεμήσουμε.

Ἡ μεγάλη του ψυχή, εἶχε διαισθανθῇ τὸν ἄτιμον καὶ καταχθόνιον σκοπὸν τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐκείνης καὶ ἡ κρίσις του, διέβλεπε τὸν σκοπὸν καὶ τ' ἀποτελέσματά της.

Ἔπειτα δὲ ὅταν παρεδόθη τὸ Ροῦπελ εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὁ Πλαστήρας ἄρχισε νὰ φωνάζῃ.

— Τὶ τὴν θέλουν τὴν ἀθλία αὐτὴ ἐπιστράτευσιν, ἀφοῦ παραδίδουν τὰ φρούρια καὶ τὰ ὀχυρά μας, στοὺς Βουλγάρους. Γιὰ ποιοὺς τὴν ἔκαμαν! Καὶ βλέποντας τὴν δυσφορία τῶν κρατουμένων ἐν ἀκινησία καὶ ἀνίᾳ, ἐπιστρατευθέντων, ἡ ὁποία ἄρχισε νὰ μετατρέπεται εἰς συχαμάραν κατὰ παντὸς ἱεροῦ, ἐθνικοῦ καὶ ὁσίου, ἔλεγε μὲ πίκραν, δυνατά, ἀλλὰ σὰν νὰ μονολογοῦσε ἢ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτόν του.

— Γιατὶ ἀφίνουν νὰ λυώσῃ, σὰν ἅλάτι, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ποὺ ἐμεγαλούργησε στὰ 1912.

Γιατὶ σαπίζουν τὴν ἑλληνικὴ ἀλκή, μὲ τὸ σύστημα μιᾶς ἀσκόπου καὶ βασανιστικῆς καὶ ἀκινήτου καί ψυχοφθόρου ἐπιστρατεύσεως!

Ἀλλὰ ποιὸς νὰ τὸν ἀκούσῃ!

Νὰ γιατὶ λοιπόν, τὸν Πλαστήρα, ὅταν ἔφυγε, μὲ τὴν ἀπὸ Χιῶτες στρατιάν του, ἀπὸ τὴν Χῖο, τὸν ξεπροβοδίσανε μὲ δάκρυα στὰ μάτια, ὄχι μονάχα οἱ κάτοικοι, ἀλλὰ τὸν συνοδέψανε καὶ οἱ πελαργοί, πετῶντες, κοντὰ εἰς τὸ βαπόρι, ἀρκετὸ διάστημα.

— Σημάδι τοῦ Θεοῦ, εἶπαν οἱ Χιῶτες.

Καὶ σημάδι ἦταν τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ λίγος ἐκεῖνος στρατός, ποὺ

ξεκίνησε καὶ νὰ πάῃ ἐκεῖ, ποὺ τὰ πεπρωμένα τῆς Ἑλλάδος τὸν καλοῦσαν, ἦταν τὸ μικρὸ ζυμάρι τοῦ μεγάλου ἔργου, ποὺ ἔκαμε τὴν Ἑλλάδα, Ἑλλάδα δύο ἠπείρων καὶ πέντε θαλασσῶν.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς Αἰκατερίνης

Τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς προσχωρήσεως τοῦ Πλαστήρα εἰς τὸ κίνημα ἦταν μοιραῖον νὰ σημειωθῇ καὶ ἕνα ἐπεισόδιον.

Εἶχε διαταχθῇ νὰ καταλάβῃ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπαναστάσεως τὴν Αἰκατερίνην. Διοικητὴς τῶν Βασιλικῶν δυνάμεων ἐκεῖ ἦταν ἕνας λοχαγὸς φίλος του πολὺ καὶ συμμαθητής του εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ὑπαξιωματικῶν.

Ὅταν ὁ Πλαστήρας ἔστειλε καὶ τὸν εἰδοποίησε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν, ἐκεῖνος κάθεται καὶ τοῦ κάνει μιὰ μακρὰ νουθετικὴ καὶ συμβουλευτικὴ ἐπιστολή, διὰ τῆς ὁποίας προσπαθοῦσε νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἐπαναστατικάς του ἰδέας καὶ νὰ ἀπαρνηθῇ τὸ Βενιζέλο του:

«Ἕνας τόσον λαμπρὸς ἀξιωματικός, σὰν ἐσένα, ἔγραφε ὁ βασιλόφρων φίλος του πρὸς τὸν Πλαστήρα, δὲν πρέπει νὰ θυσιάσῃ τὸ μέλλον του καὶ τὸ γαλόνια του, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τίς... φαντασιοπληξίες τοῦ Βενιζέλου. Μὴ ἐπιμένεις λοιπὸν νὰ σοῦ παραδώσω τὴν φρουρὰν καὶ ἔλα μαζύ μου. Ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Βασιλέως μας Κωνσταντίνου, θὰ γίνῃς μεγάλος».

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Πλαστήρας, μιὰ πεντάρα δὲν ἔδωσε γιὰ τὶς ὑποσχέσεις τοῦ συναδέλφου του.

— Ἐγὼ δὲν πολεμάω γιὰ γαλόνια, εἶπε, ὅταν διάβασε τὴν ἐπιστολή, ἀλλὰ γιὰ τὴν Πατρίδα!

Καὶ εἰδοποίησε τὸν βασιλόφρονα ἀξιωματικὸ ὅτι ἂν δὲν τοῦ παραδώσῃ τὴν Αἰκατερίνην θὰ τὴν καταλάβῃ βιαίως. Καὶ ἔκαμεν ἕνα στρατιωτικὸν ἐλιγμὸ τῶν δυνάμεών του. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του ἐβάδιζεν αὐτὸς καβάλλα στὸ ἄλογό του. Ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηνῶν, δολοφονικὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ ἄρχισε σφοδρὸν πῦρ ἐναντίον του. Πέντε σφαῖρες βρῆκαν τ' ἄλογό του καὶ τὸ ξάπλωσαν κατὰ γῆς, ὅπου ξεψύχησε χραιμετίζοντας λυπητερά. Ὁ Πλαστήρας ὄχι μόνον δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπὸ τὴ βροχὴ αὐτὴ τῶν σφαιρῶν, ἀλλὰ καὶ πρόφθασε νὰ πηδήσῃ ἀπὸ τ' ἄλογό του γιὰ νὰ μὴ τὸν πάρῃ μαζύ του πέφτοντας.

Ἐπηκολούθησε μιὰ συμπλοκή, μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑλλήνων, δυστυχῶς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πλαστήρας φώναζε εἰς τοὺς ἄνδρας του φοβούμενος μήπως χύσῃ αἷμα ἀδελφικό:

— Μὴ χτυπᾶτε εἰς τὸ κρέας! Πυροβολεῖτε μόνον πρὸς ἐκφοβισμόν!

Καὶ ἡ Αἰκατερίνη κατελήφθη ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις μὲ μικρὰς ἀπωλείας σχετικῶς.

Ἡ σφαῖρες, πάντοτε τὸν σεβάσθηκαν τὸν Πλαστήρα. Θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι ὁ Θεὸς προστατεύει τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν χάριν τῆς Ἑλλάδος.

Ἄτρωτος καὶ ἀκατάβλητος

Δυὸ φορὲς σκοτωθῆκαν κατὰ τὴν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης πολεμικὴ ζωή του τ᾽ ἄλογά του ἐπάνω στὸ βρασμὸ τῆς μάχης καὶ ἡ σφαῖρες σεβασθήκανε αὐτόν. Περάσαν δίπλα του σὰν νὰ τὸν θωπεῦαν!

Ἄλλη μιὰ φορά, μιὰ ὁλόκληρη ὀβίδα, ἔσκασε ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν τὸν ἔθιξε. Ἄνοιξαν τὰ βλήματα, σάν ὀμβρέλλα γύρω του, μὲ κέντρον τὸν ἴδιον, καὶ σκορπιστῆκαν, χωρὶς οὔτε τρίχα νὰ τὸν βλάψουν, μακρυά.

Στὸν τομέα τοῦ Μοναστηρίου, ὅπου πρωτοπῆγε, καὶ ὅπου ὑπηρετοῦσε μὲ τοὺς Γάλλους, συνέβη τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικόν.

Ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν Γάλλου λοχαγοῦ, ὁ Πλαστήρας ἐδίδασκε στοὺς στρατιώτας του, τὴν χρῆσιν τῶν χειροβομβίδων.

Πάνω στὰς ἀσκήσεις, μὲ μιὰ ἀδέξια κίνησι τοῦ γυμναζομένου στρατιώτου, ἡ χειροβομβίδα ἔπεσε στὰ πόδια του. Ὁ κίνδυνος ἦταν προφανής. Ὁ Πλαστήρας γιὰ νὰ προλάβῃ δυστυχήματα, δὲν διστάζει διόλου, ἀλλὰ ἁρπάζει ἀπὸ κάτω τὴν ὀβίδα καὶ τὴν ἐκσφενδονίζει μακρυά, ὑπὸ τὰ ἔκπληκτα ὄμματα τοῦ Γάλλου λοχαγοῦ.

Σ᾽ ἄλλη μιὰ ἐξάσκησι πάλι, τὸ ἀδέξιο κίνημα ἑνὸς λοχία, κάνει νὰ πέσῃ ἀπὸ τὰ χέρια του ἡ ὀβίδα καὶ νὰ ἐκραγῇ.

Ἡ ἔκκρηξις εἶχε τρομερὰ ἀποτελέσματα. Τραυματίζει τὸν λοχία καὶ μερικοὺς στρατιώτας μας, κάνει κομμάτια τὸν Γάλλο λοχαγό, καὶ τραυματίζει ἐλαφρὰ στὸ χέρι τὸν Πλαστήρα.

Πάει γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸ χειρουργεῖο, ἐπιδένει τὸ τραῦμα του καὶ τραβάει πάλι γιὰ νὰ πάῃ στὴ δουλειά του.

— Λοχαγέ μου, τοῦ λέει ὁ Γάλλος Ἰατρός, πρέπει ν᾽ ἀποσυρθῆτε λίγο ἀπ᾽ τὴ γραμμή, τὸ τραῦμα σας, ἔχει ἀνάγκη νοσηλείας καὶ περιποιήσεως, γιὰ λίγον καιρό.

— Δὲν εὐκαιρῶ τώρα γιὰ τέτοια πράγματα, τοῦ ἀπήντησεν ὁ Πλαστήρας.

Κ᾽ ἄρχισε νὰ διδάσκῃ τοὺς ἄνδρας του καὶ πάλι, σάν νὰ μὴ συνέβη τίποτε, γιὰ τὴν χρῆσιν τῶν χειροβομβίδων, καὶ τὴν νέα τοῦ πολέμου τακτική, ποὺ διδάσκανε οἱ Γάλλοι.

Ὁ Καβαλλάρης

Ἀλλὰ στοὺς Γάλλους, καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τῆς συνεργασίας του, ἐκεῖ, ἐδόθη εὐκαιρία νὰ τὸν θαυμάσουνε καὶ ὄχι μονάχα γιὰ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν ἀφοσίωσί του στὸ καθῆκον, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἄλλα του προσόντα.

Πρῶτα γιὰ τὴν ἱππευτική του δεινότητα.

Ὁ Καβαλλάρης λέγαν, γιὰ τὸν Ἕλληνα λοχαγό, ποὺ βγῆκε ἀπὸ μύθους παλαιούς.

Μιὰ ἡμέρα, ἐκεῖ ποὺ πήγαινε καβάλλα, σὲ ἕναν κάμπο τῆς Μακεδονίας, συνήντησεν ἕνα χωρικό, ποὺ ξεπέζευε ἀπὸ τ' ἄλογό του.

— Κάνε πειὸ πέρα νὰ πηδήσω τ' ἄλογό σου, τοῦ εἶπεν ὁ Πλαστήρας. Ὁ χωρικὸς σήκωσε τὰ μάτια του καὶ τὸν ἐκύταξε μὲ ἕνα βλέμμα τέτοιο, σὰν νὰ ἐσκέπτετο:

— Μωρέ, τρελλὸς εἶνε τοῦτος;

— Τὶ εἶπες, τὸν ρώτησε, θὰ πηδήσῃς τ' ἄλογό μου.

— Ναί.

— Σὰν τὸ πηδήξῃς τοῦ ἀπήντησε, ἐγὼ θὰ στὸ χαρίσω.

Ὁ Πλαστήρας, πρὶν ἀκόμα ὁ χωρικὸς προφθάσει νὰ τὸν ξανακυτάξῃ κεντάει μὲ τὰ σπιρούνια τ' ἄλογό του, καὶ μ' ἕνα σάλτο, πηδάει τὸ ἄλογο τοῦ χωρικοῦ, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν καὶ τοῦ χωρικοῦ καὶ τῶν ἄλλων, ὅπου τοὺς τριγύρισαν.

— Σοῦ ἀξίζει, καβαλλάρη μου, τὸ ἄλογο, τοῦ εἶπεν ὁ χωρικός. Πάρτο!

Ὁ Πλαστήρας γέλασε, τὸν χτύπησε θωπευτικὰ στὸν ὦμο καὶ τοῦ εἶπε:

— Κράτησέ το, γιατὶ σοῦ χρειάζεται. Ἐμένα μοῦ φθάνει αὐτό, ποὺ μοῦ ἔδωσεν ἡ πατρίδα!

Σκοπευτὴς

Ὅπως ὅταν ἦτανε στὴ Χῖο, τὸν καιρὸ ποὺ διοργάνωνε τὶς μεραρχίες τοῦ ἀρχιπελάγους, καὶ διαγωνιζότανε μὲ τοὺς ἐγγλέζους στὴ σκοποβολή, ἢ μᾶλλον, ἐκεῖνοι τὸν ἔβαζαν νὰ σκοπεύῃ γιὰ νὰ θαυμάζουν τὴν σκοπευτική του δεινότητα.

Τὸν ἔβαζαν ἕνα γάντι ἀπάνω σ' ἕνα δένδρο, καὶ ὁ Πλαστήρας μὲ τὸ πιστόλι του, ἀπὸ ἀρκετῆς ἀποστάσεως, ἔκοβε τὰ δάχτυλα τοῦ γαντιοῦ, μὲ καταπληκτικὴ ἐπιτυχία, χωρὶς νὰ χάσῃ οὔτε μιὰ σφαῖρα.

Ἔτσι καὶ οἱ Γάλλοι, εἰς τὸ μέτωπον, σάστισαν μὲ τὴν σκοποβο-

λή του. Μὲ τὴν ἴδια ἐπιτυχία ἔγραφε πυροβολῶντας μὲ τὸ πιστόλι, ἐπάνω εἰς τὸ δένδρο, τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματός του, γράμματα, Ν. Π....

Ἀλλὰ ὁ Πλαστήρας, δὲν ἦταν μόνο παλληκάρι, καβαλλάρης, σκοπευτής, ἀλλὰ ἤτανε καὶ.....γόης.

Ὄχι μόνον δὲν φοβώτανε τὰ φείδια ὅπως ὅλοι τους καὶ ἦταν γεμᾶτος ὁ τόπος ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐσαγήνευε. Πολλὲς φορὲς τὰ ἐπιανε ἄξαφνα ἀπὸ τὴν οὐρὰ καὶ τοὺς ἔδινε ἕνα τέτοιο τράνταγμα, ποὺ τὰ φείδια τἄχαναν θὰ νόμιζε κανείς. Καὶ ὅταν τὰ ξανάφινε κάτω στεκόντουσαν ἀκίνητα.

Εἰς τὸ Σκρᾶ

Ὅταν οἱ ἄνδρες διαπαιδαγωγηθῆκαν διὰ τὰ νέα τοῦ πολέμου συστήματα, ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις Θεσσαλονίκης, ἔστειλε στὸ μέτωπο τὴ Μεραρχία τῶν Σερρῶν μὲ τὸν Ζυμβρακάκη, τὴν Μεραρχία τῶν Κρητῶν μὲ τὸν Σπηλιάδη καὶ τὴ Μεραρχία τοῦ Ἀρχιπελάγους μὲ τὸν Ἰωάννου, στὸ 6ο Σύνταγμα τῆς ὁποίας, ἤτανε καὶ ὁ Πλαστήρας.

Ὁ στρατὸς τῆς Ἀμύνης τοὺς πρώτους μῆνες εἶχε βοηθητικὴ ἀποστολή. Σιγά-σιγά ὅμως οἱ Σύμμαχοι ἀνεγνώρισαν τὴν ἀξία του καὶ τέλος ἀπεφάσισαν νὰ τοῦ ἀναθέσουν ὑπεύθυνη ἀποστολή. Εἶχαν ἐπιφορτίσει τὰ παλληκάρια μας νὰ ξεκαθαρίσουν μιὰ πολὺ στενόχωρη γιὰ τοὺς συμμάχους ὑπόθεσι: τὸ Σκρᾶ ντὶ Λέγκεν!

Τὸ Σκρᾶ ἦταν θαυμάσιο ὀχυρὸ συγκρότημα ὕψους 830 μέτρων, μιὰ τρομερὴ προεξοχὴ ποὺ ἔμοιαζε σᾶν ἕνα πελώριο κεφάλι φαλακροῦ. Ἔτσι τὸ νομίζεις ἀπὸ μακρυά, ἀποψιλωμένο, χωρὶς δένδρα ὅπως ἦταν, ἀφοῦ τὸ γαλλικὸ πυροβολικὸ εἶχε φροντίσει νὰ τοῦ κόψῃ σύρριζα ὅλα τὰ βαθύσκια δένδρα ποὺ φύτρωναν ἄλλοτε στὴ κορυφή του.

Σὲ ὅλον αὐτὸν τὸν λόφο, ποὺ ὑψώνετο μπροστὰ στοὺς ἐπιτιθεμένους Συμμάχους, οἱ Βούλγαροι εἶχαν κατασκευάσει ἀτελείωτες σειρὲς χαρακωμάτων μὲ μπετὸν ἀρμὲ καὶ παχειὰ «τοῦνελ» μέσα στὰ ὁποῖα μποροῦσαν νὰ κρυφθοῦν καὶ νὰ προφυλαχθοῦν ἀνετώτατα λόχοι ὁλόκληροι Βουλγάρων.

Τὰ ἄφθονα κανόνια του, ποὺ ξερνοῦσαν φωτιὰ καὶ λάβα κάθε πρωΐ, τὰ μυδραλλιοβόλα ποὺ εἶχαν τὴν πλαγιοφυλακὴ καὶ ἔβαλλον πρὸς κάθε διεύθυνσι, παρέλυον κάθε ἀντίστασι καὶ ἐσκόρπιζαν τὸν θάνατο στοὺς συμμαχικοὺς στρατούς.

Ἕνα φοβερὸ μάτι ἦταν τὸ Σκρᾶ ποὺ ἔβλεπε μακρυά, μακρυά, κάθε κίνησι τοῦ στρατοῦ μας, ἕνα μάτι δράκοντος ἀκοίμητο, ποὺ οἱ Γερμανοὶ παρατηρηταί του τὸ εἶχαν κάνει τρομερό. Ἔτσι τὸ φαντα-

ζότανε τὸ ἐπιτελεῖό μας καί κάθε φορὰ ποὺ ἐσκέπτετο νὰ κάνῃ κάτι, μιὰ κίνησι, μιὰ μετακίνησι, ἕναν ἐφοδιασμό, ἕνα ἔργο ρωτοῦσε:

— Μήπως μᾶς εἶδε τὸ Σκρᾶ;

Τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο παρατηρητήριον δὲν ἐννοοῦσε ποτὲ νὰ καθήσῃ ἥσυχο. Μόλις ἔννοιωθε μιὰ κίνησι ἔστω καὶ ἑνὸς μεμονωμένου στρατιώτου ἄρχιζε τὸ κανονίδι καὶ σὰν ἕνας ἀκάματος γεωργὸς ὄργωνε τὰ χαρακώματα τοῦ στρατοῦ μας καὶ παρενοχλοῦσε τὴ συμμαχικὴ παράταξι.

Ἕνα πρωΐ, μιὰ τοῦ Μαρτίου χαραυγή, μιὰ χαραυγὴ γεμάτη ὁμίχλη, ποὺ ἔκρυβε στὰ σταχτιά της πέπλα, τὸ φοβερὸ μάτι τοῦ Σκρᾶ, οἱ Βούλγαροι ἐπιχείρησαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ δου Συντάγματος τῆς Μεραρχίας Ἀρχιπελάγους.

Βγῆκαν, λοιπόν, ἀπὸ τὰ χαρακώματά τους, καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ τὴν ὁμίχλη, πέρασαν τὰ συρματοπλέγματά τους, γιὰ νὰ νὰ προχωρήσουνε ἀπάνω στὰ δικά μας.

— Βούλγαροι ἀπάνω μας!

Ἀκούστηκε ξαφνικά, φιὰ φωνή.

— Διάολε τσ' ἀπεθαμένου τους, ἐφώναξεν ἕνας ἀνθυπολοχαγὸς ἀπὸ τὴν Κρήτη, Μανώλης Σταματάκης, ὀνομαζόμενος. Ἀπάνω τους παιδιά. Καὶ μὲ τόση ὁρμὴ χυθήκαν οἱ δικοί μας, ποὺ οἱ Βούλγαροι σταμάτησαν, Σταμάτησαν ὄχι μοναχὰ γιὰ τὴν ὁρμή, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ἔβλεπαν μιὰ χοῦφτα Ἕλληνας, νὰ ρίχνωνται μὲ τὴν λόγχη ἀπάνω τους, ἐνῶ αὐτοὶ ἦσαν δεκαπλάσιοι.

Τὸν ἡρωϊσμὸ αὐτὸν καὶ τὴν αὐταπάρνησι τῶν λίγων ὑπὲρ τῶν πολλῶν, τὴν εἶδε τὸ μάτι τοῦ Πλαστήρα, καὶ ὁρμάει καὶ αὐτὸς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Σταματάκη, μὲ τὸ τάγμα του.

Τὰ πράγματα ἔγιναν μὲ μιὰ τόση ταχύτητα καὶ τόσον ἄψε—σβύσε, ποὺ σχεδὸν δὲν ἐννοήθηκαν ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ γραμμή.

Καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ σαρώνονται οἱ Βούλγαροι.

Καὶ ὅταν ἡ ὁμίχλη σηκώθηκε, τὸ μέρος ἦτανε γεμᾶτο ἀπὸ πτώματα βουλγαρικά.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Σταματάκης ἦταν κατατρυπημένος μὲ ἐννέα σφαῖρες.

Τὸ ἐνοχλητικό, τὸ ἐπίφοβο καὶ φοβερὸ αὐτὸ Σκρᾶ ἔπρεπε ἐπὶ τέλους νὰ πέσῃ καὶ τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο καθώρισε τὸ σχέδιο τῆς ἐπιθέσεως.

Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν θὰ ἦταν οἱ Γάλλοι ποὺ θὰ ἔκαμναν τὴν ἐπίθεσι, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ ὁ στρατός μας μὲ ἐπικουρία τὸ γαλλικὸ πυροβολικό. Ἡ προπαρασκευὴ ἔπρεπε νὰ γίνῃ μὲ κάθε μυστικότητα καὶ

νύχτα σὲ νύχτα τὰ συντάγματά μας ἐπήγαιναν στὸ Μπέρζεριχ γιὰ νὰ ἀσκηθοῦν σὲ ἀνάλογα μὲ τὸ Σκρᾶ ἐδάφη.

Ὅλες οἱ θέσεις τοῦ ἐχθροῦ εἶνε ἐπισημασμένες, τὰ ἑλληνικὰ καὶ γαλλικὰ ἀεροπλάνα ἔχουν φωτογραφήσει ὅλη τὴν περιοχὴ καὶ κατεστρώθη λεπτομερῶς τὸ σχέδιο τῆς ἐπιθέσεως.

Αἱ ἀσκήσεις στὸ Μπερζερίκ, ποῦ κρατοῦν ἕνα μῆνα, τελειώνουν στὶς 12 Μαΐου 1918 καὶ ὅλοι περιμένουν τὴ μεγάλη ἡμέρα.

«Ἔχομεν ἑτοιμάσει τὰ πάντα, γράφει ὁ Πλαστήρας εἰς φίλον του στὰς Ἀθήνας, καὶ δὲν περιμένομεν παρὰ τὸ σύνθημα, διὰ νὰ ἀποπλύνωμεν τὴν ἐντροπήν, ποὺ ἐνεκόλαψε εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἑλλάδος ἡ πολιτικὴ τοῦ ἀπομακρυνθέντος βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεώς του».

Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος εὑρίσκετο εἰς Ἐσκῆ-Σεχὴρ καὶ ὡδήγει τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν βωμὸν ὡς ἀρνία.

Ἡ διάταξις τῆς μάχης

Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Σκρᾶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπὸ 4 συντάγματα βοηθούμενα ἀπὸ τὸ πυροβολικόν. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ τὸ πυροβολικό μας ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀξιόλογο καὶ γι' αὐτὸ κατὰ διαταγὴ τοῦ στρατηγείου συνεκεντρώθησαν στὸ Σκρᾶ 301 πυροβόλα συμμαχικὰ ποὺ ἐτοποθετήθησαν μὲ κάθε μυστικότητα σὲ ἐπίκαιρα σημεῖα, νύχτα σὲ νύχτα.

Οἱ Βούλγαροι δὲν ἀντελήφθησαν καθόλου τὴν προπαρασκευήν μας αὐτὴ καὶ ἔτσι στὶς 15 Μαΐου τὸ πυροβολικό μας ἄρχισε τὴν προπαρασκευή του.

Ἡ διάταξις τοῦ μετώπου ἦταν αὐτή.

Τὸ ἄκρο ἀριστερὸ εἶχε ἡ Μεραρχία Σερρῶν μὲ μέραρχο τὸν Ἐπαμ. Ζυμβρακάκην, τὸ κέντρον ἡ Μεραρχία Ἀρχιπελάγους τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου καὶ τὸ δεξιὸ ἡ Μεραρχία Κρήτης μὲ μέραρχο τὸν Σπηλιάδη.

Τὰ τέσσαρα Συντάγματα, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ ἔκαναν τὴν ἐπίθεσιν εἶχαν παραταχθῆ μπροστὰ ἀπὸ τὴν προεξοχὴ τοῦ λόφου, μπροστὰ ἀπὸ τὸ κυρίως Σκρᾶ.

Τὸ 5ον Σύνταγμα τῆς Μεραρχίας Ἀρχιπελάγους μὲ διοικητὴν τὸν συνταγματάρχην Τσιμικάλην, εἶχε θέσιν «κατὰ μονάδας συμπαρατεταγμένας» μεταξὺ Τουμπουλούς - Σκρᾶ, τὸ 7ον Σύνταγμα τῆς Κρητικῆς Μεραρχίας μὲ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Γαρδίκαν εἶχε τὸ ἄκρον τῆς παρατάξεως, τὸ 6ον Σύνταγμα τῆς Μεραρχίας Ἀρχιπελάγους μὲ τὸν Ἐξαρχᾶκον κατέλαβε τὸ ἀριστερὸν τοῦ 7ου μὲ τὴν ἴδια παράταξι «κατὰ μονάδας συμπαρατεταγμένας» (δύο τάγματα ἐμπρός—ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα τοῦ Πλαστήρα—ἕνα τάγμα πίσω) καὶ τὸ 1ον σύνταγμα τῆς Μεραρχίας Σερρῶν μὲ τὸν Κονδύλην «κατὰ μονάδας διαδοχικὰς» (τρία τάγματα τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο), εἶχε παραταχθῆ μπροστὰ ἀπὸ τὸ κυρίως Σκρᾶ.

Αἱ δυνάμεις μας αὐτὲς εἶχαν καταλάβει μέτωπον μήκους τριῶν χιλιομέτρων καὶ στὰ δύο ἄκρα, τὸ ἀριστερὸ καὶ τὸ δεξιό, ἦταν οἱ Σέρβοι καὶ ἡ 122α Γαλλικὴ Μεραρχία.

Ὁ ἐχθρὸς δὲν ἔπρεπε ν' ἀντιληφθῆ τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῶν ἐπιχειρήσεών μας. Ἔπρεπε νὰ παραπλανηθῆ καὶ γι' αὐτὸ στὰ 15 Μαΐου τὸ πρωῒ ἡ 122α Γαλλικὴ Μεραρχία ἀρχίζει νὰ βάλῃ μὲ τὸ πυροβολικόν της ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν θέσεων τοῦ τομέως της,

Σὲ ὅλο τὸ ἄλλο μέτωπο καμμιὰ δρᾶσις δὲν παρατηρεῖται.

Οἱ Βούλγαροι ἀπαντοῦν στὰ πυρὰ τῶν Γάλλων καὶ ἡ ἡμέρα αὐτὴ τελειώνει χωρὶς τίποτε ἄλλο ἀξιοσημείωτο.

Στὰς 16 Μαΐου, ἡ δρᾶσις τοῦ πυροβολικοῦ μας ἀρχίζει νὰ παίρνῃ μεγαλείτερη ἔκτασι καὶ τὰ κανόνια τῆς Μεραρχίας Κρήτης ἀρχίζουν τρομερὸ κανονίδι στὸν τομέα της.

Οἱ Βούλγαροι ἀπαντοῦν κι' αὐτοὶ στὰ πυρά μας, πλὴν δὲν πολυσκοτίζονται. Τὸ Σκρᾶ τὸ θεωροῦν ἀπόρθητο καὶ δὲν φοβοῦνται ἐπίθεσιν ἐναντίον του. Ἄλλως τε τὸ ὑπερασπίζει τὸ 64ον ἐφεδρικὸ σύνταγμα τῆς Σόφιας, τὸ σύνταγμα τῆς βασιλίσσης τῆς Βουλγαρίας, ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἐφεδρικὰ συντάγματα, ποὺ λίγες ἡμέρες πιὸ μπροστὰ ἦλθε στὸ Σκρᾶ γιὰ νὰ ξεκουράσῃ τὸ 8ον σύνταγμα τῶν Βουλγάρων.

Δὲν τὰ ἐκαλοσκέφθηκαν ὅμως. Τὴν ἑπομένη μέρα τὸ πρωῒ διατάσ-

σεται γενικὴ δρᾶσις τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὰ 301 πυροβόλα τῶν συμμάχων ἀνασκάπτουν τὸ πᾶν.

Τὸ Σκρᾶ κανονιοβολεῖται ἀπὸ κάθε διεύθυνσι, πάνω στὰ βράχια ποὺ πέφτουν πελώριες ὀβίδες ποὺ σκάζουν σὲ ἀμέτρητα κομμάτια καὶ τὸ ἔδαφος ὅλο δονεῖται ἀπὸ τὸν ἄγριο ἐκεῖνο κανονιοβολισμό.

Οἱ Βούλγαροι, ποὺ εἶχαν δοκιμάσει τὴν ἀξία τοῦ ἑλληνικοῦ τσαρουχιοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς ξιφολόγχης στὸ 1913, ἔτρεμαν τὸ στρατό μας καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἀξιωματικοί τους τοὺς ἐνεθάρρυναν μὲ χίλια δυὸ φαντασιοκοπήματα καὶ ἰδίως, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶνε πιστὸς στὸν.... Κωνσταντῖνο καὶ θὰ ὀπισθοχωρήσῃ, ὅπως ἔκανε καὶ μὲ τὸ Ροῦπελ!

Ἡ νύχτα προχωρεῖ, ἀλλὰ τὸ κανόνι μαίνεται. Οἱ Βούλγαροι εἶνε καθηλωμένοι στὰ ἀμπρί τους καὶ δὲν μποροῦν νὰ σηκώσουν κεφάλι. Τὰ παρατηρητήριά τους μὲ μεγάλο κίνδυνο προσπαθοῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὶς κινήσεις μας.

Αἴφνης στὰς 3 μετὰ τὰ μεσάνυχτα, οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν ἕνα τρομερὸ πῦρ.

Τὶ εἶχε συμβῇ;

Ἀκριβῶς τὴν ὥρα ἐκείνη, τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ σώματος Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐγνωστοποίησε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐξορμήσεως. Ἡ ἐπίθεσις, κατὰ τὴ διαταγὴ τοῦ ἐπιτελείου, ἔπρεπε νὰ γίνῃ στὶς 4,55' καὶ οἱ ἄνδρες μὲ ἀπαράμιλλο ἐνθουσιασμὸ ἔτρεχαν νὰ καταλάβουν τὶς θέσεις τους στὰ χαρακώματα.

Ἀλλὰ τὰ χαρακώματά μας εἶνε πολὺ στενὰ καὶ ὁ συνωστισμὸς τῶν στρατιωτῶν μας μεγάλος. Ἀπὸ τὰ σπρωξίματα μερικὲς χειροβομβίδες πέρνουν φωτιά, ἀπειλεῖται γιὰ μιὰ στιγμὴ πανικὸς καὶ παρεξήγησις, σκοτώνονται μερικοὶ ἄνδρες, ἀλλὰ ὅλα τακτοποιοῦνται γρήγορα-γρήγορα.

Τὸ ἀνάστημα τοῦ Πλαστήρα

Οἱ βούλγαροι κατάλαβαν τὸ σκοπό μας. Κατάλαβαν ὅτι βρισκόμαστε στὴ γραμμὴ ἐξορμήσεως καὶ ἀρχίζουν μὲ ὅλα τὰ στόματα τῶν τηλεβόλων των ἀντιπροπαρασκευαστικὴ βολή.

Πολλὲς ὀβίδες τους σκάζουν μέσα στὰ χαρακώματά. μας Μιὰ ὀβίδα σκοτώνει σὲ μιὰ στιγμὴ ὁλόκληρη διμοιρία Γάλλων στρατιωτῶν φλογοβολητῶν.

Οἱ ἄλλοι Γάλλοι τῶν διαφόρων εἰδικοτήτων, ποὺ βοηθοῦν τὰ συντάγματά μας καταλαμβάνονται ἀπὸ πανικό. Κάποιος φωνάζει: «Ἂν ἀρριέρ», πίσω, πίσω.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ δημιουργεῖται σύγχισις μεταξὺ τῶν Γάλλων αὐτῶν, ἀλλὰ οἱ καιροὶ οὐ μενετοί.

Ὁ Πλαστήρας καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀκόμα ἀξιωματικοί μας ὀρθώνονται μπροστὰ στοὺς σαστισμένους συμμάχους στρατιῶτες, γίνεται χρῆσις ὀλίγου....ὑποκοπάνου καὶ ἡ τάξις ἀποκαθίσται!

Ἡ ὥρα τῆς ἐξορμήσεως πλησιάζει. Τὰ πυροβόλα, ποὺ συνεχίζουν ἀδιάκοπα τὸν βομβαρδισμό, γιὰ νὰ μὴ μποροῦν οἱ Βούλγαροι νὰ βλέπουν τὰς κινήσεις τῶν περιπολιῶν μας τραντάζανε τὸν τόπο.

Ἡ περιπολίες μας γυρίζουν ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισι καὶ βεβαιώνουν τὴς μεγάλες τῶν πυροβολικῶν μας ἐπιτυχίες. Τὰ συρματοπλέγματα τῶν ἐχθρῶν ἔγειναν κομμάτια, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

Οἱ ἀξιωματικοί, μὲ τὰ ὡρολόγια εἰς τὰ χέρια, περίμεναν μὲ ἀγωνία τὴν ἱστορικὴ στιγμὴ τῆς ἐξορμήσεως.

Ἀέρααααααα!

Καὶ τὴν ὥρα, ποὺ τὰ ὡρολόγια δεῖξαν 4 καὶ 55' ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ μετώπου, γίνεται ἡ ἐξόρμησις. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῇ τὶ γινότανε ἐκείνη τὴ στιγμή. Πανηγύρι ἦτανε ἢ μάχη;

Πανηγύρι ἦτανε, ἀλλὰ τὸ πανηγύρι τοῦ θανάτου..

Ὁ στρατηγὸς Ἰωάννου, διατάζει τὶς μουσικὲς νὰ παίζουν ὅλες στὸ τομέα του ποὺ ἦταν κι' ὁ Πλαστήρας καὶ τραγούδια ἀντηχοῦν, ἀπὸ ὅλες τῆς χαράδρες τῶν Συνταγμάτων καὶ Μεραρχιῶν μας.

Καὶ μὲ τῆς μουσικὲς καὶ τὰ τραγούδια, καὶ μὲ τὴν λόγχη καὶ τῆς χειροβομβίδες εἰς τὰ χέρια, ὁρμοῦνε, ὁρμοῦνε σὰν καταιγίδα οἱ στρατιῶται μας καὶ μιὰ φωνή, μιὰ τρομερὴ φωνή, σὰν κεραυνοῦ μπουμπούνισμα, ἀντηχεῖ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

— Ἀέρρρρααααα!

— Ἄέρα παιδιά.

Τὰ κανόνια μπροστὰ κάνουν ἕνα τεῖχος πύρινο, ἔχουν κανονισθεῖ τὰ ἅλματα τοῦ στρατοῦ ποὺ ὁρμᾶ. Σὲ κάθε λεπτὸ οἱ στρατιῶται μας, θὰ προχωροῦνε μόνον 100 μέτρα. Καὶ ἔπειτα θὰ στέκωνται. Τὸ κανόνι τότε μὲ τὸ πύρινο «μπαράζ» του, θὰ καθαρίζει τὸν τόπο. Καὶ οἱ στρατιῶται μας θὰ ξαναπροχωροῦν.

Ἀλλὰ ποιὸς μπορεῖ νὰ τοὺς κρατήσει!

Οὔτε Γάλλων διαταγές, οὔτε ἡ συμβουλὲς τῶν ἀξιωματικῶν μας.

Ἔτσι οἱ στρατιῶτες μας περνᾶνε, τὸ κανονισμένο μέρος, μαθηματικά, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ βρίσκωνται καὶ ἀρχίζουν πλέον νὰ χτυπῶνται ἀπὸ τὰ δικά μας τὰ κανόνια. Ὀβίδες σκάζουν μέσα εἰς τὰς τάξεις των.

— Μᾶς χτυποῦν οἱ Βούλγαροι, φωνάζουν.

— Ὄχι παιδιὰ ἀπαντάει ὁ Πλαστήρας εἰς τὰ παλλικάρια του. Μᾶς χτυποῦνε οἱ δικοί μας.

Τότε πετιέται, κατακόκκινος ἀπὸ τὸ αἷμα του, ἕνας ἀνθυπολοχαγὸς ὁ Δεληγιάννης.

— Τὶ πάθανε καὶ μᾶς χτυποῦν! Γιατὶ δὲν προχωροῦνε καὶ αὐτοί.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ψύχραιμος τοὺς ἀπαντάει ὁ Πλαστήρας.

— Ὄχι παιδί μου, δὲν μείνανε πίσω αὐτοί. Ἡμεῖς προχωροῦμε γρήγορα!

Τότε λοιπὸν, πετιέται καὶ λέει ἕνας ὑπολοχαγός, ὁ Πολυζώης, νὰ περάσουμε τὸν φραγμό, τοῦ πυροβολικοῦ, γιατὶ θὰ μᾶς τσακίσουν ὅλου! Δὲν θὰ μείνῃ κανένας ἀπὸ μᾶς.

— Ἔμπρὸς λοιπὸν παιδιὰ.

Καὶ ἀτελείωτα ἀκούσθηκε καὶ πάλιν τό:

— Ἀέραααααααα!

Καὶ προσπέρασαν!

Ἀλλὰ πόσοι στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοί, δὲν σκοτωθῆκαν, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἄδικα, ἀπὸ τὰ κανόνια τὰ δικά μας!

Ἀπάνω στὸ μεθύσι τους, στῆς μάχης τὸ μεθύσι, πόσοι στρατιῶτες καὶ ἀξιωματικοὶ, δὲν πέσαν ὁλοκαύτωμα τῆς τόλμης καὶ τῆς ἀνδρείας των τῶν πυροβόλων!

Ἔτσι εἶναι δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς—κατὰ τὰς περιστάσεις—ὁ Ἕλληνας.

Δὲν μπορεῖ νὰ ρεγουλαρισθῇ καὶ νὰ κουρτισθῇ σὰν τὸ ὡρολόγι.

— Γιατὶ νὰ προχωρῷ 100 μόνον μέτρα τὸ λεπτὸ στὴν ἔφοδο, ἀφοῦ μπορῶ νὰ προχωρῷ 200 καὶ 250 μέτρα.

Καὶ οὔτε λογάριασε τὸν κίνδυνο, καὶ οὔτε ἔβλεπε τὸν θάνατο, ποὺ τὸν ἐθέριζε μπροστά του μέ τὰ δικά του τὰ κανόνια δυστυχῶς.

Καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν στρατιωτῶν συνεπῆρε καὶ τὴν σκέψι τῶν στρατιωτῶν. Σὰν εἶδαν τὶ συνεβαινε, δὲν δίστασαν νὰ διαλέξουν, ἀντὶ νὰ γυρίσουν πίσω, καὶ νὰ τοὺς προσπερνάει ὁ κινούμενος φραγμὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ νὰ τοὺς ὑποστηρίζῃ, ἀλλὰ νὰ γίνωνται πάντοτε τὰ ἴδια, προτίμησαν νὰ προηγηθοῦνε τοῦ φραγμοῦ,

Καὶ περάσανε ἀδίστακτα, μέσα ἀπὸ τὰ πυρὰ καὶ τὸν σίδηρον τῆς φωτιᾶς μὲ τὴν λόγχη εἰς τὸ χέρι.

Τοῦτο ὅμως ἦτανε κακό, εἶχε ὅμως καὶ τὴν καλή του ὄψι.

Οἱ Βούλγαροι, ποὺ βλέπαν, ὅτι οἱ φραγμοὶ ἦτανε ἀκόμα μακρυά, καὶ δὲν περίμεναν ἀμέσως τοὺς δικούς μας, καθόντουσαν κρυμμένοι

μέσα στὰ ἀμπρί τους. Ὅταν ξαφνικὰ καὶ χωρὶς νὰ περιμένουνε, εἶδαν τοὺς δικούς μας νὰ πηδᾶνε, σᾶν οὐρανοκατέβατοι, μέσα στὰ ὑπόγεια προχώματά τους.

Θρῆνος ἔγεινε τότε ἐκεῖ.

Ἄπειροι οἱ σκοτωμένοι Βούλγαροι, πειὸ πολλοὶ οἱ αἰχμαλωτισμένοι.

Ἡ νίκη καὶ ὁ θρίαμβος

Τὸ τάγμα τοῦ Πλαστήρα, ποὺ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1000 ἄνδρας, ἔπιασε 500 αἰχμαλώτους καὶ ἐκυρίευσε σὲ μιὰ ὥρα καὶ 10 λεπτά, τὸ περίφημον «Μπαστιὲν ντὲ λουνέστ», ὅπως ἔλεγαν τὸ ὕψωμα αὐτὸ οἱ Γάλλοι, δίδοντες σὲ κάθε κορυφὴ καὶ ἕνα ἰδικό τους ὄνομα.

Τρεῖς χιλιάδες Ἕλληνες νεκροὶ καὶ τραυματίαι, πέσαν εἰς τὸ Σκρᾶ.

Ἐκεῖ σκοτώθηκε ὁ ἡρωϊκὸς ταγματάρχης Παπαγιάννης, ἀπὸ τὴν Μεραρχία τοῦ Ἀρχιπελάγους, οἱ ὑπολοχαγοὶ Κεντάρης καὶ Πολυζώης, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Δεληγιάννης, τοῦ τάγματος τοῦ Πλαστήρα καὶ τόσοι ἄλλοι, τόσοι ἄλλοι....

Ἀλλὰ ἀνεστήθη στὴ μάχη ἐκείνη ἡ Ἑλλάς. Οἱ Γάλλοι, δὲν μᾶς βλέπαν πειὰ ὑπόπτως, ὡς ἐχθρούς των, οὔτε περιφρονητικῶς ὡς μισθοφόρους των.

Μᾶς βλέπουν ὡς γενναίους καὶ τιμίους συμπολεμιστάς των καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἀλλάξανε διαγωγὴ καὶ στάσι ἀπέναντί μας. Δὲν ἦσαν πλέον οἱ κατακτηταὶ τοῦ τόπου μας, ἀλλὰ οἱ φιλοξενούμενοι καὶ σύμμαχοί μας. Ἡ στραπατσαρισθεῖσα καὶ τόσα παθοῦσα Ἑλλάς, χάρις εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ντροπιασμένη καὶ καθυβρισμένη, ἡ ταπεινωθεῖσα καὶ κινδυνεύσασα, ἀναβαπτισμένη εἰς τὸ αἷμα της, ἀναγεννημένη ἀπὸ τοῦ πολέμου τή φωτιά, ἐθεάθη μεγάλη καὶ περήφανη ἀπέναντι τῶν ἀληθινῶν συμμάχων της, ὡς ἴση πρὸς ἴσους πειὰ μαζί τους, ἐκτιμωμένη, μεγαλειώδης, σεβαστή...

Κι' ὅλα αὐτὰ ὀφείλονται στὴ μάχη αὐτὴ τοῦ Σκρᾶ, ποὺ ἀπεκατέστησε δυνάμεθα νὰ ποῦμε τὸ ἑλληνικὸ τὸ ὄνομα ἀπέναντι τῆς Ἀντάντ, καὶ ἔδωσε τὰ πρῶτα ὅπλα καὶ ἐφόδια στὸ Βενιζέλο, γιὰ νὰ προχωρήσῃ πειὰ ἀκράτητος εἰς τὸ μεγάλο του τὸ ἔργον!...

Γιὰ αὐτὸ ἐπεξετάθημεν τόσον εἰς αὐτὴν καὶ γιὰ τοῦτο φέρομεν τὴν σκέψιν μὲ σεβασμόν, σ' ὅλους ἐκείνους ὅπου ἔπεσαν, γιὰ νὰ ξημερώσῃ μιὰ ἀλλαγὴ καταστάσεως γιὰ τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα μας καὶ κλίνομεν τὸ γόνυ εὐλαβῶς ἐμπρὸς στὶς ἅγιες σκιές τους καὶ τὴ μνήμη τους!..

Καὶ γι' αὐτὸ θαυμάζομεν καὶ εὐγνωμονοῦμεν ὅλους τοὺς συντελεστὰς τοῦ θριάμβου ἐκείνου, ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς ἐπέζησαν καὶ μεταξὺ τῶν

ὁποίων, ὄχι μικρὸν ῥόλον ἔπαιξε καὶ ὁ ἐθνικός μας ἥρως, ὁ Πλαστήρας.

Ὁ Πλαστήρας ὁ ὁποῖος ἔδειξε μοναδικὴ ψυχραιμία καὶ ἀπίστευτη γενναιότητα, κατὰ τὴν ἀνωτέρω μάχη.

Ἀρκεῖ νὰ σᾶς ἀναφέρωμε μόνον ἕνα ἐπεισόδιο.

Ὅταν τὸ τάγμα τοῦ Πλαστήρα, ἔφθασε στὸ Σερίφ-Βολάν, στὸ πειὸ ἐπικίνδυνο ὕψωμα τοῦ Σκρᾶ, ὁ Πλαστήρας εἶχε τὴν ψυχραιμία νὰ στείλῃ, στὸ ἐπιτελεῖο κάτω ἕνα περιστέρι στρατιωτικό, ποὺ ἔπερνε μαζί του, δέσας εἰς τὸ πόδι, ἕνα χαρτάκι, μονάχα μὲ τὴ λέξι

«Νενικήκαμεν».

Τὴ στιγμὴ ἐκείνην τὸν πλησιάζει ὁ ἀξιωματικὸς Κοντάρης, ποὺ σκοτώθηκε σὲ λίγο, καὶ τοῦ λέει

— Κύριε ταγματάρχα, μείναμε χωρὶς πυρομαχικά. Τὶ θὰ κάνουμε τώρα.

— Καὶ στενοχωρεῖσαι ὑπολοχαγέ μου, τοῦ ἀπαντάει ὁ Πλαστήρας. Νὰ πυρομαχικά !

— Σκύβει καὶ ἁρπάζει ἕνα κοτρῶνι ἀπὸ κάτω, καὶ τὸ ἐκσφενδονίζει κατὰ φεύγοντος Βουλγάρου.

Ἡ χειρονομία αὐτὴ ἔκαμε τόσην ἐντύπωσιν στοὺς ἄνδρας ποὺ κατενθουσιασμένοι ἀρχίσανε νὰ κυνηγοῦν τοὺς Βουλγάρους μὲ τὶς πέτρες !.

Μανία τοῦ Πλαστήρα τὴν ἡμέρα ἐκείνη τῆς μάχης, ἦταν νὰ πιάσῃ αἰχμάλωτο τὸ Βούλγαρο συνταγματάρχη Πέτκωφ ποὺ εἶχεν ἀπέναντί του. Ἀλλὰ ὁ Πέτκωφ, σὰν Βούλγαρος πονηρὸς ποὺ ἦτανε, σὰν εἶδε τὰ σκοῦρα σπιρούνιασε τ' ἄλογό του καὶ ἔγινε ἄφαντος.

Ψάχνοντας ὁ Πλαστήρας νὰ τὸν συναντήσῃ, φθάνει στὸ πρανὲς μιᾶς χαράδρας ποὺ λεγότανε «Καμπάνα» καὶ ὅπου οἱ Βούλγαροι εἶχαν σπουδαῖα ἀμπρὶ καὶ «μπουαγιὼ» ποὺ ὑπερασπιζόντουσαν ἀπὸ χαρακώματα καὶ συρματοπλέγματα.

Οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν νὰ χτυποῦνε τοὺς δικούς μας, μὲ τὶς χειροβομβίδες των, καὶ νὰ κάνουν θραῦσι.

— Πρέπει νὰ τρυπώσουμε στὸ ἀμπρί τους, καὶ νὰ τοὺς ξεφωλιάσουμε, ἀπὸ ἐκεῖ, τοὺς γουρουνοτσαρούχους, εἶπεν ὁ Πλαστήρας, στοὺς στρατιῶτες του.

Ρίχτηκαν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες μὲ τὰ φλογοβόλα καὶ τοὺς καταθανάτωσαν τοὺς Βουλγάρους στὸ ἀμπρί. Πρῶτος χύνεται, μὲ τὸ πιστόλι καὶ μοναχὸς ὁ Πλαστήρας σ' ἕνα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἀμπρί: Οἱ Βούλγαροι σᾶν τὸν εἶδαν ἀπὸ πάνω τους, δὲν φαντασθῆκαν ὅτι μποροῦσε νὰ εἶναι μοναχὸς καὶ ἀμέσως σηκώσανε τὰ χέρια τους καὶ ζήτησαν νὰ παραδοθοῦνε.

Ὁ Πλασαήρας τοὺς διέταξε νὰ βγοῦνε ἕνας-ἕνας ἀπὸ τὸ ἀμπρί, καὶ μὲ τὰ χέρια ὑψηλά:

Ὅταν βγῆκαν καὶ εἶδαν ὅτι μόνον ἕνας ἦταν, ὁ Ἕλληνας, ποὺ τοὺς πῆρε τὸ ἀμπρὶ, καὶ τούς ἔπιασεν ὅλους ζωντανούς σᾶν τὰ κουτάβια ἦτανε ἀργὰ. Γιατὶ ἐν τῷ μεταξὺ, φθάνουν καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶτες λαχανιασμένοι, τρομαγμένοι, μήπως ἔπαθεν ὁ ἀρχηγός τους τίποτε, μὲ τὸ παράλογο ἐκεῖνο τόλμημά του.

— Πάρτε τους, τοὺς εἶπε δείχνοντας τῶν Βουλγάρων τὴν σειρά, ἀλλὰ μὴν τοὺς κάνετε κακό! Καλοὶ εἶναι καὶ αὐτοὶ! Ἕνα λυποῦμαι, μοναχά, ποὺ μοῦφυγεν ὁ Συνταγματάρχης.

Τὰ ἐπεισόδια αὐτά, τὰ ὁποῖα γιὰ βαθύτερον χαρακτηρισμό, καὶ μεγαλειτέραν κατανόησιν τῆς ἀνδρείας τοῦ Πλαστήρα, ἀναφέρωμεν ἐδῶ, δὲν εἶναι οὔτε φχιαστά, οὔτε φανταστικά.

Εἶναι ἀληθινὰ ἐξακριβωμένα καὶ ἐπίσημα, βγαλμένα ἀπὸ ἐπίσημες ἐκθέσεις ἢ ὁποῖες τιμητικῶς, πρὸς παραδειγματισμὸν, διαβαστήκανε, σὲ ὅλες τῶν συμμάχων τὴς ἀναφορὲς, ὅπως συνείθιζαν ἐκεῖνοι νὰ ἀναφέρουν ἰδιαιτέρως, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ στρατοῦ τῶν συμμάχων, ἀπὸ τὰ διάφορα τὰ μέτωπα, καὶ τὰς μεμονωμένας ἐπιτυχίας ἀξιωματικῶν ἢ ὁπλιτῶν ὀνομαστικῶς, διὰ νὰ ἐξυψώσουν τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν καὶ τοὺς δείξουν τὸ καλὸ παράδειγμα...

Μετὰ τὰ θρυλλικὰ αὐτὰ κατορθώματα τοῦ Σκρᾶ, ὁ Πλαστήρας, προάγεται εἰς συνταγματάρχην καὶ ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τοῦ 6ου συντάγματος τῆς μεραρχίας Ἀρχιπελάγους, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετοῦσε.

Στὴ Λούμνιτσα

Ὁ Σεπτέμβριος βρῆκε πάλιν τὸν Πλαστήρα στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ πυρός.

Τοῦ ἀναθέτουν νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ ὕψωμα 568, στὴ Λούμνιτσα κοντά, ὅπου, οἱ Γερμανοί, εἶχαν τὸ παρατηρητήριό τους καὶ τὸ ὁποῖον οἱ Γάλλοι, κατὰ τὴν συνήθειαν ποὺ εἶχαν, νὰ δίδουν εἰς τὰς διαφόρους τοποθεσίας τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὀνόματα ἰδικά τους, τὸ λέγανε «Πιτὸν Γκρὶ».

Ὅταν νύχτωσε καλά, ὁ Πλαστήρας ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐξορμήσεως. Παλληκάρι, καθὼς εἶναι ὁ ἴδιος, τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ καθὼς εἶχε διαλεγμένα παλληκάρια, ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, κάνουν τοὺς Βουλγάρους νὰ τὰ χάσουν καὶ νὰ τραποῦνε εἰς φυγήν.

Μιὰ ἄγρια συμπλοκὴ γίνεται ὅλη νύχτα μέσα στὸ σκοτάδι, ποὺ δὲν

τίζουν, παρὰ ἡ φωτιὲς τῶν πυροβολισμῶν καὶ τῶν ἐκκρήξ ἡμέρα. ὅπου χάραξε, βρῆκε τοὺς Ἕλληνας νικητὰς καὶ κυρ ρώματος...

Βούλγαροι ὑποχωροῦντες ὀχυρώθηκαν στὸ Γκιουρέντσε, ἀλλ

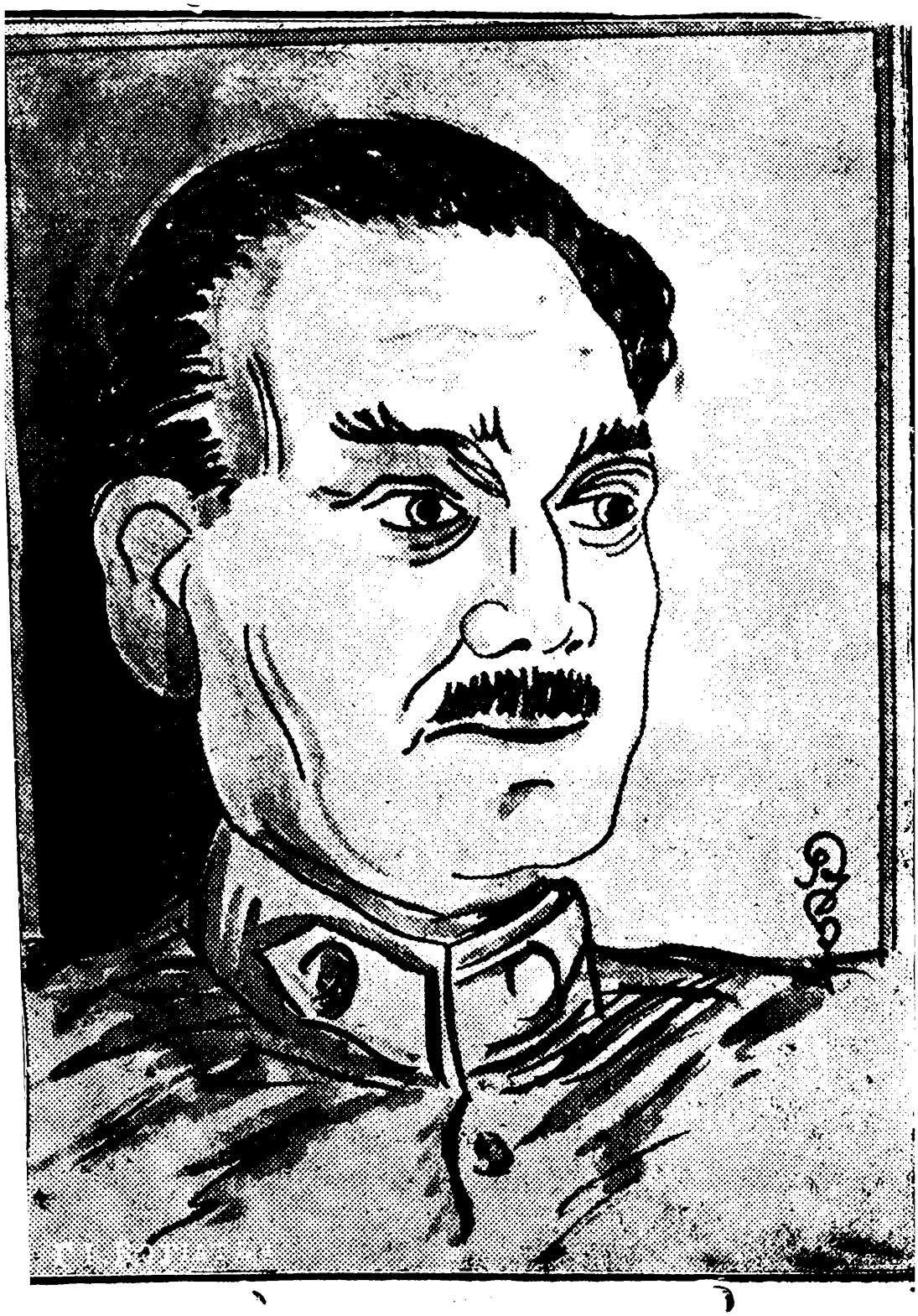

Ὁ ἕτερος τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐθνοσωτηρίου ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 Στρατηγὸς κ. Στυλιανὸς Γονατᾶς.

Πλαστήρας, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ Παλαιολόγου, τοὺς ξεφωλιάζει καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τοὺς κυνηγάει πέρα ἀπὸ τὸ Χούντοβο. Καὶ τόση ἦταν ἡ ὁρμή του, ποὺ οἱ Βούλγαροι δὲν μπόρεσαν νὰ σταθοῦν, οὔτε στὸ Μπαρακλῆ, οὔτε στὸ Βλαδιμήροβο, καὶ μόλις κατορθώσανε νὰ κρατηθοῦν εἰς τὰ στενὰ τῆς Πλασκοβίτσας.

Ἡ μεγάλη ἐπίθεσις

Καὶ ἡ μεγάλη ἐπίθεσις ἀρχίζει!

Στὸν τομέα τοῦ Στρυμῶνος, ὅπου εἶνε τὸ Α΄ Σῶμα στρατοῦ, ὑπὸ τὸν Παρασκευόπουλον, οἱ Βούλγαροι κρατοῦν ἐν ἀχρηστίᾳ 75 τάγματα στρατοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν μποροῦν νὰ μεταφέρουν καὶ νὰ ἐνισχύσουν ἄλλα μέτωπα, γιατὶ φοβοῦνται τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὸν τομέα τοῦτον.

Ἀλλὰ οἱ δικοί μας διασκορπίζουν τοὺς Βουλγάρους καὶ προχωροῦν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τοὺς τομεῖς.

Παρὰ τὴν Στρώμνιτσα 4 Βουλγαρικὰ συντάγματα ἔχουν σκορπισθεῖ τελείως, καταδιωκόμενα ἀπὸ τὸν στρατόν μας.

Οἱ εὐζῶνοι μας καταλαμβάνουν τὸ Ταταρλῆ, τὸ Ράμπροβο, καὶ τὸ Βαλάντοβο. Τρία νοσοκομεῖα μεγάλα, τῶν Βουλγάρων, βρίσκονται στὰ χέρια μας. Δὲν μένει παρὰ νὰ κατάληφθῇ ἡ Στρώμνιτσα καὶ νὰ ἐκπορθηθῇ τὸ Μπέλλες γιὰ νὰ ἀδειάσῃ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ κατανικηθῇ τὸ Μπέλλες ποὺ ἡ κορυφές του εἶναι ἀπρόσιτες, ποὺ εἶναι ὅλες καλὰ καὶ τέλεια χαρακωμένες καὶ ὅπου δύο ὁλόκληρες καὶ ἄθικτες βουλγαρικὲς μεραρχίες τὸ φυλᾶνε!

Ἡ ἐπιθέσεις τῶν ἰδικῶν μας ἀρχίζουν ἐκεῖ μὲ λύσσα τὴν 13 Σεπτεμβρίου καὶ τὴν 14—τὴν ἡμέραν τοῦ Σταυροῦ—ὁ στρατός μας, ψάλλοντας τὸ τροπάρι τῆς ἡμέρας:

...Νίκας τοῖς εὐσεβέσι
κατὰ βαρβάρων δωρούμενος,
καὶ τὸν σὸν φυλάττων,
διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα.

Ὅπως οἱ πρόγονοί μας οἱ Βυζαντινοί, κατορθώνουν καὶ δίνουν τὸ πρῶτο χτύπημα στοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ συμπτηχθοῦν, δηλαδὴ νὰ ὑποχωρήσουν.

Ἀλλὰ τὸ Μπέλες, εἶναι ἕνα βουνὸ ὅλο χαράδρες καὶ ὅλο κορυφές. Κι' ἅμα καταλάβῃς τὴ μιὰ τὴν κορυφὴ καὶ νομίζεις ὅτι ὅλα τελείωσαν

πλέον, νὰ καὶ φαίνονται ἄλλες πέντε κορυφὲς ἐμπρός σου. Μόλις οἱ στρατιῶται μας κατελάμβαναν τὸ ἕνα ὕψωμα νὰ καὶ ἀνακύπτουν ἀμέσως ἄλλα ἀπειλητικώτερα.

Πέρνουν οἱ δικοί μας τὸ 527 γιὰ νὰ προσβάλουν ἀμέσως τὸ 1209, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ τὸ 1327 καὶ ὕστερα τὸ 1546 καὶ κατόπιν ἐπικινδυνωδέστερο τὸ 1640 καὶ ἔπειτα πιὸ φοβερὸ τὸ 1746 καὶ κατόπιν ἀπ' αὐτό, τρομακτικὸ τὸ 1843. Τιτανομαχία γίνεται ἐκεῖ ἐπάνω. Τὸ αἷμα ῥέει ἄφθονο καὶ ἀπὸ τὶς δύο τὶς μεριές.

Τὸ δεῖλι τῆς ἡμέρας τοῦ Σταυροῦ τὸ 1640 καίεται ὁλόκληρο, ἐνῶ τὸ 1746 (ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ δεικνύουν μέτρα ὕψους) χτυπάει μὲ πυροβόλα, πολυβόλα, κανόνια ἀλύπητα τοὺς δικούς μας, τὰ ἐπιτιθέμενα δηλαδὴ συντάγματα τῆς 14ης μεραρχίας. Τὸ Μπέλες καπνίζει καὶ καίεται θὰ νόμιζε κανεὶς ἀπὸ τῶν κανονιῶν τοὺς βρόντους καὶ τῶν χειροβομβίδων τὶς ἐκρήξεις.

Ἀπὸ τὶς 8 τὸ πρωῒ ὡς τὶς 5 τὸ ἀπόγευμα, τὸ πυροβολικὸ μαίνεται, χαλάει κόσμο, σηκώνει σύννεφα σκόνης, σκοτώνει κόσμο καὶ κοσμάκη. Τὰ πολυβόλα μὲ τὴ θεριστική τους βολὴ καθέτως καὶ ὁριζοντίως κάνουν θραῦσι καὶ τὸ πεζικὸ μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὶς χειροβομβίδες ἐπιτείνει τὴν κοσμοχαλασιά.

Ἀλλὰ ὁ Σταυρὸς δωρεῖ:

νίκας κατὰ βαρβάρων
τοῖς εὐσεβέσι...

καὶ τὸ ἀπόγευμα στὶς πέντε καὶ μισή, οἱ Βούλγαροι τρέπονται εἰς φυγὴν ἀπὸ τὰ ὑψώματα 1546 καὶ 1640 καὶ μαζεύονται γιὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὰ δύο ἄλλα φοβερώτερα. Τὸ 1746 καὶ τὸ 1843. Ἐναντίον τῶν τρομερῶν πλέον αὐτῶν θέσεων ἐπέρχεται ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

Ἀλλὰ εἰς τὴν κόλασιν αὐτὴν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ θανάτου, ποῦ ἦτο ὁ Πλαστήρας;

Τὸ κακούργημα τοῦ Κράτους τῶν Ἀθηνῶν

Πρὶν ἀναφέρομεν τὴν δρᾶσιν τοῦ Πλαστήρα εἰς τὸν ὁρυμαγδὸν αὐτόν, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, καιρὸς νὰ ποῦμε ἐδῶ πέρα, κάτι τι.

Ὅλες αὐτὲς οἱ μάχες, οἱ θυσίες καὶ οἱ χαλασμοί, ἐγένοντο ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δηλαδὴ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον, τὸ κακοῦργον Κρᾶτος τῶν Ἀθηνῶν, ἐπέτρεψε νὰ καταλάβουνε οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸ 1916.

Καὶ τώρα, τὰ παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων χύνανε τὸ αἷμα τους, καὶ ἡ ἑλληνικὴ νεότης θεριζότανε καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀλκὴ θυσιαζότανε, γιὰ νὰ

ξανανακτήση μὲ τὴ λόγχη καὶ μὲ τὴν χειροβομβίδα καὶ τὸ αἷμα της. Ὅ,τι ἡ τότε κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν, μέ μιὰ μελανιὰ ὑπογραφῆς, παρέδωκεν εἰς τοὺς Βουλγάρους!

Ἔτσι τὸ αἷμα αὐτὸ ποὺ χύθηκε, τὸ ἀδικοχυμένο τοῦτο αἷμα, ἦταν αἷμα ἐξιλαστήριο θυσίας, γιὰ μιὰ μεγάλη ἀνομία ποὺ ἔγεινε καὶ τὴν ὁποίαν ἀνομίαν, θὰ καταρασθοῦν μιὰ ἡμέρα αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ καὶ θὰ γράψη ἡ ἱστορία ἡ ἑλληνικὴ, στὶς πειὸ μαῦρες σελίδες της.

Καὶ γιὰ τοῦτο, ἐπαναλαμβάνομεν ἐδῶ, τὴν εὐχετήριον, ἐπὶ τῶν ἑλλήνων νεκρῶν, εὐχὴν ἑνὸς ἱερέως τάγματος, τοῦ Νικομάχου ποὺ ἔγεινεν ἐπάνω εἰς τὸ Μπέλεσι, ἐπάνω ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πτωμάτων τῶν στρατιωτῶν μας, ποὺ ἦσαν ξαπλωμένα εἰς τὴν γῆν, τὴν γῆν ποὺ ἦτανε ζεστὴ ἀκόμα, ἀπὸ τοῦ πολέμου τὴν φωτιά, καὶ βρεγμένη ἀπὸ τὸ αἷμα τόσων παιδιῶν μας, τόσον γονέων μας καὶ τόσων ἀδελφῶν.

— «***Τὸ αἷμα σας παλληκάρια μου ἀθάνατα, ποὺ πέσατε, ὄχι γιὰ νὰ καταλάβετε, ἀδίκως, ξένην γῆν, ἀλλὰ γιὰ νὰ πάρετε ὀπίσω τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, τοῦ Κράτους τοῦ Ἑλληνικοῦ, ποὺ ἄνομοι καὶ παράνομοι, ὡς ὁ Ἰούδας, κυβερνῆται παρέδωσαν πρὸ δύο ἐτῶν, εἰς τὸν πλέον μισητὸν καὶ ὕπουλον ἐχθρὸν τοῦ ἔθνους μας, ἂς πέσῃ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἐκείνων καὶ τῶν τέκνων των, καὶ τὰ δάκρυα τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν σας καὶ τῶν τέκνων σας, ποὺ θὰ χυθοῦν, ὅταν μάθουνε, πὼς σᾶς ἔχασαν, διὰ παντός δῶ πέρα, ἂς τοὺς καίουν καὶ στὴ σημερινὴ τους τὴ ζωή, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τοιαύτην ὡς αἰώνιον των μαρτυρίαν καὶ κόλασμα!...***

Διότι ἐσεῖς, χαθήκατε ἐδῶ πληρώνοντας τὰς ἁμαρτίας καὶ τὴν κακὴν βουλήν, ἐκείνων....»

Ἀλλὰ τὸ ἔγκλημά των, δὲν ἦσαν μόνον οἱ ἄνθρωποι, ὅπου χάσαμε γιὰ νὰ ξαναπάρουμε τὰ δικά μας τὰ ἐδάφη, δὲν ἦσαν μόνον αἱ μυριάδες τῶν ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ποὺ συρθέντες ὡς ὅμηροι στὴν Βουλγαρίαν, ἐχάθησαν μαρτυρήσαντες ἐκεῖ, δὲν ἦσαν μόνον αἱ ἀτιμώσεις, αἱ κακουργίαι καὶ αἱ λεηλασίαι τῶν Βουλγάρων εἰς βάρος τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ ἦσαν καὶ αἱ ἀνυπολόγισται καταστροφαὶ ποὺ ἔκαμαν, οἱ ἐχθροὶ αὐτοὶ τοῦ ἔθνους καὶ φίλοι τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1916, ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, ποὺ διὰ.....συνθήκης τὴς δοήθκανε προσωρινῶς, γιὰ «νὰ διευκολυνθοῦνε εἰς τὸν πόλεμόν των».

Δάση ἐξηφανίσθησαν, κτήματα κατεστράφησαν, γέφυραι ἀνετινάχθησαν, οἰκίαι κατεδαφίσθησαν, ἐργοστάσια ἐξηφανίσθησαν, πόλεις ἐπυρ-

πολήθησαν, χωρία ἐξηφανίσθησαν, περιουσίαι διηρπάγησαν, ὑλικὰ πολέμου ἰδικά μας ἀνελήφθησαν καὶ γενικῶς ἐγένετο ἕνα σάρωμα ἄγριον καὶ ἀφανιστικὸν εἰς βάρος τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τῆς Ἑλλάδος, Δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ.

Καὶ ταῦτα, χωρὶς εἰς αὐτὰ νὰ ὑπολογίσωμεν, καὶ τὰς ὑπολοίπους ζημίας, ποὺ προυξένησεν πόλεμος μηνῶν, καὶ πόλεμος τοιοῦτος ἄγριος καὶ ἐξοντωτικός, γενόμενος ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους!

Οἱ Βούλγαροι ἐκτὸς τῆς ἥττης των, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, βγῆκαν ἄτρωτοι ἐντελῶς καὶ ἡ Βουλγαρία μετὰ τὸν πόλεμον, ἄθικτος ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν της, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Ἑλλὰς προσεπάθει νὰ ἐπανορθώσει τὰς ζημίας, τὰς φοβερὰς λέγομεν ζημίας αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὸ ἓν πέμπτον τοῦ ἐδάφους της περίπου τὸ ὁποῖον ἡ αὐλὴ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως Σκουλούδη τοῦ 1916, τὸ εἶχον παραχωρήση εἰς αὐτοὺς γιὰ νὰ γίνῃ ἱπποδρόμιον εἰς τὰ πύρινα τοῦ Θεοῦ τοῦ ὀλέθρου ἄλογα...

Ἰδοὺ ποὺ ὁδηγοῦν ἄστοχες ἐνέργειες, ἀνηθίκων Κυβερνήσεων!

Καὶ τώρα, ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸν Πλαστήραν.

Ἡ Νίκη

Ἐνῷ ἐκαίετο ὁ τόπος εἰς τὸ Μπέλλες ὁ θρυλλικὸς Ἰωάννου, μὲ τὸ 4ο, 5ο καὶ 6ο (σύνταγμα Πλαστήρα), συντάγματα τῆς Μεραρχίας Ἀρχιπελάγους, περνάει τὸ Στρωμνιτσιώτικο ποταμό, τσακίζει τὸν ἐχθρὸ καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ μὲ τὴ ὁρμή του καταλαμβάνει τὸ Ντορουτλῆ καὶ Κασκολῆ, καὶ στήνει προφυλακὰς στὸ 1050.

Ὁ ἐχθρὸς φεύγει καταδιωκόμενος καὶ φεύγων καταστρέφει ὑλικὰ καὶ σκορπάει στὸν δρόμο του ὀβίδες, ὅπλα, πολεμοφόδια, ἁμάξια.

Φεύγουν οἱ Βούλγαροι, σὰν δερμένοι σκύλλοι θέλοντες νὰ προλάβουν ἀνοικτὸ τὸν δρόμο Ροῦπελ—Κοῦλας—Κρέσνας, καὶ νὰ διαφύγουν ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Βουλγαρία, πρὶν τὸ καταλάβουνε οἱ Ἕλληνες.

Φεύγουνε φωνάζοντες.

—Γρήγορα, γρήγορα πρὶν ἔλθουνε καὶ μᾶς προφθάσουν οἱ εὐζῶνοι!

Τὴν κίνησιν αὐτὴν τῶν Βουλγάρων τὴν ἠννόησαν καὶ ἡ διοίκησις τοῦ 16ου Σώματος τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς σπεύδει νὰ ἐκδώσῃ διαταγὴ εἰς τοὺς μαχομένους Ἕλληνας, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς προέτρεπεν.

— «Νὰ κινηθοῦν μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ταχύτητα; διότι ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τῶν Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων, τονίζει ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς, θὰ ἔχῃ ἀνυπολόγιστες συνέπειες εἰς βάρος τῶν ἐχθρῶν. Ἐπ' αὐτῆς θὰ

στηριχθῇ ἡ νίκη τῶν Συμμάχων, καὶ ἡ εἰρήνη ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος».

Ἀνάβει ὁ Πλαστήρας.

Ἀπὸ τὸ πρωῒ τῆς 17 Σεπτεμβρίου βαδίζει πρῶτος αὐτός, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του, ἀκράτητος κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Τίποτε δὲν τοῦ φοβίζει, τίποτε δὲν τοῦ σταματᾶ. Οὔτε ἡ λυσσασμένη τοῦ ἐχθροῦ ἀντίστασις, οὔτε ὁ κάματος, οὔτε ἡ πεῖνα, καὶ ἔτσι ὁ στρατός μας, ἀπάνω στὸν πόλεμον τὸ χαλασμό, καὶ στὴν καταδίωξι τῶν ἐχθρῶν εἶχε μείνει νηστικὸς διότι ἦτανε ἀδύνατον, τὰ τρόφιμα νὰ τὰ προφθάσουν.

«Ἡ νίκη πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ πάσῃ θυσίᾳ» διέταξεν ὁ Ἄγγλος σωματάρχης καὶ ὁ Πλαστήρας ἐννοεῖ νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ γράμμα τὴ διαταγή του:

Οἱ Βούλγαροι ἐξ ἄλλου ποὺ ἀντιλαμβάνονται τοὺς σκοποὺς τοῦ Στρατηγείου μας, διεξάγουν τὸν ὑπὲρ ὅλων ἀγῶνα, γιὰ νὰ σώσουν ὅτι ἠμποροῦν. Παίζουν τὸ τελευταῖο τους ἀτοῦ. Μάχες γίνονται σκληρές. Οἱ δύο ἐχθρικοὶ στρατοὶ ἔρχονται στὰ χέρια. Χτυπιοῦνται, ὄχι πλέον μὲ τὰ ὅπλα ἀλλὰ μὲ τὶς πέτρες, μὲ τὰ δόντια, μὲ τὰ τσακισμένα ὅπλα των. Στὶς σκληρὲς αὐτὲς τὶς συμπλοκές, σκοτώνονται πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τὸ τάγμα τοῦ Πλαστήρα.

Τραυματίζεται ὁ λοχαγὸς Μακρῆς, ὁ λοχαγὸς ὁ Λεοντοκανάκης, οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ Στεφανίδης, Δασκαλάκης, Πετράκης καὶ δεκατίζονται τὰ συντάγματα. Ἀλλὰ στὰ πέτρινα τῶν Βουλγάρων φρούρια, οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἀντιτάσσουν τὰ ἀτσαλένια τοῦ ἠθικοῦ των καὶ τῆς γενναιότητός των φρούρια καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγες ὧρες τὸ πρωῒ ἀκριβῶς εἰς τὶς 7, οἱ Βούλγαροι σαρώνονται ἀπὸ τὰ τρομερὰ ὑψώματα τοῦ 1746 καὶ τοῦ 1843.

Οἱ Βούλγαροι δὲν μποροῦν πλέον νὰ σταθοῦν. Οἱ δικοί μας τοὺς κυνηγοῦνε κατὰ πόδας.

Ἡ Μεραρχία τοῦ Ἀρχιπελάγους ἀναρριχᾶται στὸ Γκόντερα-Κοβρὰν καὶ ὁ θρυλικὸς Πλαστήρας, προφθάνει τοὺς Βουλγάρους στὸ Κοβράν. Ὁ ἀγὼν εἶναι τραχὺς καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ ἐχθροῦ ἀπεγνωσμένη. Μετὰ δύο ὡρῶν λυσσώδους μάχης ποὺ κάηκε ὅλο τὸ Καβρὰν ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν ἀντιπάλων, οἱ Βούλγαροι ἀνατρέπονται καὶ ἀπ' ἐκεῖ. Οἱ εὔζωνοι τοῦ Πλαστήρα τοὺς κυνηγοῦν πρὸς τὸ Μέτσοβο καὶ Πέτσοβο καὶ ἡ Μεραρχία τοῦ Ἀρχιπελάγους καταυλίζεται στὸ Μητροσίντσι.

Οἱ Βούλγαροι τὰ ἔχουν χάσει κυριολεκτικῶς,

Ὁλόκληρος ἡ 9 Βουλγάρικη μεραρχία, ἀφοπλίζεται ἀπὸ τοὺς στρατιῶτας τῶν τριῶν συνταγμάτων τῆς μεραρχίας τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Τὰ λάφυρα εἶνε ἄπειρα.

Οἱ Βούλγαροι ἡττημένοι, τσακισμένοι πειά, ὕψωσαν τὴν λευκὴ τῆς ἀνακωχῆς σημαίαν.

Βουλγαρικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Λιάπτσεφ, ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Βουλγαρίας, Λούκωφ ὑποστράτηγον καὶ Ράδιτς, κατεβαίνει στὴν Θεσσαλονίκη, παρουσιάζεται εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον ὅλων τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τῆς ἀνατολῆς, Φρανσὲ-ντ' Ἐσπεραί, γιὰ νὰ ὑπογράψουν τὴν ἀνακωχή.

Ὁ Ντ' Ἐσπεραί, δὲν θέλει νὰ τὴν ὑπογράψῃ, ἐὰν δὲν ἤτανε παρὼν καὶ ὁ Βενιζέλος.

Καὶ ὁ Βενιζέλος ἔρχεται καὶ ὑπογράφεται ἡ ἀνακωχὴ εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Λι' αὐτῆς οἱ Βούλγαροι παρεδίδοντο εἰς τὸ ἔλεος τῶν συμμάχων!

Ἀλλὰ ἂν ὅλοι ἡσύχασαν μὲ τὴν ἀνακωχή, γιὰ τόν Πλαστήρα, δὲν ἤτανε γραφτὸ νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἡ Ἑλλὰς διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καλεῖται, ὡς ἀντιστάθμισμα νὰ δράσῃ εἰς τὴν Οὐκρανίαν.

Εἶνε καὶ αὐτὸ μία θυσία παραπάνω, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη ἡ Ἑλλὰς διὰ νὰ ἀντισταθμίσῃ, δι' αὐτῆς, τὴν κακὴν πολιτικὴν τῶν αὐλοδούλων κυβερνήσεων, γιὰ νὰ τῆς δοθῇ ἡ ἄδεια καὶ τὸ δικαίωμα νὰ πάῃ εἰς τήν Σμύρνην.

— Θὰ δώσητε, διὰ νὰ πάρετε, τῆς εἶπαν, αἱ κυβερνήσεις τῶν συμμάχων. Καί ἡ Ἑλλὰς ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ εἰς τὴν Οὐκρανίαν τὸ ἐλάχιστον, διὰ νὰ λάβῃ τὸ μέγα.

Καὶ ἔδωσεν καὶ ἔλαβεν,

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Στήν Οὐκρανία

Εἰς τὴν μέχρι τοῦδε δρᾶσιν τοῦ Πλαστήρα, εἴδαμεν τὸν πατριωτισμόν του καὶ τὴν γενναιότητά του.

Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ὅμως τῆς Οὐκρανίας ἔδειξεν καὶ τὰ ἄλλα του χαρίσματα.

Ἐκεῖ παρουσιάσθη ὄχι μόνον ὡς μαχητὴς ἀτρόμητος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἕνας θαυμάσιος ἡγήτωρ, ἄφθαστος καὶ ἀπαράμιλλος.

Ἀπό τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς ἰδίως, τὸ ὄνομα τοῦ Πλαστήρα, συνεδέθη μέ τὸ 5)42 Σύνταγμα τῶν εὐζώνων.

Εἶναι τὸ 5)42 Σύνταγμα τό ἱστορικὸν ἐκεῖνο σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ποτέ δὲν ἐνικήθη, διοικούμενον ἀπὸ τὸν Πλαστήρα.

Εἶναι τὸ σύνταγμα, ποὺ ἐδοξάσθη ἀπὸ τὸν Πλαστήρα καὶ ἐδόξασε τὸν Πλαστήρα.

Γιὰ τοῦτο πρὶν προβοῦμεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς δράσεως τοῦ Πλαστήρα, εἰς τὴν Οὐκρανίαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ αὐτὸ καὶ νὰ τὸ γνωρίσουμε, τί ἦταν καὶ πῶς ἔδρασεν, ἕως νὰ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησίν του ὁ Πλαστήρας.

Οἱ εὔζωνοι τοῦ Πλαστήρα

Εἰς τὸ σύνταγμα τοῦτο ὑπηρετοῦν κυρίως ἄνδρες ἐκ τῶν περιφεριῶν Φθιωτιδοφωκίδος καὶ Εὐρυτανίας. Οἱ ἀξιωματικοί του κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «παραμεινάντων», ἐκείνων δηλαδὴ οἱ ὁποῖοι, καίτοι ἀντιβενιζελικοί, παρέμειναν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Βενιζέλου ἐν Ἀθήναις, τὸν Ἰοὺνιον τοῦ 1917, κατὰ τὸ ἕν δέκατον δὲ ἐξ ἀξιωματικῶν τῆς Ἀμύνης, κυρίως ἀνθυπολοχαγῶν καὶ ὑπολοχαγῶν καὶ δύο μόνον ταγματαρχῶν.

Εἰς τὸ σύνταγμα εἶχον τοποθετηθῇ ἀρκετοὶ ἀξιωματικοὶ ἐκ τῶν δηλωσάντων ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσσίας, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξιωματικῶν νᾶ ἔχῃ ὑπερβῇ κατὰ 30 τὴν κεκανονισμένην ὀργανικὴν δύναμιν τοῦ συντάγματος.

Τὰς παραμονὰς τῆς ἀναχωρήσεως διὰ τὴν Ρωσσίαν, τὸ σύνταγμα εἶχε μετασταθμεύσει εἰς τὴν περιοχὴν Πραβίου—Ἐλευθερῶν.

Ἡ πολιτικὴ καὶ εὐθυκρισία τοῦ Πλαστήρα

Περὶ τοῦ διοικητοῦ τοῦ συντάγματος, ὁ ὁποῖος θὰ ὡδήγει αὐτὸ εἰς Ρωσσίαν δὲν ἦτο ἀκόμη τίποτε γνωστόν. Ἐψιθυρίζοντο διάφορα ὀνόματα συνταγματαρχῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου τότε Ν. Πλαστήρα, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη εἶχεν ὑπερβῇ τὰ στενὰ ὅρια τοῦ συντάγματος τοῦ Ἀρχιπελάγους, πού διοικοῦσε μέχρι τῆς στιγμῆς.

Ἐπὶ τέλους, τὴν πρωΐαν τῆς παραμονῆς τῆς ἐπιβιβάσεως διὰ τὴν Ρωσσίαν, ὁ ἴδιος ἀνήγγειλε τηλεφωνικῶς εἰς τὸ σύνταγμα ἐκ Καβάλλας ὅτι τοῦ ἀνετέθη ἡ διοίκησις, ἐζήτησε πληροφορίας περὶ τῆς προπαρα-

σκευαστικῆς ἐργασίας διὰ τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἐπληροφόρησεν ὅτι θὰ ἀφιχθῇ εἰς τὸ Πράβι ὅπου ἡ ἕδρα, τήν 4ην ἀπογευματινήν.

Πράγματι, ἀκριβῶς εἰς τὰς 4 μ.μ. οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ συντάγματος, συγκεντρωμένοι ἔξωθι τῶν γραφείων διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν, εἶδον ἓν αὐτοκίνητον Φὸρδ νὰ καταφθάνῃ καὶ νὰ κατέρχεται ἀπὸ αὐτὸ ὁ Πλαστήρας, μόνος.

Πῶς μόνος; Οἱ διάφοροι συνταγματάρχαι τῆς Ἀμύνης, μετατιθέμενοι ἐξ ἄλλων συνταγμάτων, εἶχαν τὴν συνήθειαν νὰ φέρουν μαζίτων καὶ 15—20 ἀξωματικοὺς τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης των, τοὺς λεγομένους εἰρωνικῶς παρὰ τῶν ἀντιβενιζελικῶν ἀξιωματικῶν «κινητοὺς θιάσους».

Ὁ Πλαστήρας ἐπῆγε μόνος. Πρώτη ἀρίστη ἐντύπωσις. Ἔπειτα, ἐπειδὴ ὑπῆρχε διαταγὴ ν' ἀπομακρυνθοῦν τοῦ συντάγματος 20 ἀξιωματικοὶ ἐκ τῶν πλεοναζόντων, διέταξε καὶ ἀνεχώρησαν κατὰ προτίμησιν 20 ἐκ τῶν τελευταίως τοποθετηθέντων εἰς τὸ σύνταγμα ἀξιωματικῶν τῆς Ἀμύνης καὶ ἐκράτησε τοὺς ἀντιβενιζελικούς. Ἦτο ἡ δευτέρα ἀγαθὴ ἐντύπωσις ποὺ ἐδημιούργησε ὁ νεοαφιχθεὶς συνταγματάρχης.

Στοὺς συγκεντρωμένους ἀξιωματικούς, ἀφοῦ τοὺς χαιρέτησε διὰ χειραψίας, δὲν εἶπε πολλά,

Εἶπε μόνον ὅτι:

— Δὲν ἔχω νὰ συστήσω τίποτε εἰς σᾶς ἰδιαιτέρως, γιατὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοί, συναισθάνονται τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑποχρεώσεις των.

Καὶ προσέθεσεν ὅτι δὲν κάμνει διάκρισιν παρὰ μόνον καλῶν καὶ κακῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὅτι ἀπαγορεύει ἀπολύτως τὴν πολιτικολογίαν καὶ τὴν χαρτοπαιξίαν.

Καὶ πράγματι αὐτὲς ἡ δύο πληγὲς—αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς ἐπανῆλθον σήμερον δριμύτεραι—ἦσαν φοβερὲς πληγὲς διὰ τὴν συνοχὴν καὶ τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατεύματος. Καὶ πρῶτος ὁ Πλαστήρας ἔδωσε τὸ παράδειγμα σ' αὐτό.

Εἰς δύο ἀξιωματικοὺς τῆς Ἀμύνης, παρουσιασθέντας τὴν ἑσπέραν ἐνώπιόν του διὰ νὰ τοῦ ἀναφέρουν, ὅτι ὁ τότε ὑπασπιστὴς τοῦ συντάγματος ὑπολοχαγὸς Παπαθανασόπουλος ἦτο φανατικὸς ἀντιβενιζελικὸς καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπήντησε:

— Τὸ ξεύρω, μοῦ τὸ εἶπε ὁ ἴδιος. Σεῖς ὅμως δὲν μπορεῖτε νὰ μείνετε στὸ σύνταγμα!

Καὶ ἀμέσως διέταξε νὰ τοὺς χορηγηθοῦν φύλλα πορείας!

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ 5)42

Συντάγματος Εὐζώνων, δὲν ἦσαν ὅπως τοὺς ἐνόμιζαν ἀντιβενιζελικοί.

Διὰ λόγους σοβαρούς, τοὺς ὁποίους θὰ ἐκθέσωμεν βραδύτερον ἐν λεπτομερείᾳ, εἶχον μεταστραφῆ ἀπὸ τοῦ 1918, ὅτε ἀκόμη τὸ σύνταγμα εὑρίσκετο εἰς τὰ χαρακώματα τοῦ Στρυμῶνος, δὲν εἶχον ὅμως ἐκδηλώσῃ τὴν μεταστροφήν των διὰ νὰ μὴ χαρακτηρισθοῦν ὡς ὕποπτοι καὶ ἐκλείψῃ ἡ ἀπαραίτητος πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνη τῶν ἀνωτέρων διοικήσεων.

Τοιουτοτρόπως, τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 27ης Φεβρουαρίου 1919 ἐπῆλθεν ἡ πρώτη ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Πλαστήρα καὶ αἱ πρῶται καλαὶ ἐντυπώσεις διὰ τὸν νέον διοικητήν των.

Θὰ γνωρισθῶσι καλλίτερον μετ' ὀλίγον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, εἰς τὰς ἀχανεῖς τῆς Οὐκρανίας ἐκτάσεις, καὶ ἡ ἀμοιβαία μεταξὺ των ἐμπιστοσύνη θὰ στερεωθῇ καὶ θὰ παραμείνῃ μέχρι τέλους ἀκλόνητος.

Καὶ οἱ τσολιάδες; Αὐτοὶ δὲν ἐγνώρισαν ἀκόμη τὸν νέον διοικητήν των. Θὰ τὸν γνωρίσουν τὴν ἑπομένην, θὰ τὸν γνωρίσουν εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον, ὡς καλὸν πατέρα καὶ ὡς ἄφθαστον ἡγήτορα καὶ θὰ τὸν ἀγαπήσουν, θὰ τὸν λατρεύσουν μέχρι σημείου, ὥστε καὶ στάσιν ὁμαδικὴν νὰ ἀπειλήσουν, ὅταν ἀργότερα ὑπὸ τὸ Κωνσταντινικὸν καθεστώς, θὰ θελήσουν οἱ νέοι κυβερνῆται νὰ τοὺς πάρουν τὸν ὑπέροχον αὐτὸν διοικητήν των.

Τὰ ἁγνὰ αὐτὰ παιδιὰ τῶν βουνῶν τῆς Φθιωτιδοφωκίδος καὶ τῆς Εὐρυτανίας, οἱ γενναῖοι αὐτοὶ μαχηταὶ οἱ ὁποῖοι ἐλάμπρυναν καὶ ἐδόξασαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα, μόνον ἑνὸς τέτοιου διοικητοῦ, τοῦ Πλαστήρα εἶχον ἀνάγκην διὰ νὰ μεγαλουργήσουν, ὅπως ἐμεγαλούργησαν.

Ξεκίνημα γιὰ τὴν μακρυνὴ ἐκστρατεία

Στὴς 6, τὸ πρωΐ, στὴς 28 Φεβρουαρίου τοῦ 1919, συγκεντροῦνται ὅλα τὰ τμήματα, τοῦ διὰ τὴν Οὐκρανίαν στρατοῦ εἰς τὰς Ἐλευθερὰς γιὰ νὰ ἐπιβιβασθοῦν τοῦ ἀτμοπλοίου «Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος», ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε στὴν Οὐκρανία.

Τὸ ἀπόγευμα συγκεντροῦται ὅλο τὸ σύνταγμα γιὰ νὰ τὸ ἐπιθεωρήσῃ ὁ Διοικητὴς τῆς Μεραρχιας Νεγρεπόντης.

Σὰν τελείωσεν ἡ ἐπιθεώρησις χαιρετάει τοὺς ἄνδρας του, ὁ Πλαστήρας τοὺς μιλάει γιὰ τὴν πατρίδα, τὴς θυσίες της, τὴν ἱστορίαν της, τοὺς θριάμβους της καὶ τὰ μαρτύριά της, τοὺς λέγει ὅτι ἡμεῖς τώρα συγγράφωμεν τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τοὺς τονίζει τὰ αἴσχη καὶ τὶς ντροπὲς, ποὺ μὲ τοὺς τελευταίους πολέμους ἀποπλύναμε καὶ τὸ

μεγαλεῖον τῆς πατρίδος, τοῦ ὁποίου γινήκαμε συγκαίρια, «ἡμεῖς» οἱ σημερινοὶ ἐργάται καὶ δημιουργοί...

Τὰ λόγια του, μπαίνουν στῶν εὐζώνων τῆς ψυχές. Τοὺς συναρπάζουν καὶ τοὺς κάνουν νὰ ξεσπάσουνε ὅλοι μαζί, σ' ἕνα δυνατὸ καὶ ὁμόφωνο : «Ζήτω».

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ὁ ψυχικὸς δεσμὸς μεταξὺ διοικητοῦ καὶ διοικουμένων εἶχε ἐπέλθει πλήρης.

— Ἡ εὐτυχία τῶν ἀτόμων, προσέθεσε, στηρίζεται στὴν εὐτυχία τῆς πατρίδος.

Οἱ εὔζωνοι δὲν θέλαν περισσότερα.

Λίγα σταράτα καὶ καλά.

Καὶ ἦσαν ἕτοιμοι καὶ πρόθυμοι, πλέον, νὰ γεὶνουν θυσία καὶ γιὰ τὴν πατρίδα τους καὶ γιὰ τὸν διοικητή τους.

Πόσον διάφορα ἦσαν τὰ λόγια αὐτά, ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν προδοτικῶν καὶ ἀντιπατριωτικῶν θεωρειῶν, τῆς ἐγκληματικῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ 1915 !...

Τὸ πρωῒ τῆς 1 Μαρτίου, ἄρχισεν ἡ ἐπιβίβασις τοῦ εὐζωνικοῦ συντάγματος. Δὲν ἦσαν πολλοί. Μόνον 2000 ἄνδρες χωρὶς μεταγωγικά καὶ δίχως πολυβόλα.

Αὐτὲς ἦσαν οἱ μεγάλες θυσίες—μιὰ ἢ δύο ὄχι πλήρεις μεραρχίες ἑλληνικοῦ στρατοῦ—ποὺ ἔκαμε ἡ Ἑλλὰς στὴν Οὐκρανία, γιὰ νὰ πάρῃ εἰς ἀντάλλαγμα τὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ τὴ Σμύρνη, τὴν Ἑλληνοπούλα Σμύρνη, τὴ «Γιασὴρ Σμύρνη» τῶν Τούρκων, τὴ χιλιοτραγουδημένη ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς Σμύρνης ποὺ τραγουδοῦσαν καὶ αὐτοὶ οἱ φεύγοντες διὰ τὴν Οὐκρανίαν, χωρὶς νὰ γνωρὶζουν ὅτι δι' αὐτὴν ἐπήγαιναν ἐκεῖ·

Σμύρνη μου μὲ τὰ κάλη σου
καὶ μὲ τὸ περιγιάλι σου.
Τότε θὰ γίνης Σμύρνη πειὸ καλή,
σὰν θὰ γενῇς Ἑλληνική.

Κι' αὐτὴ ἦταν ἡ περίφημος συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσσίας, διὰ τὴν ὁποίαν τόσον ἐλύσσαξαν, τόσα εἶπαν, τόσα ἔγραψαν οἱ ἀντιδραστικοὶ τῶν Ἀθηνῶν, τόσα ἐπρόσθεσαν καὶ τόσα παραποίησαν καὶ διέστρεψαν γιὰ νὰ φαρμακώσουν τὴν ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν ὁποίαν καὶ φαρμάκωσαν!

Στὸ ἴδιο ἀτμόπλοιο ἐπεβιβάσθη καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ πεζικοῦ τῆς XIII Μεραρχίας συνταγματάρχης Κ. Μανέττας μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του καὶ μὲ χιλίους δυὸ κόπους κατορθώθη νὰ ἐπιβιβάσουν καὶ τρεῖς ἵππους διὰ τὸν μέραρχον καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του καὶ ἕνα ἵππον διὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν εὐζώνων, τὸν Πλαστήραν.

Οἱ ἄλλοι δικαιούμενοι ἵππων ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀναχωροῦντος στρατοῦ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιβιβάσουν τὰ ἄλογά τους καὶ ἔτσι ἔμειναν πεζῆ καὶ διέσχισαν πεζῆ μαζὺ μὲ τοὺς ἄνδρας τὰς ἀχανεῖς τῆς Οὐκρανίας πεδιάδας.

Τὸ ἀπόγευμα τὸ βαπόρι ἔφυγε. Οἱ εὔζωνοι, ἂν καὶ ἐστέλλοντο εἰς χώραν ἄγνωστον καὶ μυστηριώδη, εἶχον ἀκμαιότατον τὸ ἠθικόν τους. Καὶ τὸ εἶχαν ρίξη στὸ τραγοῦδι.

Ὁ συνταγματάρχης Νεόκοσμος Γρηγοριάδης, ὁ στρατηγὸς καὶ γερουσιαστὴς σήμερα, γνωρίζοντας τὸ μυστικὸ τῆς ἐκστρατείας τῆς Οὐκοανίας ποὺ γινόταν γιὰ τὴ Σμύρνη, εἶχε κάμη ἕνα ἰδικό του τῆς ἐκστρατείας ποίημα:

Ἀπὸ τὴ Ρωσσία,
σέρνει ὁ δρόμος γιὰ τὴ Σμύρνη...

Καὶ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τό... τόνισε μόνος του ὁ στρατὸς καὶ τὸ τραγουδοῦσεν ὅλος.

Τὸ ὅραμα τῆς Ἁγίας Σοφίας

Στὰ ξημερώματα τῆς 4 Μαρτίου, τὸ παποράκι μὲ τοὺς εὐζώνους, ἔφθασε στὴν πόλι.

Ἀξιωματικοὶ καὶ εὔζωνοι εὑρίσκονται πρὸ τοῦ θείου ὁράματος τῆς Ἁγιὰς Σοφιᾶς Ἡ θρυλικὴ ἐκκλησία εἶνε ἐκεῖ μπροστά των, σὲ πολὺ μικρὴ ἀπόστασι. Ποιὸς θὰ μπορέση νὰ περιγράψη τὴν συγκίνησι, ποὺ ἐπλημμύρισε τὰς ψυχὰς τῶν εὐζώνων.

Ἂς σιωπήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐσιώπων καὶ ἐκεῖνοι πρὸ τοῦ θεάματος τῆς Πόλεως τῶν ὀνείρων μας.

Ἀλλὰ μέσα στὴν κατανυκτικὴ καὶ μὲ τὴν ψυχὴ ὁμιλοῦσαν ἐκείνην σιωπήν, ἀκούεται ἔξαφνα, μιὰ φωνὴ ἑνὸς ἀξιωματικοῦ.

— Παιδιά, ὅλοι μαζί, ἂς ψάλλωμε, τὸν ὕμνο τῆς Παναγίας Θεοτόκου ποὺ πάντοτε προστάτευσε τὴν ἑλληνικὴ Κωνσταντινούπολι, τὴν Πόλι μας, ποὺ ἦτανε γραφτό, νὰ τὴν κάνουμε καὶ πάλι, ἡμεῖς ἑλληνική.

Καὶ τότε ἔγεινε τὸ ἑξῆς περίεργον:

Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἄγρια παιδιὰ τῆς Ρούμελης, τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, καὶ τῆς Φθιωτιδοφωκίδος, μὲ μάτια δακρυσμένα καὶ φωνὴ ποὺ ἔτρεμε ἀπὸ τὴν συγκίνησι, ἐψάλλανε τὸν ὕμνο:

Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ, τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια
ἀναγράφει Σοι, ἡ πόλις Σου, Θεοτόκε....

Μεγάλες στιγμές, εὐτυχῶς στιγμές, ποὺ ἀνατριχιάζει κανεὶς ἀπὸ αἰ-

σθήματα, πού, ἀλλοίμονο, θὰ ἀργήσουμε πάλι, νὰ ξαναδοῦμε καὶ νὰ αἰσθανθοῦμε ἄλλη μιὰ φορά!...

Μόλις τελείωσαν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται νὰ ψάλλουνε τὸ «Ὑπερμάχω», ἀμέσως μία ὁμὰς καλλιφώνων στρατιωτῶν, μὲ μαντολῖνα καὶ κιθάρες, ἄρχισαν τὸν Ἐθνικόν μας Ὕμνον, ποὺ κοντεύουμε νὰ τὸν λησμονήσουμε σήμερα:

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή...

Στιγμὲς ἱερᾶς συγκινήσεως, ἐμπρὸς στὴν Πόλι, ἐμπρός στὴν Ἅγια Σοφιά, τὴν Πόλι κατακτημένη πειὰ μὲ ἑλληνικὸ στρατὸ ἐκεῖ, μὲ χωροφυλακὴ ἑλληνικὴ καὶ στόλο ἑλληνικὸ ἐμπρός εἰς τὸ παλάτι τοῦ Σουλτάνου, τοῦ Δολμᾶ-Μπαχτσέ.

Ὄνειρον!

Ὄχι ὄνειρον, πραγματικότης!

Καὶ ὁ Πλαστήρας;

Εἶχε ξημερώσει στὴν γέφυρα τοῦ πλοίου, θέλοντας νὰ ἰδῇ τὸ προαιώνιο ὄνειρο τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸν πόθον τοῦ ἔθνους καὶ καρδιοχτύπι γενεῶν, τὴν Ἅγια Σοφιά, ἐκεῖ μπροστά του, στὴν κατακτημένη πειὰ καὶ ἀπηλευθερωμένη ἀπὸ τὸν Τοῦρκο καὶ μισοελληνικὴ πλέον, τὴν βασίλισσα τῶν πόλεων τὴν Κωνσταντινούπολι.

Τὶ νὰ ἐσκέπτετο ἆραγε, τὶ συναισθήματα τρικύμιζαν τὴν εὐγενικὴ καρδιά του, ὅταν ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ζωή του, τὴν Ἅγια Σοφιὰ καὶ τοὺς εὐζώνους, δύο χιλιάδες εὐζώνους, νὰ τὴν ψάλλουν.

Τῇ ὑπερμάχω στρατηγῶ τὰ νικητήρια

Τὰ δάκρυα ποὺ κυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια του, δάκρυα θερμά, ἀπαντοῦνε εἰς τὰς ἐρωτήσεις μας.

Λίγο στάθηκε στὴ Πόλι, τὸ παπόρι. Λίγο καὶ σὲ κανέναν δὲν ἐπετράπη ἡ ἀπόβασις.

Ἀλλὰ σὲ λίγο, νέαι συγκινήσεις περίμεναν τοὺς πολεμιστάς μας.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γεμᾶτοι πάντοτε ἀπὸ ὡραῖον ἐνθουσιασμό, εἶχαν ἐπιβιβασθῇ σὲ πλοιαράκια καὶ σὲ βάρκες, καὶ μὲ φωνὲς χαιρετισμοὺς καὶ ζητωκραυγές, χαιρετοῦσαν τοὺς εὐζώνους.

Ἀντιλαμβάνεται τὴν φασαρία ὁ «Ἀβέρωφ», ποὺ ἦταν ἀραγμένος ἀντίκρυ στὸν Δολμᾶ-Μπαχτσέ, καὶ ἀρχίζει μὲ τὴν μουσική του, τὸν ἐθνικόν μας ὕμνον καὶ αὐτός, ἐνῷ τὸ πλήρωμά του, τὰ λευκοντυμένα τοῦ ναυτάκια, παρατεταγμένα, χαιρετοῦν τοὺς εὐζώνους, ποὺ περνᾶν καὶ ζητωκραυγάζουνε, ζητωκραυγάζουνε χωρὶς νὰ σταματᾶνε.

Θεῖες στιγμὲς ποὺ ὅποιος τὶς ἔζησε ποτὲ δὲν θὰ τὶς λησμονήσῃ-

Ἀλλὰ καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Βοσπόρου ἄλλες συγκινήσεις. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τοῦ Βοσπόρου—ποῦθε τὸ πήρανε χαμπάρι—βγαλμένοι στὰ παράθυρα, στοὺς τοίχους, στὰ ἀκρογυάλια, στὰ μπαλκόνια, χαιρετοῦνε τὸν ἑλληνικὸ στρατό, σείοντες μανδύλια καὶ φωνάζοντες καὶ κατευωδοῦντες :

Ζήτω ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

Καὶ ἀνταπαντοῦν οἱ εὔζωνοι :

Ζήτω ἡ Μεγάλη Ἑλλάς!

Στὴ Μαύρη Θάλασσα

Στὸν Εὔξεινο ὅμως Πόντο. μιὰ τρικυμία ξεσπάει κατὰ τοῦ βαποριοῦ. Τὰ «τέκνα τοῦ βουνοῦ» οἱ εὔζωνοι, ζαλίζονται ἀλλὰ δὲν τὰ χάνουν. Κι' ὅσο προχωροῦνε πρὸς βορρᾶν καὶ ἄλλος δεινὸς ἐχθρὸς προβάλλει, τὸ κρύο.

Ὅσοι κοιμώντουσαν εἰς τὸ ἀμπάρι δὲν ὑποφέρανε καὶ τόσο πολύ. Ἀλλὰ καμμιὰ τριακοσχριὰ εὔζωνοι, δὲν χωροῦσαν πουθενὰ ἀλλοῦ καὶ μένανε εἰς τὸ κατάστρωμα. Αὐτοὶ ὑπέστησαν τὴν πρώτην τῆς παγωνιᾶς ἐπίθεσιν.

Ὁ Πλαστήρας τότε, σωστός πατέρας τῶν στρατιωτῶν, σηκώνει ὅλον τὸν κόσμον εἰς τὸ πόδι γιὰ νὰ ἐξευρεθοῦν μέρη καὶ νὰ μείνουνε οἱ στρατιῶτες, ἀλλὰ ἄλλα μέρη δὲν ὑπάρχουνε παρὰ τὰ πολυτελῆ τοῦ παποριοῦ σαλόνια, ἡ βιβλιοθήκη καὶ ἡ αἴθουσα τῶν διασκεδάσεων καὶ τὸ ἐστιατόριον τῆς πρώτης θέσεως.

— Ἐδῶ θὰ μείνουν οἱ εὔζωνοί μου, διατάσσει ὁ Πλαστήρας.

Ὁ Ρῶσσος κυβερνήτης ὅμως τοῦ παποριοῦ διαμαρτύρεται. Ὁ κυβερνήτης ἦταν ἕνας πελώριος Ρῶσσος θαλασσινός, παλαιὸς ναυτικὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Πλαστήρας. Πέρνει τοὺς 300 στρατιῶτες καὶ τοὺς βάζει μόνος του στὰ πολυτελῆ αὐτὰ διαμερίσματα τοῦ πλοίου.

Ἡ πρᾶξις του αὐτὴ κατέπληξε τὸ Ρωσσικὸν πλήρωμα καὶ τὴν λοιπὴν Ρωσσικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πλοίου. Ὁ οἰκονόμος τοῦ πλοίου ὀλίγον ἀριστερός, ἔλεγε τὰ βράδυ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικούς :

— Ρῶσσοι ἀξιωματικοί, ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἔκαναν αὐτὸ ποὺ ἔκαμεν ὁ δικός σας συνταγματάρχης. Ὄχι μόνον δὲν θ' ἄφιναν τοὺς στρατιῶτες των νὰ μποῦνε στὰ σαλόνια, ἀλλὰ καὶ ἐὰν διεμαρτύρετο κανείς, θὰ τὸν πετοῦσαν μὲ κλωτσὲς στὴ θάλασσα. Καὶ νὰ σᾶς πῶ ἕνα μυστικό. Οἱ Μπολσεβίκοι στὴ Ρωσσία ἤλπιζαν νὰ ἐξεγείρουν τοὺς στρατιῶτες σας κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν. Τώρα βλέπω ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύ-

νατον. Γιατὶ οἱ ἀξιωματικοί σας εἶναι σωστοὶ πατέρες τῶν στρατιωτῶν καὶ οἱ στρατιῶται τοὺς λατρεύουν. Καὶ ὁ διοικητής σας εἶναι ἀξιοθαύμαστος.

Στὴν Ὀδησσὸ

Στὶς 7 Μαρτίου, τὸ ἀπόγευμα, οἱ Στρατιῶται μας καὶ ὁ Πλαστήρας, ἀντίκρυσαν τὴν Ὀδησσό.

Ἀγκυροβολῆσαν νύχτα. Δὲν ἐπετράπη εἰς κανένα ἡ ἔξοδος. Βγαίνει μόνον ὁ Μανέττας καὶ ὁ Πλαστήρας, γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὸ ἐκεῖ γαλλικὸ στρατηγεῖο.

Ἀλλὰ τὴν ἄλλη μέρα. μαθαίνουνε οἱ Ἕλληνες τῆς Ὀδησσοῦ, ὅτι ἦρθε ἐκεῖ καὶ ἑλληνικὸς στρατός. Συναγερμὸς μεγάλος. Καὶ σὰν οἱ εὐζῶνοι μας βγῆκαν καὶ παρήλασαν, πηγαίνοντες εἰς τοὺς ἔξω τῆς πόλεως στρατωνισμούς των, ἀποθεωθῆκαν κυριολεκτικῶς.

Τότε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὐζώνους, εἶδαν μὲ κατάπληξί τους, ὅτι ἦσαν τόσοι Ἕλληνες κι' ἐκεῖ, στὸ μακρυνὸ ἐκεῖνο μέρος, ποὺ μιλούσανε τὴ γλῶσσα τους, καὶ ἐκαίοντο ἀπὸ τὴν ἴδια, μὲ αὐτούς, πατριωτικὴ φωτιά.

—Εἶνε Ἑλλάδα καὶ δῶ πέρα; ἐρωτοῦσαν.

Γιὰ νὰ ἐννοήσουν οἱ ἀναγνῶσται μας, καλά, τὰ κατόπιν γεγονότα πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ, ποιὰ ἦταν, μέχρι τῆς στιγμης ποὺ ἔφθασεν ὁ Πλαστήρας, ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ρωσσίαν.

Ἐκεῖ βρισκότανε, προηγηθεῖσα ὁλόκληρος ἡ 11 μεραρχία, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ν. Βλαχόπουλον, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸ 1ον, 7ον καὶ 34ον συντάγματα πεζικοῦ καὶ ἀπὸ δύο μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ,

Ἐπίσης εὑρίσκετο στὴ Ρωσσία τὸ 3ον πεζικὸν σύνταγμα τοῦ Κονδύλη, τὸ ὁποῖον μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Μπερεζόβκας εἶχεν ἀναχωρήσει ἐσπευσμένως διὰ τὸ μέτωπον.

Τὰ συντάγματα τῆς 11 μεραρχίας εἶχαν σταλῆ πλήρη στὴν Οὐκρανία, ἐνῷ τὸ 3ον σύνταγμα καὶ τὸ 5)42 τῶν εὐζώνων τοῦ Πλαστήρα δὲν εἶχαν οὔτε πολυβόλα, οὔτε μεταγωγικά, ποὺ ἔμειναν στὴν Ἑλλάδα λόγῳ τοῦ δυσκόλου τῆς μεταφορᾶς των καὶ τοῦ ἐπείγοντος.

Ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ Πλαστήρας

Παρὰ τὴν μειονεκτικὴν ὅμως θέσιν τοῦ Πλαστήρα καὶ τοῦ συντάγματος, ἡ συμβολή του εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ρωσσίας ὑπῆρξε ἀνυπολογίστου ἀξίας καὶ εἶνε ὁ μόνος, ποὺ μόνον νίκας ἐγνώρισε στὰ Οὐκρανικὰ πεδία.

Ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ Πλαστήρας, οἱ Γάλλοι, μὲ τὰ ἑλληνικὰ συντάγματα εἶχαν προχωρήσει καὶ καταλάβει τὸ Βασιλινόβο, 120 χιλιόμετρα βορείως τῆς Ὀδησσοῦ.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου, πολυάριθμος στρατός τοὺς ἐπετέθη. Στὴν ἀρχὴ οἱ Γάλλοι, κατόρθωσαν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσουν, μὲ τὰ τεθωρακισμένα αὐτοκίνητά τους.

Κατόπιν τῆς ἐπιθέσεως αὐτῆς ἔρχονται ἐκεῖ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τοὺς συνταγματάρχας τότε Βλάχον καὶ Ρόκκαν.

Ἀλλὰ οἱ Γάλλοι ἀποχωροῦν ἀπὸ τὸ μέτωπον, καὶ ἀφίνουν, στὶς 26 Φεβρουαρίου στὴν προκάλυψι μοναχοὺς τοὺς Ἕλληνας.

Γίνεται μία ἀναγνώρισις ἀπὸ μία μικρὴ δύναμι ἑλληνική, ὑπὸ τὸν λοχαγὸν τότε, καὶ σήμερον συνταγματάρχην, Βαμβακόπουλον, καὶ τρεῖς διμοιρίες Ζουάβων, ὀλίγους Γάλλους ἱππεῖς καὶ ἀνάλογον πυροβολικόν.

Ἡ ἀναγνώρισις γίνεται πρὸς τὸ Κολοποβόσκαν. Ἀλλὰ μόλις ἐνεφανίσθησαν οἱ Μπολσεβίκοι οἱ Γάλλοι ἀρνοῦνται νὰ πολεμήσουν καὶ ὀπισθοχωροῦν πρὸς τὸ Μπερεζόφσκυ ὅπου ἦταν ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τοῦ Βασιλινόβου καὶ ἀφίνουν μοναχοὺς τοὺς Ἕλληνας.

Ἀναγκάζονται τότε καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπὸ ἕνα τρομερὸν ψῦχος 25 βαθμῶν κάτω τοῦ μηδενικοῦ, νὰ κινηθοῦν κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μέσα ἀπὸ βάλτους καὶ παγωμένα τέλματα. Τότε τοὺς ἐπιτίθενται οἱ Μπολσεβίκοι καὶ τοὺς χτυποῦν μὲ θωρακισμένας ἁμαξοστοιχίας.

Ὁ Γαλλικὸς οὐλαμὸς πυροβολικοῦ ποὺ ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα, ρίχνει μοναχὰ 14 βολὰς καὶ φεύγει εἰς Μπερεζόφσκυ καὶ ἐγκαταλείπουν τοὺς ἰδικούς μας.

Οἱ Ἕλληνες κρατοῦνται ὅσο μποροῦνε ἐκεῖ.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 3ης πρὸς τὴν 4ην Μαρτίου, μπολσεβικικὰ τμήματα ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἡμετέρων τμημάτων ποὺ κατέχουν τὰ Β. Α. ὑψώματα Μπερεζόβκας ἑκατέρωθεν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἡ ἐπίθεσις ὅμως ἀποκρούεται μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν τῶν μπολσεβίκων.

Ἀλλὰ οἱ Μπολσεβῖκοι εἶναι ἀτελείωτοι ἀνανεοῦνται καὶ ἐξακολουθοῦν ἐπιτιθέμενοι. Βάλλαν καὶ μὲ πυροβολικό, ἐνῷ οἱ δικοί μας, δὲν εἶχαν οὔτε ἕνα πυροβόλο.

Ὁ Ἕλλην συνταγματάρχης Ρόκκας καὶ ὁ Γάλλος Geay, θεωροῦν ἀνεπαρκεῖς τὰς δυνάμεις των, γιὰ νὰ βαστάξουν μέτωπον 8 χιλιομέτρων καὶ ζητοῦν ἐπικουρίας ἀπὸ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον.

Ἀντὶ ἐνισχύσεων φεύγει καὶ ὁ Γάλλος Συνταγματάρχης, μὲ τοὺς Ζουάβους του καὶ ἀφίνει μοναχοὺς τοὺς Ἕλληνας μὲ μερικοὺς Ρώσσους ἐθελοντὰς, ποὺ ἦρθαν γιὰ νὰ πολεμήσουνε κατὰ τῶν Μπολσεβίκων.

Ἐν τῷ μεταξὺ σημειοῦται κάθοδος ἀναρριθμήτων δυνάμεων Μπολσεβίκων μὲ πυροβολικὸν καὶ ἁμαξοστοιχίες τεθωρακισμένες.

Οἱ μπολσεβῖκοι ἐπιτίθενται ἀκάθεκτοι. Ὁ Ρόκκας ζητεῖ τὴν βοήθεια τοῦ Γάλλου τοῦ Geay, ἀλλὰ αὐτὸς ἀρνεῖται. Αὐτὸ καὶ ἕνα μικρὸ λάθος

Ὁ Μαῦρος Καβαλλάρης ὁ ἔνδοξος Πλαστήρας.

τοῦ Ρόκκα, νὰ μὴ χρησιμοποιήση ἐγκαιρότερον τὴν ἐφεδρείαν του εἰς τὸ ἀριστερὸν, ἐπιφέρει τὴν διάσπασιν τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου καὶ τὴν γενικὴν τοῦ ἀποσπάσματος ὑποχώρησιν.

Σιγά-σιγὰ ὅλον τὸ ἑλληνικὸν μέτωπον ὑποχωρεῖ.

Σὲ λίγο ὁ ἐχθρὸς καταλαμβάνει τὸ χωρίον Μπερεζόφσκα καὶ ἀποκόπτει τὴν ὑποχώρησιν τοῦ 11 λόχου, ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Κουριώτη, καὶ μερικῶν ἄλλων τμημάτων τοῦ 9ου λόχου.

Ἀλλὰ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐχθροῦ εἶναι νὰ καταλάβη τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, καὶ ἀποκόψει τὴν ὑποχώρησιν ὁλοκλήρου τοῦ συμμαχικοῦ ἀποσπάσματος. Τότε πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ, ὁ τότε ταγματάρχης καὶ σήμερον ὑποστράτηγος Ἰωάν. Κωνσταντίνου τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου τῆς διαθεσίμου ἑλληνικῆς δυνάμεως καὶ κατορθώνει νὰ ἀνακόψη τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Πολιορκούμενος ὁ Βλάχος, μὲ 40 ἄνδρας στὸ νεκροταφεῖον τοῦ χωριοῦ, μάχεται ἀπεγνωσμένως.

Ὁ ἀποκλεισθεὶς 11 λόχος, κατορθώνει νὰ διασπάσῃ τὴν γραμμὴν τῶν Μπολσεβίκων, μὲ τὴν λόγχην. Διοικητὴς τοῦ λόχου, ἦταν τότε, ὁ σήμερον ἀντισυνταγματάρχης Βαμβακόπουλος.

Ἡ ἀγρία ἀντίστασις τῶν ἑλλήνων κάμνει τοὺς Μπολσεβίκους, νὰ ἀνακόψουν τὰς ἐπιθέσεις των, καὶ νὰ τοὺς ἀφίσουν νὰ ὑποχωρήσουν τακτικῶς καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς Κρεμυδόφσκαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν Ὀδησσόν, πρὸς ἀνασύνταξιν, διότι ἀπὸ τὸ κρύο, τὴν πείναν, καὶ τὰς περιπετείας τῆς μάχης, εὑρίσκοντο εἰς κακὴν κατάστασιν.

Αὐτὰ τὰ νέα περιμέναν τόν Πλαστήραν καὶ τοὺς εὐζώνους του, μόλις ἔφθασαν εἰς τὴν Ὀδησσόν.

Ἐννοεῖται ὅτι αὐτὰ θὰ ἐπηρεάζανε πολύ, τοὺς στρατιῶτες τοῦ Πλαστήρα, ἐὰν δὲν προλάμβανε ὁ ἴδιος νὰ τοὺς τονώσῃ τὸ ἠθικό. Καὶ ὅλα αὐτά, καθὼς καταλαβαίνει, στηρίζονται σὲ μιὰ καλὴ ψυχολογικὴ στιγμή, ποὺ ἕνας διοικητὴς εἴτε στρατοῦ, εἴτε λαοῦ, θὰ τὴν εὐνοήσῃ καὶ θὰ τὴν ἐκμεταλλευθῇ.

Πόλεμος μὲ τὴν φύσι

Κατόπιν αὐτῶν, ὁ ἀρχιστράτηγος ὅλου τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ, συμμαχικοῦ στρατοῦ Ντ' Ἀνσέλμ, ἀναθέτει εἰς τὸν Μανέτταν, διοικητὴν τοῦ Πεζικοῦ τῆς XIII Μεραρχίας, καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀποσπάσματος αὐτοῦ τοῦ διαλυθέντος καὶ χάσαντος τό ἠθικόν του.

Ὁ Μανέττας ἐθεώρησε καλὸν ν' ἀνακόψῃ βορειότερον τὴν προέλασιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἔδωσε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς καὶ ἐκινητοποίησεν τμήματα τῆς δυνάμεώς του, οὕτως ὥστε τὸ σχέδιον νὰ ἐπιτύχῃ.

Τὰς κινήσεις αὐτὰς δὲν ἀναφέρομεν λεπτομερῶς ἐδῶ, πρῶτον διότι τὰ μέρη ἐκεῖνα εἶνε ἄγνωστα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δεύτερον διότι ἐδῶ δὲν γράφομεν τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου τῆς Οὐκρανίας, ἀλλὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Πλαστήρα.

Τοῦτο μοναχά, προσθέτομεν, ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν κινήσεων αὐτῶν, ἔπεφτε ἀδιάκοπο καὶ ἄφθονο τὸ χιόνι, ποὺ εἶχε θάψει κυριολεκτικῶς τοὺς ἄνδρας μας.

Ἔκανε δὲ καὶ κρύο τρομερό, ἀσυνείθιστο γιὰ τοὺς Ἕλληνας, ποὺ εἶναι τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ γαλάζιου οὐρανοῦ, παιδιά.

Παρ' ὅλο ὅμως αὐτὸ τὸ κακὸ καὶ τὰ καιρικὰ ἐμπόδια, οἱ στρατιῶτες μας προχωροῦνε, προχωροῦν, μὲ ἀκμαῖο τὸ ἠθικὸ καὶ τὴν 7 Μαρτίου, στρατοπεδεύουν σ' ἕνα χωρίον Σέρμπκα, μέσα βαθειά, στὴν ἄ-

γνωστο καὶ λευκὴν ἀπὸ τὰ χιόνια Οὐκρανίαν, τὴν μυστηριώδη Οὐκρανίαν, τήν παγωμένη, ποὺ φαινόταν σὰν ἔκτασις νεκρά, ἔκτασις σαβανωμένη.

Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ τὸ κρύο ἦταν τόσο τρομερό, ποὺ τὰ χέρια τῶν στρατιωτῶν εἶχαν ξυλιάσει κυριολεκτικῶς. Εὐτυχῶς, ποὺ δὲν ἐφάνη ὁ ἐχθρὸς πουθενά, γιὰ νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ. Γιατὶ ἂν ἐφαιν ἐτανε καὶ ἐπετίθετο κάθε ἀντίστασις θὰ ἦταν προβληματική.

Γιατὶ ἐκτὸς τοῦ ξεπαγιάσματος, τὸ πυκνὸ χιόνι ποὺ ἔπεφτε ἐξακολουθητικῶς, ἐμπόδιζε τὴν μακρυνὴν παρατήρησιν, τὰ ὅπλα καὶ τὰ ὁπλοπολυβόλα, ἦσαν ἄχρηστα σχεδόν, γιατὶ εἶχε παγώσει τὸ λίπος, καὶ καθίστα ἀδύνατον τὴν λειτουργίαν τοῦ κλείστρου, τὰ δάκτυλα τῶν στρατιωτῶν, ἦταν ἀδύνατον νὰ ἐργασθοῦν καὶ τὰ πόδια τους εἶχαν παγώσει.

Ἀλλὰ καὶ οἱ μπολσεβῖκοι, φαίνεται, δὲν ἦσαν σὲ καλλίτερη κατάστασι, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν μαθημένοι, ἀπὸ τὸ κρύο τῆς Ρωσσίας των, καὶ γι' αὐτό, δὲν κινηθῆκαν διόλου καὶ αὐτοί.

Ὁ Πλαστήρας ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ὀδησσὸν τὴν 8ην Μαρτίου 1919. Στὰς 13 Μαρτίου ἐφάνη καὶ ὁ Πλαστήρας μὲ τὸ 5)42 τῶν εὐζώνων του, ἀποσταλεὶς βορείως τῆς Ὀδησσοῦ, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀποσπασμάτων Μανέττα.

Ὡς τὴ στιγμὴ ἐκείνη, καμμία σοβαρὰ κίνησις εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ ἐχθρὸς δὲν κινεῖται. Πληροφορίες μόνον ὑπάρχουν γιὰ σοβαρὲς συγκεντρώσεις μπολσεβικικοῦ στρατοῦ στὴν περιφέρεια τῆς Μπερεζόβκας. Καμμιὰ κανονιά, μόνον ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀπὸ θωρακισμένες ἁμαξοστοιχίες τοῦ ἐχθροῦ, εἰς τὶς ὁποῖες ἀπαντοῦσε τὸ πυροβολικό μας.

Οἱ εὔζωνοι στὴν Ὀδησσὸ

Ὅσες ἡμέρες μείναν οἱ εὔζωνοι στὴν Ὀδησσό, μόνη ἀσχολία εἶχανε, νὰ γυρίζουνε, νὰ βλέπουν καὶ νὰ «χαζεύουνε» στὴν πόλι.

Ὅταν πάλιν μέναν στοὺς στρατῶνες τους, τὸ εἶχαν ρίξη στὸ χορὸ καὶ στὰ τραγούδια, ἔξω στὸ εὐρὺ τῶν στρατώνων των προαύλιο. Στοὺς ἴδιους στρατῶνας ἔμεναν κ' οἱ Ρῶσσοι καὶ οἱ Πολωνοὶ ἐθελονταὶ κατὰ τῶν Μπολσεβίκων, οἱ ὁποῖοι λαμβάνανε μέρος ἀδελφικὰ στὰ γλέντια τῶν εὐζώνων καὶ καμμιὰ φορὰ μάλιστα καὶ στούς... Ἑλληνικοὺς χορούς.

Ἐκεῖνο ὅμως, ποὺ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν τόσον εἰς τοὺς Ρώσσους ὅσο καὶ εἰς τοὺς Πολωνούς, ἦταν ἡ καταδεκτικότης τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, ποὺ δὲν διστάζουν νὰ πιάνωνται καὶ αὐτοὶ στοὺς χοροὺς τῶν στρατιωτῶν των καὶ νὰ χορεύουνε καὶ νὰ γλεντοῦν μαζί τους σὰν σύντροφοι καὶ φίλοι τους. Ἔμεναν δὲ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ὅταν

ἔβλεπαν νὰ πιάνεται στοὺς χοροὺς αὐτοὺς καὶ ὁ συνταγματάρχης τους Πλαστήρας.

— Σεῖς δὲν ἔχετε ἀξιωματικούς, λέγαν στοὺς εὐζώνους μας, ἔχετε μεγάλους ἀδερφοὺς καὶ ὁ διοικητής σας ὁ Πλαστήρας, δὲν εἶναι διοικητὴς ἀλλὰ πατέρας!

Τώρα, θὰ σᾶς φανῇ παράξενο, πῶς συνεννοοῦντο οἱ εὐζῶνοι μὲ τοὺς Ρώσσους;

Νὰ σᾶς λύσουμε κι' αὐτὴ τὴν ἀπορία.

Ὅταν ἔφθαναν τὰ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴν Ὀδησσό, τὰ ἑλληνόπουλα τῆς Ὀδησσοῦ, ἔσπευδαν νὰ προσφέρουνε ὑπηρεσίες στὸν ἑλληνικὸ στρατό.—Ἔτσι τὰ παιδιὰ αὐτά, χρησιμοποιοῦντο ὡς, διερμηνεῖς, καὶ κάθε λόχος, εἶχε καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἀπὸ τοὺς ἐθελοντὰς αὐτοὺς διερμηνεῖς.

Ἀλλὰ τὰ γλέντια αὐτά, μιὰ μέρα εἶχαν καὶ τὸ τέλος τους.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 12ης Μαρτίου, ἔρχεται ὁ Πλαστήρας, ποὺ ὅλες τὶς ἡμέρες, ἤτανε σχεδόν στὸ Γαλλικὸ Στρατηγεῖο, παρακολουθῶντας τὰ γενόμενα τοῦ μετώπου, καὶ τοὺς λέει νὰ ἑτοιμασθοῦν ἀμέσως γιὰ νὰ φύγουν, ἐντὸς τῆς ἡμέρας, γιὰ τὸ μέτωπο.

Τὸ σύνταγμα ἑτοιμάσθηκεν ἀμέσως καὶ στὶς 9 τὸ βράδυ ἦταν στὸν ἐμπορικὸ σταθμὸ τῆς Ὀδησσοῦ, ὅπου ἁμαξοστοιχίες ἕτοιμες τοὺς πήρανε ἀμέσως....

Στὰς 13 Μαρτίου, τὸ εὐζωνικὸ σύνταγμα βρισκότανε στὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Μπογιαλίκ, ὅπου καὶ ἔμεινεν ὡς ἐφεδρεία, μὲ ἄλλα ἐκεῖ, τμήματα στρατοῦ.

Ὁ Ψευτοναπολέων καὶ ἡ ἐκστρατεία τῆς Ρωσσίας

Ἐκεῖ συνέβη, μάλιστα καὶ τὸ ἑξῆς ὡραῖον: Ἦρθαν πληροφορίαι ὅτι οἱ Μπολσεβίκοι κατόρθωσαν νὰ ἀναφανοῦνε ἐν τῷ μεταξὺ, εἰς τὰ νῶτα τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς Νερέλ, διατάσσει, κατόπιν αὐτοῦ νὰ ὑποχωρήσουν ἀμέσως, τὰ προκεχωρημένα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διότι μὲ τοὺς Μπολσεβίκους εἰς τὰ νῶτα, ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων θὰ ἦταν δυσχερής.

Ἔτσι ἕνα πρωΐ, θεᾶται εἰς τὸ Μπογιαλὶκ ὅπου ὁ Πλαστήρας καὶ οἱ εὔζωνοί του, νὰ ἔρχεται ὑποχωρῶντας καὶ στραπατσαρισμένος, σὰν βρεγμένος γάτος ὁ Κονδύλης καὶ τὸ σύνταγμά του.

Ἡ βραδυὰ ἐκείνη ἦταν τρομερὴ ἀπὸ ἀπόψεως κακοκαιρίας. Τὸ χιόνι ἔπεφτε πυκνό, πηχτό, ἀδιάκοπο. Τό κρύο ἦτανε φαρμακερό. Καὶ ὅταν τὸ σύνταγμα τοῦ Κονδύλη, ἔφθασε τὰ μεσάνυχτα στὸν σιδηροδρομικὸ

σταθμὸ τοῦ Μπογιαλίκ, οἱ ὄμοι τῶν στρατιωτῶν ἦσαν γεμάτοι σὰν νὰ ἦσαν φορτωμένοι ἀπὸ χιόνια. Στὴν ἴδια κατάστασι, κατάφορτος ἀπὸ χιόνια ἔφθασεν καὶ ὁ Κονδύλης στὸ σταθμό.

Ὁ Πλαστήρας ποὺ εἶξερε τὶς μεγαλομανίες τοῦ Κονδύλη, καὶ πόσο ἀρεσκότανε νὰ τὸν παρομοιάζουν μὲ μεγάλους.....ἄνδρας, καὶ ἰδίως μὲ μεγάλους στρατηγοὺς τῆς ἱστορίας, καὶ ἰδίως πόσον κολακευάτανε νὰ εὑρίσκῃ ὁμοιότητας τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ τὸν.....Βοναπάρτην, μόλις τὸν εἶδε ἔτσι, τσακισμένον, τσαλακομένον καὶ ἐλεεινόν, παγωμένον καὶ γεμάτον χιόνια τοῦ ἐφώναξε:

— «Ὁ Ναπολέων! ἐπιστρέφων ἐκ Ρωσσίας!.....»

Ἐκεῖ ὅμως διεπιστώθη, ὅτι ὅλην αὐτὴν τὴν φασαρίαν τῆς ἐμφανίσεως τῶν Μπολσεβίκων εἰς τὰ νῶτα τῆς Συμμαχικῆς παρατάξεως, τὴν ἔπλασεν ἡ φαντασία ἑνὸς Ἕλληνος ταγματάρχου Μελέτη, ὀνομαζομένου. Καὶ κατόπιν τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς διατάσσεται ὁ Κονδύλης νὰ ἀνακαταλάβῃ τὸ πρωΐ, τὰς θέσεις ποὺ ἀφῆκε.

Πρὶν φύγῃ ὅμως ὁ Κονδύλης, γίνεται μιὰ σύσκεψις μεταξὺ Μανέττα, Πλαστήρα, Κονδύλη καὶ στρατηγοῦ Νέρελ.

Ὁ Μανέττας, ὁ Πλαστήρας καὶ ὁ Κονδύλης ὑποδεικνύουν ὅτι πρέπει νὰ ἐνεργηθῇ μιὰ ἐπίθεσις, δι' ὅλων τῶν ὑπαρχουσῶν δυνάμεων κατὰ τῶν Μπολσεβικικῶν δυνάμεων ποὺ κατήχανε τὸ Μπερεζόβκα.

Ἀρνεῖται ὅμως ὁ στρατηγὸς Νέρελ, προτιμήσας τὴν παθητικὴν ἄμυναν ἀντὶ τῆς ἐπιθέσεως ἡ ὁποία ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ἦταν ἡ πειὸ ἐνδεδειγμένη.

Καὶ τὸ πρωΐ στὶς 14 Μαρτίου, ὁ Κονδύλης, ξαναγυρίζει στὶς παλιές του θέσεις.

Ἐκεῖ εὑρῆκε ἄθικτα σχεδὸν καὶ τὸ πολεμικὸ ὑλικό, ποὺ εἶχε ἐγκαταλείψει ὑποχωρῶν.

Γενικῶς ἡ θέσις τῶν ἐν Οὐκρανίᾳ συμμαχικῶν στρατευμάτων καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν δυσχερής, λόγῳ τῆς ἐχθρότητος τῶν κατοίκων καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν Ρώσσων ἀντιμπολσεβίκων νὰ ὀργανώσουν ἐπαρκεῖς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἀγῶνος καὶ ἡ ἐκκένωσις τῆς Οὐκρανίας παρὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων καθίστατο ἀναπόφευκτος. Ἐκ τῆς σκέψεως ταύτης ὁρμούμενος καὶ ὁ διοικητὴς τῆς. Ι Ὁμάδος Μεραρχιῶν στρατηγὸς Ντ' Ἀνσέλμ ἐξέδωκε τὴν 20ὴν Μαρτίου ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου ἀποχωρήσεως τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων πρὸς Βεσσαραβίαν, μὲ τὴν πιθανότητα μιᾶς τοιαύτης ἀποχωρήσεως.

Ὁ Πλαστήρας μάχεται

Στὶς 18 Μαρτίου τὸ σύνταγμα τοῦ Πλαστήρα, εἶχεν ἀντικαταστήσῃ στὴ γραμμή, στὴ Σέρμπκα, τὸ σύνταγμα τοῦ Κονδύλη, ποὺ ἀποχώρησεν, ὡς ἐφεδρεία, στὸ σταθμὸ τοῦ Μπογιαλίκ.

Τὴν προηγουμένην εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Σέρμπκα καὶ ὁ ἐπιτελάρχης τοῦ Α! Σώματος στρατοῦ, στρατηγὸς Ὀθωναῖος, γιὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν κατάστασιν.

Ἐκεῖ ὁ Ὀθωναῖος εἶδεν τὴν κρίσιμο κατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων, ποὺ οὔτε ἐνισχύσεις ἐλάμβανον ἀπὸ τοὺς συμμάχους, οὔτε πολυβόλα εἶχανε, οὔτε ἐπαρκὲς πυροβολικὸ (ὑπῆρχον μόνον δύο ὀρειβατικαὶ πυροβολαρχίαι τοῦ Μαμούρη), τὰ χάλια εἰς τὰ ὁποῖα τοὺς εἶχανε οἱ σύμμαχοι καταδικάσει.

— Καὶ τώρα, τὶ θὰ γείνῃ; εἶπεν ὁ Ὀθωναῖος.

— Τὸ μόνο ποὺ θὰ γείνῃ. καὶ νὰ εἶσθε βέβαιος γι' αὐτό, τοῦ ἀπήντησεν ὁ Πλαστήρας, εἶνε, ὅτι ἡμεῖς θὰ τιμήσωμεν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα. Καὶ αὐτὸ φθάνει. Ὅσο γιὰ ἡμᾶς μὴν ἀνησυχεῖτε. Ἡ Ἑλλάδα, μόνον, νὰ μὴν ντροπιασθῇ!

Ἀλλὰ αἱ ἐλλείψεις τοῦ στρατοῦ δὲν ἦσαν μοναχὰ αὐτές.

Δὲν εἶχαν, καὶ οὔτε τοὺς διέθεσαν οἱ σύμμαχοι, ὅπως τοὺς εἶχανε ὑποσχεθεῖ καὶ ἱππικὸν ἐπαρκές, διὰ νὰ παρακολουθοῦν εἰς τὴν ἀχανῆ ἐκείνη χώραν, τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Καὶ ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ καὶ τὸν φρικτὸν χειμῶνα τῆς Ρωσσίας εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀσυνήθιστοι, «***ἡ τιμὴ τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων***» ἐσώθη ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Πλαστήρας, ἀλλὰ ἐὰν ἐσώθη ***ἐσώθη μόνον χάρις εἰς τὸν Πλαστήραν καὶ τοὺς θρυλλικοὺς εὐζώνους του.***

Δὲν γράφομεν ὑπερβολάς. Πρόκειται περὶ γνωστῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα πιστοποιοῦνται ἀπὸ ἐπισήμους ἐκθέσεις ξένων καὶ ἑλλήνων σωματαρχῶν.

Τὴν 19ην Μαρτίου ἐχθρικὰ τμήματα ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ ΙΙΙ τάγματος τοῦ 34ου συντάγματος καὶ τοῦ 7ου λόχου τοῦ 5)42 εὐζώνων, ποὺ κατεῖχον θέσεις ὀπίσω καὶ ἀριστερὰ τοῦ 5)42 συντάγματος πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ του.

Τὸ τάγμα τοῦ 34ου συντάγματος ὑποχωρεῖ διαταγῇ τοῦ ταγματάρχου Μελέτη, ἄνευ σοβαρᾶς πιέσεως, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ τὸν 7ον λόχον εὐζώνων ποὺ κυκλοῦται καὶ μάχεται ἀπεγνωσμένως! Δὲν μένει τότε εἰς τὸν λόχον παρά νὰ ἐπιτεθῇ διὰ τῆς λόγχης καὶ στῆθος πρὸς

στῆθος μαχόμενος νὰ ἀνοίξῃ δίοδον πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν.

Ὁ Πλαστήρας ἀντιλαμβάνεται ἐκ τῶν πυρῶν τὸν ἀγῶνα, δὲν ἠμπορεῖ ὅμως νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ του νὰ καταλάβῃ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν εἰς τὰ νῶτα τοῦ συντάγματός του, δύο περίπου χιλιόμετρα πρὸς τὰ ὀπίσω.

Τοῦτο τὸ πληροφορεῖται ἀπὸ ἐνδιάμεσον τηλεφωνικὸν σταθμὸν ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένον τηλεφωνικὸν ἀπόσπασμα τοῦ εὐζωνικοῦ συντάγματος. Ὁ τηλεφωνητὴς μόλις ἐπρόλαβε νὰ εἰπῇ εἰς τὸν Πλαστήραν «ἔρχονται!» καὶ ὁ συνταγματάρχης διατάσσει. «Πάρτε τὸ τηλέφωνο καὶ φύγετε πρὸς Μπογιαλίκ».

Ἀλλὰ τὰ γενναῖα ἐκεῖνα παιδιὰ δὲν ὑπακούουν εἰς τὴν διαταγήν του, ἀντὶ νὰ φύγουν πρὸς νότον, πρὸς τὴν σωτηρίαν, πηγαίνουν πρὸς βορρᾶν πρὸς τὸ σύνταγμα των, ὄχι μόνον γιὰ νὰ συμμερισθοῦν τὴν τύχην του, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὴν στιβαρὰν διοίκησιν τοῦ Πλαστήρα, διότι πράγματι κοντὰ εἰς τὸν Πλαστήραν ἦτο ἡ σωτηρία ὅλων.

Ὁ Πλαστήρας κινδυνεύει μόνος μέσα στοῦ πολέμου τὴ φωτιά.

Ὥστε, λοιπόν, ὁ Πλαστήρας καὶ τὸ σύνταγμά του εἶνε πλέον αἰχμάλωτοι τῶν Μπολσεβίκων; Ὄχι βέβαια ἐφ' ὅσον ὁ Πλαστήρας ζῇ, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει στιγμὴ ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ πὼς ὁ Πλαστήρας ἔχασε τὴν ψυχραιμίαν του. Εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς τρικυμίας λοχαγὸς ξένου συντάγματος, ποὺ σήμερα κατέχει μεγάλην θέσιν εἰς τὸ στράτευμα, συνιστᾶ δειλῶς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν θέσεων Σέρμπκας διὰ νὰ ἠμπορέσῃ τὸ ἀπόσπασμα νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ εἰς τὰ νῶτα εἰσδύοντος ἐχθροῦ. Ὁ Πλαστήρας τὸν.... βομβαρδίζει μὲ μιὰ αὐστηρή, ἐπιτιμητικὴ ματιὰ καὶ..... δὲν τοῦ ἀπαντᾶ.

Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς θέσεις του χωρὶς σοβαρὸν λόγον καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ξέρει τὴν δύναμιν τοῦ εἰς τὰ νῶτα τοῦ συντάγματός του εἰσδύσαντος ἐχθροῦ.

Πρέπει πρῶτα νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Εἰς ἐφεδρείαν ἔχει ἕνα τάγμα τοῦ 3ου Πεζ. συντάγματος καὶ τοῦ δίδει ἐντολὴν νὰ κινηθῇ πρὸς Νότον καὶ ἢ νὰ καταδιώξῃ τὸν ἐχθρόν, ἢ ἂν δὲν δυνηθῇ νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς δυνάμεις του.

Τὸ τάγμα κινεῖται καὶ μετὰ μίαν περίπου ὥραν ἡ τάξις ἔχει ἀποκατασταθῇ. Ὁ ἐχθρὸς διωκόμενος ἀπὸ τὸ τάγμα ὑποχωρεῖ πρὸς δυσμάς.

Ὁ Πλαστήρας σώζεται καὶ σώζει

Ὁ Πλαστήρας, δὲν ἔσωσε τὸ Σύνταγμά του μονάχα μὲ τὴν ἀνωτέρω κίνησιν καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Μπολσεβίκων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν Συμμαχικῶν μετώπων τὴν κατάστασιν.

Λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι αἱ θέσεις τῆς Σέρμπκας ἀποτελοῦν προκεχωρημένον σημεῖον τῆς ὅλης παρατάξεως καὶ πρὸς εὐθυγράμμισιν τοῦ μετώπου μετὰ τῆς Ρωσσικῆς Ταξιαρχίας, ποῦ κατέχει θέσεις ὀπίσω καὶ δεξιά, μεταξὺ τῶν χωρίων Καπιτάνκας καὶ Ἀλεξανδρόβκας, ὁ Πλαστήρας διατάσσεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς θέσεις του καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ 10 περίπου χιλιόμ. νοτιώτερον, παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μπογιαλίκ. Ἡ διαταγὴ ἐκτελεῖται ἀμέσως καὶ τὸ σύνταγμα τοῦ Πλαστήρα ἐγκαθίσταται εἰς τὰς νέας του θέσεις τὴν ἑσπέραν τῆς 20ῆς Μαρτίου.

Ἡ ἐκκένωσις τῆς Ὀδησσοῦ

Παρ' ὅλα ὅμως αὐτά, οἱ Γάλλοι, εἶχαν ἀποφασίσει πλέον, γιὰ νὰ ἐκκενώσουνε τὴν Ὀδησσὸν καὶ νὰ φύγουν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, μέσω Βεσσαραβίας.

Ἡ ἐπιχείρησις τῆς Οὐκρανίας τερματοῦσε ἄδοξα,

Κατάλαβαν ἐπὶ τέλους ὅτι μιὰ ὄχι σοβαρὰ ἐνέργεια, μὲ ἐλαχίστας στρατιωτικὰς δυνάμεις, σὲ μιὰ χώρα ἀπέραντη, καὶ μὲ ἀνεξάντλητο ἐχθρὸ ποὺ μάχεται στὸ ἔδαφός του, ἡ ἐπιμονὴ θὰ ἦταν ὄχι μόνον μιὰ ἀνοησία, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄδικος θυσία, ἀνθρώπων, χωρὶς κανένα λόγο, καὶ χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα.

Εἶδαν τὸ ἐπιπόλαιον τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς καὶ τὸ ἐγκληματικὸν τῆς διεξαγωγῆς της, χωρὶς κανόνια, χωρὶς ἱππικό, χωρὶς ἐπαρκῆ πολεμοφόδια, χωρὶς ἀναλόγους στρατιωτικὰς δυνάμες.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ρωσσικοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἤλπιζαν, εἶδαν ὅτι ἦταν μιὰ πλάνη.

Ὁ Ρωσσικὸς λαός, ὑπὸ τὸ φάσγανον τῶν Μπολσεβίκων, οἱ ὁποῖοι ἐμάχοντο, ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεώς των πλέον, γιατὶ ἐγνώριζον ὅτι ἐὰν ἡττῶντο, θὰ ἦταν πειὰ τὸ τέλος των, οὔτε τολμοῦσε κὰν νὰ κινηθῇ, ἀλλὰ καὶ ἂν τολμοῦσε, πῶς θὰ ἐκινεῖτο χωρὶς ὅπλα, χωρὶς πολεμοφόδια, χωρὶς ὀργάνωσιν, χωρὶς χρήματα, χωρὶς ἀρχηγούς!

Καὶ ἡ Ἑλλάς;

Ἡ μόνη ἀθῶα, καὶ τὸ μόνον θῦμα, αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας, ἦτο ἡ Ἑλλάς. Ὁ Βενιζέλος, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἦτο κατὰ τῆς ἀνοήτου ταύτης

ἐκστρατείας καὶ ὑπέδειξε μάλιστα τὸ ἄστοχον καὶ ἀλόγιστον αὐτῆς.

Καὶ ἔτσι ἡ Ἑλλὰς **ἐκβιασθεῖσα**, ἠναγκάσθη νὰ συμβάλῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην.

Αἱ θυσίαι τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Οὐκρανίαν καὶ ἡ δρᾶσις της, θὰ ἦσαν τὰ ἀντισταθμίσματα ἀνθ' ὅσων θὰ ἐλάμβανεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Καὶ ἔτσι συμμετέσχε εἰς τὴν Οὐκρανίαν καὶ ἡ Ἑλλάς. Καὶ ἦτο ἡ μόνη ἐκεῖ, ποὺ ἔσωσεν ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀναφέρομεν, τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων της.

Ἀποφασισθείσης τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς Βεσσαραβίαν, διετάχθησαν τὴν 21 Μαρτίου αἱ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Νερὲλ δυνάμεις (ἀπόσπασμα Μανέτα ἐκ τῶν συνταγμάτων 3ου πεζικοῦ καὶ 5)42 εὐζώνων καὶ Ρωσσικὴ Ταξιαρχία) νὰ καταλάβουν τὴν γραμμὴν Κουπάνκα-Μὰλ-Μπουγιαλὶκ (βλέπε σχετικὸν σχεδιάγραμμα) συγχρόνως δὲ ἐπὶ τῆς γραμμῆς ταύτης μετεφέρθη καὶ πᾶσα διαθέσιμος δύναμις.

Ἡ ἄμυνα ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω γραμμῆς εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν προστασίαν τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκωλύτου ὑποχωρήσεως τῶν στρατευμάτων πρὸς τὸν Δνείστερον.

Παραλείπομεν ν' ἀναφέρωμεν ἐδῶ τὴν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατηγείου διαταχθεῖσαν διάταξιν, τῶν διαφόρων τμημάτων τῶν συμμαχικῶν στρατῶν, κατὰ τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν εἰς Βεσσαραβίαν.

Τοῦτο μόνον ἀναφέρομεν, ὅτι, ἡ ὅλη διάταξις ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ συμμαχικὸς στρατός, ὑποχωρῶν, νὰ προφυλάσσεται καὶ προστατεύεται ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ τμήματα, τὰ μόνα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ σύμμαχοι, εἶχαν ἐμπιστοσύνην.

Οἱ Γάλλοι φεύγουν

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 22ας Μαρτίου ὁ ταγματάρχης Σπαῆς (ἄκρον ἀριστερὸν συντάγματος Πλαστήρα) ἀναφέρει τηλεφωνικῶς, ὅτι αἱ εἰς τὸ ἀριστερόν του δύο γαλλικαὶ ἴλαι ἱππικοῦ ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των ἄνευ εἰδοποιήσεως καὶ ἔμεινεν ἔτσι ἐκτεθειμένον τὸ πλευρόν του. Ἕνεκα τούτου διατάσσεται νὰ κάμψῃ τὸ ἀριστερόν του καὶ νὰ καλυφθῇ διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων. Συγχρόνως ζωηρὰ δρᾶσις τῶν μπολσεβίκων ἐκδηλοῦται κατὰ τῶν εἰς Μὰλ Μπουγιαλὶκ Ρώσσων ἐθελοντῶν καὶ εἰς βοήθειάν των σπεύδει τὸ 1 τάγμα τοῦ 7 πεζικοῦ συντάγματος. Ἀλλὰ τὸ τάγμα κατορθώνει νὰ φθάσῃ τὴν 16 καὶ 30' ὥραν, ὁπότε τὸ Μὰλ Μπουγιαλὶκ βομβαρδίζεται σφοδρότατα καὶ οἱ Ρῶσσοι ἐθελονταὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Μπολσεβίκων ἀναγκάζονται νὰ τὸ ἐκκενώσουν.

Τὸ γαλλικὸν ἀποικιακὸν τάγμα ὑποχωρεῖ περὶ τὰ 2500 μ. ἀπὸ τὰς ἀρχικάς του θέσεις καὶ μεγάλος κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴν παράταξίν μας.

Τὸ 1 τάγμα ὅμως τοῦ 7ου πεζικοῦ συντάγματος ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ ταγματάρχου, ποὺ ἀντελήφθη τὴν σπουδαιότητα τῶν θέσεων τούτων διὰ τὴν ὅλην παράταξιν, σπεύδει καὶ τὰς ἀνακαταλαμβάνει.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία, συνεπείᾳ διαταγῆς τῆς Ι Ὁμάδος Μεραρχιῶν μετασταθμεύει εἰς Ντάνλικ (Ν.Δ. Ὀδησσοῦ) πρὸς τὴν ὁδὸν πρὸς Βεσσαραβίαν, πλὴν τοῦ 7ου συντάγματος πεζικοῦ, ποὺ εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἀπὸ τῆς 5ης Μαρτίου εἰς Περεσὶπ (8 χιλ. Β.Α. τῆς Ὀδησσοῦ) καὶ εἰργάσθη μὲ πολὺν ζῆλον διὰ νὰ κατασκευάσῃ διαδοχικῶς κατὰ βάθος γραμμὰς ἀμύνης (χαρακώματα, συρματοπλέγματα, θέσεις πολυβόλων, παρατηρητήρια κλπ.) διὰ τὴν ἐγγὺς ἄμυναν τῆς Ὀδησσοῦ.

Μία πύρινη ἐθνικὴ γιορτὴ

Οἱ Γάλλοι ἀφῆκαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρώσσους ἐθελοντάς, μόνους ἀπέναντι τρισμεγίστου καὶ ἀκαθέκτου ἐχθροῦ, μαχομένου εἰς τὸν τόπον του καὶ μὲ συμμάχους του τὸ κρύο, τὴν πρωτοφανῆ παγωνιά, τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεώς των. Καὶ τέτοια ἦταν ἡ κατάστασις ὅταν ἀνέτειλεν ἡ 25η Μαρτίου, ἡ ἐθνική μας ἑορτή. Κανένας, ἀπὸ ὅσους ἔλαβαν μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Οὐκρανίας δὲν θὰ λησμονήσῃ τὴν ἡμέρα αὐτή.

Πρωΐ-πρωΐ αἱ Μπολσεβικικαὶ δυνάμεις, ποὺ εἶναι τετραπλάσιαι σχεδὸν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωσσικάς, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀταμάνου Γρηγόριεφ, ἀναλαμβάνουν σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου.

Ἀρχικῶς ἐπιτίθενται δι' ἰσχυρῶν δυνάμεων κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς παρατάξεως τοῦ 3ου πεζικοῦ συντάγματος (Κονδύλη) ἀλλ' ἀποκρούονται μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐξαπολύουν ἰσχυροτάτην ἐπίθεσιν μετὰ τεθωρακισμένων αὐτοκινήτων κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς παρατάξεως τοῦ συντάγματος Πλαστήρα (τάγματος Σπαῆ) παρὰ τοῦ ὁποίου ἀποκρούονται δι' ἀντεπιθέσεως διὰ τῆς λόγχης, μετὰ μεγάλων ἐπίσης ἀπωλειῶν.

Οἱ Μπολεβῖκοι, ἀποτυχόντες εἰς τὰς δύο αὐτὰς προσπαθείας των, στρέφουν τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν δυνάμεών των εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γραμμῆς τῆς κατεχομένης παρὰ τῆς Ρωσσικῆς Ταξιαρχίας ἐθελοντῶν, ἡ ὁποία, λόγῳ τοῦ τῶν ἐπιτιθεμένων, ἀνατρέπεται καὶ ὑποχωρεῖ ἀτάκτως πρὸς Ὀδησσὸν καὶ ἀφίνει ἀκάλυπτον τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς παρατάξεως τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων.

Ἡ ἄτακτος αὐτὴ ὑποχώρησις τῶν Ρώσσων ἐθελοντῶν συμπαρασύρει εἰς ἄνευ διαταγῆς ὑποχώρησιν τῶν γειτονικῶν των τμημάτων: Ι τάγματος 7ου συντάγματος, 111 τάγματος 3ου πεζικοῦ συντάγματος καὶ τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ τάγματος. Ὅλα αὐτὰ τὰ τμήματα χωρὶς κἂν νὰ καταδιώκωνται περαιτέρω, συνωθοῦντο ἀδικαιολογήτως πρὸ τῶν συρματοπλεγμάτων τῆς πόλεως τῆς Ὀδησσοῦ.

Ὁ Κονδύλης φεύγει

Ἔτσι, δὲν μένουν στὴ γραμμὴ τῆς ἀμύνης Κουπάνκα-Μάλ-Μπουγιαλίκ, παρὰ ὁ Πλαστήρας μὲ τὰ 5)42 τῶν Εὐζώνων καὶ δύο τάγματα τοῦ 3ου πεζικοῦ συντάγματος.

Ὁ ἐχθρὸς μὲ τὴν ἀνέλπιστον αὐτὴν ἐπιτυχίαν, ἀναλαμβάνει γενικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Πλαστήρα, καὶ τῶν δύο ταγμάτων, τοῦ 3ου συντάγματος. Ἡ ὁρμή του εἶναι ἀφάνταστος. Ἀλλὰ τὸ σύνταγμα τοῦ Πλαστήρα, ποὺ τὸ ἐμψυχώνει ὁ ἡρωϊκὸς διοικητής του, παραμένει ἀκλόνητον εἰς τὰς θέσεις του.

Ἐνῷ ὅμως ὁ Πλαστήρας ἔμεινεν βράχος ἀτάραχος, μὲ τοὺς Εὐζώνους του, τὸ τρίτον ἐναπομείναν σύνταγμα τοῦ Κονδύλη, ἐπειδὴ ἐπιέζετο πολὺ τὸ δεξιόν του, ἀρχίζει νὰ κάμπτεται καὶ ὁ ἕνας λόχος ἀπὸ τὸ δεξιόν του, κατόπιν τοῦ ἄλλου νὰ ὑποχωροῦν καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν Ὀδησσὸν σὲ μιὰ ἄτακτο ὑποχώρησι καὶ νὰ παρασύρουν μαζί τους καὶ τὸ πυροβολικόν.

Παρὰ τὴν ἄτακτον ὅμως ὑποχώρησιν τοῦ 3ου Συντάγματος, πρωτοφανῶς μάλιστα ἄτακτον, ὑποχώρησιν τῶν ταγμάτων αὐτῶν τοῦ τρίτου Συντάγματος, ποὺ ἐγκατέλειψαν καὶ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ πολλοὶ μάλιστα καὶ τὴν ἐξάρτησίν των τὸ Εὐζωνικὸν σύνταγμα τοῦ Πλαστήρα, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀκλόνητον εἰς τὰς θέσεις του καὶ νὰ ἀποκρούῃ νικηφόρως τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Μπολσεβίκων, καὶ διὰ τῆς λόγχης.

Τὸ δεξιὸν τοῦ συντάγματος τοῦ Πλαστήρα, ἐγκαταλειφθὲν ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ Κονδύλη, εἶνε ἐκτεθειμένον πλέον, ἐντελῶς, εἰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἐντὸς ὀλίγου, θὰ τοῦ ἔχῃ ἀποκοπῇ καὶ αὐτὴ ἡ ὁδὸς τῆς ὑποχωρήσεως.

— «***Νομίζει κανείς, γράφει κάποιος στρατιωτικὸς ἱστορικός τῶν μαχῶν αὐτῶν τῆς Οὐκρανίας, ὅτι τὴν στιγμὴν αὐτήν, τὸ πᾶν ἐχάθη, διὰ τὴν ἑλληνικὴν τιμήν, ποὺ δέν ἀπέμεινεν κανένα συντεταγμένον τμῆμα, παρὰ τὸ σύνταγμα μόνον τοῦ Πλαστήρα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀπειλούμενον ἀπὸ τὰ νῶτα***».

«Μέσα εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν, διὰ τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα, καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν τιμήν, ὁ Πλαστήρας ἀναφαίνεται ἀληθινὸς ἀρχηγός, ἀληθινὸς ἥρως».

Αὐτὰ γράφουνε οἱ κριτικοί.

Ἂς δοῦμε ἡμεῖς τὰ γεγονότα.

Ὁ ὑπέροχος Πλαστήρας

Ἐνῶ, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, τὸ Ἴον σύνταγμα πεζικοῦ τοῦ Κονδύλη, ἐτράπη εἰς φυγήν, καὶ ὁ Κονδύλης εἰς τὴν Ὀδησσὸν πλέον, προσπαθεῖ νὰ τὸ βρῇ, καὶ νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὰ τμήματά του, ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Πλαστήρα. ὑπολοχαγὸς Χ. Παπαθανασόπουλος καὶ ὁ ἰατρὸς τοῦ συντάγματος Χρ. Χριστόπουλος, ποὺ βλέπουν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τὴν καταστροφήν, ἀνεβασμένοι εἰς ἕνα σιδηροδρομικὸν βυτίον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς παρατηρητήριον, ψιθυρίζουν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον.

— Εἶνε ἡ ὥρα γιὰ νὰ πεθάνωμε. Δὲν μένει τίποτε πλέον!....

Ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ λέγανε αὐτά, ἀκούσανε τὸ ποδοβολητὸ ἑνὸς ἀλόγου. Κυττάζουν καλλίτερα καὶ βλέπουν τὸν Πλαστήρα, νὰ διευθύνεται εἰς τὸν σταθμὸν τῆς διοικήσεώς του.

Ἀλλὰ ἔτσι λοιπὸν θὰ κηλιδωθῇ, ἐκεῖ ἐμπρός εἰς τὰ πόδια τῶν Μπολσεβίκων ἡ τιμὴ τῆς Ἑλλάδος; Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ κοντὰ τους καὶ ὁ Πλαστήρας; Ἐδόθη καιρὸς καὶ σὲ κεῖνον νὰ κάνῃ τὴν ἴδια σκέψι;

— Ὄχι! Χίλιες φορὲς ὄχι!

Τὸ ποδοβολητὸ τοῦ ἀλόγου του τοὺς τραβᾷ τὴν προσοχὴ καὶ τὸν βλέπουν νὰ κατευθύνεται πρὸς τὸν σταθμὸν τῆς διοικήσεώς του.

Δὲν ἔχει ἀκόμη ἀντιληφθῇ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Τὸν φωνάζουν ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸ βυτίον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ βλέπει τότε ὁ Πλαστήρας τὴν καταστροφὴν ποὺ ἐπῆλθε. Βλέπει τοὺς Μπολσεβίκους νὰ καταδιώκουν κατὰ πόδας τοὺς ὑποχωροῦντας τοῦ Κονδύλη χωρὶς ἐκεῖνος νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς μαχομένους τοῦ Πλαστήρα.

Τότε ὁ θρυλλικὸς συνταγματάρχης, διεῖδε ὅλην τὴν συμφοράν, ποὺ ἀπειλεῖ τὰ ἐναπολειφθέντα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἕνα ἐπιφώνημα ἐκφέρεται ἀπὸ τὰ χείλη του:

— Πῶ! Πῶ!

Ἀλλὰ ἡ κατάπληξίς του δὲν διαρκεῖ, παρὰ μόνον μιὰ στιγμή.

Καὶ ὁ μεγάλος ἀρχηγὸς καὶ ἡγέτης, ἀναφαίνεται ἀμέσως. Οἱ ἐπὶ τοῦ βυτίου ἀξιωματικοί, τὸν βλέπουν νὰ τινάξῃ τὸ κεφάλι του, σὰν νὰ θέλῃ νὰ διώξῃ κάποιον ἐφιάλτην.

Πηδᾶ ἀμέσως ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βυτίου καὶ τρέχει πρὸς τὰ ὀπίσω.

— Ποῦ πηγαίνει; Ἐρωτῶνται.

Ποῦ πηγαίνει; Ποῦ ἀλλοῦ, παρὰ στὸ τελευταῖο του ἀτοῦ, στό ἐφεδρικό του τάγμα. Τὸ τελευταῖο του, εἴπαμε ἀτοῦ, καὶ θὰ τὸ παίξῃ καὶ αὐτό.

Ἔχει τὴν δύναμιν νὰ συναρπάζῃ τοὺς στρατιώτας του.

— Παιδιά, αὐτὸ ποῦ θὰ κάμουμε τώρα, εἶναι ἡ σωτηρία ὅ λ ω ν μ α ς—λέγει εἰς τοὺς ἄνδρας.

Καί, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ἁρπάζει κυριολεκτικῶς δύο λόχους τὸν 1ον καὶ 3ον (Σπένδου καὶ Καλλέργη), αὐτοὺς ποὺ βρῆκε μπροστά του καὶ τοὺς ἐκσφενδονίζει εἰς ἀντεπίθεσιν ἐπὶ τοῦ μετώπου, τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγου ἐγκατέλειψε τὸ 3ον πεζικὸν σύνταγμα, μὲ κατεύθυνσιν Β.Α. τῶν ἐρειπίων Ἀργυροσκάγιας.

Ἡ ψυχραιμία τοῦ Πλαστήρα καὶ τὸ ἀδάμαστον θάρρος του ἠλεκτρίζει τοὺς πάντας!

Ἡ διλοχία ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Κων. Τσαμᾶκον μὲ τὴ λόγχη στὰ χέρια καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ γενναίου διοικητοῦ, ἐξορμᾷ εἰς θυελλώδη, εἰς ἀσυγκράτητον ἀντεπίθεσιν.

Ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Πλαστήρα θεωρεῖ καὶ αὐτὸς ὑποχρέωσίν του νὰ μὴ μείνῃ ἀργὸς στὸ μεγάλο αὐτὸ πανηγῦρι.

Συγκεντρώνει γύρω του 250 περίπου στρατιώτας ἀπὸ τὰ διαλελυμένα τμήματα τοῦ 3ου πεζικοῦ συντάγματος, κυρίως ἄνδρας τοῦ 7ου λόχου καὶ βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Καλούδη ποὺ ἐ-έθη μόνος του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ συντάγματος Πλαστήρα, ἐπιτίθεται διὰ τῆς λόγχης, μὲ κατεύθυνσιν τὰ ἐρείπια τῆς Ἀργυροσκάγιας, μεταξὺ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ τῆς ἐπιτιθεμένης διλοχίας.

Μόλις προφθάνει νὰ τηλεφωνήσῃ εἰς τὰ δύο ἐν γραμμῇ τάγματα τοῦ εὐζωνικοῦ συντάγματος: «Ἐπιτιθέμεθα ὅλοι! Ἀναλάβατε καὶ σεῖς ἀντεπίθεσιν πρὸ τοῦ μετώπου σας», καὶ ἀποδίδεται εἰς λυσσώδη ἀγῶνα.

Ἡ νίκη τοῦ Πλαστήρα

Οἱ Μπολσεβῖκοι, ἐνῶ μέχρι τῆς στιγμῆς νομίζουν ὅτι ἔχουν κερδίσει τὴν μάχην, πρὸ τῆς θυελλώδους ἀντεπιθέσεως τοῦ Πλαστήρα, τῶν εὐζώνων του καὶ τῶν ὑπὸ τὸν ὑπασπιστήν του φαντάρων, ἀνακόπτουν τὴν προέλασίν των, κλονίζονται καί, τέλος, τρέπονται εἰς φυγήν, καταδιωκόμενοι τρία καὶ πλέον χιλιόμετρα πέραν τῆς παρὰ τοῦ στρατοῦ μας καὶ τῶν συμμάχων ἀρχικῶς κατεχομένης ἀμυντικῆς γραμμῆς!...

Τοιουτοτρόπως εἰς διάστημα μιᾶς περίπου ὥρας, ἡ κατάστασις πρὸ τοῦ μετώπου ἔχει ὁλοσχερῶς μεταβληθῇ.

Εἴμεθα νικηταί!

Τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα ἐδοξάσθησαν καὶ πάλιν χάρις εἰς τὸν Πλαστήραν.

Τώρα ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μπορεῖ ἀνενόχλητος νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Ὀδησσόν, σύμφωνα πρὸς τὴν σχετικὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Νερέλ. Ἡ τιμὴ τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων δὲν κινδυνεύει πλέον.

Κατόπιν τῆς ἀτάκτου ὑπχωρήσεως τῶν Μπολσεβίκων πρὸ τῆς ὁρμητικῆς ἀντεπιθέσεως τῶν εὐζώνων τοῦ Πλαστήρα, φαίνεται πλεον ὅτι ὁ κίνδυνος τῆς ἀποκοπῆς τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἑλληνικῶν συνταγμάτων ἔχει παρέλθει.

Μόνον κανένα ἀπρόοπτον ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ νέων περιπετειῶν καὶ τὸ ἀπρόοπτον αὐτὸ δὲν ἀργεῖ νὰ φανῇ.

Ὁ Μανέττας κινδυνεύει

Ἐνῷ λοιπόν, ὁ Πλαστήρας κατενθουσιασμένος ἀπὸ τὴν νίκην, εἶχε καλέσει τὸν Κονδύλην καὶ συνεσκέπτοντο, διὰ τὸν καλλίτερον τρόπον τῆς ὑποχωρήσεως τῶν τμημάτων, ἄξαφνα ἀκούεται τοῦ τηλεφώνου τὸ κουδοῦνι νὰ χτυπάει ἐπίμονα καὶ διαρκῶς.

— Ἔμπρός. Ποιὸς αὐτοῦ; Ρωτάει ὁ Πλαστήρας.

— Ἐδῶ Μανέττας. Ἀκοῦστε! Οἱ Μπολσεβίκοι διέσπασαν τὴν γραμμὴ τῶν Ρώσσων ἐθελοντῶν καὶ προχωροῦν ἀκάθεκτοι. Τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ καὶ Γαλλικὰ τμήματα κατέρχονται πρὸς Νότον ἐσπευσμένως καὶ οἱ Μπολσεβίκοι ἔφθασαν πειὰ στὸ ὕψος τοῦ σταθμοῦ τῆς διοικήσεώς μου. Κατόπιν αὐτῶν κινδυνεύει ἡ ὑποχώρησις τῶν δύο συνταγμάτων ποὺ διοικεῖς ἐσὺ καὶ ὁ Κονδύλης.

— Κύριε Μανέττα, τοῦ ἀπαντάει ὁ Πλαστήρας, πρέπει νὰ φύγετε ἀμέσως γιὰ τὴν Ὀδησσὸ μὲ τὸ ἐπιτελεῖο σας.

— Πῶς; Πῶς εἶπες.

— Εἶπα νὰ φύγετε, μὲ τὸ ἐπιτελεῖον σας, ἀμέσως. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ χαθοῦμε ὅλοι! Ἐγὼ μὲ τὸ δικό μου σύνταγμα καὶ τὸ σύνταγμα τοῦ Κονδύλη θὰ ριχτοῦμε μὲ τὴ λόγχη καὶ...ὅποιος γλυτώσει!... Πάντως ὅμως νὰ εἶσθε βέβαιος, ὅτι ἡ τιμὴ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων θὰ σωθῇ.

Ἀλλὰ ὁ Μανέττας δὲν δέχεται.

— Ὄχι, φωνάζει ἀπὸ τὸ τηλέφωνο... Ἐγὼ δὲν θὰ σᾶς ἐγκαταλείψω. Θὰ συμμερισθῶ τὴ τύχη σας.

Ἡ στιγμὴ αὐτὴ ἦταν ὡραῖα. Δύο ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλλη-

νικοῦ στρατοῦ, φιλονικοῦν ποιὸς θὰ σκοτωθῇ γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ ἄλλοι.

Ὁ Μανέττας ἐπιμένει, ἀλλὰ ἐπιμένει καὶ ὁ Πλαστήρας. Ἄξαφνα φωνάζει ὁ Πλαστήρας.

— Σταθῆτε, διορθώνεται τὸ πρᾶμμα. Καλὰ μὴν πᾶτε στὴν Ὀδησσό, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐδῶ νὰ ἔλθετε.

— Ἀλλὰ... τί νὰ γίνῃ;

— Θὰ ἔλθω ἐγὼ αὐτοῦ!

Κι' ὁ Πλαστήρας, ἀφίνει στὸν Κονδύλη τὴν φροντίδα τῆς ἐπιβλέψεως τῆς κανονικῆς ὑποχωρήσεως τῶν πρὸ τοῦ μετώπου τμημάτων τοῦ εὐζωνικοῦ συντάγματος καὶ ὁ ἴδιος παίρνει τὸν 2ον λόχον τοῦ συντάγματός του ποὺ εἶχεν ἐφεδρείαν ἀκόμη καθὼς καὶ τὸν λόχον τοῦ ἐπιτελείου του καὶ σπεύδει στὸν Μανέττα.

Οἱ εὔζωνοι, σὰν ἀκοῦσαν ὅτι κινδυνεύει ὁ Μανέττας ποὺ τὸν ὑπεραγαποῦσαν καὶ αὐτόν, φτερὰ κάμανε νὰ προφθάσουν. Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς τὰ εὐζωνάκια ἐκεῖνα διέτρεξαν ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων, σὲ μισὴ μονάχα ὥρα.

Ἐκεῖ ἀπεφασίσθη ὅπως ἀποσταλῇ ἐναντίον τοῦ ἐπερχομένου ἐχθροῦ ὁ 2ος λόχος εὐζώνων (τοῦ ὑπολοχαγοῦ καὶ ἤδη ταγματάρχου Φίλιου Χαρ.) ὁ δὲ λόχος τοῦ ἐπιτελείου παραμείνῃ ἐν ἐφεδρείᾳ εἰς Κολινδόροβο, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ εἴτε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ 2ου λόχου, εἴτε δι' οἱανδήποτε ἄλλην ἀνάγκην ποὺ θὰ παρουσιάζετο.

Ἀλλὰ οἱ δύο διοικηταὶ τῶν λόχων πιάνονται. Κάθε ἕνας θέλει νὰ προτιμηθῇ αὐτὸς εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ἂν καὶ ἐγνώριζαν καλὰ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐπετίθετο, ἐπήγαινε νὰ θυσιασθῇ γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ ἄλλοι.

Ὁ Φίλιος ἐπεκράτησε. Καὶ ὅταν ξεκίνησε, ἐγύρισε καὶ εἶπεν στὸν Πλαστήρα, τὸ περίφημο:

— «Θὰ πέσω, μὰ δὲν θὰ περάσῃ ὁ ἐχθρός»!

Καὶ δὲν ἐπέρασαν. Διπλάσιοι καὶ τριπλάσιοι οἱ Μπολσεβίκοι, ἐφορμῶντες ἀπὸ ὅλες τὶς μεριὲς γιὰ νὰ τὸν περικυκλώσουν, ἀπεκρούοντο μὲ μεγάλας ἀπωλείας.

Καὶ ὅταν τοὺς χτύπησαν γιὰ καλά, ὁ Φίλιος, τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου του, κάνει ἀντεπίθεσιν διὰ τῆς λόγχης, καὶ σαρώνει τοὺς Κομμουνιστάς.

Ἐνῷ βαστοῦσε ἐκεῖ ὁ Φίλιος, στὸ Ρωσσικὸ χωριὸ Κολινδόροβο τὸν ἐχθρό, τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑποχωροῦσαν κανονικὰ πρὸς τὴν Ὀδησσό.

Καὶ σὰν πέρασεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸ τάγμα τοῦ Σπαῆ, καὶ ἔστειλεν

αὐτὸς καὶ ρώτησε τὸν Φίλιον, ἐὰν ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ ἐνισχύσεις, γιὰ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ αὐτός, ἐκεῖνος τοῦ ἀπήντησεν.

— Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη καὶ ἄλλων θυσιῶν!

Ὁ λόχος σώζεται κομίζων καὶ τοὺς τραυματίας

Οἱ Μπολσεβῖκοι, βλέποντες ὅτι μιὰ χούφτα στρατιωτῶν ἠμπόδιζε τὴν διάβασίν των καὶ ὅτι τὰ ἑλληνικὰ τμήματα τοὺς εἶχον ὁριστικῶς διαφύγει ἀναλαμβάνουν νέαν λυσσώδη ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ὀλίγων ἀνδρῶν τοῦ 2ου λόχου, πλὴν κτυποῦν εἰς τὸ κενόν! Τόσον τοὺς εἶχε τρομοκρατήσει ὁ λόχος, ὥστε δὲν ἀντελήφθησαν τὴν ὑποχώρησίν του!

Ἔτσι ὁ λόχος σώζεται καὶ βοηθοῦντος τοῦ σκότους. φθάνει κατάκοπος εἰς τὰ συρματοπλέγματα, συναποκομίζων ὅλους τοὺς τραυματίας του, 40 περίπου, εἰς τὰ χέρια ἐῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν.

Δύο ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ λόχου, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Τριανταφυλλίδης καὶ ὁ ἀνθυπασπιστὴς Κομνηνός, τραυματίαι καὶ αὐτοί, μεταφέρουν ἐν τούτοις τραυματισμένους στρατιῶτες εἰς τὰ χέρια των, ποὺ εἶνε τραυματισμένοι πιὸ βαρειά, καὶ δὲν μποροῦν νὰ βαδίσουν.

Μόλις ἔφθασαν ὅμως εἰς τὴν Ὀδησσόν, δὲν βρήκανε νοσοκομεῖο. Τὰ Νοσοκομεῖα εἶχανε διαλυθῆ.

Ὁ Πλαστήρας καὶ οἱ τραυματίαι

Ἡ πρόνοια τοῦ Πλαστήρα ὅμως, ἦταν παροῦσα πάντοτε. Εἶχε σκεφθῆ καὶ ἐπέταξεν ἀρκετὰ ἁμάξια γιὰ τοὺς τραυματίας, γιὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ οὔτε ἕνα Ἕλληνα στρατιώτην τραυματίαν εἰς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως δὲν ἄφησε ποτέ του σ' ὅλη του τὴν πολεμικὴ ζωὴ καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ἀκόμα περιστάσεις, οὔτε ἕνα στρατιώτη τραυματία στὸν ἐχθρό.

Ἀργότερα, καθὼς θὰ ἰδοῦμε παρακάτω, θὰ πετάξῃ ἀποσκευὰς ἀξιωματικῶν, καὶ πρῶτα τὶς δικές του, θὰ πετάξῃ τὰ ἀρχεῖα τῶν λόχων καὶ τοῦ συντάγματος γιὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ μεταγωγικὰ γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν τραυματιῶν στρατιωτῶν του.

Καὶ οἱ στρατιῶται ποὺ τὰ βλέπανε αὐτὰ ἀκολουθοῦσαν μὲ ἐμπιστοσύνη τὸν Πλαστήρα καὶ στὸ θάνατο ἀκόμα καὶ θυσιαζόντουσαν σὲ ἕνα νεῦμα του γιατὶ ξέραν ὅτι ὁ Πλαστήρας δὲν ἦταν μόνον ὁ καλὸς καὶ γενναῖος διοικητὴς ἀλλὰ καὶ ὁ στοργικὸς πατέρας ποὺ πονοῦσε τοὺς πολεμιστάς του σὰν παιδιὰ καὶ ὁ καλὸς ὁ σύντροφος ποὺ προτιμοῦσε

νὰ θυσιασθῇ αὐτός, γιὰ νὰ σώσῃ καὶ ἕναν τραυματία ἀκόμα ἀπ' τὸ κίνδυνο...

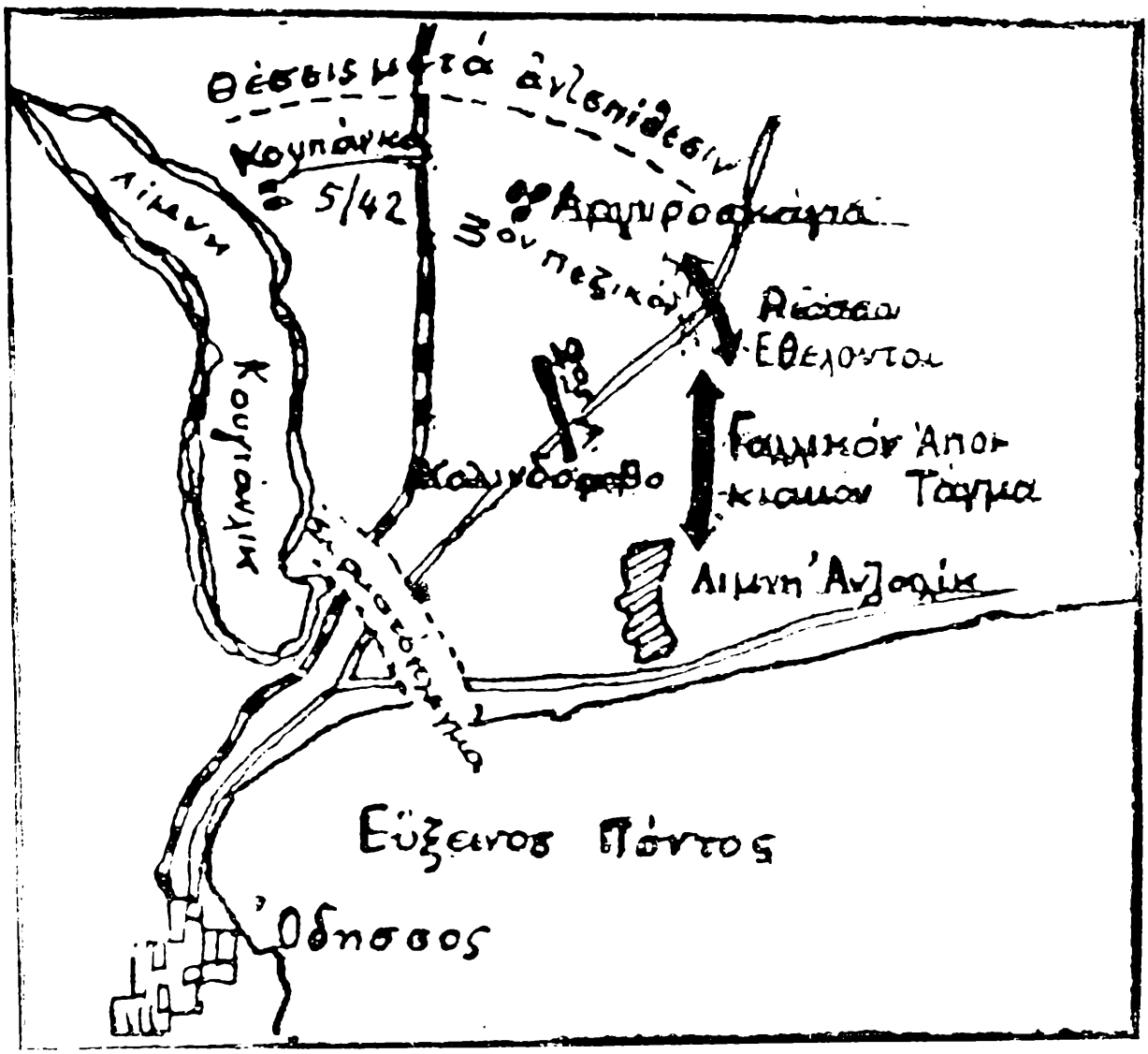

Σχεδιάγραμμα τοῦ μετώπου κατὰ τὴν τελευταίαν ἀντεπίθεσιν.

Σὰν ἕνας ἄλλος Ξενοφῶν

Σὰν ἔφθασαν ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴν Ὀδησσόν, ὁ διοικῶν τὰ στρατεύματα Γάλλος στρατηγὸς Νερέλ, διατάσσει ν μὴ μείνουνε διόλου εἰς τὴν Ὀδησσόν, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τ πορείαν των νοτιοδυτικῶς αὐτῆς.

Οἱ ἄνδρες ἦσαν τσακισμένοι, ἀφανισμένοι ἀπὸ τὶς τόσες μάχε χωρὶς νὰ σταθοῦν, χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν, χωρὶς νὰ ἡσυχάσουνε ὡς ἀ θρωποι. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Ὀδησσόν, μὲ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ συ μαχικοῦ στρατοῦ, οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως Μπολσεβῖκοι ἀνεθάρρησαν κ

ἐὰν ἔπιαναν κανένα παραπλανηθέντα στρατιώτην ἢ καὶ τμήματα μικρὰ ἀποσπασθέντα ἀπὸ τὸ σῶμα των, τοὺς σκοτῶναν.

Ὁ Πλαστήρας ὅμως τὸ εἶχε προβλέψῃ καὶ αὐτό. Ἂν καὶ ἦτανε ἀφανισμένος, ἀγρυπνος ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν, κατάκοπος καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰς συνεχεῖς μάχας καὶ κλονισμένος ἀπὸ τὰς συγκινήσεις τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ἐν τούτοις ὅμως γιὰ νὰ μὴ χάσῃ κανένα ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του, δὲν ἐστάθηκε διόλου. Ἔτρεχεν ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον ἕως τὸ ἄλλο τοῦ συντάγματος σὰν καλὸς πατέρας, ξυπνοῦσε ὅσους στρατιῶτες εἶχε καταβάλη ὁ κόπος καὶ πέφτανε στὶς γωνίες νὰ κοιμηθοῦν, ἀνασυνέθεσε τὴν φάλαγγα καὶ βάδιζε στὸ τέλος τοῦ συντάγματος, φοβούμενος μήπως ἡ ὑπερβολικὴ κούρασις, κάνει κανένα ν' ἀπομείνῃ καὶ πέσῃ στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Ἔτσι βαδίζουν ὅλη νύχτα ἕως ὅτου φθάνουν τὸ μεσημέρι τῆς ἄλλης ἡμέρας εἰς τὸ Ντάλνικ, ὅπου οἱ ἄνδρες, τελεμένοι πιὰ ἀπὸ τὴν κούρασι, πέρταν ὅπως βρέθηκεν ὁ καθένας γιὰ νὰ κοιμηθοῦν.

Δὲν ζητοῦν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὀλίγον ὕπνο. Καὶ κοιμοῦνται ἥσυχοι γιατὶ ἐπιβλέπει ὁ Πλαστήρας ἐπ' αὐτῶν.

Τὴν ἴδια ἡμέρα ὁ ἀταμάνος Γρηγορίεφ, εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ὀδησσόν. Εἰς λόγον του ἐκφωνηθέντα πρὸς τοὺς Μπολσεβίκους τῆς Ὀδησσοῦ, εἶπε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς κολακευτικὰ διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν:

«Κατενικήσαμεν τοὺς Συμμάχους καὶ αὐτούς...τοὺς Ἕλληνας ἀκόμη».

Ἀφοῦ ὁ στρατὸς ξεκουράστηκε ἕξ ὥρες στὸ Ντάλνικ, τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Μανέττα, συγκείμενον ἀπὸ τὰ συντάγματα Πλαστήρα καὶ Κονδύλη, τραβάει πρὸς τὸ Λίμπενταλ στὸ δρόμο πρὸς τὴν Βεσσαραβίαν.

Ὁ δρόμος ἦταν ἐλεεινὸς καὶ ἡ πορεία κυριολεκτικῶς κουραστική, ἄθλιος δρόμος καὶ μὲ λάσπες ὡς τὸ γόνυ. Οἱ ἄνδρες ἐξηντλημένοι ἀπὸ τῆς κακουχίες, τῆς στερήσεις, τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς τροφῆς, βαδίζανε μὲ δυσκολία τὸν ἀπερίγραπτον, γιὰ τὰ χάλια του, ἐκεῖνον δρόμον.

Καὶ ὅμως κανένας δὲν παρεπονεῖτο.

Βαδίζουν, βαδίζουν καὶ τὸ Λίμπενταλ, δὲν φαίνεται.

— Ποῦ εἶναι ἐπὶ τέλους!

Πολλοὶ ἔχουν ἀποκάμει καὶ πέφτουν καὶ κοιμοῦνται εἰς τὸν δρόμο.

Ὁ Πλαστήρας σἂν εἶδε τὴν κατάστασι αὐτὴ καὶ σἂν πλάκωνε καὶ ἡ νύχτα, ἐπρότεινε στὸ Μανέττα νὰ μείνουν καὶ νὰ καταυλισθοῦν, σὲ κάποιο ἀνοιχτὸ καὶ μὴ λασπῶδες μέρος ἐκεῖ κοντὰ καὶ σὰν ξημερώσῃ νὰ ξεκινήσουν πάλι γιὰ νὰ βροῦν τὸ Λίμπενταλ. Ὁ Μανέττας δέχεται. Οἱ ἄνδρες στέκουν. Κανεὶς δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ στήσῃ τὸ ἀντί-

σκηνό του. Στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ τυλίγονται εἰς τῆς κουβέρτες καὶ τὰ ἀντίσκηνά των καὶ πέφτουν καὶ κοιμοῦνται, σάν ξεροί. Τὶ ὄνειρα εἶδαν, εἰς τὸν ὕπνον των αὐτόν, κανένας δὲν γνωρίζει, τὸ πειὸ εὐχάριστο ὅμως ὄνειρο, τὸ εἶδαν σὰν ξυπνῆσαν.

Εἶδαν τὸ ποθητὸ — γιατὶ θὰ ἀναπαυόντουσαν ἐκεῖ — χωρίον Λίμπενταλ λίγες ἑκατοντάδες μέτρων παρὰ κάτω! Εἶχαν κοντοζυγώσει στὸ χωριά, ἀλλὰ σᾶν ἦταν νύχτα καὶ σκοτάδι, δὲν τὸ εἶδαν.

Δύο ἡμέρες μείναν οἱ στρατιῶτες μας ἐκεῖ. Καὶ ἀφοῦ ἀναπαυθῆκαν, συνῆλθαν καὶ ταχτοποιηθήκανε, τραβοῦν μὲ τραγούδια πειὰ καὶ μέ ὄρεξι μεγάλη γιὰ τὴν Ὀβιδιούπολι, ὅπου βρίσκονται τῶν λόχων τὰ καζάνια καὶ τὰ σκεύη τὰ μαγειρικὰ προπορευθέντα, καὶ ὅπου τοὺς περιμένει φαγητὸ ζεστό, ποὺ εἶχανε καιρὸ πολὺ νὰ δοῦνε.

Τρεῖς ὧρες τοὺς χωρίζουνε ἕως ἐκεῖ. Μὰ κάνει τόσο κρύο ποὺ καὶ ὁ Μανέττας καὶ ὁ Πλαστήρας ἔχουν κατεβῆ ἀπὸ τὰ ἄλογά τους καὶ προχωροῦν πεζοί.

Ἀπὸ τὴν Ὀβιδιούπολι τραβοῦν γιὰ τὸ Μπουγάζι. Τὸ Μπουγάζι, ἦτανε ἕνα χωριουδάκι στὴν ὄχθη τοῦ Δνειστέρου καὶ ἀκριβῶς στὰ σύνορα Ρωσσίας καὶ Βεσσαραβίας, Ρουμανίας δηλαδή. Ὅλος ὁ στρατὸς θὰ περάσῃ ἀπὸ δυὸ γεφύρια ποὺ ὑπάρχουν. Ἐκεῖ τελειώνουν τὰ δεινά τους! Ἀλλὰ μόλις προχωρήσανε, λαμβάνουν διαταγὴ νὰ σταματήσουν.

— Τί συμβαίνει;

Ἡ γέφυρες εἶναι πιασμένες ἀπὸ τὰ μεταγωγικὰ τῶν Γάλλων καὶ ὁ Γάλλος στρατηγός ἐννοεῖ νὰ περάσουν πρῶτα τά... μεταγωγικά του καὶ ἔπειτα ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

Ὁ Μανέττας πιάνεται μὲ τὸν Γάλλον.

— Δὲν εἶναι σωστό, λέει, νὰ πεθάνουν οἱ στρατιῶτες μας ἐδῶ ἀπὸ τὸ κρῦο, γιὰ νὰ περάσουν πρῶτα τά δικά σας μεταγωγικά.

Ὁ Γάλλος ἐπιμένει.

Ἐπεμβαίνει ὅμως ὁ Ρουμάνος ταγματάρχης, φρούραρχος ἐκεῖ, καὶ ὁ στρατός μας περνάει πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὰ μεταγωγικά.

Πεῖνα καὶ κρύο

Στὰ μέρη ὅμως ἐκεῖνα δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν τροφές. Ὁ στρατός μας ὑποφέρει ἀπὸ τὴν πεῖνα. Οἱ εὐζῶνοι... ἄγνωστον πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ εἶχαν κλέψη μερικὰ μοσχαράκια καὶ ἀνάβουν φωτιὰ μὲ τίς... τραβέρσες καὶ τὰ ψήνουν καὶ τὰ τρῶν.

Ἀλλὰ οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ.....κλέψουν, τὶ θά φᾶνε! Δὲν ὑπάρχει οὔτε ψωμί.

Καὶ σὰν νὰ μὴ ἔφθανεν αὐτό, καὶ τὸ χιόνι ἦταν ἄφθονο καὶ τὸ κρύο δυνατό, καὶ ἡ ἀποσκευὲς τῶν ἀξιωματικῶν ἔχουν μείνει πίσω. Οἱ στρατιῶτες εἴχανε τὶς κουβέρτες καὶ τὰ ἀντίσκηνά τους, οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν ἔχουνε τίποτε. Καὶ ὕπαιθρον ἐκεῖ. Οὔτε σπίτια νὰ καταφύγουν, οὔτε μαγαζιά!... Καὶ πέφτει μιὰ νύχτα παγωμένη. Ἀνάβουν λοιπὸν θεώρατες φωτιές, καὶ μαζεύονται ὅλοι τριγύρω, γιὰ νὰ περάσουνε, γιὰ νὰ μὴ παγώσουνε τὴ νύχτα.

Ὁ Ρουμᾶνος Φρούραρχος, παραχωρεῖ στὸν Μανέττα, τὸν Πλαστήρα, καὶ τὸν Κονδύλη τὸ δωμάτιό του, ποὺ δὲν ἔχει, παρὰ ἕνα κρεββάτι ἐκστρατείας ὅπου κοιμώτανε αὐτός, καὶ ἕνα μεγάλο τραπέζι, ποὺ γεμίζει τὸ ὑπόλοιπο δωμάτιο.

— Πῶς θὰ βολευτοῦμε ;

— Θὰ κάνουμε βάρδειες, λέγει ὁ Μανέττας. Κάθε τρεῖς ὧρες θὰ κοιμᾶτε ὁ καθένας μας στὸ κρεββάτι.

— Ἐγὼ παραιτοῦμαι, λέγει ὁ Κονδύλης καὶ κατέλαβε τὰ ὑψώματα τοῦ τραπεζιοῦ. Θὰ..... κοιμηθῶ ἐδῶ ἀπάνω.

— Κι' ἐγώ.....ἀπὸ κάτω λέγει ὁ Πλαστήρας καὶ στρώνει τὴν κουβέρτα του, κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζει τοῦ Κονδύλη.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἐμφανίζεται ὁ...Ρουμᾶνος Φρούραρχος.

— Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς προσφέρω ἕνα μεζέ, τοὺς λέγει

Καὶ ἀποθέτει ἀπάνω στὸ τραπέζι, ἕναν δίσκο, γεμᾶτον μὲ μεζέδες καὶ κρασί.

Ἂν τοῦ ἐπιτρέπουν!... Πῶς δὲν χύθηκαν νὰ φιλήσουνε τὸν φρούραρχον!

Τόση ἦτανε ἡ πείνα των, ποὺ τὸ περιεχόμενον τοῦ δίσκου, κατεφαγώθη σὲ δυὸ λεπτά. Ὁ Κονδύλης ἔτρωγε γρυλίζων, μὲ τὰ χέρια.

Ὁ Ρουμᾶνος φρούραρχος κατάλαβε τὸ δρᾶμα τοῦ στομάχου τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ τοὺς εἶπε μειδιῶν:

— Μὲ συγχωρεῖτε ἕνα λεπτό.

Καὶ σὲ λίγο ξανάρχεται κουβαλῶντας, ὄχι πειὰ μεζέδες, ἀλλὰ ἀπὸ μία κουραμάνα κάτω ἀπὸ τὶς μασχάλες του, καὶ στὰ χέρια του κονσέρβες μὲ διάφορες κονσέρβες.

— Νομίζω πῶς πεινᾶτε, τοὺς εἶπεν ὁ Ρουμᾶνος φρούραρχος, ἀποθέτωντας αὐτά, ἀπάνω στὸ τραπέζι. Μὲ συγχωρεῖται, μοναχά, γιατὶ εἶναι τὰ μόνα, ποὺ μπορῶ νὰ σᾶς προσφέρω. Πιστεύω πῶς θὰ φθάσουνε!..

—Μπᾶ...δὲν πεινᾶμε! εἴπανε αὐτοὶ ἀστειευόμενοι, ριφθέντες ἀμέσως ἐπὶ τῆς κουραμάνας.

Καὶ τρῶνε.

— Εὐτυχῶς, ποὺ δὲν μᾶς πῆρε κανένας μυρωδιά, λέγει ὁ Κονδύλης μπουκώνοντας τὸ στόμα του.

— Σωστὸς μυστικὸς δεῖπνος! Προσθέτει ὁ Πλαστήρας.

Μὰ δὲν πρόφθασαν νὰ τὸ καλοποῦν καὶ ἀνοίγει ξαφνικὰ ἡ πόρτα καὶ εἰσβάλλουν μέσα ἕνα σωρὸ ἀξιωματικοί. Φαίνεται πὼς εἶχανε ἀντιληφθῆ τὴν.....χειρονομία τοῦ Ρουμάνου καὶ ἔσπευσαν ὅλοι γὰ πάρουν τὸ μερίδιό τους. Ἔτσι οἱ δύο κουραμάνες ἔγειναν..... ἀντίδωρο καὶ ἡ κονσέρβες μεζές, γιὰ νὰ κοιμηθοῦνε ὅλοι μὲ στομάχι..... ἀδειανό!

Ὅλη τὴ νύχτα χιόνιζε πυκνὰ καὶ τὸ κρύο ἦταν ἀνυπόφορο.

Τὸ πρωῒ ὁ Πλαστήρας, ἔστειλεν ἀρκετὲς ἀποστολὲς στὰ γύρω χωριὰ γιὰ νὰ ἀγοράσουν τρόφιμα. Ἔτσι τὸ μεσημέρι εἶχαν ἄφθονη καὶ ζεστὴ τροφή.

Στὴ Βεσσαραβία

Ἡ ζωὴ τῶν στρατιωτῶν μας στὴ Βεσσαραβία, ἦταν δύσκολη πολύ. Συγκοινωνίες δὲν ὑπῆρχαν καὶ τίποτα δὲν βρισκόταν γιὰ ν' ἀγοράσουν. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν 50 δράμια ψωμὶ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα γιὰ τὸν καθένα στρατιώτη, χρειαστήκανε κόποι πολλοί. Εἴχανε ὅμως ἄφθονο κρασὶ καὶ ἀρκετὰ αὐγά.

Οἱ εὔζωνοι τὸ Πάσχα ἐκεῖνο, γιὰ νὰ μὴ λείψη καὶ τὸ πατροπαράδοτο τὸ ἔθιμο, ἄγνωστον πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ..., κλέψανε καὶ λίγα ἀρνιὰ καὶ τὰ βάλανε στὴ σοῦβλα. Τὰ κλεμμένα τὰ ἀρνιὰ ἀναλογοῦσαν ἀπὸ δυὸ σὲ κάθε... λόχο.

Τὸ περίεργον καὶ μυστηριῶδες τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀρνιῶν εἶναι τὸ ὅτι στὰ μέρη ἐκεῖνα σπανίζουνε τὰ ἀρνιά, γιατὶ ὁ κόσμος ἐκεῖ εἶχε «χονδρὰ ζῷα» βόδια καὶ γελάδες δηλαδή. Ἀλλὰ οἱ εὔζωνοι γιὰ ὅλα εἶναι... ἱκανοί!

Οἱ Ρουμάνοι μαζευόντουσαν καί... χάσκαν μὲ τὸ ἑλληνικὸ Πάσχα τῶν στρατιωτῶν μας, μὲ τοὺς ὀβελίας, τοὺς χοροὺς ἀπάνω εἰς τὸ χιόνι, τὴ χαρά, τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», τὰ τσουγκρίσματα καὶ τὶς ἐπισκέψεις τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν εἰς τοὺς λόχους ὅπου τσιγκρίζαν καὶ χορεύανε, πράγματα ποὺ τὰ βλέπανε αὐτοὶ πρώτη φορὰ στὴ ζωή τους.

— Σὰν καλύτερο Πάσχα εἶναι αὐτὸ ἀπὸ τὸ δικό μας, λέγαν ἀναμεταξύ τους.

Στὸ Πάσχα αὐτό, ἀποθεώθηκε κυριολεκτικῶς ἀπὸ τοὺς εὐζώνους ὁ Πλαστήρας καὶ ἀπὸ τοὺς φαντάρους τοῦ Κονδύλη, ἀπὸ λόχο σὲ λόχο ποὺ γύριζε. Οἱ καλοὶ καὶ εὐγενικοὶ στρατιῶται μας, μόνον τότε βρῆκαν τὴν

εὐκαιρία ν' ἀποδώσουν μὲ ἀγάπην ὅτι ἔκαμε ὁ ἀρχηγός τους γι' αὐτοὺς καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσουνε μὲ τὴν καρδιά τους γιὰ τὴ στοργή του, τὶς θυσίες καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του... Παρ' ὀλίγο μάλιστα νὰ τὸν...ξεσχίσουν.

Ὅταν πήγαινε σὲ κανένα λόχο, τὸν ἁρπάζανε καὶ τὸν σηκῶναν εἰς τὰ χέρια ζητωκραυγάζοντες καὶ θέλαν νὰ τὸν πᾶν στὸ λόχο τους. Οἱ ἄλλοι τοῦ διπλανοῦ λόχου θέλανε νὰ τοὺς τὸν πάρουν. Καὶ τὸν τραβούσανε ἀπὸ τὰ πόδια του!

Ζητωκραυγές, κακό.

Χάσκαν οἱ Ρουμάνοι!

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ οἱ Ρουμᾶνοι

Ἡ ἀλήθεια εἶναι καὶ πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε ἐδῶ, πῶς ἡ Ρουμανικὲς ἀρχὲς, ἔδειξαν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν στρατόν μας, ὅσον καιρὸ ἔμεινεν, αὐτὸς, στὴ Ρουμανία.

Καὶ ὁ Ρουμανικὸς λαός, δὲν ἠμέλησε νὰ δείξῃ τὰ φιλικὰ καὶ ἀδελφικά του αἰσθήματα στοὺς ἕλληνας στρατιώτας.

Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι, ὅτι καὶ ὁ στρατός μας ἔδειξε ἀξιοθαύμαστη διαγωγὴ στὴ ξένη ἐκείνη χώρα. Ἐνῶ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ πληρώσουν, καμμιὰ ζημία ποὺ ἔκαναν ὁ στρατός τους, εἰς βάρος τῶν Ρουμάνων χωρικῶν,,. οἱ δικοί μας πληρώναν καὶ μὲ τὸ παραπάνω.

Οἱ Ρουμᾶνοι χωρικοὶ μὲ ἔκπληξι βλέπαν τοὺς ἀξιωματικούς μας, νὰ ἀποζημιώνουν κάθε φθορά, ποὺ γινότανε ἐξ αἰτίας τῆς μετακινήσεως τῶν μονάδων μας καὶ τῶν μεταγωγικῶν. Ἡ στάσις μας αὐτή, τοὺς ἔχει θαμβώσει τόσο; ὥστε ὁσάκις μερικοὶ κατεργαρέοι Ρουμᾶνοι, θέλησαν νὰ τοὺς ἐκμεταλλευθοῦν, βρῆκαν ἀντιμετώπους τοὺς ἴδιους τοὺς πατριώτας τους.

Συνέβη, σ' ἕνα χωριὸ κοντὰ στὸ Ἀκέμπετ, κάποιος Ρουμᾶνος χωρικὸς νὰ παρουσιασθῇ στὸν Πλαστήρα καὶ νὰ τοῦ ἀναφέρῃ ὅτι τὰ μεταγωγικά του πέρασαν νύχτα ἀπὸ τὸ χωράφι του καὶ τὸ κατέστρεψαν.

Ὁ Πλαστήρας τὸν ρώτησε ἀμέσως πόση ζημία τοῦ ἔγινε καὶ τὸν πλήρωσε στὴ στιγμή. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ὁ Ρουμᾶνος διοικητὴς παρουσιάσθη στὸν Πλαστήρα καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ δώσῃ ἕνα ἀξιωματικὸ γιὰ νὰ πάῃ μαζί του νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ζημία τοῦ χωρικοῦ. Ὅπως διεπιστώθη, ἡ ζημία δὲν ἀνήρχετο παρὰ εἰς 10 λέϊ καὶ ὁ χωρικὸς ὑπεχρεώθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἢ ὅλα τὰ ἐπὶ πλέον, συγχρόνως δὲ ἐδικάσθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ ἀπάτῃ.

Πῶς τὸ εἶχε μάθει ὁ Ρουμᾶνος διοικητής ; Συγχωριανοὶ τοῦ ἀπα-

τεῶνος ποὺ δὲν τὸ θεωροῦσαν τίμιο νὰ γίνῃ ἐκμετάλλευσις εἰς βάρος τοῦ τόσον διακριτικοῦ στρατοῦ μας, τὸν κατήγγειλαν ἀμέσως καὶ ἐδόθη ἡ λύσις ποὺ ἀναφέραμε.

Μέσα στὸ ρουμανικὸ ἔδαφος τὰ συντάγματά μας ἀνεσυντάχθησαν εὐχερῶς καὶ ἡ κυβέρνησις, ὅταν ὁ στρατός μας ἀπεχώρησε, ἐθεώρησε σκόπιμον ν' ἀπευθύνῃ ἐγκάρδιες εὐχαριστίες στὴ ρουμανικὴ κυβέρνησι.

Μετὰ τὸ Πάσχα, ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ποὺ ἦτανε στὴν Ρουμανία, ἄρχισε νὰ κατεβαίνῃ στὸ Γαλάτσι, γιὰ νὰ ἔλθῃ στὴν Ἑλλάδα.

Ἐγνώσθη ἐκεῖ, ὅτι ὁ στρατὸς αὐτός, τὸ «ἀπόσπασμα Μανέττα», ὅπως λεγότανε, προοριζόταν γιὰ τὴν Σμύρνη μας!

Ἀλλαλαγμοὶ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως γιὰ τοὺς εὐζώνους.

Ἐκεῖνοι ποὺ μὲ τὴν ἐκστρατεία τους στὴν Οὐκρανία, ἀνοίξανε τὴς πόρτες, γιὰ νὰ μπῇ ἡ Ἑλλάδα στὴ Μικρὰ Ἀσία, σωστὸ καὶ δίκαιο ἦτανε, μὲ τοὺς πρώτους νὰ πᾶνε εἰς τὴν γλυκειὰ καὶ ἀλησμόνητο Σμύρνη μας.

Καὶ μιὰ μυριόστομος φωνὴ ἠκούσθη, εὐθὺς ὡς διεδόθη τοῦτο στὸ στρατό.

— Καὶ στὴν Πόλι, νὰ δώσῃ ὁ Θεός!

Καὶ ὁ Πλαστήρας τοὺς ἀπήντησε:

— Καὶ στὴν Πόλι θὰ πᾶμε, ἂν εἴμαστε πάντοτε ἔτσι, γενναῖοι, τίμιοι, φιλοπάτριδες καὶ εὐγενικοί!...

Στὸ Γαλάτσι

Τὶ ξεπροβάδισμα ἦταν ἐκεῖνο. Ὁ Πλαστήρας, ὁ θρυλικὸς ἀντισυνταγματάρχης τῶν εὐζώνων, τοῦ ὁποίου τὰ κατορθώματα ἔγιναν γνωστὰ σ' ὅλη τὴ Ρουμανία, ἀποθεώνεται στὴν κυριολεξία. Ὅλοι οἱ τσολιάδες του ἀνθοστολίζονται ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους καὶ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Γαλατσίου καὶ ἡ γυναῖκες σπεύδουν νὰ προσφέρουν ἀνθοδέσμες στὸν συνταγματάρχη τους. Ἐπιβιβάζονται στὰ καράβια! Χαλάει ὁ κόσμος ἀπὸ τὶς ζητωκραυγὲς καὶ τὸν ἐνθουσιασμό. Οἱ τσολιάδες τοῦ Πλαστήρα σκιρτοῦν ἀπὸ διπλὴ χαρά. Γιατὶ ὄχι: Φεύγουν ἀπὸ τὴν ξενητειὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ πᾶνε στ' ἅγια χώματα τῆς Σμύρνης ἀφ' ἑτέρου.

Τὶ ἀφάνταστες ἡμέρες ὑπερηφανείας ἐθνικῆς; τὶ δόξες ἀλησμόνητες!

Ἂς ὄψονται ἐκεῖνοι, ποὺ ὅλη τούτη τὴ χαρά, καὶ τὸ ἀναβλάστημα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τὸ μεταβάλλανε εἰς πένθος καὶ θρῆνο καὶ ἀποκαΐδια καὶ χολή.

Τὸ ἀνάθεμα καὶ τὸ δάκρυ καὶ ὁ πόνος τῆς φυλῆς, ἂς πέσει στὰ κεφάλια τους, καὶ ἂς τοὺς κατακαύσει!.... Ἡ ἱστορία θὰ γράψῃ γιὰ αὐ-

τοὺς τὶς πειὸ μαῦρες σελίδες, τὶς πλέον μαῦρες καὶ τὶς πλέον καυτερές.

Αὐτοὶ καὶ τὰ ὑπολείμματα ἐκείνων, διοικοῦν τὴν Ἑλλάδα σήμερα!

Ἀδιόρθωτος καὶ ἄτακτος πάντοτε καὶ πεισματάρης ὁ ἑλληνικὸς λαός!

Ἡ διαδρομὴ

Ἡ διαδρομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπὸ τὸν Σουλινᾶ, τὸν Βόσπορο καὶ τὴν Πόλι, ἦταν θριαμβευτική.

Χιλιάδες κόσμου, συγκεντρωμένου εἰς τὶς παραλίες, τοὺς χαιρετοῦσε σείοντας σημαῖες, μαντήλια καὶ λουλούδια.

— Στὸ καλὸ παιδιά. Στὸ καλό!

Καὶ τὰ παιδιὰ δακρύζουν καὶ ἀντιχαιρετοῦν.

Καὶ σὰν περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Κωντσταντινούπολι, φώναξαν:

— Νὰ μᾶς περιμένετε! Θὰ ἔρθουμε κι' αὐτοῦ.

Καὶ τοὺς ἀπαντοῦσαν οἱ Κωνσταντινουπολῖτες:

— Σᾶς περιμένουμε, σὰν τὴν Λαμπρή.

Καὶ ὅταν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ὀνειρεμένη τὴν Πόλι, καὶ βρέθηκαν μέσα στοῦ Αἰγαίου τὸ ἄπειρον τὸ κυανοῦν, τὸ ρίχνουν στὸ χορό, στὰ τραγούδια καὶ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ πολέμου.

Τότε θυμώντουσαν τοὺς συντρόφους των ποὺ ἔπεσαν.

— Αὐτοὶ παιδιὰ εἶναι ἀθάνατοι!

Μιὰ λύπη αἰσθανόντουσαν μέσα στὴν ἄπειρη χαρά τους, καὶ τὴν ὑπερηφάνεια τους.

— Γιατὶ νὰ τουφεκίσῃ, δυὸ συναδέλφους των, δυὸ Ἕλληνας λοχίας ὁ Κονδύλης!...

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ὁ Πλαστήρας εἰς τὴν Σμύρνην

Ὁ Πλαστήρας καὶ ὁ στρατός του, ἔφθασαν στὴν Σμύρνη, στὶς 16 Ἰουνίου.

Ἡ Σμύρνη εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν στὰς 2 Μαΐου, ἀλλὰ δὲν ἤτανε γραμμένο εἰς αὐτούς, νὰ πρωτοπατήσουνε ἐκεῖ.

Ἄλλες δόξες καὶ ἄλλες δράσεις, τοὺς ἐπεφύλασεν ἡ μοῖρα,

Ἡ ὑποδοχὴ ποὺ ἔγεινε στὴν Σμύρνη, στὸν Πλαστήρα, ἦταν κάτι τι τὸ ἀνεκδιήγητο.

Γιατὶ αὐτὴ ἡ ὑποδοχή, στόν ἡρωϊκὸ συνταγματάρχη, ἐκεῖ πέρα;

Εἶχε προτρέξει ἡ φήμη του.

Ὅλος ὁ κόσμος τοὺς χαιρετᾷ, συναγμένος εἰς τὴν παραλία.

— Ζήτω ὁ Πλαστήρας!

— Ζήτω τὰ εὐζωνάκια μας!

Ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖον στέλλουν αὐτοκίνητο γιὰ νὰ τὸν πάρουν καὶ μὲ δυσκολία κατορθώνει νὰ διασχίσῃ τὸ πλῆθος.

Δὲν τὸν ἀφίνουν ν' ἀνεβῇ. Θέλουν νὰ τὸν ἰδοῦν, νὰ τοῦ μιλήσουν, νὰ τὸν καμαρώσουν.

Πόσο δὲν σκιρτάει ἡ καρδιὰ τῶν καλῶν Σμυρναίων, σὰν τὸν βλέπουν ἔτσι ψηλόν, σεμνόν, σωστὸ παλληκάρι νὰ τοὺς χαμογελᾷ. Τὸν ἐπευφημοῦν, τὸν σηκώνουν στὰ χέρια, καὶ δὲν τὸν ἀφίνουν κάτω παρὰ γιὰ ν' ἀπομάσουν τὰ δάκρυα ποὺ κυλοῦν στὰ μάτια τους.

Ὁ Πλαστήρας, ἀφοῦ μὲ κόπο καὶ μὲ δάκρυα συγκινήσεως κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὰ πλήθη τῶν Σμυρναίων ποὺ τόν ὑπεδέχθησαν, κατηυθύνθη στὸ Στρατηγεῖον. Ἐκεῖ πῆρε τὶς διαταγὲς ποὺ ἔπρεπε καὶ γύρισε πάλι στὰ καράβια γιὰ ν' ἀποβιβάσῃ τοὺς τσολιάδες του.

Εἶχε διαταχθῇ νὰ κατευθυνθῇ στὸ Μπουρνόβα, στὸν ἐλαιῶνα τοῦ ὁποίου θὰ κατακλιζόντουσαν οἱ Εὐζῶνοι.

Ἄλλη ἀποθέωσις τὸν περίμενε εἰς τὸν Μπουρνόβα.

Οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ὥμορφες Μπουρνοβαλλίες, βγαίνουν νὰ τὸν ὑποδεχθοῦνε μὲ σημαῖες, μὲ λουλούδια καὶ μὲ λάβαρα. Φρενιτιοῦν! Καὶ σὰν τὸν βλέπουν ἀλλαλάζουν. Θέλουν νὰ τὸν κατεβάσουν ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀφίνει.

Τρέχουν τότε μερικοὶ νὰ πάρουν τὴ σημαῖα τοῦ Συντάγματος.

— Ὄχι! Ὄχι! Φωνάζει ὁ Πλαστήρας.

— Ναί, ἀλλὰ ἐγὼ ἐτάχθηκα γιὰ τὴ σημαῖα! Φωνάζουν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

— Σᾶς παρακαλῶ, παιδιά, τοὺς λέει ὁ Πλαστήρας, Δὲν ἐπιτρέπεται. Θὰ τιμωρηθῇ ὁ σημαιοφόρος, ἂν θέλετε νὰ τοῦ κάμετε κακό.

Κακό! Νὰ κάμουνε κακὸ οἱ εὐγενεῖς ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, σὲ ἕναν Ἕλληνα στρατιώτη. Θεὸς νὰ φυλάξῃ!

Ἀλλὰ ἀφοῦ ἐτάχθηκαν νὰ πάρουν καὶ νὰ κρατήσουν τὴν σημαῖα τῶν εὐζώνων, καὶ δὲν ἠμποροῦν, ἂς πάρουν.... τὸν σημαιοφόρο.

Καὶ ἁρπάζουν οἱ Μπουρνοβαλλιῶτες τὸν σημαιοφόρο, κρατοῦντα πάντα τὴν σημαίαν ὑψηλὰ στὰ χέρια του, καὶ προηγοῦνται τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν φέρνουν εἰς τὸν ἐλαιῶνα.

Τὸ βράδυ οἱ Μπουρνοβαλιῶτες θέλουν νὰ πάρουν τὸν Πλαστήρα καὶ τοὺς ἀξιωματικούς του στὰ σπίτια τους.

— Θὰ εἶναι μεγάλη μας χαρὰ κ. Συνταγματάρχα, νὰ σᾶς φιλοξενήσουμε στὰ σπίτια μας. Κανονίσαμε ποὺ θὰ πάῃ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀξιώματικούς σας.

— Κανονίσατε, ἀλλὰ χωρὶς τὸν ξενοδόχο! λέει χαμογελῶντας ὁ Πλαστήρας.

— Γιατί;

— Γιατὶ συνταγματάρχης καὶ ἀξιωματικοὶ δὲν ἀφίνουν μόνους τοὺς εὐζώνους. Δὲν μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε πόση εὐχαρίστησι μᾶς δίνει ἡ ἰδέα ὅτι συμμεριζόμεθα πάντοτε τὴν τύχη τῶν ἀνδρῶν μας. Δὲν εἶναι ἔτσι κ. κ. ἀξιωματικοί;...

— Ζήτω ὁ πατέρας μας! φωνάζουν οἱ εὐζῶνοι.

Καὶ κοιμοῦνται ὅλοι ἐκεῖ, ὑπὸ τὰς σκηνάς, ἐνῶ ὁλοφώτιστα τὰ ὡραῖα καὶ πλούσια καὶ ἀναπαυτικὰ σπίτια τῶν εὐγενῶν κατοίκων τοῦ Μπουρνόβα τοὺς περίμεναν εἰς μάτην νὰ ἀναπαυθοῦν.

Ἔφιππο εὐζωνικὸ

Ἐκεῖ στὸ Μπουρνόβα ὁ Πλαστήρας, κανονίζει τὸ ἔφιππο... εὐζωνικό του.

Ὅταν ἦταν στὴν Οὐκρανία, εἶχε πάρη ὡς λάφυρα ἀπὸ τοὺς Μπολσεβίκους καμμιὰ ὀγδονταριὰ ἄλογα. Τὰ ἄλογα αὐτὰ τὰ ἔφερε εἰς τὴν Βεσσαραβίαν, ἀλλὰ χωρὶς σέλες καὶ χωρὶς χαλινάρια. Ἐκεῖ ἐσκέφθη νὰ κάμῃ τὸ ἔφιππο εὐζωνικὸ καὶ προγύμνασεν ἀρκετοὺς εὐζώνους. Ἀλλὰ ὅλο αὐτὸ τὸ φουστανελλοφοροῦν... ἱππικὸ καβαλλίκευε τὰ ἄλογα χωρὶς σέλλα καὶ ἀντὶ γιὰ χαλινάρια, χρησιμοποιοῦσαν... σύρματα τοῦ τηλεφώνου.

Μὲ τὰ τηλεφωνικὰ αὐτὰ χαλινάρια καὶ χωρὶς σέλλες, ἤρθε τὸ πρωτότυπο καὶ πρωτοφανὲς αὐτὸ ἱππικὸ στὸ Μπουρνόβα.

Στοῦ Μπουρνόβα ὁ Πλαστήρας, ἔμεινεν μοναχὰ 6 ἡμέρες.

Ἀπὸ ἐκεῖ διηυθύνθη εἰς τὴν Μαγνησίαν, ὅπου κατώρθωσε νὰ ἀναπληρώσῃ ὅλες τὶς ἐλλείψεις τῶν εὐζώνων του. Βρῆκε σέλλες καὶ χαλινάρια γιὰ τὸ ἱππικό του, μὲ τὰ.... τσαρούχια καὶ εἰδοποίησε πῶς ἦταν ἕτοιμος νὰ σταλῇ ὅπου ἡ Διοίκησις ἐνόμιζε, πῶς ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸν στείλῃ.

Τὸ σύνταγμα τοῦ Πλαστήρα, τὴν 28ην Ἰουνίου 1919 ἐστάλη στὰς προφυλακὰς τοῦ τομέως τῆς Μαγνησίας, γιὰ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ 5ον σύνταγμα τῆς Μεραρχίας Ἀρχιπελάγους.

Τὸ ἕνα τάγμα τοῦ Πλαστήρα ἀνέλαβε νὰ καλύψῃ τὴν Μαγνησίαν

ἀπὸ βορρᾶ, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Μπαλοῦ Κεσέρ, τὰ δύο δὲ ὑπόλοιπα ἔμειναν στὴν Μαγνησία, ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύοντο.

Ἡ περίοδος μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1919 δὲν ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Ὁ στρατός μας ἐφησύχαζε ἐκεῖνον τὸν καιρὸν καὶ ἔκανε τὰς ἀπαραιτήτους προπαρασκευὰς γιὰ νὰ κτυπήσῃ καιρίως τὸν ἐχθρὸν καὶ ξεκαθαρίσῃ τελείως τὴν κατάσταστασι.

Στὸ Παπαζλῆ

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1919, οἱ τσέτες, ἐνισχυόμενοι, ἀπὸ ἰσχυρὰ τμήματα τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐπεχείρησαν νὰ χτυπήσουν καὶ νὰ λαφυραγωγήσουνε τὸ Παπαζλῆ.

Τὸ Παπαζλῆ ἦταν ἕνα ἐντελῶς ἑλληνικὸ χωριό, ποὺ τὸ κατοικοῦσαν ἔποικοι ἀπὸ τὴ Θεσσαλία.

Γιὰ τοῦτο ὁ Πλαστήρας, σὰν τὸ ἔμαθεν αὐτό, εἶπε :

— Κύτταξε τὶ σύμπτωσις! Τὸ πρῶτο τουφέκι ποὺ ἀνοίγω μὲ τοὺς Τούρκους στὴ Μικρὰ Ἀσία, εἶναι γιὰ νὰ προστατεύσω τοὺς πατριῶτες μου, τοὺς.....Θεσσαλούς!

Τὸ Παπαζλῆ, ἦταν ἐπὶ Τουρκικοῦ ἐδάφους καὶ 8 χιλιόμετρα πέραν καὶ μακρυά, ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς προφυλακὲς τοῦ Πλαστήρα.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Παπαζλῆ, ποὺ καὶ παλληκάρια ἦσαν καὶ ἔξυπνοι πολύ, εἶχαν λάβει τὰ μέτρα τους γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. Καὶ εἶχαν συστήσει νυκτοφυλακή, γιὰ νὰ προσέχῃ τὸ χωριό τους. Ἡ νυκτοφυλακὴ αὐτὴ, κατάλαβε τὶς διαθέσεις τῶν τσετῶν καὶ εἰδοποίησεν τοὺς χωριανούς. Οἱ Παπαζλῆδες, ἐπῆραν ἀμέσως τὰ ὅπλα, γιὰ νὰ προστατέψουνε τὴν ζωὴν τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τοὺς χωρικοὺς καὶ εἰδοποίησαν καὶ τὸν Πλαστήρα.

Καὶ πράγματι τὴ νύχτα νὰ καὶ εἰσέρχονται οἱ τσέτες. Ἀρχίζει τουφεκίδι τρομερό.

Οἱ ἀνδρεῖοι Παπαζλῆδες πολεμοῦν μὲ ἡρωϊσμὸ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ γενναιότης των δὲν περιγράφεται. Ἡ γυναῖκες των, τοὺς κουβαλοῦνε πολεμοφόδια καὶ πέρνουν τὸ τουφέκι καὶ πυροβολοῦνε καὶ αὐτές, ἅμα σκοτωνότανε ἢ πληγωνότανε κανένας.

Ἡ προφυλακὲς τοῦ Πλαστήρα, ἀκούσανε τὶς τουφεκιὲς καὶ εἰδοποιοῦνε τὸν Πλαστήρα τηλεφωνικῶς.

— Τὶ θὰ γίνῃ, κύριε συνταγματάρχα, ἐρωτᾶ ὁ διοικητὴς τοῦ τάγματος.

— Καὶ ρωτᾶς! τοῦ λέει ὁ Πλαστήρας. Θ' ἀφίσουμε νὰ σφαγοῦνε

τ' ἀδέρφια μας, καὶ ἡμεῖς θὰ καϊόμαστε ἀκίνητοι ἐδῶ, γιὰ νὰ τοὺς καμαρώνουμε!

— Μὰ θὰ ὑπερβοῦμε τὴ γραμμή.

— Κουρουφέξαλα. ἀπαντάει ὁ Πλαστήρας.

Καὶ ἀμέσως διατάσσει τὸ ἔφιππο εὐζωνικὸ καὶ ἀρκετὴ δύναμιν πεζῶν.... εὐζώνων, νὰ τρέξῃ ἀμέσως εἰς βοήθειαν τοῦ Παπαζλῆ. Ἐγκαίρως δὲ ἔφθασε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλαστήρας, ἀπὸ τὴ Μαγνησία, γιὰ νὰ διευθύνῃ τὸν ἀγῶνα.

Οἱ Τοῦρκοι, ποὺ παρ' ὀλίγον, νὰ νικήσουν τὴν ἀντίστασι τῶν χωρικῶν, μόλις ἀκοῦν Πλαστῆρα, τρέπονται εἰς φυγὴν καὶ σώζονται οἱ κάτοικοι χάρις εἰς τὸ ἀκούραστον καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τοῦ Πλαστήρα.

Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων, ὁ Πλαστήρας διατάσσει νὰ συγκεντρωθοῦν οἱ ἄνδρες του καὶ νὰ πᾶνε στὴν πρώτη γραμμή. Ἀλλὰ οἱ Παπαζλιῶτες πέφτουν στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακαλοῦν, νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, ὁ Πλαστήρας, βλέπει τὴ δύσκολη καὶ ἐπικίνδυνη θέσι τους ἐννοεῖ τὸ δικαιό τους, κάμπτεται καὶ ἀναλαμβάνει ὅλην τὴν εὐθύνην τῆς προελάσεως καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ χωριοῦ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

— Καλὰ μείνατε λέει στοὺς εὐζώνους.

Καὶ κατορθώνει νὰ ἐγκριθῇ ἡ ἐπέκτασις τῆς γραμμῆς, πέραν τοῦ Παπαζλῆ!

— Νὰ ποὺ ἐλευθερώνω τοὺς εἶπε καὶ τοὺς..... Θεσσαλούς!

Στὸ Ἀξάρι

Ὁ Πλαστήρας, ἕνεκα τῆς διαγωγῆς τῶν ἀπέναντι Τούρκων, βλέπει ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ καταληφθῇ τὸ Ἀξάρι.

Καὶ εἰδοποιεῖ τὸ Στρατηγεῖον.

Τὸ Στρατηγεῖον καταπλήσσεται!

— Πῶς θὰ δυνηθοῦν οἱ εὔζωνοι τοῦ Πλαστήρα νὰ διανύσουν εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα 60 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Κὸλ- Ντερὲ (15 χιλιόμετρα Β. Α. τῆς Μαγνησίας) ὅπου βρισκόταν τότε.

Καὶ εἶναι λίγο διστακτικόν.

Ὁ Πλαστήρας ἐπιμένει.

Τὸ στρατηγεῖον διατάσσει νὰ προχωρήσουν, συγχρόνως καὶ αἱ ἄλλαι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μονάδες, διὰ νὰ εὐθυγραμμίσῃ τὸ μέτωπον.

Καὶ ὅμως.

Οἱ εὔζωνοι τοῦ Πλαστήρα πετοῦν.

Ἔπειτα ἀπὸ τόσου καιροῦ εἰρηνικὴν ἀνάπαυσιν, εὐχαριστοῦνται ἅμα ἀκούουν ὅτι θὰ πολεμήσουν πάλιν.

— Δόξα σοι, λένε ὁ Θεὸς καὶ θὰ ξεμουδιάσουμε λιγάκι!

Καὶ γιὰ τοῦτο δὲν ἐτρέξανε, πετάξανε κυριολεκτικῶς πρὸς τὴ μάχη, διατρέξαντες εἰς τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, διπλασίαν σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς ἄλλας τὰς μονάδας.

Ἐπὶ τέλους, κατόπιν τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν τοῦ Πλαστήρα, ἡ διαταγὴ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Ἀξαρίου, ἦλθεν εἰς τὸν Πλαστήρα, στὰς 8 Ἰουνίου τοῦ 1920 εἰς τὸ Κὸλ-Ντερέ, ὅπου εἶχε τὴν ἕδραν του.

Σὲ δυὸ ὧρες, ὁ στρατὸς του ξεκίνησε.

Οἱ εὔζωνοι τραγουδούσανε ἀπὸ χαρὰ καὶ ζητωκραύγαζαν. Σὰν ἔφθασαν στὸ Παπαζλῆ, ὁ Πλαστήρας τοὺς συνέστησε σιγή, γιὰ νὰ μὴ ἐννοήσουν τὴν κίνησιν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι.

Ἀπέναντι τοῦ Παπαζλῆ, ἦταν ἕνα ἐχθρικὸ τάγμα εἰς τὸ χωριὸ Ἀλῆ-Μπέη μὲ 550 ἄνδρας. Ὁ Πλαστήρας, μὴ θέλων νὰ χάσῃ τὸν καιρό του μὲ αὐτούς, ἀλλὰ νὰ φθάσῃ ταχύτερα στὸν σκοπό του, στὸ Ἀξάρι, ἐσκέφθηκε νὰ τοὺς κάμῃ μία κυκλωτικὴ κίνησι γιὰ νὰ ὑποχωρήσουν. Τότε παρουσιάσθηκε ἕνας λοχίας τῶν εὐζώνων, σύρων 5 τσέτες, τοὺς ὁποίους συνέλαβε ἐκεῖ κοντὰ ὡπλισμένους ὡς τὰ δόντια.

Ὁ Πλαστήρας τὸν προβίβασεν ἀμέσως εἰς ἐπιλοχίαν.

Ὁ Πλαστήρας ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον διαταγήν, πρὸς τὰ τμήματά του.

«Διαταγὴ ἐπιχειρήσεων ὑπ' ἀριθ. 20.

Τὴν 9ην Ἰουνίου ἐ. ἔ., ἡμέραν Τρίτην, θέλει ἐνεργηθῇ παρὰ τοῦ στρατοῦ μας γενικὴ ἐπίθεσις ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου, Δεξιὰ τοῦ ἡμετέρου ἀποσπάσματος θέλει ἐνεργήσει ἐκ τῶν 2ου καὶ 3ου συνταγμάτων πεζικοῦ (XIII μεραρχία) διὰ Κιρκὶν πρὸς Μάρμαρα καὶ ἐκεῖθεν διερχόμενον Ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Μαρμάρων θέλει κατευθυνθῇ πρὸς Σαλιχλῆ. Ἀριστερὰ ἡμῶν θέλει ἐνεργήσῃ τὸ 28ον σύνταγμα πεζικοῦ διὰ Γενῆ-Τσιφλὶκ πρὸς Ἀρπαλῆ-Μπουρορὲν Ἀξάριον.

Τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα θέλει ἐνεργήσει διὰ Παπαζλῆ πρὸς Ἀλήμπεη καὶ Δζὶρ Ντάγ. Ἐκεῖθεν θέλει στραφῆ πρὸς Β. μὲ κατεύθυνσιν τὸ Ἀξάριον.

Πρὸς τοῦτο διατάσσω τὰ ἑξῆς:

1) Τὸ τάγμα Μπουρδάρα Γ., ἅμα τῇ χαραυγῇ, ἐκκινοῦν ἐκ τῶν Β. Παπαζλῆ ὑψωμάτων καὶ διερχόμενον Β. Ἀλήμπεη καὶ ἐκτὸς βολῆς τυφεκίου ἀπὸ Ἀλῆ Μπέη, θέλει κατευθυνθῆ πρὸς κατάληψιν τῆς κορυφῆς τοῦ Δζὶρ Ντάγ, ἐξασφαλίζον καὶ τὴν διὰ τοῦ αὐχένος Γιαλίμ Ντάγ-Δζὶρ Ντὰγ διάβασιν πρὸς Μάρμαρα.

2) Τὸ τάγμα Τερτίκα, ἐπίσης ἅμα τῇ χαραυγῇ, ἐκκινοῦν ἐκ τῆς θέσεώς του Β. Παπαζλῆ, ὅπου ἡ κρήνη μετὰ τοῦ πλατάνου, καὶ βαδίζον ἀριστερὰ τοῦ τάγματος Μπουρδάρα θέλει κατευθυνθῇ πρὸς κατάληψιν τῶν ὑψωμάτων Δζὶρ Ντὰγ καὶ προσβάλη ἐξ ἀνατολῶν τὸν εἰς Ἀρπαλῆ ἐχθρὸν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς προελάσεως τοῦ 28ου πεζ. συντάγματος. (Ὡς βλέπετε, ὁ Πλαστήρας ἐνδιεφέρετο καὶ διὰ τὰ γειτονικά του τμήματα προσπαθῶν νὰ διευκολύνῃ τὴν προέλασιν αὐτῶν. Ἐναντίον τοῦ Ἀρπαλῆ θὰ ἐβάδιζε τὸ 28ον σύνταγμα τὸ ὁποῖον πράγματι δὲν συνήντησε τὸν ἐχθρόν, ἐξαναγκασθέντα ἀπὸ τὸν Πλαστήραν νὰ τραπῇ εἰς φυγήν).

3) Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Δζίρ Ντὰγ, τὸ τάγμα τοῦ 30οῦ συντάγματος πεζικοῦ θέλει διέλθει τὸν αὐχένα Δζὶρ Ντὰγ - Γιαλὲμ Ντὰγ καὶ κατευθυνθῇ πρὸς Μάρμαρα.

4) Τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Δζὶρ Ντὰγ θὰ λάβῃ κατεύθυνσιν πρὸς Ἀξάριον συμφώνως πρὸς τὰς ἐπὶ τόπου δοθησομένας διαταγάς μου.

5) Τὸ τάγμα Σιώρη θέλει ἀφήσει ἕναν οὐλαμὸν εἰς ὕψωμα 549 καὶ ἕτερον εἰς τὰ Ν.Α. Παπαζλῆ ὑψώματα δι' ἀγῶνα κατασυντριβῆς κατὰ τοῦ εἰς Ἀλῆ Μπέη ἐχθρικοῦ τάγματος. Τὸ ὑπόλοιπον τάγμα ὡς γενικὴ ἐφεδρεία εἰς τὴν Β. παρυφὴν Παπαζλῆ. Οἱ ὡς ἄνω οὐλαμοὶ μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ ἐξ Ἀλῆ Μπέη, καταδιώκοντες αὐτὸν καὶ ἐκκαθαρίζοντες τὸ πρὸ αὐτῶν ἔδαφος θὰ ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ τάγματός των κατὰ τὴν προχώρησιν.

6) Μία ὀρειβατικὴ πυροβολαρχία μετὰ τῶν ὡς ἄνω δύο οὐλαμῶν πεζικοῦ διὰ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν περὶ τὸ Ἀλῆ Μπέη στόχων.

7) Ἡ ἑτέρα ὀρειβατικὴ πυροβολαρχία θὰ συνοδεύσῃ τὸ τάγμα Μπουρδάρα καὶ ἅμα τῇ καταλήψει τοῦ Δζὶρ Ντὰγ θὰ ἐγκατασταθῇ ἐπ' αὐτοῦ.

8) Ἡ πεδινὴ μοῖρα Κολοκοτρώνη νὰ ἐγκατασταθῇ Β. καὶ Β, Α. Παπαζλῆ εἰς θέσεις ἐκλεχθησομένας παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ ἀποσπάσματος ἀντισυνταγματάρχου κ. Παπαδήμα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶνε εἰς θέσιν ἅμα τῇ χαραυγῇ νὰ βοηθήσῃ διὰ τῶν πυρῶν της τὴν προχώρησιν τῶν τμημάτων τοῦ ἀποσπάσματος.

Ἐν Κὸλ-Ντερὲ τῇ 8 Ἰουνίου 1920

Ὁ Διοικητὴς τοῦ ἀποσπάσματος

Συν)ρχης ***Πλαστήρας***

Ὁ Πλαστήρας θέλοντας ὅπως οἱ ἄνδρες του ἀναπαυθοῦν καλά, ὥστε τὴν ἑπομένην νὰ μποροῦν νὰ διανύσουν τὴν μεγάλην ἀπόστασιν ποὺ ἐχώριζε τὸ Παπαζλῆ ἀπὸ τὸ Ἀξάρι, διέταξεν ἀπὸ τῆς 20ῆς ὥρας

τῆς 8ης Ἰουνίου νὰ παύσῃ κάθε ὁμιλία στοὺς καταυλισμούς. Ἡ διαταγή του αὐτὴ θέλησε νὰ ἐκτελεσθῇ αὐστηρὰ καὶ ἐπέβλεψε αὐτοπροσώπως τὴν ἐκτέλεσίν της.

Ὁ Πλαστήρας ξαγρυπνᾶ

Τὴν ὥρα, ποὺ οἱ εὔζωνοι κοιμόντουσαν ὁ Πλαστήρας ξαγρυπνοῦσε καὶ ἠσχολεῖτο μὲ τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐπιχειρήσεως. Εὐτυχῶς ! Γιατί, λίγο μετὰ τὰ μεσάνυχτα ὅταν θέλησε νὰ ἐρωτήσῃ τηλεφωνικῶς τὸ εἰς Γενῆ Τσιφλὶκ συγκεντρωμένον 28ον σύνταγμα πεζικοῦ (Γουλιανοῦ), ἂν εἶνε ἕτοιμον γιὰ τὴν ἐπίθεσι, ἐπληροφορεῖτο κατάπληκτος ὅτι τὸ σύνταγμα τοῦτο, ποὺ ἀνῆκε στὴ Μεραρχία Σμύρνης (Ἀλ. Μαζαράκη) δὲν εἶχε καμμιὰ διαταγὴ περὶ ἐπιθέσεως! Κατόπιν τούτου ὁ Πλαστήρας ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Γουλιανὸν νὰ κινηθῇ τὸ σύνταγμα συγχρόνως μὲ τὸ ἀπόσπασμά του, ἐφ' ὅσον ἡ διαταγὴ τῆς ἐπιθέσεως εἶχεν ἐκδοθῇ, ὁ Γουλιανὸς ὅμως τοῦ ἀπήντησεν ὅτι τὸ σύνταγμά του δὲν μπορεῖ νὰ κινηθῇ πρὸ τῆς 6ης ὥρας, γιατὶ μόλις εἶχε συγκεντρωθῇ, ἔπειτα ἀπὸ μεγάλη πορεία, καὶ οἱ ἄνδρες του ἦσαν κουρασμένοι.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀπόσπασμα Πλαστήρα ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπίθεσίν του ἀπό τῆς 3ης ὥρας γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ καταλάβῃ τὸ Ἀξάρι ἐντὸς τῆς ἡμέρας καὶ διευκολύνῃ ἔτσι τὴν προέλασιν τῆς κυρίας φάλαγγος τοῦ Σ. Στρατοῦ Σμύρνης, βρέθηκε στὴν ἀνάγκην νὰ τροποποιήσῃ τὴν διαταγή του καὶ νὰ διατάξῃ τὸ τάγμα Τερτίκα νὰ κατευθύνῃ τὸ τμῆμα του καὶ κατὰ τοῦ εἰς Ἀρπαλῆ ἐχθροῦ, γιὰ νὰ μὴ ἀφίσῃ ἐχθρικὸν τμῆμα στὸ πλευρὸν καὶ τὰ νῶτα τοῦ ἀποσπάσματός του.

Ὁ πρῶτος αἰφνηδιασμὸς

Στὶς 3 τὸ πρωῒ τῆς 9 Ἰουνίου, τὰ τάγματα Μπουρδάρα καὶ Τερτίκα, διευθύνονται πρὸς τὸ μέρος ποὺ ὡρίσθησαν.

Οἱ εὔζωνοι, ἐλαφροί, χωρὶς γυλιοὺς καὶ βάρη, γιατὶ ὁ Πλαστήρας εἶχε φροντίσῃ νὰ ἐπιτάξῃ ὅλους τοὺς ἁραμπάδες τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ φορτώσῃ ἐπάνω τοὺς γυλιούς των, βαδίζουν ἐλαφροὶ καὶ εὐχαριστημένοι.

Ἡ κίνησις ποὺ διέταξεν ὁ Πλαστήρας, ἦταν ἀποτελεσματική.

Τὰ ἀπέναντι ἐχθρικὰ τμήματα αἰφνηδιάζονται καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν πανικόβλητα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἀξαρίου. Τὸ εἰς Ἀλῆ-Μπέη τμήματα στρατοῦ ἑτοιμάζονται νὰ ἀμυνθοῦν καὶ πιάνουν τὰ χαρακώματά τους ποὺ ἦσαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Τζὶρ-Ντάγ, ὅταν

βλέπουν ἀπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ σὰν ἀετοί, ν' ἀνεβαίνουν οἱ εὔζωνοι.

Κατάπληξις εἰς τὴν ἀρχή.

— Φτερὰ ἔχουν, τζάνεμ, αὐτὸ τὸ Σεϊτὰν-ἀσκὲρ (Σεϊτὰν-ἀσκέρ ἀπὸ καλοῦσαν τοὺς εὐζώνους). Πῶς ἐφθάσανε ἐδῶ ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας! Τὴν κατάπληξιν ἀκολουθεῖ ὁ πανικός, καὶ τρέπονται εἰς φυγήν, πρὸς τὰ Μάρμαρα.

Ὁ Πλαστήρας ἀκολουθεῖ ἀπὸ κοντά, τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀγῶνος. Στέλλει μερικοὺς οὐλαμοὺς τοῦ τάγματος νὰ καταδιώξῃ τοὺς φεύγοντας καὶ τὸ ἔφιππο εὐζωνικό, νὰ τοὺς κόψῃ τὴν ὑποχώρηση.

Πέφτουν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, οἱ εὐζῶνοι μέσα εἰς τοὺς Τούρκους, τοὺς τσακίζουν, τοὺς διασκορπίζουν, τοὺς ἀποσυνθέτουν καὶ καταστρέφουν τὸ τάγμα ἐντελῶς.

Σὲ διάστημα μισῆς ὥρας ἀπὸ τοὺς 550 τοῦ τουρκικοῦ τάγματος τοῦ Ἀλῆ-Μπέη, δὲν ἀπομεῖναν παρὰ 173 αἰχμάλωτοι. Σκοτωθῆκαν 130 καὶ ἄλλοι 120 ποὺ κατορθώσαν νὰ διαφύγουν πρὸς τὰ Μάρμαρα συνελήφθησαν ἐκεῖ, ἀπὸ τὸ 3ον πεζ. σύνταγμα.

Κάθε εὔζωνος ἔρχεται φέρον καὶ ἀπὸ ἕνα ἢ δύο αἰχμαλώτους.

Θέλουν νὰ τοὺς παραδώσουνε μὲ τὰ ἴδια τους, τὰ χέρια στὸν Πλαστήρα.

— Νὰ κι' ἐγὼ τὶ ἔκανα, ἀρχηγέ!

Ὁ Πλαστήρας, τοὺς θωπεύει, τοὺς συγχαίρει, ἀλλὰ δὲν ἔχει καιρὸ νὰ χάσῃ. Ἐπείγεται νὰ πάῃ εἰς τὸ Ἀξάρι.

Στὶς 6 τὸ πρωῒ τελείωσεν ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ ἀπέναντι τοῦ Παπαζλῆ, τμήματος τοῦ ἐχθροῦ, ἀπὸ Ἀλῆ-Μπέη καὶ Δζὶρ-Νταγ ἕως τὸ Ἀρπαλῆ. Ὁ Πλαστήρας ἐπείγεται νὰ φθάσῃ στὸ Ἀξάρι.

— Ἔμπρός!

Ἔμπρὸς ὁ Τερτίκας μὲ τὸ τάγμα του, ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ πειὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ τάγμα οἱ ἔφιπποι εὐζῶνοι καὶ μαζὶ μὲ τοὺς εὐζώνους ἐμπρὸς ἐμπρὸς ἀπὸ ὅλους, ὁ Πλαστήρας.

Οἱ εὔζωνοι εἶναι περήφανοι, γιατὶ εἶναι πρώτη φορὰ ποὺ ἔλαβαν μέρος ὡς..... ἔφιπποι, σὲ μάχη. Διηγοῦνται στὸν Πλαστήρα τὰ κατορθώματά τους καὶ δὲν τελειώνουνε. Καὶ ὁ Πλαστήρας τοὺς συγχαίρει. Τοὺς ἀκούει μὲ εὐχαρίστησι, τοὺς συμβουλεύει, τοὺς διδάσκει πῶς πρέπει νὰ μάχονται ὡς ἔφιποι καὶ τοὺς λέγει εἰς τὸ τέλος:

— Δὲν θέλω ὅμως, νὰ ξαναεκτεθῆτε, ὅπως ἐξετέθητε σήμερα. Σᾶς ξέρω ὅτι εἴσθε παλληκάρια, ἀλλὰ μὴ ξεχνᾶτε ὅτι μοῦ χρειάζεσθε. Σήμερα εἴχατε πέντε τραυματίας. Δὲν θέλω αὐτὸ νὰ..... ἐπαναληφθῇ.

Ὁ κ. Πλαστήρας ἔφιππος ἐπιθεωρῶν τμήματα Στρατοῦ

Ἔτσι σιγὰ σιγὰ αὐτὸ τὸ ἔφιππο εὐζωνικό, κατήντησε νὰ εἶναι ἕνας τίτλος τιμῆς γιὰ τοὺς στρατιῶτες καὶ ἡ τοποθέτησις ἑνὸς εὐζώνου εἰς αὐτὸ ἦταν ἕνα εἶδος ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως γιὰ τὰ παλληκάρια του.

Ἄλλοι ἐλιγμοὶ κυκλωτικοὶ

Στὰς ὃ τὸ βράδυ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἐχθρό, ποὺ κατεῖχε τὰ ὑψώματα, νοτίως τοῦ Ἀξαρίου.

Ὁ Πλαστήρας ποὺ προπορευότανε, ἀντελήφθη τὶς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ διατάσσει ἐπίθεσιν, καὶ συγχρόνως τὸ δεύτερο τάγμα τοῦ Σιώρη, νὰ κάνη ἐλιγμὸ κυκλωτικό.

Τὸ ὀρειβατικὸ πυροβολικὸ ἀρχίζει καὶ τοὺς τσάκισε τοὺς Τούρκους.

Πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν εὐζώνων καὶ ἅμα εἶδε καὶ τὸν ἕλιγμὸ τοῦ Σιώρη, ὁ ἐχθρός, ποὺ ἦταν ἕνα σύνταγμα πεζικοῦ μὲ ἀνάλογο πυροβολικό, ἀνατρέπεται καὶ ὑποχωρεῖ πανικόβλητος, πετῶντας τὰ ὅπλα του.

Οἱ εὔζωνοι κυριεύσανε δύο πολυβόλα τῶν 10,5 ἐξ ὧν τὸ ἕνα πλῆρες, μὴ προφθάσαντος τοῦ πυροβολητοῦ πρὸ τῆς ὁρμῆς τῶν εὐζώνων, νὰ πυροβολήσῃ, 200 αἰχμαλώτους καὶ ὅπλα ἄφθονα. Σὲ μιὰ ὥρα καταλαμβάνεται καὶ τὸ Ἀξάρι. Ὁ Πλαστήρας γιὰ νὰ μὴ διασπασθῇ ἡ πειθαρχία, ἀπηγόρευσε στοὺς ἄνδρες του νὰ εἰσέλθουν στὸ Ἀξάρι. Ἐπιτελεῖον, στρατὸς, πυροβολικὸ κλπ. στρατοπεδεύουν καὶ μένουν ἔξω ἀπ' τὴν πόλι. Ἀμέσως μὲ τὸν ὀπτικὸ τηλέγραφο, ἀγγέλλουν τὸ γεγονὸς στὸ Στρατηγεῖο. Τὸ Στρατηγεῖο... δυσπιστεῖ. Ἡ κατάληψις τοῦ Ἀξαρίου ποὺ ἔγινε μὲ τόσο θαυμαστὴ ταχύτητα, κατέπληξε τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο μας.

Μιὰ πολεμικὴ καντρίλλια

Τὴ νύχτα ὅμως συνέβη τὸ ἑξῆς περίεργον.

Τὰ μεσάνυχτα, μιὰ ἐχθρικὴ φάλαγξ, δυνάμεως τάγματος, μὲ 4 κανόνια, ποὺ ὑποχωροῦσε, πιεζομένη ἀπὸ τὰ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, μὴ γνωρίζοντας τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀξαρίου, ἀπὸ τοὺς ἕλληνας εἰσῆλθεν..... εἰς τὴν πόλιν, γιὰ νὰ ἀναπαυθῇ.

Ὁ Πλαστήρας διατάζει τὸν λόχο τοῦ ἐπιτελείου, νὰ εἰσβάλλουν ἀμέσως εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ διώξουνε ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς Τούρκους.

Οἱ «ἄνδρες» αὐτοί, ποὺ ἦσαν ὅλο καὶ νέα παιδιὰ τρέχουν μὲ ἀκράτητη ὁρμὴ καὶ διασκορπίζουν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ρίχνουν ἀπάνω στὶς δικές μας τῆς προφυλακὲς ποὺ εἶχαν εἰδοποιηθῇ καὶ αὐτὲς ἀπὸ τὸν Πλαστήρα.

Πρώτης τάξεως ἐπιτυχία, ἡ ἐκτέλεσις αὐτή.

Τὸ ἐχθρικὸν τάγμα, συνετρίβη κυριολεκτικῶς.

Ὁ λόχος τοῦ ἐπιτελείου συνέλαβε 200 αἰχμαλώτους, 4 πυροβόλα, 6 πολυβόλα, ἄπειρα ὅπλα καὶ πυρομαχικὰ καὶ 6 ἀξιωματικοὺς αἰχμαλώτους. Οἱ σκοτωμένοι ἦσαν ἄπειροι.

Ὅσοι γλύτωσαν, πέσαν ἀπάνω στὶς προφυλακές, καὶ ἀποτελειωθήκανε ἐκεῖ.

Τὸ περίεργον τῆς νυκτερινῆς αὐτῆς συμπλοκῆς, ἦτο τὸ ἑξῆς: Ὅτι ὁ λεγόμενος εἰς τὰς ἐκστρατείας «λόχος τοῦ ἐπιτελείου», ἀποτελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ «κουραμπιέδες», οἱ ὁποῖοι ὡς....ἐκ τοῦ εἴδους των δὲν θεωροῦνται μάχιμοι. Διότι ἀποτελοῦν εἰς τὴν στρατιωτικὴν γλῶσσαν «σύνθεσιν μὴ μάχιμον».

Οἱ «κουραμπιέδες» ὅμως αὐτοί, στὰ χέρια τοῦ Πλαστήρα, ἔγειναν πρώτης τάξεως πολεμισταί. Γιατὶ ὁ Πλαστήρας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς «στασιμότητος», ἀπὸ τότε δηλαδή, ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴν Οὐκρανία ἕως τώρα ποὺ κάναν τὶς πρῶτες μάχες, τοὺς ἐξεγύμνασε καὶ τοὺς κατέστησεν ἀξιομάχους.

Γι' αὐτὸ τοὺς ἀνέθεσε καὶ τὴν νυκτερινὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ Ἀξαρίου.

Κατόπιν τοὺς ἐφοδίασε μὲ πολυβόλο, βομβοβόλο, ὁπλοπολυβόλο, καὶ τοὺς ἔκαμε μιὰ σοβαρὴ πολεμικὴ μονάδα τοῦ συντάγματος.

Δὲν ξέρουμε δὲ γιατί, τὸ σύνταγμά του ὁ Πλαστήρας τὸ ὠνόμασε «Ἡ στρατιὰ τοῦ Γκαλιὰν».

Καὶ οἱ ἡρωϊκοὶ κουραμπιέδες ἀπεκλήθησαν «Ἡ στρατιὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Γκαλιάν».

Οἱ πολεμικοὶ..... κουραμπιέδες

Οἱ εὔζωνοι, ἐπειδὴ ὁ λόχος αὐτὸς τοῦ ἐπιτελείου, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς πλέον μορφωμένους ἄνδρας, καὶ γενικῶς παιδιὰ καλομαθημένα, τοὺς ἀποκαλοῦσαν:

«Ὁ λόχος τῶν εὐγενῶν».

Ἀργότερα, ὁ στρατὸς αὐτὸς τῶν κουραμπιέδων ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Συντάγματος Παπαθανασοπούλου καὶ ἐπετέλεσε σπουδαῖα κατορθώματα.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πολλά του κατορθώματα, τὸ καὶ τελευταῖο δυστυχῶς, ἦταν στὶς 14 Αὐγούστου 1922. Τὴν δευτέρα δηλαδὴ ἡμέρα τῆς ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐνῷ ὁλόκληρος ἡ Ἑλληνικὴ στρατιὰ κατέρρεε, ὁ λόχος αὐτός, ἐπέδειξε τέτοια ἀνδρεία καὶ ἀνέλαβε τόσο σκληρὸ ἀγῶνα ποὺ ἀπεδεκατίσθη πραγματικῶς.

Ἀπὸ δύναμι 180 ἀνδρῶν ποὺ εἶχε, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄτακτο ὑποχώρησι ἑνὸς τάγματος τοῦ 3ου συντάγματος, ἀπάνω στὰ ὑψώματα τοῦ Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισάρ, ἔχασε τοὺς 150 ἄνδρας.

Αὐτὸ ἦταν τὸ θαῦμα τοῦ Πλαστήρα καὶ ἡ δύναμις.

Νὰ κάμῃ ἀκόμη καὶ τοὺς «κουραμπιέδες» ἥρωας!

Τὸ νοῦ σας τ' ἄλογα!

Στὶς 10 Ἰουλίου τὸ πρωΐ, ὁ Πλαστήρας, στερεῖται διαταγῶν, ἀπὸ τὸ στρατηγεῖο καὶ ἔτσι ἠναγκάσθη νὰ μὴ προχωρήσῃ.

Ἀποφασίζει λοιπὸν νά μείνῃ ἐκεῖ ὁ Πλαστήρας, γιὰ ν' ἀναπαυ-

θοῦν οἱ στρατιῶτες του, ὡς νὰ ἔλθουν καὶ τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ στρατοῦ, ποὺ ἀργοποροῦνε, μιὰ ποὺ τὸ Ἀξάρι, ἦταν ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Σώματος στρατοῦ τῆς Σμύρνης.

Στὶς 6 ὅμως τὸ πρωῒ ὁ Πλαστήρας ἀντιλαμβάνεται μιὰ φάλαγγα ἱππικοῦ νὰ ἔρχεται πρὸς τὸ Ἀξάρι ἐκ Νοτιοδυσμῶν. Φαντάζεται ὅτι πρόκειται περὶ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ διωκομένου ἐκ τῶν κεντρικῶν φαλάγγων τοῦ Σώματος Στρατοῦ Σμύρνης καὶ ἀποστέλλει τὸ ἔφιππον τμῆμα νὰ ἐνεδρεύσῃ καὶ διαλύσῃ τὸ ἐχθρικὸν τοῦτο τμῆμα.

— Προσοχή, λέει στοὺς ἐφίππους εὐζώνους, νὰ μὴ σκοτώσετε τὰ τούρκικα ἄλογα. Μᾶς χρειάζονται ν' αὐξήσουμε τὸ εὐζωνικό μας. Σᾶς θέλω! δὲν πρέπει νὰ ξεφύγῃ κανένα ἄλογο!

Οἱ εὐζῶνοι φεύγουν γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἐντολήν, ἀλλ' ἀντὶ γιὰ Τούρκους βλέπουν κοντά τους τὸν στρατηγὸν Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἐπιλαρχίας σπεύδει νὰ καταλάβῃ πρῶτος τὸ Ἀξάρι, μὴ γνωρίζοντας ὅτι εἶχε καταληφθῇ ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἀπὸ τὸν Πλαστήραν.

Ἐσπευδε ὁ γενναῖος στρατηγὸς γιὰ νὰ προλάβῃ καὶ τὸν Πλαστήραν καὶ τὸν βρίσκει μπροστά του! Τὶ κακό! Ὁ Ἰωάννου ἐθύμωσε πραγματικὰ τότε μὲ τὸν Πλαστήραν.

— Δὲν θὰ σοῦ τὸ συγχωρήσω, εἶπε, ποτὲ αὐτὸ ποὺ μοῦ ἔκαμες! Ἔπρεπε....ν' ἀφίσῃς νὰ καταλάβω ἐγὼ τὸ Ἀξάρι. Πῶς διάβολο δὲν τὸ σκέφθηκες αὐτό;.....

Πολεμικὴ πορεία

Τὴν πρωΐαν τῆς 11ης Ἰουνίου ἡ Μεραρχία Ἀρχιπελάγους διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὸ Κιρκαγάτς.

Τὸ ἀπόσπασμα δὲ Πλαστήρα διετάχθη νὰ καλύπτῃ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς Μεραρχίας.

Ἡ πορεία τοῦ συντάγματος δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τίποτε τὸ ἔκτακτο. Μόνο μερικὰ μεμονωμένα τμήματα ἐχθρικὰ συνήντησε ποὺ τὰ σκόρπιζε τὸ εὐζωνικὸ ἱππικό.

Τὸ βράδυ ἐγκατεστάθησαν προφυλακὲς παρὰ τὸ χωρίον Ἔλισλὲρ (ἀνατολ. Σόμα).

Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῶν προφυλακῶν (πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Σόμα) κατεῖχεν ὁ λόχος τῶν... εὐγενῶν (ἐπιτελείου) τοῦ εὐζωνικοῦ συντάγματος.

Στὶς 11 τὸ βράδυ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ συντάγματος καὶ διοικητὴς λόχου εἰδοποιεῖται ἀπὸ ἕνα φυλάκιόν του, ὅτι ἀκούεται νὰ βαδίζῃ κά-

ποια φάλαγξ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ Κιρκαγάτς'!

— Τὶ νὰ ἦσανε αὐτοί ;

— Ἴσως κανένα τμῆμα στρατοῦ ἐχθρικοῦ ἐσκέφθησαν, ποὺ ὑποχωροῦσε, μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Κιρκαγὰτς ἀπὸ τὴν Μεραρχίαν τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Ὁ Πλαστήρας διέταξε τότε τὸν λόχον τῶν κουραμπιέδων, νὰ στήσῃ ἐνέδρα, γιὰ νὰ συλλάβῃ τὸ ἐρχόμενον ἐχθρικὸν τμῆμα, ἀλλὰ χωρὶς θόρυβον, γιὰ νὰ μὴ ξυπνήσουν οἱ ἄλλοι ἄνδρες τοῦ συντάγματός του, ποὺ κοιμόντουσαν.

Ὁ θρίαμβος τῶν... κσυραμπιέδων

Ὁ λόχος τοῦ ἐπιτελείου τόσο καλὰ ἐνήργησε, μὲ τόση τέχνη ἔστησε τὴν παγίδα, ποὺ ὁλόκληρο τὸ ἐχθρικὸ τμῆμα ἔπεσε εἰς αὐτὴν καὶ συνελήφθη ὁλόκληρον.

Οἱ εὔζωνοι τοῦ λόχου τοῦ ἐπιτελείου ἔπιασαν 180 αἰχμαλώτους, ἐκ τῶν ὁποίων ὃ ἀξιωματικοί, 4 πολυβόλα, 20 ἄλογα καὶ 4... μαντολίνα. Ὁ Πλαστήρας χάρηκε πολὺ γιὰ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ ἰδίως γιὰ τά... μαντολῖνα... Γιατί, γιὰ νὰ μὴ στενοχωροῦνται οἱ ἄνδρες του, ὅταν ἔμεναν πολὺν καιρὸν εἰς ἕνα μέρος καὶ νὰ μὴ ἀνιῶσιν, εἶχε καταρτίση ὁλόκληρον μαντολινάταν ἀπό... εὐζώνους καὶ χορωδίαν εὐζωνικήν. Ἡ μαντολινάτα ἀπαρτιζότανε ἀπὸ 20 κιθάρες, 15 μαντολῖνα, 2 βιολιὰ καὶ 2 φλάουτα. Καὶ ἡ χορωδία ἀπὸ 20 ἄνδρας.

Ὁ στρατηγὸς ὁ Ἰωάννου, ὅταν εἶδε μαντολινάτα καὶ χορωδία ἀπὸ εὐζώνους, ἐγύρισε καὶ εἶπε στὸν Πλαστῆρα.

— Ἐσὺ φίλε μου ἔχεις τὸ δαιμόνιο, ν' ἀλλάζῃς τοὺς ἀνθρώπους! Θὰ κάνῃς τοὺς εὐζώνους σου, ἀκόμα καί... ναυάρχους!

Ἀλλὰ ὁ Πλαστήρας, δὲν εἶχε μόνον τμῆμα μουσικὸν στὸ σύνταγμά του ἀλλὰ καὶ τμῆμα ἀθλητικόν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὅλοι αὐτοὶ μόνον ἐν ὥρᾳ μὴ πολεμικῇ ἦσαν μουσικοὶ καὶ ἀθληταί. Ὅταν ἄρχιζεν ἡ δρᾶσις, ἀφίναν τὰ μαντολῖνα τους καὶ ἁρπάζανε τὸ ὅπλο ἢ τὸ πολυβόλο. Στὴ μάχη καὶ οἱ γραφεῖς τοῦ συντάγματος ἀκόμη, ἀφίνανε τὸν κονδυλοφόρο καὶ πέρνανε τὸ μάλινχερ. Ἔτσι τοὺς ἤθελε τοὺς στρατιῶτες του ὁ Πλαστήρας.

Στὸ Γκελεμὲς

Στὶς 12 Ἰουνίου διετάχθη ἡ προέλασις τῆς βορείου ὁμάδος τῶν μεραρχιῶν πρὸς τὸ Σόμα.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Πλαστήρα, τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας, κατέλαβε τὸ χωριὸ Γκελεμπές.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου αὐτοῦ, κατὰ τὰ τρία τέταρτα, ἦσαν Ἕλληνες καὶ κατὰ τὸ ἕνα τέταρτο Τοῦρκοι.

Οἱ Τοῦρκοι, βγῆκαν μαζὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας νὰ.....ὑποδεχθοῦνε τὸν Πλαστήρα.

Ἕνα μοναδικὸ θέαμα, τότε, παρουσιάσθηκε ἐμπρὸς εἰς τοὺς στρατιῶτες μας.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ χωριοῦ μὲ δάκρυα στὰ μάτια, φιλοῦσαν τὴν σημαία τοῦ συντάγματος, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔσκυβαν τὸ πρόσωπό τους, εἰς τὴν γῆ, ὅταν περνοῦσε ἡ σημαῖα.

Μιὰ σπαρακτικὴ σκηνὴ

Τὴν στιγμὴ ποὺ οἱ εὔζωνοι τοῦ Πλαστήρα μπαίναν μέσα στὸ χωριό, ἀκούστηκαν σπαρακτικὲς φωνές, ἀπὸ ἕνα σπίτι.

Τὶ εἶχε συμβῆ;

Μιὰ μητέρα, ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἐξώστην, στὸ πλακόστρωτο τοῦ σπιτιοῦ της, γιατὶ ἐκείνη τὴ στιγμὴ ξεψύχησε τὸ μονάκριβο, δεκαπενταετές παιδάκι της. Τὸ παιδάκι αὐτό, ἐπὶ δέκα ἡμέρες χαροπάλευε, καὶ κρατοῦσε τὴν ψυχή του μὲ τὰ δόντια του, μὴ θέλοντας νὰ πεθάνῃ, πρὶν νὰ ἰδῇ τὸν Ἑλληνικὸ στρατό, ποὺ ἔρχεται νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ.

— Δὲν θὰ πεθάνω ἀκόμα μανοῦλα μου, τῆς ἔλεγε, Νὰ ἀκούω τὰ τουφέκια, τὰ κανόνια! Νὰ οἱ δικοὶ μας, ἔρχονται!...

Ἡ μητέρα του, δαγκώνοντας τὰ χείλη της, γιὰ νὰ μὴ κλάψῃ καὶ τὴν ἰδῇ τὸ ἄρρωστο παιδί, προσπαθοῦσε νὰ τοῦ δώσῃ κουράγιο.

— Ναὶ παιδάκι μου, τοῦ ἔλεγε, θὰ ρθοῦν οἱ Ἕλληνες. Ὅλο καὶ προχωροῦν. Δὲν θ' ἀργήσουν, μὴ στενοχωρεῖσαι.

— Νὰ ἀκούω τὰ βήματά τους, μητέρα, ἔλεγεν αὐτό. Ἄχ Θεούλη μου, νὰ μὴν πεθάνω, ὡς νὰ ἔρθουν!

— Μὴ, παιδάκι μου, τοῦ ἔλεγεν ἡ μάννα του, βάζεις κακὸ στὸ νοῦσου! Τέλος, ἡ ὥρα τῆς ἐλευθερίας ἔφθασε.

Τὰ τουφέκια καὶ τὰ κανόνια παῦσαν νὰ βροντοῦν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν διασκορπισθεῖ καὶ οἱ εὔζωνοι μπαῖναν μὲ σάλπιγγες καὶ ζητωκραυγὲς εἰς τὸ χωριό.

— Μάννα μου, ἔρχονται! εἶπε τὸ παιδί.

Κι' ἔβαλε ὅλα τὰ δυνατά του, νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸ κρεββάτι του, σύρθηκε, μὲ τὴν βοήθεια τῆς μάννας του, ὡς τὸ παράθυρο, ἐκεῖ ἕνα μειδίαμα φώτισε τὸ πρόσωπό του.

Κινήθηκε πρὸς τὰ ἐπάνω, σὰν κάτι νἄθελε νὰ πῇ, σὰν κάτι γιὰ νὰ χαιρετίσῃ, ἀλλὰ πειὰ δὲν μπόρεσε.

Καὶ ἔμεινε ἐκεῖ.

Ἡ μάννα του, σὰν εἶδε νὰ τελειώνῃ τὸ παιδί, μέσα στὴν ἀγκαλιά της, ρίχτηκε, ἀπὸ τὸν ἐξώστη, γιὰ νὰ σκοτωθῇ.

Ἡ κηδεία τοῦ μικροῦ αὐτοῦ παιδιοῦ, μὲ τὴν μεγάλη πατριωτικὴ καρδιὰ ἔγεινε τὴν ἄλλη μέρα μεγαλοπρεπής.

Παρηκολούθησε ὁλόκληρο τὸ σύνταγμα τοῦ Πλαστήρα, ἔνοπλο, ἕως τὸν τάφο. Μιὰ σημαῖα ἑλληνικὴ σκέπαζε τὸ φέρετρό του, καὶ κατέθεσαν, στὸ λείψανό του, ἄνθη, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί.

Τέτοια κηδεία οὔτε θὰ ξαναδῇ τὸ Γκελεμπές.

Ἀλλὰ καὶ τέτοια πατριωτικὴ ψυχὴ σὰν ἐκείνη, τοῦ μικροῦ, ποὺ θὰ ξαναυρεθῇ!..

Ὅταν κατέβαζαν στὸν τάφο τὸ μικρό του φέρετρο, τὰ τουφέκια μιᾶς διμοιρίας ἔριχναν ἀποχαιρετιστήριες βολὲς καὶ οἱ λυγμοὶ ἔπνιγαν τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς εὐζώνους μαζί!...

Στὸ Μπαλουκεσὲρ

Στὶς 15 Ἰουνίου, ἐξεδόθη διατάγη νὰ καταληφθῇ τὸ Πάνορμο καὶ ἡ Προῦσσα.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Πλαστήρα, εἶχε ἀναλάβει τὴν κάλυψιν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, τῆς ὁμάδος τοῦ Μεράρχου.

Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Μ. Ἀσίας τόσον πρὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920, ὅσον καὶ μέχρι τοῦ 1922, σπάνια θὰ ἰδοῦμε τὸν Πλαστήρα νὰ ἐνεργῇ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῆς Μεραρχίας του. Σχεδὸν πάντοτε τοῦ ἀνετίθετο ἡ διοίκησις μικτοῦ ἀποσπάσματος, γιατὶ ὅλες οἱ ἀνώτερες διοικήσεις καθὼς καὶ οἱ μετανοεμβριανές, εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὴ γενναιότητα, τὴν κρίσι καὶ τὴν ἀντίληψί του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, τὸν ἄφιναν νὰ ἐνεργήσῃ ἐκ πρωτοβουλίας. Καὶ ἡ πρωτοβουλία αὐτὴ τοῦ Πλαστήρα, ὅπως θὰ ἰδοῦμε παρακάτω, ἔσωσε πολλὲς φορὲς τὴν κατάστασι, ποὺ εἶχε περιέλθει σὲ δύσκολο σημεῖο ἐξ αἰτίας τῆς ἀνικανότητος μερικῶν διοικητῶν μονάδων καὶ ἀνωτέρων ἀκόμη διοικήσεων.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μπαλουκεσέρ, τὸ σύνταγμα Πλαστήρα παρέμεινε πλέον δεκαημέρου στὸ Σουζουρλοῦ (Β. Μπαλουκεσὲρ) πρὸς ἀνάπαυσιν, τὸν καιρὸ δὲ αὐτόν, ἡ μὲν Μεραρχία Ἀρχιπελάγους ἐκινεῖτο πρὸς κατάληψιν τῆς Προύσσης, ἡ δὲ Μεραρχία Σμύρνης μετὰ τοῦ 3ου πεζικοῦ συντάγματος τῆς XIII Μεραρχίας ἐπεβιβάζετο πλοίων πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

Ὁ Πλαστήρας κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἠσχολεῖτο μὲ τὸ κυνῆγι τῶν τρυγονιῶν, ποὺ ἦσαν τότε ἄφθονα στὸ Σουζουρλοῦ, τὸ εἶχε βάλη δὲ πεῖσμα νὰ κάμη κυνηγὸν ἕνα... ἀνεπίδεκτον μαθήσεως ἀξιωματικὸν τοῦ ἐπιτελείου του.

Ἀλλὰ τὸν ἀξιωματικὸν αὐτόν, ποὺ βαρέθηκε ἐπί τέλους γιὰ τὰ τὸν διδάσκῃ, τὸν βλέπει μιὰ ἡμέρα νὰ κρατάῃ στὰ χέρια του 35 τρυγόνια σκοτωμένα.

— Ἀπὸ ποῦ... τ' ἀγόρασες; Τοῦ λέει ὁ Πλαστήρας.

— Ἀπὸ ποῦ νὰ τ' ἀγοράσω συνταγματάρχα μου, τοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος. Ὑπάρχει ἐδῶ πέρα ἀγορά; Ἁπλούστατα, τὰ σκότωσα.

Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως ἐλύθη τὸ μυστήριο. Τὸν ἔπιασε ἐπ' αὐτοφόρῳ μὲ τὸ δίκαννο, κρυμμένο σὲ μιὰ λόχμη στὸ ποτάμι, ποὺ ἐπήγαιναν τὰ τρυγώνια γιὰ νὰ πιοῦν νερὸ καὶ πυροβολοῦσε στὸ σωρὸ καὶ τὰ σκότωνε.

— Εἶσαι πολὺ σκληρός, τοῦ εἶπεν ὁ Πλαστήρας.

— Γιατί;

— Ὅταν πίνουνε νερό, ποτὲ οἱ καλοὶ κυνηγοί, δὲν σκοτώνουν τὰ θηράματα.

Καὶ τοῦ πῆρε τὸ δίκανο ὡς ἄχρηστο καὶ ἐπικίνδυνο γιὰ τὰ χέρια του.

Ἡ σκελέες τοῦ Κονδύλη

Στὶς 6 τὸ πρωῒ τῆς 12 Ὀκτωβρίου, ὁ Πλαστήρας, ὅπως κάθε μέρα ποὺ δὲν εἶχε πόλεμο, ἦταν ἕτοιμος, μαζὶ μὲ τοὺς ἀξιωματικούς του ποὺ διέθεταν ἄλογα, νὰ βγῇ γιὰ κυνῆγι ἀγριοχοίρων. Στὴν περιοχὴ ἐκείνη τοῦ Ἐνβανλὰρ (δυτικῶς τοῦ Οὐσάκ,) ὅπου ἔμεινε γιὰ κάμποσο μὲ τὸ Σύνταγμά του ὁ Πλαστήρας, εἶχε πολὺ κυνῆγι ἀγριοχοίρων καὶ οἱ λόχοι εἶχαν συχνὰ συσσίτιο ἀγριογούρουνο!

Ἦταν δὲ τόσο ἀποτελεσματικὸ τὸ κυνῆγι τοῦ Πλαστήρα, ὥστε κάθε μέρα, δύο τοὐλάχιστον λόχοι, ἐκ περιτροπῆς, μαγείρευαν ἀγριογούρουνο.

Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Πλαστήρας ἔδινε τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως, ὁ ἀγγελιοφόρος τοῦ ἔφερε τὴν εἴδησι πὼς ὁ ἐχθρὸς εἶχε χτυπήσει τὴ 13η Μεραρχία, στὴν ὁποία ἀνῆκε καὶ τὸ σύνταγμά του καὶ ὅτι ἦταν ἀνάγκη νὰ σπεύσῃ γιὰ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμή του.

Ἡ θέσις τῆς 13ης Μεραρχίας ἦταν τότε πολὺ δυσχερής, καὶ τοῦτο γιατὶ ὁ διοικητὴς τοῦ τάγματος τοῦ 2ου πεζικοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἤδρευε στὸ Σιμάβ, ὁ ὁποῖος ἀπετάχθη κατόπιν, δὲν ἐξετέλεσε τὴ διαταγὴ ποὺ τοῦ ἐδόθη καὶ ἔδωκε τὸν καιρὸ στοὺς Τούρκους νὰ χτυπήσουν στὰ γερὰ τὴ 13η Μεραρχία.

Ἡ ἀναγγελία τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως, ἐματαίωσε, ὅπως ἦταν ἐπόμενο τὸ κυνῆγι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ ὁ Πλαστήρας διέταξε τὸ Σύνταγμά του νὰ κινηθῆ πρὸς τὸ Οὐσάκ.

Τὸ πρωΐ τῆς 13ης Ὀκτωβρίου ὁ Πλαστήρας συνεννοεῖται τηλεφωνικῶς ἀπ' τὸ Οὐσάκ μὲ τὸν Κονδύλην, ποὺ διοικοῦσε τὸ 3ον πεζικὸν σύνταγμα.

Μέλη τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922 μεταξὺ αὐτῶν οἱ κ. κ. Πλαστήρας καὶ Γονατᾶς.

— Ἀκόμα αὐτοῦ εἶσαι, Νίκο, φωνάζει ὁ Κονδύλης. Σπεῦσε, παιδί μου. Ἐδῶ γίνεται χαλασμός!

— Κουράγιο, κάνε κουράγιο κι' ἔφθασα! ἀπαντᾷ ὁ Πλαστήρας. Ἐν τῷ μεταξύ, ἂν σοῦ χρειάζωνται, στέλλω γιὰ σένα καὶ γιὰ τὸ σύνταγμά σου δύο φορτηγὰ αὐτοκίνητα μέ... σκελέας!...

— Ἀστειεύεσαι, μωρὲ Πλαστήρα. Ἄντε, κάνε γρήγορα!...

Ἡ μάχη τοῦ Τσεντὲζ

Αἱ μάχαι Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ὑπῆρξαν πολὺ σκληρὲς καὶ ἄγριες εἰς τὸ Τσεντέζ.

Ἑπτὰ φορὲς κατέλαβον οἱ Τοῦρκοι ἕναν λόφο, καὶ ἄλλες ἑπτὰ τὸν ἐπανακατέλαβον οἱ στρατιῶτες μας μαχόμενοι στῆθος μὲ στῆθος, μὲ τῆς λόγχες.

Ἔτσι, ἔπειτα ἀπὸ πέντε ἡμερῶν σκληροὺς ἀγῶνας, τὸ Τσεντὲζ ἔπεσε στὰ χέρια μας καὶ καθαρίστηκε ὁ τόπος ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἀλλὰ ἔκανε κρύο δυνατὸ ἐκεῖ ψηλά. Κάθε ἡμερα χιόνιζε, καὶ οἱ στρατιῶτες μας ὑποφέρανε πολύ.

Ὁ Πλαστήρας, πρότεινε τότε νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν,

— Καὶ πῶς θὰ προφυλάξουμε τὸ Οὐσάκ; τοῦ ἀπάντησαν.

Ὁ Πλαστήρας τοὺς ὑπέδειξε καὶ ἀπὸ ποὺ ἀλλοῦ, μποροῦσε τὸ Οὐσὰκ νὰ προφυλαχθῇ καὶ ἡ σύστασις τοῦ Πλαστήρα ἐφάνη λογική, καὶ ὁ στρατός μας συνεπτύχθη, ἐγκαταλείψας τὸ Τσεντέζ.

Ὁ Πλαστήρας τότε ἀπεσύρθη καὶ ἔστησε προφυλακὰς εἰς τὸ Λϊνὲ Χὰν. Ἦταν δὲ καταμαγεμένος μὲ τὶς προελάσεις αὐτές, καὶ μὲ τὶς νίκες.

— Τῶν προγόνων μας, οἱ πόθοι καὶ τὰ ὄνειρα, ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας, πραγματοποιοῦνται. Θὰ πᾶμε στὴν «Κόκκινη Μηλιά»!

— Μ' ἐσένα, τοῦ ἀπαντούσανε οἱ εὔζωνοι, καὶ στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου, ἐὰν θέλης θὰ πᾶμε!....

— Μάτι νὰ μὴ μᾶς βασκάνη! Προσθέταν καὶ οἱ ἀξιωματικοί.

Ἕνα στενοχωροῦσε τὸν Πλαστήρα.

Ἡ ἀτιμίες τῶν Ἰταλῶν, στὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, ποὺ ἔγειναν αἰτία, νὰ καῇ τὸ Ἀϊδίνι καὶ νὰ σφαγῇ ὁ ἑλληνικός του πληθυσμός.

— Ἂς τους, τοὺς «μπαγάσηδες», τοῦ λέγαν οἱ εὐζῶνοι, ἂς εἴμαστε καλά, ἡμεῖς κι' ἐσύ, καὶ θὰ τοὺς διορθώσουμε κι' αὐτοὺς μιὰ μέρα.

— Θὰ τοὺς μαδήσουμε, σὰν τὰ «κοκόρια», ποὺ ἔχουν στὸ κεφάλι τους προσθέτανε, ἐνθυμούμενοι τοὺς Βερσαλλιέρους, ποὺ εἶχανε ἰδεῖ στὴν Μακεδονία, κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο.

Ἐπειδὴ δέ, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὐζώνους αὐτούς, εἶχαν λάβει μέρος, τότε, εἰς τὸν τομέα τοῦ Μοναστηρίου, καὶ εἶδαν τὰ χάλια καὶ τὴ δειλία τῶν Ἰταλῶν, στὸ ὕψωμα 1050, ποὺ τοὺς τὸ πέρνανε τακτικὰ οἱ Βούλγαροι, τὸ ἀνακτοῦσαν οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ τὸ ξαναπαρέδιδαν στοὺς Ἰταλούς, γιὰ νὰ τὸ.....ξαναεγκαταλείψουν, μόλις τοὺς ἐπετίθετο οἱ Βούλγαροι, λέγαν ἀναμεταξύ τους:

— Οἱ Ἰταλοὶ βάζουν τὰ φτερὰ εἰς τὸ κεφάλι τους, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὰ εἶχανε στὰ....πόδια,

Φαντασθῆτε δὲ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Πλαστήρα, ὅταν ἐπὶ αἰχμαλώτων καὶ σκοτωμένων Τούρκων στρατιωτῶν, εἶδαν ὅπλα καὶ πολεμοφόδια τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ.

— Οἱ μακαρονάδες τοὺς ἐφοδιάζουν!

— Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται, προσέθεσε κάποιος ἀξιωματικός.

Εἶχαν συμμάχους πρὶν τοὺς Γερμανούς, τοὺς ἐγκαταλείψαν καὶ ἔπειτα πῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν των καὶ τοὺς χτύπησαν. Ἔπειτα εἶχανε ἡμᾶς συμμάχους καὶ δὲν μᾶς χτύπησαν ἀκόμα, ἀλλὰ δίνουν ὅπλα στὸν κοινὸ ἐχθρό!...

Ὁ Μπουρδάρας διέκοψε τὴ συζήτησι!

— Δὲν τοὺς μουντζώνετε, τοὺς παληομακαρονάδες! Μιὰ ποὺ ἔχουμε ἡμεῖς μαζύ μας τὸ Θεό, τί τοὺς θέλουμε τοὺς ἄλλους! Μάτι μὴ μὰς βασκάνη μοναχά!

Ἀλλὰ τὸ κακό, τὸ μάτι μᾶς ἐβάσκανε!

Αἱ ἐκλογαὶ τῆς 1ης Νοεμβρίου

Ἀλλὰ ἐνῶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου μεγαλουργοῦσε καὶ ἡ λόγχες τοῦ στρατοῦ μας ἀνοίγαν μία ἀπέραντο καὶ εὐτυχῆ Ἑλλάδα, Ἑλλάδα ποὺ θὰ ζοῦσε ὅλα της τὰ τέκνα ἄνετα, Ἑλλάδα μεγαλείου καὶ ἐπιβολῆς, Ἑλλάδα δυνάμεως καὶ πλούτου, Ἑλλάδα ἐπανελθοῦσαν εἰς τὰ παλαιὰ τὰ μεσαιωνικὰ ἐδάφη της, Ἑλλάδα περιλαμβάνουσαν ὅλα της τὰ τέκνα εἰς μίαν σκέπην καὶ μίαν οἰκογένειαν, Ἑλλάδα ποὺ καὶ τῶν πλέον θερμοαίμων ἡ φαντασία δὲν τόλμησε ποτὲ νὰ συλλάβῃ, οἱ μαῦροι, οἱ κατηραμένοι ἄνθρωποι τῶν Ἀθηνῶν, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουθενουμένης Ἑλλάδος τῆς Μελούνας, οἱ ἄνθρωποι τῆς Μελούνας, οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἑλλάδος τῆς κατεξηυτελισμένης ἀπὸ τὸν ἀρχιχαμάλην τοῦ Κερὶμ-Ἀγᾶ, οἱ ἄνθρωποι τῆς «μικρᾶς Ἑλλάδος καὶ ἐντίμου» ὡσὰν αἱ νέαι χῶραι, νὰ τὴν ἀτιμάζανε, οἱ ἄνθρωποι τῆς μικρᾶς καὶ πεινασμένης Ἑλλάδος, οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἑλλάδος—ψωροκώσταινας, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀρνήσεως καὶ τοῦ ὀλέθρου, οἱ κατεργάται τῆς ἀνηκούστου συμφορᾶς, οἱ σκοτεινοὶ, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀντιδράσεως, οἱ καταραμένοι ἄνθρωποι τῆς ἐθνικῆς μας, τῆς πρωτακούστου συμφορᾶς, δηλητηριάσαντες τὸν κόσμο, ζητοῦσαν ἐκλογάς.

Ἐκλογὰς ζητοῦσαν, βιάζοντες τὸν Βενιζέλον καὶ ἐξωθοῦντες, πρὸς τοῦτο, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς συμμάχους καὶ οἱ Ἰταλοί.

Οἱ Ἰταλοὶ ἐγνώριζαν τὶ ἔκαμναν καὶ τὶ ζητοῦσαν.

Ἐγνώριζαν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαός, εἶχε δηλητηριασθῆ ἀπὸ τοὺς «καταραμένους», τοὺς «ἐθνοκατάρατους», ὅπως τοὺς ἀπεκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μελέτιος ὁ Πατριάρχης.

Ἐγνώριζαν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαός, εἶχεν κατακουρασθῆ ἀπὸ συνεχῆ πόλεμον δέκα ἐτῶν καὶ εἶχεν ἀπηυδήσει.

Ἐγνώριζαν ὅτι, κατὰ τὰς ἐκλογάς, θὰ ἤρχοντο οἱ μισητοὶ εἰς τοὺς συμμάχους, ἐχθροὶ τοῦ Βενιζέλου καὶ ὁ Βασιλεύς.

Ἐγνώριζεν καλὰ ὅτι αὐτὸ θὰ ἔκαμνεν τὴν Ἀντάντ, νὰ στραφῇ ἐνατίον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ ὅσα ὑπεσχέθη καὶ τὰ ὅσα εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεχώρησεν.

Ἐγνώριζεν ὅτι συνεπεία τῶν ἐκλογῶν αὐτῶν, θὰ ἦτο ἡ ἀπομόνωσις τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἕνα πόλεμον τεράστιον καὶ καταστρεπτικόν, ἀπομόνωσις ἄνευ φίλων, ἄνευ συμμάχων, ἄνευ χρημάτων, ἄνευ ἐπιεικείας καὶ ἐλέους!

Ἐγνώριζαν ὅτι αἱ ἐκλογαί, θὰ ἦσαν ὁ τάφος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἔκαμαν πᾶν ὅτι τοὺς ἦτο δυνατὸν γιὰ νὰ τὶς ἐπιτύχουν.

Καὶ ἐπέτυχαν.

Ὁ Βενιζέλος ἐνοχλούμενος ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν, ποὺ ζητοῦσεν ἐκλογάς, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο εἰς πόλεμον, καὶ ὅλη ἡ ἄλκιμος νεότης της ἦτο ἐν ἐπιστρατεύσει ἐκβιαζόμενος ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς λέγοντας ὅτι:

— «Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἀκολουθεῖ τὴν πολιτικήν σας, καὶ ἀποδοκιμάζει καὶ τὸ ἔργον σας».

Παροθούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους, πιεσθέντας ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς λέγοντας ὅτι:

— «Παρ' ὅλα ὅσα ἐδόθησαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐχθρὸς πρὸς τοὺς συμμάχους, προκηρύξας τὰς ἐκλογάς.

Δὲν ἐφαντάζετο, ποτέ, βεβαίως, ὅτι ἔπειτα ἀπὸ μίαν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, ποῦ ἐκόμισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ λαὸς θὰ ἀπεδοκίμαζε τὸ ἔργον του.

Δὲν ἦτο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ γνωρίζῃ τὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο, ἐμπνευστὴς μεγάλων ἔργων καὶ δημιουργὸς τεραστίων γεγονότων ἐθνικῶν, ἱστορικῶν, οὔτε εὐκαιροῦσε, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἠδύνατο νὰ κατέλθῃ εἰς τὰ μικρὰ καὶ σκοτεινὰ ἔργα τῶν μικρῶν καὶ ἀθλίων ἀντιπάλων του!...

Τὰ ἴδια ἐφαντάζοντο καὶ νομίζαν καὶ οἱ συνεργάται του!

Ὁ ἀνώτερος ἐκεῖνος Ρέπουλης, δὲν μποροῦσε νὰ μεταβληθῇ εἰς Ἰούδαν, φοροῦντα φέσια τουρκικά, γιὰ νὰ παρασύρῃ τοὺς Ὀθωμανούς, κομματικῶς στὰ 1915, τοὺς Ὀθωμανοὺς οἱ ὁποῖοι ἀνεξαρτήτως τῶν ἐξηυτελισμῶν αὐτῶν τῆς ἐπισήμου τότε Ἑλλάδος, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς τότε Κυβερνήσεως, δὲν θὰ ψήφιζαν ποτὲ τὸν Βενιζέλον, διότι τέτοιες εἶχανε διαταγές, ἀπὸ τὴν Πόλι!...

Ἐκεῖνα οὔτε ὁ Ρακτιβάν, θὰ ὕβριζεν, τοὺς πρόσφυγας, «Τουρκοσπόρους», ἐπειδὴ ἦσαν Βενιζελικοί!,..

Ἐκεῖνοι ἐχάθησαν εἰς τὰς μεγάλας τὰς γραμμάς, γιατὶ ἦσανε δημιουργοί.

Οἱ ἄλλοι διαβρώσαντες, ὡς τρωκτικά, τὰ πάντα, αἰσθήματα, ἰδέας, συνειδήσεις, πατριωτισμόν, γενικὰ συμφέροντα, πόθους καὶ παλμοὺς αἰώνων, πίστιν γεννεῶν καὶ αὐτῶν ἀκόμα τῶν πατέρων τους τὰς ὑποθήκας, ἐπέτυχον ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσαν.

Τὴν πτῶσιν τοῦ «ἀνεπιθυμήτου Βενιζέλου», ἀδιάφορον ἄν μετ' αὐτοῦ, συγκατέρρεεν, ὅπως συγκατέρρευσεν καὶ ὅλος ὁ ἑλληνισμός!

Μήπως ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους των, δὲν εἶπε:

—«Ὁ Βενιζέλος νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἂς ἔλθουνε, τὰ σύνορα, εἰς τῆς Κορίνθου τὸν Ἰσθμόν!

Καὶ θὰ ἐπηλήθευεν ἡ ἀνίερος εὐχή του, καὶ ἡ βλασφημία του, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Πλαστήρας!...

Ἡ ἐκλογὲς στὸ μέτωπο

Αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 εἶχον προκηρυχθῇ πρὸ 45 περίπου ἡμερῶν, ἀλλὰ στοὺς γενναίους μαχητὰς τοῦ μετώπου δὲν εἶχε δοθῇ καιρὸς γιὰ σχετικὴ συζήτησι. Μέχρι τῶν παραμονῶν ἀκόμη τῶν ἐκλογῶν πολεμοῦσαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ μόνον ἀπὸ τὰ γράμματα τῶν συγγενῶν των ἐπληροφοροῦντο οἱ στρατιῶται, ὅτι οἱ ἐκλογὲς ἐπρόκειτο νὰ διεξαχθοῦν μὲ πεῖσμα.

«Μὴ ψηφίζετε, ἔγραφαν στοὺς στρατιῶτες, τὸ Βενιζέλο, γιατὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ψηφῖστε τοὺς ἄλλους, ποὺ μᾶς ὑπόσχονται ἐδῶ ἀποστράτευσι».

Καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν κατεδίκασε τὴν πολιτικὴν τοῦ Βενιζέλου: ἐψήφισε ἀ π ο σ τ ρ ά τ ε υ σ ι ν!

Ἕνας ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Πλαστήρα, τοῦ ἔλεγε τὴν παραμονὴν τῆς ἐκλογῆς:

— Ὁ Βενιζέλος θὰ χάσῃ τὰς ἐκλογάς.

— Ἀδύνατον! ἀπήντησε ὁ ὑπερπατριώτης Πλαστήρας. Ποιὸς ἐφαντάζετο πῶς μποροῦσε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ βρίσκεται στὸ Οὐσὰκ καὶ στὴν Προῦσσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι; Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶνε ἀρκετὰ ἔξυπνος γιὰ νὰ σκεφθῇ, ὅτι αὐτὸ μόνον ὁ Βενιζέλος μποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ, καὶ θὰ τὸν ἐκλέξῃ καὶ πάλιν πανηγυρικῶς γιὰ νὰ ὁλοκληρώσῃ τὰ ὄνειρα τῆς Φυλῆς μας καὶ νὰ στερεώσῃ τὸ μεγάλο του ἔργον.

Ὁ Πλαστήρας, γιὰ νὰ μὴ μολύνῃ, τοὺς ἐξυψωθέντας, μὲ τὰ μεγαλουργήματά των, ἄνδρας του, καὶ ἀποκαθαρθέντας, ἀπὸ κάθε κομματικὴν ροπήν, καὶ διαβολήν, εἰς τὴν φωτιὰ τοῦ πολέμου, ἄνδρας του,

ἀπηγόρευσε κάθε πολιτικὴν ἢ ἐκλογικὴν συζήτησιν εἰς τὸ σύνταγμά του.

Ἐτιμώρησε μάλιστα αὐστηρῶς καὶ κάποιον ἀξιωματικόν, ποὺ θέλησε νὰ ἐπηρρεάσῃ τοὺς στρατιώτας.

Εἶχε τὴν ἀντίληψιν ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ κάθε χρηστὸς πολίτης καὶ κάθε τοῦ καθήκοντος διοικητὴς ἀνθρώπων, ὅτι ὁ Ἕλλην στρατιώτης μπορεῖ μόνος του νά σκεφθῇ ποιὸ εἶναι τὸ συμφέρον τῆς ὁλότητος καὶ ὅτι δὲν θὰ εἶχε τὸν θηριώδη καὶ ἀνόητον ἐγωϊσμὸν νὰ σκεφθῇ μονάχα τὸ δικό του τὸ συμφέρον.

Οἱ ἐκλογὲς στὸ σύνταγμα Πλαστήρα ἔγιναν μὲ ἀπόλυτο τάξι καὶ χωρίς τὴν παραμικρὴ ἐπιβολὴ ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν. Ὁ Πλαστήρας στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶχε ἐπιστήση τὴν προσοχὴ τῶν ἀξιωματικῶν του καὶ ἐννοοῦσε νὰ ἀφήσῃ ἐντελῶς ἐλευθέρα τὴν ἐκδήλωσι τοῦ φρονήματος τῶν ἀνδρῶν τοῦ Συντάγματός του. Τὴ ἄλλη μέρα τὸ Σύνταγμα, ἐγκατεστάθη ἀμυντικῶς στὸν αὐχένα τοῦ Σελὰ Ὄγλοῦ, δέκα χιλιόμετρα βορείως τοῦ Οὐσάκ, καὶ ἐκεῖ, τὴ μεθεπομένη, ἔμαθε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ψήφου τῆς 1 Νοεμβρίου.

Στρατιωτικὴ ἀποσύνθεσις ἐν καιρῷ πολέμου

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν καὶ ἡ ἧττα τοῦ Βενιζέλου μὴ ἐκλεγέντος οὐδὲ αὐτοῦ βουλευτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶχαν ἀναστατώση κυριολεκτικῶς τὸν στρατὸν τοῦ μετώπου. Οἱ φαντάροι ἐπανεστάτησαν σχεδόν. Ἀπὸ τὴ μιὰ ἕως τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ μετώπου, κατήργησαν κάθε ἱεραρχία καὶ κάθε πειθαρχία καὶ τραγουδοῦσαν τοῦ «Ἀετοῦ τὸ Γυιό».

.....θὰ πάρωμε τὴν Πόλι,
καὶ τὴν ἁγιὰ Σοφιά,
θὰ διώξουμε τὸν Τοῦρκο
στὴν Κόκκινη-Μηλιά,
—Ὤ, γενναῖε, Βασιληά!

Καὶ ψάλλοντες αὐτό, ζητούσαν.....ἀποστράτευσιν!

Οὐδὲν ἀνοητότερον ἑνὸς λαοῦ.

Καὶ ἀλλοίμονον στὸ Ἔθνος ἐκεῖνο, ποὺ οἱ κυβερνῆται του, μεγάλα καὶ ζωτικὰ ζητήματα, τὰ ἐμπιστεύονται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοσμάκη!

Οὐδέποτε καὶ εἰς κανὲν σχεδὸν μέρος, καὶ εἰς τὰ κράτη ἀκόμη ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν αἰώνων ἐλευθερίαν, παιδείαν καὶ ζωήν, πουθενά, λέγομεν, δὲν ἐραφιναρίσθη ἀκόμη ὁ λαός, εἰς τέλειον πολίτην.

Πολὺ δὲ περισσότερον οἱ Ἕλληνες τοῦ 1920.

Ἐπὶ αἰῶνας ἠγωνίζοντο, ἔχυνον ὅλην τὴν οἰκονομικὴν τοῦ τόπου των ἰκμάδα, ἔχυναν αἷμα καὶ ἱδρῶτα, ἄφθονα γιὰ νὰ ἰδοῦν ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες.

Καὶ ἅμα τὶς εἶδαν, τὶς κλώτσησαν!

Καὶ ἐνῷ ἦσαν ἀπὸ ἔξω ἀπὸ τὴν «Κόκκινη Μηλιά», μὲ ἐλαχίστας θυσίας καὶ μέσα εἰς τὴν Πόλιν τῶν ὀνείρων, ἔφεραν τὸν Βασιλέα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ζητοῦσαν, νὰ τοὺς πάῃ στὴν Πόλι καὶ νὰ διώξουν τὸν Τοῦρκο ὡς τὴ μυθικὴ «Κόκκινη Μηλιά», διὰ ν' ἀρχίσουν τὴν αἱματοχυσίαν καὶ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Καὶ ἐνῷ ζητοῦσαν Πόλι καὶ Κόκκινη Μηλιά, ζητωκραύγαζαν συγχρόνως καὶ ὑπὲρ τῆς.....ἀποστρατεύσεως.

Αὐτὸς εἶναι δυστυχῶς ὁ Ἑλληνικὸς λαός, εἰς ὃν ἐπίστευσεν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος, ὅταν τὸν ἐκάλεσε ζητῶν τὴν γνώμην του διὰ τῶν ἐκλογῶν!

Καὶ ὅταν καλοῦσε ὅλους αὐτοὺς τῆς πολιτικῆς ἀμορφώτους Ἕλληνας ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, μαζὶ μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος τότε, Ἑβραίους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Τούρκους καὶ Βουλγάρους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, γιὰ νὰ τοῦ εἰποῦνε, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ ξερριζώσῃ τὴν Τουρκιά,

Ἑβδομήκοντα ἀντιβενιζελικοὶ βουλευταὶ ἐβγῆκαν τὴν πρώτην Νοεμβρίου, ἀπὸ τοὺς ψήφους Τούρκων, Βουλγάρων καὶ Ἑβραίων, τῆς Μακεδονίας, ψηφισάντων ὅλων ὡς εἷς ἄνθρωπος, καὶ ἀλλοιωσάντων τὴν ἐκλογικὴν θέλησιν τῶν διχασμένων ἄλλως τε Ἑλλήνων!

Ἰδοὺ τὰ εἰς μεγάλας στιγμὰς ἐγκλήματα τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ, εἰς ἃ ἐπίστευσεν καὶ πιστεύει ἀκόμη δυστυχῶς, ὁ Βενιζέλος,

Γιατὶ ὁ Βενιζέλος, παρὰ εἶναι Κοινοβουλευτικός!..

Ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς χρειαζότανε καὶ τῆς χρειάζεται Πλαστήρας!

Αἶσχη εἰς τὸ μέτωπον

Τὰ γενόμενα εὐθὺς ὡς ἀνηγγέλθη τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν, αἶσχη εἰς τὸ μέτωπον, καταισχύνουν τὴν ἱστορίαν τῆς πειθαρχίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Στρατιῶται οἱ ὁποῖοι, συνεκινδύνευσαν, συνεπολέμησαν, συνέπαθον καὶ συνεδοξάσθησαν μὲ τοὺς ἀξιωματικούς των, ὡς τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, διέπραξαν ἀμέσως αἶσχη εἰς βάρος ἐκείνων τῶν ἀξιωματικῶν ποὺ ἦσαν Βενιζελικοί.

Τοὺς ἐπρόγκαραν, τοὺς ὕβριζαν, τοὺς γιουχάϊζον, κρεμοῦσαν τενεκέδες καὶ κέρατα, ἔξω ἀπὸ τῆς σκηνές των, τραγουδοῦσαν ἐμπρός τους ἐπιδεικτικῶς ὑβριστικὰ καὶ αἰσχρὰ τραγούδια, καὶ ἐν γένει ἔκαμαν πῶς ὅτι μποροῦσαν γιὰ νὰ κάμουν, ὥστε νὰ δείξουν μέχρι ποίας πορώσεως καὶ καταπτώσεως μπορεῖ νὰ καταντήσῃ ἕνας λαός, ἔστω καὶ

ἂν ὁ λαὸς αὐτὸς εἶναι στρατευόμενος λαός, ἔστω καὶ ἂν ἔφθασε καὶ εἰς τὰς πλέον τολμηρὰς ἐθνικάς του λέξεις, ἔστω καὶ ἂν εὑρίσκεται ἀπέναντι ἐχθροῦ ἀκουράστου, ἀκοιμήτου, ἀγρίου καὶ ἀνοικτίρμονος!

Ἔτσι κατηργήθη κάθε ἔννοια πειθαρχίας ἀπὸ τὸν μαχόμενον στρατὸν καὶ τὸ μέτωπον παρουσίαζε θέαμα ταβέρνας εἰς ἣν χραιπαλοῦσαν οἱ στρατιῶται ἠθικῶς!

Τὸ λυπηρότερον δὲ ἐξ ὅλων εἶναι, ὅτι, εἰς τὸ ξεχαρβάλωμα αὐτὸ τῆς πειθαρχίας, συνέτειναν ὄχι ὀλίγον καὶ οἱ ἀντιβενιζελικοὶ ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ὑποκινοῦσαν τοὺς στρατιώτας κατὰ τῶν συναδέλφων των, ποὺ ἦσαν βενιζελικοί!...

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνώτεροι, ὅσοι ἦσαν ἀντιβενιζελικοί, δὲν ἔδειξαν καλυτέραν διαγωγήν. Ἔγιναν οἱ ἴδιοι ἀρχηγοὶ τοῦ διωγμοῦ,

Αὐτὸ δείχνει ὅτι ἡ σαπίλα, εἶχεν εἰσχωρήση πολὺ βαθειὰ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, καὶ ὅτι ἔχει προσβάλλει ὅλα σχεδὸν τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας καὶ ὅτι γιὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἐπικινδύνου ταύτης καταστάσεως, δὲν χρειάζονται αἱ ἐπιδεινοῦσαι αὐτὴν ἐκλογαὶ τοῦ Βενιζέλου ἀλλὰ λεπίδα βαθείας ἐγχειρίσεως!...

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ σωτηρία τῆς ὑπολειφθείσης Ἑλλάδος, δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο!

Αὐτὰ ὅλα, τὰ ἐμάνθανεν ὁ Κεμὰλ καὶ πετοῦσε ἀπὸ εὐχαρίστησιν.

Εἶναι γνωστὸν τί εἶπεν εἰς τὸν Ρουσδῆ καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του ὅταν ἔμαθε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Νοεμβρίου:

— Ἡ σημερινὴ ἡμέρα, κυρίως εἶναι μεγάλη ἡμέρα διὰ τὴν Τουρκίαν. Ἀπὸ σήμερον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ πατρίς μας ἐσώθη καὶ ὅτι θ' ἀναγεννηθῇ. Οἱ Ἕλληνες θὰ φύγουν!

Καὶ εὐγνωμονοῦντες οἱ Τοῦρκοι δι' αὐτό, ὅταν ἑώρταζαν στὴν Κωνσταντινούπολι τὴν ἑλληνικὴν καταστροφὴν τοῦ 1922, κρατοῦσαν εἰς τὰς διαδηλώσεις των, μαζὶ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Κεμὰλ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Καὶ ἄλλοι, μὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν, τρίβανε ἀπὸ εὐχαρίστησι τὰ χέρια τους.

Οἱ Ἰταλοί.

Οἱ μισοῦντες τὴν Ἑλλάδα, καὶ φρενιάζοντες γιὰ τὸ μεγάλωμα ἐκεῖνο!

Ἐγνώριζον πολὺ καλά, οἱ κακοὶ αὐτοὶ πολεμισταί, ἀλλὰ καλοὶ διπλωμάται ὅτι ἡ πρώτη Νοεμβρίου ἀνοιξε τὸν τάφον τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἀντιβενιζελικῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, μόλις ἔμαθαν πῶς ἔφυγε ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ποῖον ἦτανε νομίζετε ;

Νὰ ἐπιβάλλουν τὴν καταρρακωθεῖσαν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατόν;

Νὰ τὸν ἀνασυντάξουν, τὸν ἐμπνεύσουν καὶ τὸν ἑδραιώσουν ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ εὑρισκότανε.

Νὰ τὸν ἐμφυσήσουν πνοὴν πατριωτισμοῦ καὶ ἐνθουσιασμοῦ;

Κάθε ἄλλο.

Τὸ μέλημά τους ἦταν πὼς νὰ κυνηγήσουν καὶ νὰ διώξουν, κάθε βενιζελικὸ ἀξιωματικὸ τῆς Μεγάλης ἐκείνης στρατιᾶς. Κάθε ἐμπειροπόλεμο δηλαδὴ καὶ γενναῖο ἀξιωματικό, κάθε ἀξιωματικὸ διακριθέντα, καὶ πιστοποιηθείσης, δι' ἔργων, τῆς ἀξίας του.

Καὶ ἔτσι διατάξανε νὰ φύγῃ καὶ ὁ Πλαστήρας.

Ὁ κ. Γονατᾶς ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως 1923.

Ὁ Πλαστήρας καὶ τοῦ ἀητοῦ ὁ Γυιὸς

Στὸ σύνταγμα ὅμως τοῦ Πλαστήρα ἐπεκράτησε πλήρης καὶ ἀπόλυτος πειθαρχία. Ὑπῆρχαν καὶ ἐκεῖ βέβαια ἀντιβενιζελικοὶ ἀξιωματικοί, ὅπως ἀντίβενιζελικοὶ ἦταν καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ εὔζωνοι τοῦ συντάγματός του, ὁ σεβασμὸς ὅμως καὶ ἡ λατρεία ποὺ εἶχαν στὸν διοικητήν τους, ἀλλὰ καὶ ἡ στιβαρὰ διοίκησίς του, δὲν ἄφησαν νὰ γίνῃ κανένα ἔκτροπο καὶ οὔτε μιὰ στιγμὴ δὲν διεσαλεύθη ἡ πειθαρχία.

Χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ ποὺ ἔτρεφαν οἱ εὔζωνοι στὸν διοικητή τους εἶνε τὰ ἑξῆς: Ἐνῷ εἶχαν κάθε ἐπιθυμία νὰ

τραγουδήσουν τὸ θούριο τοῦ Βασιληᾶ «Τοῦ Ἀητοῦ ὁ γυιός», ἐν τούτοις ποτὲ δὲν τὸ τραγούδησαν στὸν καταυλισμό, ἀλλὰ ἀπεμακρύνοντο καθ' ὁμάδας μέσα σὲ ρεμματιές καὶ μόνον ἐκεῖ μέσα τὸ ἔψαλλαν ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε φόβος νὰ τοὺς ἀκούσῃ ὁ Πλαστήρας καὶ στενοχωρηθῇ.

Κἀποτε ὅμως ὁ Πλαστήρας τὸ ἀντελήφθη αὐτὸ καὶ διέταξε τοὺς ἀξιωματικούς, ὅταν βγάζουν τὸ τμήματά τους γιὰ ἀσκήσεις νὰ τοὺς βάζουν νὰ τραγουδοῦν τὸ θούριο, γιὰ νὰ εὐχαριστοῦνται οἱ στρατιῶτες του, ἀφοῦ τοὺς ἄρεσε νὰ τὸ τραγουδοῦν,

Ἕνα ἀπόγευμα, ὕστερα ἀπὸ 15 ἡμέρες μετὰ τὶς ἐκλογές, ὁ Πλαστήρας εἰδοποίησε τοὺς λόχους, ὅτι θὰ ἔκανε ἐπιθεώρησι στοὺς θαλάμους τῶν ἀνδρῶν.

Δὲν ξέρει κανεὶς μὲ τί τρόπο εἶχαν σταλῆ στοὺς εὐζώνους κατὰ χιλιάδες φωτογραφίες τοῦ Κωνσταντίνου, τὶς ὁποῖες εἶχαν καρφώσῃ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ κρεββάτια τους. Ὅταν οἱ εὔζωνοι ἔμαθαν ὅτι θὰ τοὺς κάμῃ ἐπιθεώρησιν ὁ Πλαστήρας, δέν ἄφησαν στοὺς θαλάμους οὔτε μιὰ εἰκόνα τοῦ Κωνσταντίνου. Δὲν ἤθελαν ποτέ τους νὰ στενοχωρήσουν τὸν συνταγματάρχη τους, καὶ κατέστρεψαν ὅλες τὶς βασιλικὲς εἰκόνες!

Ὁ Πλαστήρας κλαίει

Ὅταν ὁ Πλαστήρας ἔμαθε τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν, κλείστηκε δυὸ μέρες στὸ δωμάτιό του χωρὶς νὰ δέχεται κανένα τὰ μάτια του δὲ ἦταν θολὰ ἀπὸ τὰ δάκρυα ποὺ ἔχυσε σκεπτόμενος πῶς ἔσβυνε γιὰ πάντα τὸ μεγάλο καὶ ὡραῖο ὄνειρο τοῦ ἔθνους μας καὶ προβλέπων σχεδὸν τὴν καταστροφήν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Βενιζελικοὺς διοικητὰς μονάδων ἐζήτησαν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βενιζέλου νὰ τεθοῦν εἰς διαθεσιμότητα, ὅλοι δὲ οἱ βενιζελικοὶ ἀντικατεστάθησαν, ὡς ἀνεπιθύμητοι, διὰ τῶν ἐπανελθόντων εἰς τὸ στράτευμα ἀποτάκτων.

Ὁ Πλαστήρας ὅμως δὲν ἔδειξε διαθέσεις ἐγκαταλείψεως τῆς θέσεώς του. Ὅταν οἱ ἀξιωματικοί του τὸν ρώτησαν ἂν σκέπτεται καὶ αὐτὸς νὰ ζητήσῃ ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ στρατεύματος, ἀπήντησε:

— Ὁ στρατὸς δὲν ἀνήκει οὔτε στὸ Βενιζέλο, οὔτε στὸν Κωνσταντῖνο, ἀλλὰ στὴν πατρίδα καὶ αὐτὴν ἐγὼ ὑπηρετῶ. Ἂν οἱ σημερινοὶ κυβερνῆται νομίζουν ὅτι δὲν εἶμαι χρήσιμος εἰς τὸ στράτευμα, ἂς μὲ διώξουν. Ἐγὼ μόνος μου δὲν θὰ φύγω, γιατὶ δὲν θέλω νὰ τοὺς δώσω τὸ δικαίωμα νὰ ποῦν πὼς ἐγκατέλειψα τὸ στρατὸ τῆς πατρίδος μου, ἐπειδὴ δὲν διευθύνει πλέον τὶς τύχες της ὁ Βενιζέλος!

Νά φύγῃ ὁ Πλαστήρας

Ἀλλὰ οἱ μοιραῖοι Κυβερνῆται τῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Νοεμβρίου, δὲν ἐννοοῦσαν ν' ἀφήσουν οὔτε Βενιζελικὸ ρουθοῦνι, στὸ στρατό.

Οὔτε ἀξία λογάριαζαν, οὔτε ἀνδρεία, οὔτε τοὺς ἔμελλε, γιὰ τὴν πατρίδα, ὑπὲρ τῆς ὁποίας πολλὲς φορὲς κινδύνευσε καὶ ὁ Πλαστήρας καὶ ἔστειλαν διαταγὴ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν διοίκησιν τοῦ συντάγματός του!

Οἱ εὔζωνοι ὅμως μόλις τὸ ἔμαθαν αὐτὸ ἀνταρσίασαν. Ἐπήρανε τὰ ὅπλα τους, ἕτοιμοι νὰ κάμουν στάσιν, γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουνε νὰ φύγῃ.

Ὁ Πλαστήρας, μόλις τὰ ἔμαθεν αὐτά, κάλεσε τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς εἶπε:

— Ἔμαθα, ὅτι οἱ στρατιῶται ἀπειλοῦν νὰ στασιάσουν γιά νὰ μὲ ἐμποδίσουνε νὰ φύγω! Θὰ εἶσθε ἀνάξιοι τοῦ βαθμοῦ σας, ἂν συμβῇ τίποτε τέτοιο πρᾶγμα, καὶ δὲν κατορθώσετε νὰ ἐπιβάλλεται τὴν πειθαρχία, εἰς τὰ τμήματά σας!

»Θὰ φροντίσω, ἐξηκολούθησε, νὰ σᾶς διευκολύνω εἰς τὸ ἔργον σας. Παρεκάλεσα τὴν Μεραρχίαν ὅταν ἔλθῃ ἡ διαταγή, ἀτικαταστάσεώς μου, νὰ μὲ εἰδοποιήσουν καὶ θὰ φύγω κρυφὰ τὴν νύχτα, ὥστε νὰ μὴ γείνῃ ἀντιληπτὴ ἡ ἀναχώρησίς μου. Κατόπιν εἶναι ἔργον ἰδικόν σας, νὰ νουθετήσετε, καὶ νὰ συγκρατήσετε, τοὺς στρατιῶτες, ὥστε νὰ μὴ διαπράξουν τὴν ἐσχάτη αὐτὴ προδοσία καὶ στασιάσουν ἐδῶ στὸ μέτωπο ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ στιγμὴ ἐκείνη ἦταν ἐξαιρετικῶς συγκινητική.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ συντάγματος, δὲν μπορούσανε νὰ συγκρατήσουνε τὰ δάκρυά τους. Ὁ ἀρχαιότερος δὲ ἀπὸ τοὺς λοχαγούς, ποὺ μέχρι τῶν ἐκλογῶν ἦταν ἀντιβενιζελικός, ἀλλὰ ἦταν πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὸν Πλαστήραν, γιατὶ ἤτανε πολεμιστὴς γενναῖος, εἶπε:

— Θὰ γείνῃ ὅπως διατάσσετε κύριε ἀντισυνταγματάρχα. Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐπιβάλλωμεν τὴν τάξιν, χωρὶς ὅμως νὰ μποροῦμε, νὰ σᾶς ὑποσχεθοῦμε ὅτι θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν, γιατὶ πρέπει νὰ ξέρετε, ὅτι κάθε βράδυ, οἱ εὔζωνοι, ἔχουν, ἄνευ οὐδεμιᾶς διαταγῆς, πολιορκημένον τὸ οἴκημά σας, γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἀφήσουν νὰ φύγετε. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ σᾶς κάμουμε γνωστὸν, ὅτι ὅλοι οἱ λοχαγοί, οἱ τέως ἀντιβενιζελικοί, ἀπεφασίσαμεν, ὅταν σεῖς θὰ φύγετε, νὰ ζητήσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ τοποθετηθῶμεν εἰς ἄλλας μονάδας, γιατὶ θὰ ἦτο πολὺ σκληρὸ σὲ ἡμᾶς νὰ παραστοῦμε στὴ διάλυσι τοῦ συντάγματος, τὴν ὁποίαν προβλέπομεν ἀσφαλῆ ὁποιονδήποτε ἀπότακτον καὶ ἂν στείλουν ὡς διοικητήν.

— Αὐτὸ θὰ ἦταν ἀτιμία, ἐκ μέρους σας, εἶπεν θυμωμένος ὁ Πλα-

στήρας. Ἀπορῶ πῶς τολμήσατε νὰ κάμετε μιὰ τέτοια σκέψι. Ἔχετε ὑποχρέωσιν νὰ παραμείνετε, μὲ τοὺς στρατιῶτες σας, καὶ νὰ ὁδηγήσετε καὶ πάλιν τὸ σύνταγμα πρός τὴν νίκην καὶ τὴν δόξαν. Τὴν σκέψιν σας αὐτήν, ἂν τὴν πραγματοποιήσετε, θὰ τὴν θεωρήσω ὡς προδοσίαν, κατὰ τῆς πατρίδος, καὶν ἂν ποτὲ συναντηθοῦμε, ***θὰ σᾶς φτύσω ὡς προδότας.***

Καὶ οἱ δύο εἶχαν δίκηο.

Καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ, νὰ ποῦνε ὅτι εἴπανε, ἀπὸ τὸν πόνο τους, γιὰ τὸν χωρισμό τους, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνον, πού δὲν ἦταν ἀνώτερός τους, ἀλλὰ ἀδελφὸς καὶ πατέρας, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποὺ ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς του σκλάβωνε καὶ ἡ παλληκαριά του ἠλέκριζε, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποὺ ἔτρεχεν αὐτὸς πρῶτος τοὺς κινδύνους, γιὰ νὰ φυλάξῃ τοὺς ἄνδρας του καὶ τοὺς ἀξιωματικούς του, ἀπὸ αὐτόν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Πλαστήρας εἶχε δίκαιον νὰ μιλήσῃ ἀπότομα καὶ σκληρὰ ὅπως ἐμίλησεν.

Ὡμίλησεν ἔτσι, γιατὶ ἔβλεπε τὸ ἔργον του νὰ κινδυνεύῃ, ἕνα ἱστορικὸ σύνταγμα ποὺ ἔπρεπε νὰ συνεχίσῃ τὴν ὡραίαν καὶ δοξασμένην δρᾶσιν του νά διαλύεται ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ρουτίναν ποὺ θὰ τὸν διαδεχόταν καὶ τοὺς ἀξιωματικούς του νὰ σκορπίζουνε ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὲ ἄλλους λόχους καὶ συντάγματα καὶ ὑπηρεσίας μετόπισθεν, ἄχρηστοι πλέον καὶ ἀχρησιμοποίητοι αὐτοὶ ποὺ τόσα θὰ μποροῦσαν νὰ προσφέρουνε ἀκόμη στὴν πατρίδα, ὅπου μάχεται.....

Ἀλλὰ εὐτυχῶς, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ καὶ ὁ μὲν καὶ οἱ δὲ φοβόντουσαν, δὲν ἔγεινεν.

Ὁ Πλαστήρας ἔμεινεν στὸ σύνταγμά του!

Ἕνα μυστικὸ

Καὶ τώρα γεννᾶται τὸ ἐρώτημα πῶς ἔμεινεν ὁ Πλαστήρας;

Χίλια δυὸ τότε διεδόθησαν.

Λιεδόθη π. χ. πῶς ἡ Στρατιὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν τολμοῦσαν νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν γιατὶ φοβηθῆκαν τοὺς εὐζώνους του, μήπως στασιάσουν.

Κι' αὐτὸ ἀφέθηκε νὰ πιστευθῇ.

Κι' αὐτὸ πιστεύει ὡς σήμερα ὁ κόσμος.

Λοιπόν, αὐτὸ δὲν εἶναι ἀληθὲς!

Ὁ Πλαστήρας δὲν ἔμεινε γιατὶ ἡ κυβέρνησις φοβήθηκε τοὺς εὐζώνους τοὺς ὁποίους εὐχαρίστως θὰ διέλυεν, δὲν ἔμεινε διότι ἦτο λαμπρὸς ἀξιωματικὸς καὶ φωτεινοῦ καὶ δοξασμένου παρελθόντος, δοκιμα-

σθεὶς εἰς πλεῖστα καὶ ὑποσχόμενος περισσότερα. Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔδινε πεντάρα γι' αὐτά. Ἀπεναντίας μάλιστα. Ἡ μετανοεμβριανὴ Κυβέρνησις πολλὲς φορὲς ἐζήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Πλαστήρα καὶ τέσσερες φορὲς κοινοποίησε τὴ διαταγὴ τοῦ ὑπουργείου εἰς τὴν Στρατιὰν γιὰ νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ τὸ ταχύτερον.

Ἀλλὰ ὁ τότε ἀρχιστράτηγος, καὶ σήμερα ἀρχηγὸς τῶν δυνάμεων τῆς «Δημοκρατικῆς Ἀμύνης», ὁ ἀντικαταστήσας τὸν Παρασκευόπουλον, στρατηγὸς Ἀναστ. Παπούλας, στρατιώτης τοῦ καθήκοντος γενναῖος καὶ αὐτὸς καὶ πατριώτης Ἕλλην, δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς κομματικὰς αὐτὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, καὶ νὰ στερήσῃ τὸν μαχόμενον εἰς τὸ μέτωπον στρατὸν ἀπὸ ἕναν ἀξιωματικὸν ἐξέχοντα, ἀπὸ ἕναν πολεμιστὴν γενναῖον καὶ ἕναν πατριώτην θερμουργόν.

— Ἔχουμε πολλοὺς σὰν τὸν Πλαστήρα, εἶπε! Καὶ λησμόνησεν ἡ Κυβέρνησις, ὅτι κάνουμε πόλεμο ἐδῶ, ἢ νομίζει πῶς ἔχουμε κανένα γάμο ἐδῶ πέρα ποὺ βρισκόμαστε, καὶ θέλει νὰ διώξῃ ὅσους δὲν τοὺς ἀρέσουν!

Καὶ ἀπὸ ἐκτίμησι πρὸς τὸν Πλαστήρα, ἠρνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως.

Ἔμεινεν ὁ Πλαστήρας.

Νέες σελίδες τώρα, ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐμπρός, ἀνοίγονται, στοῦ βίου του τὴν ἱστορίαν.

Θὰ πολεμήσῃ ὡς Ἕλλην πατριώτης καὶ ὑπὸ τοὺς «μοιραίους», ὅπως ἐπολέμησεν καὶ ὅταν ἐπελάγιζεν καὶ τὴν ἐφώτιζεν καὶ τὴν ἐθέρμαινε καὶ τὴν ἐνέπνεε καὶ τὴν ἔδιδεν δυνάμεις καὶ ζωήν, ὁ ἥλιος τοῦ Βενιζέλου.

Θὰ πολεμήσῃ ὡς ἕλληνας ἀγνός, ὡς ἄνδρας ἠθικός, ὡς στρατιώτης πειθαρχῶν, χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὰ κόμματα, τὰ πρόσωπα τῆς κακίας, τῆς μικρότητος καὶ τῆς ποταπότητος ἀνθρώπων μικρῶν καὶ οὐτιδανῶν.

Θὰ πολεμήσῃ ὡς Ἕλληνας.

Θὰ πολεμήσῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα του, ποὺ ξύπνιος τὴν ἔπλαθε, ὡραίαν καὶ μεγάλην μὲ τὴν φαντασίαν του, κοιμώμενος τὴν ἔβλεπε Βυζαντινὴ βασίλισσα στὸ ὄνειρό του, καὶ στὴν πραγματικότητα τὴν δημιουργοῦσε, μὲ τὴν ψυχή του, τὴν ζωή του, μὲ τὸ ξίφος του.

Δι' αὐτὴν θὰ πολεμήσῃ.

Οἱ κάμποι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰ βουνά της, καὶ ἡ κοιλάδες της, ἀνοίγονται ἐμπρός του, σὰν μεγάλες σελίδες ἀνοικτές, ἐπὶ τῶν ὁποίων, καλοῦνται ὅλοι, νὰ γράψουν μὲ τὸ αἷμα τους, τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος.

Θὰ εἶναι σελίδες δόξης καὶ τιμῆς, αὐτές, ὅπως ἦσαν καὶ πρὸ τῆς πρώτης Νοεμβρίου, ἢ σελίδες καταισχύνης καὶ πένθους καὶ ὀλέθρου;

Αὐτό," προχωροῦμε, στὴν ἀφήγησί μας, γιὰ νὰ τὸ δοῦμε!

Γιὰ τὸν Πλαστήρα, ἄνοιξε, μιὰ νέα, τώρα δρᾶσις.

Καὶ τὴν δρᾶσιν του αὐτήν, θὰ τὴν περιγράψουμε.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ